RATNA PROŠLOST NAŠIH NARODA I NARODNOSTI

KNJIGA DVJESTO JEDANAESTA

MONOGRAFIJA
JEDINICA NOV I PO JUGOSLAVIJE

Knjiga pedeset prva

U R E Đ I V A Č K I O D B O R:

RAHMIJA KADENIC, general-pukovnik, predsjednik; članovi: ALI ŠUKRIJA; RISTO DŽUNOV; DAKO PUAC, general-pukovnik; 2IKA STOJŠIC, general-potpukovnik; FABIJAN TRGO, general-potpukovnik, VELJKO MILADINOVIC, general-potpukovnik; JOCO TARABIC, general-potpukovnik; ANDRO MILANOVIC; METODIJE KOTEVSKI, general-potpukovnik; MILAN DALJEVIĆ, general-potpukovnik; SVETOZAR ORO, general-major; AVGUST VRTAR, general-major; MIŠO LEKOVIC, pukovnik; AHMED ĐONLAGlC, pukovnik; VIKTOR KUCAN, pukovnik; RADOMIR PETKOVIC, pukovnik, glavni urednik

U r e d n i k:
MOMČILO KALEM, potpukovnik

S t r u č n i r e d a k t o r
MILAN KAVGlC, pukovnik

R e c e n z e n t i:
STEVO PRAVDIC, pukovnik; VIKTOR KUCAN, pukovnik

VOJNOIZDAVACKI ZAVOD

ZDRAVKO B. CVETKOVIĆ

SEDAMNAESTA SLAVONSKA NOU BRIGADA

BEOGRAD, 1978.

U FINANSIRANJU DJELA UČESTVOVAO JE OPĆINSKI ODBOR SUBNOR GRUBIŠNO POLJE

UKD 355.486-531.16 (497.13) »1942/1945«

CVETKOVIĆ, ZDRAVKO

Zdravko B. Cvetković: SEDAMNAESTA SLAVONSKA NOU BRIGADA.
Beograd, Vojnoizdavački zavod, 1978; str. 332+(2); 8°
(Ratna prošlost naših naroda i narodnosti, knj. 211. Monografije, knj. 51)

Od Voćina, gdje je formirana 29. XII 1942, ratni put 17. udarne brigade vodio je preko Slavonije, Moslavine, Hrvatskog Zagorja, Turopolja, Banije, Bosne i Srbije. Učestvovala je u borbama za oslobođenje Beograda, oktobra 1944, i u završnim operacijama za oslobođenje zemlje. U borbama, koje je vodila dvije i po ratne godine, kroz brigadu prošlo je oko 4.000 boraca. Njih oko 800 palo je u borbi za slobodu.

KNJIGA JE POSVEĆENA BORCIMA, POSEBNO ONIMA KOJI SU, ŽRTVUJUĆI SE NESEBIĆNO U NARODNOOSLOBODILAĆKOJ BORBI I SOCIJALISTIČKOJ REVOLUCIJI, KRVLJU I KOSTIMA OBILJEŽILI RATNI PUT 17. UDARNE SLAVONSKE BRIGADE, I UGRADILI SVOJE ŽIVOTE U TEMELJE TITOVE JUGOSLAVIJE, BRATSKE ZAJEDNICE RAVNOPRAVNIH NARODA I NARODNOSTI.

A U T O R

UVOD

Krajem 1941. ustanak u Slavoniji ima već duboke korijene, što je posljedica organizovanog djelovanja organizacija KPH u Slavoniji još od početka ustanka. Na tom području bilo je 117 organizacija sa oko 800 članova i 450 kandidata za članove Partije i oko 800 članova SKOJ-a, od kojih su većina bili Hrvati. Unatoč teškoćama, i subjektivnim i objektivnim, već u junu, julu, avgustu i kasnije, a prema direktivama Partije, posebno poslije četvrtojulskog proglasa CK KPJ i Savjetovanja CK KPH od 8. i 9. jula 1941, stvaraju se udarne grupe na području Osijeka, Okučana, Banove Jaruge, Slavonskog Broda, Novske, Orahovice, Našica, Pakraca i nekih drugih gradova. Do kraja septembra 1941. u Slavoniji je formirano 9 partizanskih grupa, od kojih je 4. oktobra formiran NOP odred »Matija Gubec« (Psunjski) a 22. oktobra — Papučko-krndijski NOPO.

I pored raznih teškoća organizovana borba u Slavoniji, predvođena komunistima, neprekidno se širi i hvata čvrste pozicije u narodu. Krajem oktobra i u novembru organizacije KPH na terenu prišle su stvaranju odbora NOF, AFZ, omladine i pripremama za stvaranje i prvih organa narodne vlasti.

Po direktivi CK KPH u Brusniku (kod Pakraca) održano je 23. decembra 1941. savjetovanje političkih i vojnih predstavnika partijskih i partizanskih rukovodstava Slavonije. U prisustvu člana CK KPH Pavia Gregorića 24. decembra formiran je Prvi slavonski narodnooslobodilački partizanski bataljon.

Slavonija postepeno postaje jedna operacijska cjelina sa jasnim planom razvoja ustanka. Partija svojim organi-

zovanim radom sve više utiče da narod shvati da je tzv. Nezavisna Država Hrvatska tamnica ne samo za srpski nego i za hrvatski narod. Progoni, prije svega komunista zatim Srba, Jevreja i Roma, a na udaru su bili i svi Hrvati koji nisu uz novi režim, bili su sve drastičniji.

U martu 1942. formiran je 1. slavonski NOP odred, a ubrzo i štab 3. operativne zone. U junu se formira i Treći bataljon ovog odreda. Krajem maja i polovinom juna u Slavoniju dolaze Banijska proleterska četa i Prvi proleterski bataljon Bosanske krajine poslije teških borbi na Motajici. To još više doprinosi zamahu pokreta na ovom području.

Već u augustu 1942. u Slavoniji je pod oružjem oko 1.700 boraca. To je omogućilo da se nešto kasnije formira i 2. slavonski NOP odred, pa je područje 3. operativne zone u operativnom pogledu pokriveno bataljonima ova dva partizanska odreda. Prvi odred izvodi borbena dejstva na Psunju i Ravnoj gori a Drugi odred na Papuku, Krndiji i Dilju.

Uporedo sa oružanim formacijama, stvaraju se i organi nove narodne vlasti, narodnooslobodilački odbori. Prvi se pojavljuju već krajem 1941, a polovinom 1942. u Slavoniji je bilo oko 140 mjesnih NOO-a.[1]

Stvorena je i veća slobodna teritorija, koja je u julu 1942. obuhvatala oko 120 sela, a krajem te godine oko 150 sela, pretežno u predjelu slavonskih planina.

Takav razvoj NOP-a omogućio je i stvaranje Prve slavonske brigade polovinom oktobra 1942. Time je Slavonija dobila pokretnu, manevarsku, udarnu snagu, koja je bila u stanju da postiže i krupnije vojne pobjede. Pokret se razvija u širinu; u njemu učestvuju svi narodi i narodnosti Slavonije: Hrvati, Srbi, Česi, Mađari i dr. Sve veći priliv novih boraca dovodi do stvaranja novih brigada. Tako je krajem decembra 1942. uslijedilo formiranje Šesnaeste i Sedamnaeste brigade i u isto vrijeme i prve divizije u Slavoniji pod nazivom Četvrta divizija (kasnije, maja 1943, dobila je naziv 12. divizija).

1 Zbornik br. 2 od 1964. Historijskog instituta SI. Broda (u daljem tekstu Zbornik HIS). O pojavi i razvitku narodnooslobodilačkih odbora u Slavoniji do Prvog zasjedanja AVNOJ-a, drZdravko Krnić.

U tom periodu formiraju se i psunjsko i papučko--krndijsko partizansko vojno područje. Bile su to prve veće organizovane vojnoteritorijalne ustanove u Slavoniji.

Naše snage brojale su u to vrijeme oko 6.000 boraca (12. brigada, 16. omladinska brigada »Jože Vlahović« i 17. brigada, 1. i 2. partizanski odred i Bilogorska partizanska četa, te jedinice pozadinskih ustanova). Tim jedinicama rukovodio je štab 3. operativne zone. Odnos snaga u živoj sili bio je 3,5:1 a u tehnici daleko veći u korist neprijatelja. No, i pored brojčane i tehničke premoći neprijatelja, naše snage stalno izvode ofanzivna dejstva i imaju inicijativu, što je naročito dolazilo do izražaja u vještom korišćenju operativno-taktičkih slabosti neprijateijevog rasporeda.

Početkom 1943. godine neprijatelj u Slavoniji ima oko 20.000 vojnika[2], svrstanih u:

1. gorsku ustašku diviziju »Ante Pavelić« sa štabom u Daruvaru;

3. pješadijsku domobransku diviziju sa štabom u Tuzli, Slavonskoj Požegi ili Slavonskom Brodu;

187. njemačku rezervnu diviziju u Podravini sa štabom u Zagrebu, Bjelovaru ili Osijeku;

Slavonski zdrug (jačine 3—7 bataljona) sa sjedištem u Slavonskom Brodu;

1. bataljon »ES« (Einstazstaffel, sastavljen od domaćih Nijemaca, kulturbundovaca — članova Kulturnog saveza) »Princ Eugen« u s. Kuli i Bektežu i 2. »ES« bataljon u s. Dulavcu.

U svim većim, važnijim naseljima u Požeškoj kotlini, Podravini i Posavini nalazile su se locirane samostalne ustaške satnije.

Podoficirska škola i konjička satnija (četa) nalazile su se u Virovitici.

2 Arhiv Vojnoistorijskog instituta (u daljem tekstu: Arhiv VII), reg. br. 1/6, k. 881. Admiral Mate Jerković: »Borbe u Slavoniji za vrijeme četvrte i pete neprijateljeve ofanzive«, str. 7—9, izdanje VII, Beograd 1951.

FORMIRANJE BRIGADE I BORBE DO MAJA 1943.

Sedamnaesta slavonska NOU brigada je formirana[3] po odluci Glavnog štaba Hrvatske, a prema naredbi štaba 3. operativne zone od 28. 12. 1942. Formiranje je izvršeno u rejonu Voćina[4] 29. 12. 1942. godine. U sastav brigade ušli su 1. bilogorski bataljon 12. brigade, 2. bataljon Kalničkog partizanskog odreda i jedan bataljon 2. slavonskog

3 Naredba o formiranju saopćena je 29.12.1942. u s. G. Borki, kod Daruvara, i taj dan se uzima kao dan formiranja.

4 U s. G. Borki, posljednjih dana decembra nalazio se tek postavljeni politički komesar brigade Josip Krajačić Prika. On iz Boraka piše: »Nalazim se u G. Borkima i čekam da stignu snage od kojih treba da se formira XVII brigada. Ali banda nas je tu donekle omela. Počela je da prodire od Sirača, Daruvara i Bastaja. Međutim, naše su se snage sukobile s neprijateljem i uspjele odbiti bandu prema Daruvaru i Siraču. Međutim, banda je pošla i prema Javorniku. Javite nam kakva je situacija na sektoru Javornika i što je to gorelo. Izgleda da su goreli Grahovljani. Isto tako javite nam kakva je situacija na Psunju i u Trokutu i kako je na Papuku... Da li je banda još na Javorniku i da li se je spustila u Ožegovce«. Iz pisma druga Prike očito je da se snage brigade u cjelini nisu okupile u s. G. Borki. Arhiv VII, reg. br. 25-11, k. 1131. U vrijeme formiranja 4. divizije neprijateljeve snage preduzele su poduhvat »čišćenja«. Otuda i njihova naprijed pomenuta dejstva. Bili su to dijelovi 717. njemačke divizije i 8. domobranske pješadijske pukovnije u saradnji sa ustašama. Građa za historiju NOR-a u Slavoniji, knjiga IV, str. 29. i 86. Izdanje Instituta Slavonski Brod.

Prema kazivanju Branka Miščevića 1. i 3. bataljon našli su se u G. Borkima. Kalnički bataljon, koji je krenuo u sastav brigade, stigao je u Đakovac i Turčević Polje. Dva puta je pokušao doći u sastav brigade, ali bez uspjeha. Tek treći dan prešao je komunikaciju između s. Korenićana i Potočana i krenuo ka s. Lisičine, Humu i Popovići.

April 1943. Stab 17. udarne brigade: komandant Radojica Nenezić, pomoćnik političkog komesara Franjo Knebl, zamjenik komandanta Nikola Demonja, politički komesar Josip Krajačić Prika, informativni oficir Stevo Vještica, obavještajni oficir Krsto Bosanac i načelnik štaba Mihailo Miščević

partizanskog odreda.[5] Brigada je brojala oko 600 boraca i bila naoružana sa 510 pušaka, 25 puškomitraljeza i 2 mitraljeza. U izvještaju divizije se ističe da je Kalnički bataljon udarna snaga brigade, jer je »na Kalniku prošao kroz dobru školu tako da je u brigadu ušao potpuno spreman«.

Za komandanta 17. brigade postavljen je Radojica Nenezić,[6] za političkog komesara Josip Krajačić Prika[7], za zamjenika komandanta Nikola Demonja,[8] za zamjenika po-

5 Izvještaj štaba 4. divizije od 23.1.1943. Glavnom štabu Hrvatske o toku borbi za Voćin, Zbornik, tom V, knjiga 11, str. 220.

6 Narodni heroj, general-pukovnik JNA.

7 Poginuo nesretnim slučajem u jesen 1945. na dužnosti političkog komesara 12. slavonske udarne divizije.

8 Poginuo septembra 1944. na dužnosti komandanta 12. slavonske udarne divizije, pri napadu na neprijateljevo uporište u Slavonskoj Požegi. Narodni heroj. U Slavoniju došao 1942. kao komandir Banijske proleterske čete.

litičkog komesara Franjo Knebl,[9] za načelnika štaba brigade Mihailo Miščević,[10] za obavještajnog oficira Krsto Bosanac[11] i za intendanta brigade Ilija Drobnjak.

U isto vrijeme, posljednjih dana 1942, kao što je već rečeno, formirana je i prva slavonska divizija, koja je dobila naziv 4. slavonska divizija NOV i POH. U sastav 4. divizije ušle su: 12. brigada, formirana još u oktobru, zatim novoformirane 16. omladinska brigada »Jože Vlahović« i 17. brigada. Brigade su imale u svom sastavu po tri bataljona (12. brigada četiri bataljona) i prištapske jedinice. Divizija je brojala oko 4.200 boraca i rukovodilaca. Za njenog komandanta je postavljen španski borac Petar Drapšin.[12]

Formiranje divizije bilo je u skladu sa krupnim zadacima koji su se postavljali pred narodnooslobodilački pokret u Slavoniji: dalje, snažno razgaranje ustanka među svim narodima i narodnostima koji nastanjuju ovo područje, prihvatanje novih boraca, širenje oslobođene teritorije kao osnovice za operativna i taktička dejstva. Jedan od prvih i najvažnijih zadataka u tom smislu bio je uništenje neprijateljevih uporišta u središnjem dijelu planinskog masiva Slavonije, da bi se potom izvršili prodori u Posavinu, Podravinu i u Moslavinu.

BORBE ZA VOČIN

Prvi udar 4. slavonska divizija usredsredila je prvih dana januara na Voćin, utvrđeno uporište neprijatelja na Papuku.[13]

Likvidacija tog uporišta za NOP u Slavoniji i slavonske jedinice imala je veliki značaj. Voćin se nalazio na

9 General-major JNA u rezervi.

10 Pukovnik JNA u penziji.

11 General-major JNA u penziji.

12 Narodni heroj, general-lajtnant, poginuo 1945. nesretnim slučajem na dužnosti komandanta 1. tenkovske armije.

13 Zapovijest štaba 4. divizije NOV i POH od 4.1.1943. za napad na Voćin, Zbornik tom V, knjiga 11, str. 47—49.

raskršću triju puteva: Voćin—Kamensko—Slavonska Požega (Pakrac); Voćin—Dulavec—Daruvar (Virovitica); Voćin—Podravska Slatina—Našice (Osijek). Ukoliko bi neprijatelj ovdje bio uništen, bile bi stvorene mogućnosti za slobodan manevar pomenutim putevima u svim pravcima. Oslobađanjem Voćina bio bi oslobođen veliki dio slatinskog kotara i to bi stvorilo uslove za priliv novih boraca u brigade i odrede. Povećala bi se i slobodna teritorija, a bila bi otklonjena opasnost od neprestanih i iznenadnih ispada neprijatelja iz Voćina na oslobođenu teritoriju i ugrožavanje partizanskih pozadinskih ustanova i baza.

Voćin je u to vrijeme branila 4. bojna 5. pješadijske pukovnije 1. gorskog zdruga i jedna satnija ustaša. Odlukom štaba 4. divizije Voćin je napala 12. slavonska brigada, dok su 16. i 17. brigada (bez jednog bataljona) bile u ulozi obezbjeđenja — da spriječe intervenciju neprijateljskih snaga iz susjednih uporišta.

Shodno takvoj odluci štaba 4. divizije 1. i 2. bataljon 17. brigade posjeli su položaje na liniji: s. Hum—s. M. Popovac da spriječe intervenciju neprijateljevih snaga iz s. Pivnica i Podravske Slatine.[14]

Drugog dana napada tj. 6. 1. 1943. neprijateljeve snage, došavši iz Đulavca, napale su položaje 17. brigade.[15] Treći bataljon »ES« iz sastava 1. gorske divizije, ojačan tenkovima, nadirao je pravcem s. Hum—Slane Vode. Grupa od s. Huma u dva-tri navrata je pokušala prodrijeti kroz položaje brigade, ali bez uspjeha. U borbama na zasjedi uništena su dva neprijateljeva tenka. Zasjeda bataljona bila je u obliku potkovice. Na potoku je porušen most ispred kojeg su se tenkovi zaustavili. Kada je zasjeda otvorila vatru,

14 Zapovijest štaba 17. brigade od 4.1.1943. štabu 1. bataljona za napad na Voćin. Arhiv VII, reg. br. 1-1 k. 1129.

15 Izvještaj štaba 4. divizije od 23.1.1943. GŠH o toku borbe za Voćin, Zbornik tom V, knjiga 11, str. 222—225. Borba za Voćin, Arhiv VII, reg. br. br. 2-1/4, k. 1129. Izvještaj štaba 17. brigade od 7.1.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o borbama kod Voćina, Zbornik tom V, knjiga 11, str. 83—86; Izvještaj Zapovjedništva I. gorske divizije od 6.1.1943. o napadu na njemačko-domobransku motorizovanu kolonu kod s. Huma, Zbornik, tom V, knjiga II, str. 352.

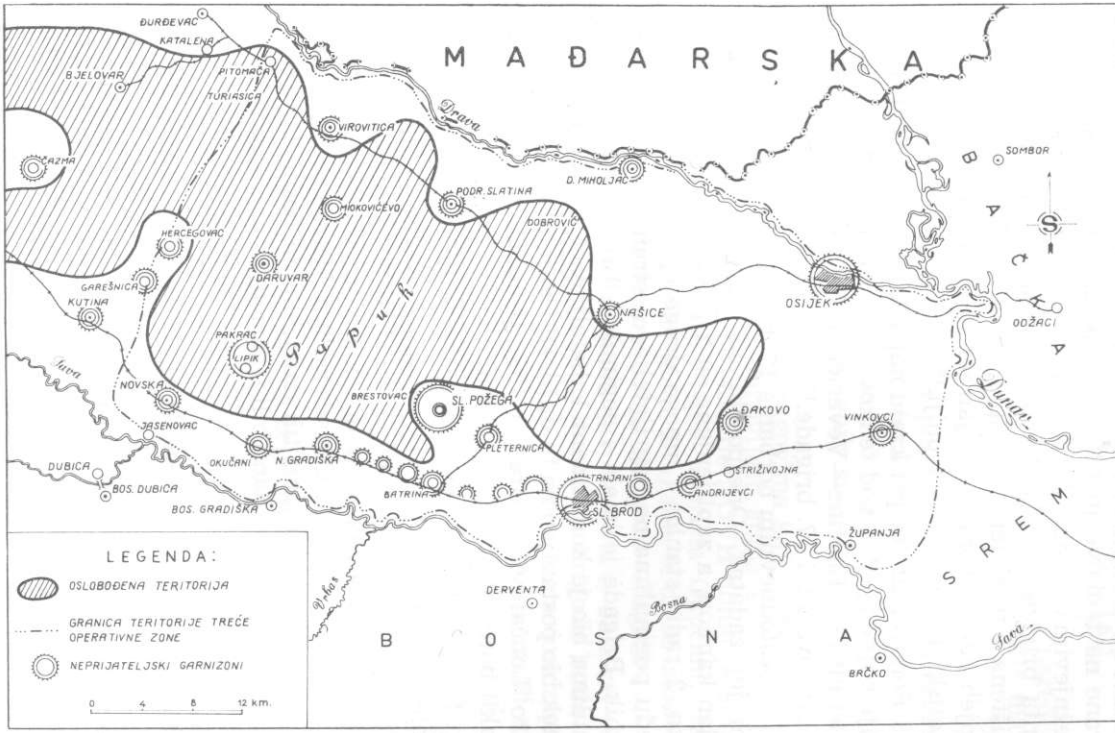

Slobodna teritorija treće operativne zone, januara 1943.

tenkovi su krenuli, sišli u jarak i tu se zaustavili. Sa dvije strane na tenkove jurnuo je po jedan vod i uništili su ih svežnjevima bombi. Juriš je predvodio zamjenik komandanta brigade Nikola Demonja. Posada dvaju tenkova je uništena i treći tenk je uspio da se izvuče. Ovaj borbeni uspjeh bio je veoma značajan jer su to prvi uništeni neprijateljski tenkovi u Slavoniji.[16]

Ponovo, ali već pri kraju napada na Voćin, 11.1.1943. dvije bojne i jedan vod tenkova iz 1. gorske divizije napali su sa linije s. Lisičine—Veveričina. Potučeni su i odbačeni od dijelova 12. i 17. brigade.[17]

U šestodnevnim borbama 17. brigada je izvršila povjereni joj zadatak. Onesposobljena su dva tenka, uništen jedan kamion, a zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 16 pušaka, 2 radio-stanice i mnogo druge opreme i materijala. Među poginulima na neprijateljevoj strani bio je i ustaški satnik. Brigada je imala 4 poginula i 9 ranjenih. Među poginulima bio je komandant 1. bataljona Miloš Martić, koji je tek bio postavljen na tu dužnost. Ranjeni su bili i vodnici Đuro Lončarević i Branko Ilić. U borbi su se naročito istakli borci Marijan (tu poginuo) i Mileva, brat i sestra.[18]

U ovim borbama do izražaja je došao moral boraca cijele brigade, osobito 1. bataljona. Njihovo junaštvo i čvrstinu nisu mogli pokolebati ni velika hladnoća, oskudica u hrani, odjeći, oružju i municiji, niti druge teškoće. U izvještaju štaba 17. brigade od 9. 1.1943. stoji, na primjer, da je u 1. bataljonu tih dana bilo 30 bosih. U takvim prilikama borci su 6 dana bili u zasjedi.

16 Izvještaj štaba 17. brigade od 12.1.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o rezultatima borbe za Voćin, Zbornik, tom V, knjiga 11, str. 122 i 123; Obavještenje stožera 1. gorske divizije od 9.1.1943. o protivnapadu za deblokiranje posade Voćin, Zbornik tom V, knjiga 12, str. 360; Izvještaj 1. gorske divizije od 11.1.1943. o borbama na liniji Lisičina—Hum—Veveričina, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 366 i 367.

17 Arhiv VII, reg. br. 13-1, k. 1130.

18 Hodom su iz Vujakovačkog Osijeka sa Kalnika.

DEJSTVA NA PRUZI ZAGREB—BEOGRAD

Poslije šestodnevnih borbi kod Voćina po naređenju štaba 4. divizije[19] od 15. 1. 1943. brigada je izvršila marš i razmjestila se u rejon sela Budići, Zabrdski Popovci, Ožegovci.

Pred 4. diviziju je sada postavljen još teži zadatak: udariti svom žestinom po željezničkoj pruzi Zagreb—Beograd. Zadatak je bio u vezi sa početkom tzv. četvrte neprijateljske ofanzive protiv glavnih snaga Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

»Da bi pomogli našim drugovima koji se bore u Bosni i Hrvatskoj«, stajalo je u zapovijesti štaba 4. divizije broj 87 od 21. 1.1943, »štab IV divizije NOVH donio je odluku da se likvidiraju neprijateljska uporišta Okučani, Rajić, Roždanik, Borovac, Paklenica i Dragalić, te da se istodobno poruši što veći dio glavne pruge Beograd—Zagreb ...«

Pokret divizije naređen je pravcem s. Jakovci—Budići—Koturić, s tim da prvo konačište brigade budu sela Budići, Popovci, Ožegovci. Štab 17. brigade svojom zapovješću od 18. 1. 1943. naredio je 1. bataljonu da izvrši marš pravcem s. Ožegovci—Jakovci—Zabrdske Kričke—G. Šumetljica—Lipovac—Brusnik; 2. bataljonu pravcem V. Budići—Jakovci—Zabrdske Kričke-—G. Šumetljica—Lipovac—Brusnik; 3. bataljonu pravcem Zabrdski Popovci—Jakovci—Zabrdske Kričke—G. Šumetljica—Lipovac. Iako je predah bio kratak, svako slobodno vrijeme korišteno je za političku nastavu.[20]

Zapovijest za napad[21] na željezničku prugu i neprijateljeva uporišta u Okučanima, Rajiću, Roždaniku, Borovcu, Paklenici i Dragaliću izdata je 21.1.1943. Sedamnaestoj brigadi, koja se nalazila u selima Livadani, Subocka i G. Kričke.[22] Naređeno je da likvidira neprijateljevo upori-

19 Zbornik, tom V, knjiga 11, str. 13.

20 Naređenje štaba 17. brigade od 17.1.1943. o političkom radu, Arhiv VII, reg. br. 39-10, k. 1131.

21 Zbornik, tom V, knjiga 11, str. 132.

22 Izvještaj štaba 17. brigade od 21.1.1943. štabu 4. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 24-1, k. 1130.

šte u Rajiću i ruši željezničku prugu između s. Rajića i Okučana. Na osnovi tog naređenja štab 17. brigade izdaje zapovijest[23] za napad i određuje: 1. bataljon napada na neprijateljevo uporište u Rajiću; 2. bataljon ruši prugu između Rajića i Okučana; 3. bataljon stavlja se na raspolaganje štabu 4. divizije, koji se nalazio u s. Cage.

U Rajiću se nalazilo oko 70—80 ustaša, žandara i domobrana, a početak napada na uporište određen je za 22 časa 22. 1. 1943. Pošto je neprijatelj otkrio podilaženje naših jedinica, napad je otpočeo 15 minuta ranije. Pored toga u Rajiću se nalazio i oklopni voz, pa je i to umanjilo uspjeh napada. Uporište nije osvojeno. Porušena je samo željeznička pruga.[24] Zarobljeno je 15 domobrana i zaplijenjeno 15 pušaka, 2 pištolja i nešto druge opreme i materijala. Poslije povlačenja, tokom 25. januara, 2. bataljon brigade, vodio je borbu na pravcu Lipik—s. Čaglić sa dijelovima 3. bojne 4. gorskog zdruga, koji su iz Lipika krenuli u pljačku na slobodnu teritoriju. U toj borbi zarobljeno je 5 domobrana i zaplijenjen jedan puškomitraljez i 7 pušaka.[25] Noću 25/26. januara jedna četa 2. bataljona je između s. Paklenica i s. St. Grabovac porušila prugu na tri mjesta miniranjem, uništila tt-veze na dužini od 300 m i pri tom demolirala ostale uređaje na pruzi. Uslijed ovoga pruga nije radila 12 sati.[26]

Željeznička pruga Zagreb—Beograd bila je objekat od izuzetnog značaja, zbog čega je 4. divizija stalno nastojala da je onesposobi za što duže vrijeme. U tom smislu štab divizije ponovo 26. 1. 1943. naređuje jedinicama da krenu na prugu, a u zapovijesti se između ostalog kaže:

»Borba na ovom sektoru nastaviće se sve dotle, dok ne privučemo na nas velike neprijateljeve snage. Svrha naših napada je da sa svoje strane otežamo izvođenje okupatorovih planova u odnosu

23 Zbornik, tom V, knjiga 11, str. 199.

24 Zbornik, tom V, knjiga 11, str. 305. Izvještaj štaba 17. brigade od 31.1.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o rezultatima napada na komunikaciju Beograd—Zagreb.

25 Izvještaj štaba 17. brigade od 25.1.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o borbi kod D. Caglića, Arhiv VII, reg. br. 26-10, k. 1130 i reg. br. 27-1, k. 1130.

42 Zbornik, tom V; knjiga 12, str. 111 i 132.

na našu oslobođenu teritoriju (u Bosni i Lici) uopće i posebno u odnosu na Bihać .. ,«[27]

Štab brigade je, pridržavajući se striktno divizijske zapovijesti, unio i jednu dopunu. Da brigada ne bi bila iznenađena od neprijatelja, štab brigade svojom zapo viješću od 26. 1. 1943. naređuje bataljonima da prate svaki pokret neprijatelja isturajući ka njegovim položajima manje izviđačke dijelove.[28] Prvom bataljonu naređeno je da uputi jednu četu prema s. G. Kričke i posjedne tt. 320 i k. 333, te da uz pomoć štaba 3. bataljona dođe do podataka o neprijatelj e vim snagama; 2. bataljonu da bude što bliže neprijateljskim jedinicama u s. D. Čaglić i Lipiku, a 3. bataljonu da posjedne k. 408 i 418 i patrolama kontroliše pravce ka selima Bjelanovac, Paklenica i Kučerina. U sklopu takvih mjera obezbjeđenja akcije brigada je krenula na izvršenje zadataka: rušenje željezničke pruge na dijelu od s. Paklenica do s. Rajići.[29]

U ovoj akciji je onesposobljeno 300 m pruge a tt-veze na dužini od 6.000 m. Zapaljene su 2 čuvarske kućice i jedan vagon. Pri izvršenju zadatka brigada je vodila borbe oko Rajića i u tim borbama imala 7 poginulih i 10 ranjenih drugova. U borbi za s. Rajić poginuli su Božo Bjelajac iz s. Batinjana, Andrija Nenler iz s. Jasenaša, Stevo Zeba iz s. Batinjana i Ana Todorović iz Voćina. U napadu na ovo neprijatelj evo uporište hrabrošću i energičnim dejstvom istakla se 3. četa 1. bataljona.

Radi obezbjeđenja borbenih dejstava na pruzi od eventualnih napada iz okolnih uporišta štab brigade je 28. 1. 1943. naredio potčinjenim jedinicama[30] da zatvore pravce na kojima bi se neprijatelj mogao, eventualno, pojaviti. Prvom bataljonu naređeno je da posjedne položaje na liniji k. 232-246-218 i 148; 2. bataljonu — na liniji t. 320 i k. 333,

27 Naređenje štaba 4. divizije NOV i POH od 25.1.1943; Zbornik, tom V, knjiga 11, str. 260. Izvještaj štaba 17. brigade od 31.1. 1943, Zbornik, tom V, knjiga 11, str. 306.

28 Zapovijest štaba 17. brigade od 26.1.1943. za obezbjeđenje. Arhiv VII, reg. br. 9-1, k. 1129; Izvještaj štaba 17. brigade od 27.1.1943. štabu 4. divizije, Arhiv VII, reg. br. 30-1, K. 1130.

29 Zapovijest štaba 17. brigade od 27.1.1943. potčinjenim jedinicama za diverziju na pruzi, Arhiv VII, reg. br. 11-11, K. 1129.

30 Arhiv VII, reg. br. 13-1, K. 1129.

s tim da jednu četu stavi na raspolaganje štabu brigade; 3. bataljonu naređeno je da zaposjedne k. 241 i 327, sa po jednom desetinom, a ostalim snagama k. 418 i 408. Neprijatelj, međutim, nije preduzimao nikakve pokrete. Da bi brigada zauzela bolji raspored za predstojeća borbena dejstva a u vezi s naređenjem štaba divizije, štab brigade je 29. 1.1943. izdao zapovijest prema kojoj su bataljonima određeni novi položaji:[31] 1. bataljon je ostao u s. Subocka, 2. bataljon razmjestio se u s. Kovačevac i D. Caglić, a 3. bataljon u s. Livadane.

NAPAD NA PAKRAC I BORBE OKO VIROVITICE

Krajem januara 1943. situacija kod naših snaga u Bosni bila je dosta teška. I u Slavoniji, kao i u drugim krajevima zemlje, snage NOV i POJ imale su zadatak da što žešće napadaju neprijateljske snage i olakšaju stanje jedinica NOV i POJ u Bosni. Stab 4. divizije 31. 1.1943. izdao je zapovijest potčinjenim jedinicama za napad na neprijateljevo uporište Pakrac. Istoga dana i štab brigade izdao je potčinjenim jedinicama zapovijest[32] za napad na Pakrac.

Za nas i za neprijatelja Pakrac je bio veoma važna strategijska tačka. Smješten pod obroncima Psunja, na željezničkoj pruzi Banova Jaruga—Virovitica, bilo je to uporište iz kojeg se moglo kontrolisati veliko i za neprijatelja vrlo osjetljivo područje i pravci koji iz Podravine vode u Posavinu i obratno preko Psunja i Babje gore. Iz tih razloga Pakrac je bio stalno posjednut jakim snagama i veoma snažno utvrđen.

U napad na Pakrac određeno je osam bataljona[33] (po tri bataljona iz 12. i 17. brigade i po jedan bataljon iz 16. brigade i 1. slavonskog NOP odreda). U uporištu su se nalazili dijelovi 1. gorske divizije (oko 800 neprijateljevih vojnika). Brigada je dobila zadatak da 1. bataljonom

31 Arhiv VII, reg. br. 13-1, K. 1129.
32 Zbornik, tom V, knjiga 11, str. 313.
33 Zadaci 12. i 16. brigade, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 7, 18. i 37.

likvidira Ličanovu kuću i magacin (uporište br. 14), banovinsku zgradu (uporište br. 15) i željezničku stanicu (uporište br. 16). Na željezničku stanicu trebalo je napadati zajedno sa jednim bataljonom 12. brigade. Drugi bataljon imao je zadatak da likvidira Pikovu zgradu (uporište br. 11), zgradu Učiteljske škole (uporište br. 12) i hotel »Pakrac« (uporište br. 13). Ostali bataljoni bili su na obezbjeđenju prema okolnim uporištima i u rezervi.

Prvi bataljon brigade nije izvršio postavljeni zadatak onako kako mu je zapoviješću određeno.[34] U toku 1. februara trebalo je da se prebaci preko s. D. Čaglić za Kusonje, ali je pri tome oko šest časova upao u zasjedu dijelova 4. gorskog zdruga[35] 1. gorske divizije. Tako je ovaj bataljon izvršio napad samo sa dvije čete i to ne 1. februara u 23.00, nego tek 2. februara oko 20.30 časova. Drugi bataljon je, takođe, bio napadnut od snaga 4. gorskog zdruga u s. D. Čagliću, ali je unatoč tome izvršio napad na određene objekte i sve ih likvidirao osim hotela »Pakrac«.

Bataljoni 12. brigade takođe su samo djelimično izvršili postavljene zadatke,[36] kao i bataljon 16. brigade.[37] Pošto nije bilo većeg izgleda da se postigne postavljeni zadatak u cjelini, naređen je prekid napada i povlačenje. Jedinice 17. brigade razmjestile su se u s. Grahovljani.[38]

Iako nije postignut krajnji uspjeh, neprijateljeve snage su prikovane u uporištu i nisu mogle preduzimati bilo kakve pokrete, što je u ovom trenutku bilo veoma značajno s obzirom na to da je neprijatelj nastojao da angažuje što veće snage protiv glavnine NOVJ.

U borbama oko Pakraca i u napadu na uporište brigada je imala 4 poginula i 21 ranjenog.[39] U borbi kod

34 Izvještaj štaba 17. brigade od 3. i 10.2.1943; Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 32 i 107 i 108.

35 Izvještaj Zapovjedništva 1. gorske divizije od 1.2.1943, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 333.

36 Zapovijest za napad na Pakrac i izvještaj o napadu na Pakrac, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 7 i 18.

37 Izvještaj štaba 16. brigade od 4.2.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na Pakrac, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 37.

38 Napad na Pakrac, Arhiv VII, reg. br. 4-1/4, K. 1129.

39 U dokumentu o napadu na Pakrac stoji da je u brigadi bilo 5 poginulih i 12 ranjenih.

s. D. Čaglić junački je poginuo omladinac vodnik Jole Joco Mihajlović iz 1. čete 1. bataljona. Stab brigade u svom izvještaju štabu 4. divizije predložio je da se njegovo ime spomene na radio-stanici »Slobodna Jugoslavija«. U ovim borbama istakli su se Branko Kuprešanin iz s. Raškovac, zamjenik političkog komesara 1. bataljona,[40] Dušan Popović iz s. Svinjice (Banija), politički komesar 3. čete 2. bataljona, Milan Svrabić, Dušan Macakanja i 3. omladinska četa.

Već 5. februara 1943. prema naređenju štaba divizije od 4. 2. 1943. Sedamnaesta brigada naređuje bataljonima da krenu pravcem V. Javornik—Metla—s. Zvečevo—Voćin—Macute. Prištapske jedinice kretale su se u sastavu 2. bataljona.[41]

Pokret koji je izveden preko Psunja i Papuka bio je u duhu direktive Vrhovnog komandanta da sve partizanske jedinice širom Jugoslavije nanose žestoke udare oslabljenim neprijateljskim uporištima. Sprovodeći ovu direktivu štab 4. divizije je 10. 2. 1943. izdao zapovijest[42] za napad na uporišta u Virovitici, selima Spišić Bukovici, Suhopolju i Lukaču.

Virovitica — kotarsko mjesto, sa blizu desetak hiljada stanovnika, središte šireg podravskog regiona — bila je veoma važna karika u lancu utvrđenja kojima je neprijatelj branio Podravinu. Ona je i raskrsnica pruge i puteva: Zagreb—Osijek i Barč—Novska. Osim vojnog od prvog napada na Viroviticu očekivao se i veliki politički uspjeh za jači uticaj NOP-a među narodom Podravine.

U Virovitici su se nalazile ove neprijateljske snage: 100 pitomaca podoficirske škole, samostalni konjički divizion, jedna četa 3. bataljona »ES« (jedinica sastavljena od pripadnika njemačke nacionalne manjine) i 50 žandara.

U napadu na uporište u Virovitici učestvovale su 12, 16. i 17. brigada — ukupno 10 bataljona. Samo uporište napadalo je 7 bataljona, 2 su obezbjeđivala napad od inter-

40 Januara 1945. poginuo kao politički komesar 21. udarne brigade 28. udarne slavonske divizije.

41 Zapovijest štaba 17. brigade od 5. 2.1943. za pokret, Arhiv VII, reg. br. 15-1, K. 1129.

42 Zbornik, tom V; knjiga 12, str. 111 i 132.

vencije neprijateljevih snaga iz susjednih uporišta, dok je jedan bataljon bio u divizijskoj rezervi,

Sva tri bataljona 17. brigade učestvovala su u napadu: Prvi bataljon je napadao malu željezničku stanicu i jedan bunker kod ciglane; Drugi bataljon imao je zadatak da likvidira kasarnu a 3. bataljon neprijateljevo uporište u Špišić Bukovici.

Napad je počeo u noći između 11. i 12. 2. 1943. i već poslije dva sata borbe likvidirano je uporište Špišić Bukovica;[43] tri sata nakon toga i uporište Lukač, a ujutro oko šest časova 12. februara u samom gradu Virovitici zauzet je pretežan broj utvrđenih tačaka. Ostaci neprijatelja bili su stjerani u konjičku kasarnu, utvrđeni grad u centru Virovitice, i u masivnu zgradu željezničke stanice.

Kada je izgledalo da će uspjeh napada biti potpun, uslijed nedovoljne budnosti 3. bataljona 16. omladinske brigade, koji je zatvarao pravac od Podravske Slatine, u Viroviticu su se probila dva oklopna voza,[44] a zatim i jedan iz Đulaveca. Ti vozovi su se pojavili iza leđa naših bataljona, pa su ih iznenadili na potpuno brisanom terenu, naneli im teške gubitke i tako unijeli pometnju i nekontrolisano povlačenje u do tada planski izvođenu akciju. Jedinice 12, 16. i 17. brigade koje su ponovo pokušale da krenu u napad nisu u tome uspjele. Borba je prekinuta 13. februara ujutro i snage 4. divizije su se povukle na Bilo-goru.

Napad na Viroviticu vojnički nije u potpunosti uspio. Međutim, njegov moralno-politički efekat bio je veliki, jer je akcija na Viroviticu uspaničila neprijateljska uporišta na cijelom području. No, neprijatelj je pretrpio i ozbiljne gubitke.[45] Samo 17. brigada je u borbi ubila 20 protivničkih vojnika, dok su zarobljeni 1 oficir, 1 podoficir i 43 domobrana. Zaplijenjeno je 89 pušaka i razne druge

43 Izvještaj štaba 17. brigade od 12. i 13.2.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na Viroviticu, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 152, i str. 257; Arhiv VII, reg. br. 38-1, K. 1130.

44 Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 187 i 188.

42 Zbornik, tom V; knjiga 12, str. 111 i 132.

opreme i materijala. Brigada je imala 2 poginula[46] i 5 ranjenih boraca.[47]

Eho borbe u Virovitici i oko nje stigao je i do Osijeka, o čemu se panično govori u izvještaju ustaškog stožera. Ustaške komande obraćale su se za pomoć i 387. njemačkoj diviziji, jer su strahovale od novih napada partizana.[48]

I u ovoj borbi, osobito u dejstvima na željezničku prugu, ispoljio se nedostatak alata i sredstava za rušenje i diverzije. Zato je štab divizije 17. 2. 1943. naredio da se u brigadama formiraju pionirski vodovi, jačine do 30 boraca.[49]

NA BILO-GORI I U MOSLAVINI

U vrijeme izvođenja napada na Viroviticu u brigade je stigao potpun tekst naređenja vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 7. 2. 1943. o zadacima svih snaga NOV i POJ u vezi sa tokom tzv. četvrte neprijateljske ofanzive. U njemu između ostalog stoji:

»... Naređujem svim partizanskim odredima i brigadama u Slavoniji, Sloveniji, Srbiji, Crnoj Gori, Hercegovini i istočnoj Bosni da odmah otpočnu ofanzivu protiv oslabljenih garnizona neprijatelja. Da uništavaju željeznički saobraćaj, vojna slagališta, ceste, telefonske i telegrafske veze i druge objekte.. .«[50]

Međutim, jedinice divizije su već i do tog trenutka dejstvovale u duhu ovog naređenja vrhovnog komandanta, dobijenog preko radio-stanice »Slobodna Jugoslavija«.

Poslije neuspjelog napada na Viroviticu jedinice divizije povukle su se na Bilo-goru s ciljem da se tu srede i kroz 5—6 dana krenu u nove akcije. Međutim, tih dana neprijatelj u Bjelovaru, s. V. Pisanica, V. Grdevcu, Grubišnom Polju, Zdencima, Ivanovom Selu i Dulavecu prikuplja oko 6.000 vojnika radi dejstva protiv naših jedi-

46 Zbog pogrešnog punjenja minobacača poginuli su komesar 3. čete 1. bataljona Mijo Funarić i borac Duro Konečnig.
47 Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 174.
48 Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 450 i 464.
49 Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 184.
50 Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 226 i 227 i knjiga 13, str. 126.

nica na području Bilo-gore.[51] Uskoro neprijatelj pojačava svoju aktivnost ka položajima naših jedinica uz podršku od po 10 do 15 aviona. Očito je da neprijatelj teži da koncentričnim dejstvom okruži Bilo-goru, onemogući borbenu aktivnost 4. divizije, eventualno je razbije i uništi na tom prostoru.[52]

Četvrta divizija se našla u veoma složenoj situaciji. Zbog toga je štab divizije, da bi jedinice izbjegle bilo kakvo iznenađenje, pored raznih mjera borbenog obezbjeđenja- izdao i naređenje o postupcima jedinica za vrijeme pokreta, a posebno o mjerama maskiranja i o tome šta treba da čine u slučaju napada avijacije.[53] Pored ovih mjera obezbjeđenja, još prije akcije na Viroviticu, štab divizije je odredio i tajne nazive za sve jedinice divizije.[54]

Boravak na Bilo-gori, u selima Dapčevica, Peratovica, Rastovac, u svim brigadama divizije iskorišćen je za sređivanje, a ponajviše za analize i izvlačenje pouka iz virovitičke akcije. Bilo je to potrebno i zbog toga jer je napad na ovo i druga uporišta uzrokovao da i neprijatelj izvlači iskustva iz svojih dotadašnjih poraza, da sada svoje garnizone bolje i čvršće pripremi za odbranu, da postaje lukaviji i oprezniji. Za sve štabove, jedinice, rukovodioce i borce na osnovu analiza po četama i u partijskim i skojevskim organizacijama bilo je jasno da se iz dana u dan prelazi na teže i složenije borbe.

Nastavljajući dalja borbena dejstva dijelovi 17. i 12. brigade već 15. 2. 1943. napadaju neprijateljeve kolone koje su u pokretu od s. V. Pisanice i G. Kovačice ka Zrinjskoj.[55] Pritisak divizije na ovom području ne jenjava.

51 Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 491 i 492.

52 Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 117.

53 Arhiv VII, reg. br. 2-3, K. 1129.

54 Četvrta divizija imala je naziv Ki a 12. brigada K_2, 16. brigada K_3 a 17. brigada K_4.

55 Arhiv VII, reg. br. 43-1, k. 907 i reg. br. 4-1/1, k. 892.

NAPAD NA V. PISANICU I GAREŠNICU

Stab divizije je 19. 2. 1943. izdao zapovijest za napad na neprijateljevo uporište u V. Pisanici, na pruzi Bjelovar——Garešnica.[56]

U Pisanici se kao posada nalazila ojačana satnija 3. bojne 1. gorske divizije. Za napad na uporište određeni su 1. bataljon 17. brigade i 1. i 2. bataljon 12. brigade. Po jedan bataljon 16. i 17. brigade obrazovaće streljački stroj oko uporišta kako bi sačekivali i uništavali neprijateljske dijelove koji budu bježali iz uporišta. Tri bataljona određena su na obezbjeđenje i zasjede radi sprečavanja neprijateljeve intervencije iz susjednih uporišta, dok je jedan bataljon bio u rezervi.

Prvi bataljon 17. brigade imao je zadatak da napada na uporište sa zapadne strane, odnosno neprijatelja koji je posjeo školu i crkvu.[57] Pošto ovlada tim objektima, trebalo je da produži napad na istočni dio uporišta radi spajanja sa jedinicom koja napada sa tog pravca. Prvi bataljon 12. brigade dobio je zadatak da napadne uporište sa južne strane i pravcem na pravoslavnu crkvu, prodre na zapad. Drugi bataljon 12. brigade sa dvije čete napadao je crkvu sa drugog pravca, dok je zadatak 3. čete ovoga bataljona bio da, dejstvujući od s. Zrinske, teži ka spajanju sa ostalim dvjema četama svoga bataljona.

Prvi bataljon 17. brigade uspješno je razbio neprijateljeve posade u zaklonima i rovovima. Neprijatelj je, međutim, uspio povući znatan dio snaga u zgrade od tvrdoga materijala, iz kojih se nije dao istjerati.[58]

Drugi bataljon 17. brigade, koji je dobio zadatak da postavi zasjedu prema s. Severin, pri pokretu ka određenom položaju naišao je na neprijatelja, napao ga iz pokreta, razbio i posjeo predviđene položaje. Sa ovih položaja odbio je još jedan napad neprijateljevih jedinica iz s. Severina, koje su krenule u pomoć opkoljenom uporištu u s. V. Pisa-

56 Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 187 i 188.

57 Napad na V. Pisanicu, Arhiv VII, reg. br. 6-1/4, K. 1129.

58 Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 127. Izvještaj štaba 17. brigade od 21. 2.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na V. Pisanicu, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 227 i 257.

nici. Neprijatelj je pretrpio gubitke od 8 poginulih,[59] a jedan oficir i 3 vojnika su zarobljena. Brigada je imala 2 poginula i 12 ranjenih. Bataljoni 12. brigade su izvršili osnovni zadatak. Međutim, efekat bi bio veći da jedinice nisu zakasnile sa početkom napada.[60]

Pošto je neprijatelj krenuo jakim snagama iz Đurđevca, Bjelovara i Daruvara prema V. Pisanici, a da bi se izbjegla borba pod nepovoljnim uslovima, štab divizije je naredio povlačenje. Tako se jedan dio neprijateljske posade u uporištu V. Pisanica održao u zidanim objektima. Ujutro 21. 2. 1943. bataljoni 17. brigade su se povukli i razmjestili u s. M. Trnovitica.

Područje Moslavine, na kojem je dejstvovala 4. divizija, bilo je u komandnom pogledu pod štabom 2. operativne zone. Štab divizije je još 17.2. 1943. obavijestio štab zone o dolasku njenih jedinica na ovaj sektor.[61] Najvažniji zadatak koji je tada trebalo izvršiti na području Moslavine bio je podržati i pospješiti razvoj ustanka. Jedna od krilatica u ovom kraju bila je: »Oslobodite Garešnicu. pa nas pozovite u vojsku, i mi ćemo doći«.

U skladu sa takvim zadacima štab divizije je 21. 2. 1943. izdao potčinjenim jedinicama zapovijest za napad na neprijateljevo uporište u Garešnici,[62] čvorno mjesto, iz koga je neprijatelj kontrolisao teren između Moslavačke gore i Psunja i prilaze sa sjevera ka pruzi Beograd—Zagreb. Posadu u Garešnici je činila 1. satnija 3. bojne 1. gorskog zdruga, izvjestan broj mjesnih ustaša i nešto žandara, ukupno nešto preko 200 vojnika.

Za akciju na uporište i za njeno obezbjeđenje angažovano je 12 bataljona; od toga 4 u napadu, 7 za sprečavanje eventualne intervencije neprijateljskih snaga koje

59 **Prema izvještaju Zapovjedništva 1. gorske divizije od 20. 2.1943. neprijatelj je imao 7 mrtvih i 17 ranjenih; Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 170.**

60 **Izvještaj štaba 12. NOU brigade od 21. 2.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na V. Pisanicu, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 230.**

61 **Pismo štaba 4. divizije NOV i POH od 21. 2.1943. štabu 2. operativne zone o dolasku divizije na područje Moslavine, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 234.**

62 **Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 235, 236 i 249.**

bi pošle u pomoć opkoljenom uporištu i jedan bataljon u divizijskoj rezervi. U pripremama za ovu akciju naglašeni su uloga i značaj ukopavanja na položajima za obezbjeđenje boraca i oruđa. Time su, kako je to kasnije pokazala praksa, smanjeni gubici i znatno ojačani položaji.

Uporište su napadali 12. brigada, dijelovi 16. brigade i Moslavačkog odreda, dok je 17. brigada[63] bila u cjelini na obezbjeđenju napada.

Njen 1. bataljon posjeo je položaje na komunikaciji s. Hercegovac—Garešnica, sjeverno od s. Zdenčac, 2. bataljon sa jednom četom na komunikaciji s. Garešnica—Bjelovar u s. Rastovac i sa dvije čete istočno od s. Kajgana, na putu s. Zdenci—Tomašica (preko s. Klokočevac), a 3. bataljon na željezničkoj pruzi s. Garešnica—V. Pisanica, prema željezničkoj stanici s. Hercegovac, u Trupinskom gaju[64]

Napad na uporište počeo je 22. 2. u 21.00. Tokom noći likvidirane su neke od glavnih otpornih tačaka. Pošto noću neprijatelj iz okolnih uporišta nije reagirao, štab divizije je odlučio da se napad nastavi i danju.

Međutim, ujutro 23.2. 1943. kombinovana bojna 4. gorskog zdruga 1. gorske divizije, podržana sa 4 tenka, napala je položaje 1. bataljona 17. brigade, ali je njegovim energičnim dejstvom zaustavljena kod s. Palešnika. Prva bojna 4. gorskog zdruga napadala je pravcem s. Zdenci——Klokočevac na položaje 2. bataljona. Međutim, zaustavljena je i prikovana na liniji s. Gaj—Topolovac. Položaje 3. bataljona napadali su dijelovi 4. kombinovane bojne. I oni su zaustavljeni.[65] Neprijatelj je, međutim, svim silama nastojao da se probije do uporišta u Garešnici. Naročito je uporan pritisak vršen na položaj 2. bataljona, gdje se razvila ogorčena borba. Uslijed brojne i tehničke nadmoćnosti neprijatelja 2. bataljon se morao povući. No, uslije-

63 Zapovijest štaba 17. brigade od 22. 2.1943. za napad na Garešnicu, Arhiv VII, reg. br. 22-1/1, K. 1129.

64 Izvještaj štaba 17. brigade od 25. 2.1945. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na Viroviticu, V. Pisanicu i Garešnicu, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 257; Izvještaj štaba 17. brigade od 24.2. 1943. štabu 4. divizije NOV i POH o akciji na Garešnicu, Arhiv VII, reg. br. 33-2, K. 908.

65 Izvještaji Zapovjedništva 1. gorske divizije od 22. 2.1943. o napadu na Garešnicu; Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 526, 527, 529 i 656.

dio je manevar, jer su bataljonu pristigle u pomoć dvije čete 1. bataljona 12. brigade[66] i jedna četa Moslavačkog NOP odreda, pa je izveden zajednički energičan protivjuriš. Neprijatelj je odbačen, a 2. bataljon je ponovno posjeo ranije položaje.

I na položajima 3. bataljona neprijatelj je žestoko napadao, ali bez uspjeha.

Jedinice koje su napadale Garešnicu ni u toku noći 23/24. februara nisu uspjele da zauzmu sve utvrđene tačke. Pošto je na zasjedi 17. brigade u rejonu Kajgana i Zdenčak neprijatelj stalno pojačavao pritisak i dovlačio nove snage, štab divizije je odlučio da se napad na Garešnicu prekine i da se brigade povuku u rejon Dišnik—Popovac.

U borbama oko Garešnice[67] 17. brigada je ispoljila veliku borbenu spremnost i moralnu snagu. Iako je neprijatelj bio veoma nadmoćan, a bataljoni oskudijevali u municiji, položaji su čvrsto držani i protivnik je skupo plaćao svaki svoj napad. Bilo je boraca koji su jurišali na neprijatelja praznih pušaka, bez ijednog metka. Nikakav umor, oskudica i hladnoća nisu umanjili moral borbenog stroja 17. brigade u danonoćnim borbama. Naročito su se istakli komandir 1. čete 2. bataljona Milan Svrabić, vodnik 1. voda 2. čete 2. bataljona Marko Trbojević, zamjenik komandira 3. čete 2. bataljona Branko Vitanović i borac Rudi Rajh.

Brigada je u ovim borbama imala 11 poginulih i 15 ranjenih. Junački su poginuli: Martin Dukić iz s. Ridice, Bajmok kod Sombora, Milan Balaban iz s. Maja kod Gline, Branko Vaianović iz s. Gvozdanska kod Virovitice, i politički delegat Spaso Bosanac iz 3. čete 2. bataljona.

*

Krajem februara 1943. komandni sastav štabova bataljona 17. brigade bio je sljedeći:[68] komandant 1. bataljo-

66 Izvještaj štaba 12. brigade od 27. 2.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na Garešnicu, Zbornik, tom V, knjiga 12, str. 271 i 273.

67 Bojne relacije 17. brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-8/2, K. 1130.

68 Izvještaj štaba 17. brigade od 22. 2.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o sastavu štabova bataljona, Arhiv VII, reg. br. 18/10, K. 907.

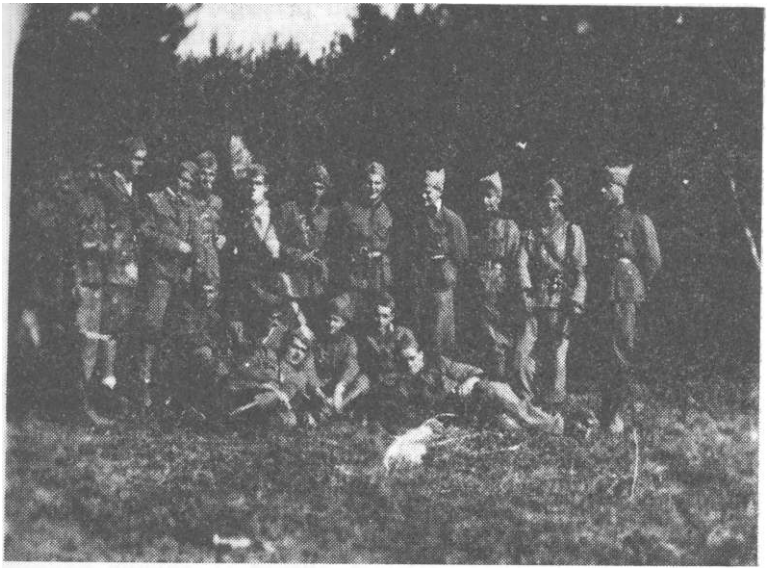

April 1943. na Lutoču. Štab brigade sa komandama bataljona

na Dušan Kreća, politički komesar Mirko Bulović Zet, zamjenik komandanta Rade Markovie Salko, a zamjenik političkog komesara Branko Kuprešanin; komandant 2. bataljona Milan Joka, politički komesar Ivan Šibi, zamjenik komandanta Nikola Sužnjević i zamjenik političkog komesara Rafo Jakob; komandant 3. bataljona Branko Vuković, politički komesar Matija Rajdl, zamjenik komandanta Luka Skrinjar a zamjenik političkog komesara Aleksandar Jovanović.

*

Dvadeset sedmog februara 1943. brigada je krenula prema Bilo-gori.[69] Nedaleko od sela V. Mlinska, kod šume, napadnuta je od neprijatelja koji je došao iz s. V. Trno-

69 Zapovijest štaba 17. brigade od 26. 2.1943. za pokret, Arhiv VII, reg. br. 26-1, K. 1129.

vitica.[70] Dijelovi 1. bataljona koji su bili u brigadnoj prethodnici na vrijeme su uočili zasjedu, pa se bataljon razvio u streljački stroj i uspješno napao te neprijateljeve snage. Iako su mu nanijeti ozbiljni gubici, neprijatelj je ipak uspijevao da kontroliše prijelaz preko rijeke Trnovitice. Stoga je brigada bila primorana da promijeni pravac kretanja i produži pravcem s. N. Ploščica—Dražica—željeznička pruga ka Garešnici i dalje V. Pisanica—Ladislav—željeznička pruga Grubišno Polje—V. Grđevac—Pavlovac——V. Barna. Po prijelazu komunikacije V. Zdenci—Pavlovac 2. bataljon je postavio zasjedu i pri tom uništio jedan neprijateljev kamion.[71] Pored mina za minobacače, zaplijenjeno je i dosta municije, što je bilo značajno, jer se divizija iz Moslavine vraćala gotovo bez municije. Iz s. V. Barne brigada je nastavila marš za s. Topolovicu i s. Gakovo gdje se sutradan odmarala a potom krenula ka Voćinu.[72]

U razdoblju od 25. 2. 1943. do 5. 3. iste godine brigada je u borbama od neprijatelja zaplijenila jedan puškomitraljez, 120 granata za minobacač 81 mm i dosta razne druge opreme i materijala. U isto vrijeme imala je 3 ranjena. U borbi kod s. Pavlovica istakao se puškomitraljezac 3. čete 2. bataljona Branko Miščević.

Vrijeme do polovine marta 1943. prošlo je bez ozbiljnih borbenih dejstava, te je iskorišćeno za sređivanje borbene opreme i naoružanja i za analizu borbenih dejstava. Nastojalo se da se borcima »što prije i što je moguće u većoj mjeri da vojničkog znanja, u prvome redu iz borbene obuke«.[73] Moral i borbenost boraca bili su zadovoljavajući, ali nije bilo dovoljno praktičnog znanja i umješnosti u korišćenju borbenih sredstava. U nekim napadima na neprijateljska uporišta, posebno u likvidaciji neprijateljeve žive sile, nije bilo dovoljno uspjeha, te se u pomenutom

70 Desetodnevni izvještaj štaba 17. brigade od 5. 3.1943, Zbornik,, tom V, knjiga 13, str. 55.

71 Izvještaj ustaškog glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost od 5. 3.1943, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 483.

72 Zapovijest štaba 17. brigade od 27. i 28.2.1943. potčinjenim jedinicama za pokret, Arhiv VII, reg. br. 27-1, K. 1129 i reg. br. 28-1, K. 1129.

73 Naređenje za borbenu obuku sa borcima 4. divizije NOV i POH: od 12. 3.1943, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 42.

naređenju štaba divizije skreće pažnja da se stečena iskustva prenose na nove borce i rukovodioce i da se borcima poslije svake borbe skrene pažnja na učinjene greške. Ovim naređenjem upozorava se, takođe, na potrebu pravilnijeg korišćenja naoružanja i što odgovornijeg vršenja patrolne i stražarske službe.

U POŽEŠKOJ KOTLINI

Dolazak i raspoređivanje jedinica 4. divizije u rejon od s. Voćina do Slatinskog Drenovca[74] izvršeno je radi izvođenja borbenih dejstava i likvidacije neprijateljevih uporišta na sjevernoj strani Požeške kotline i u svrhu zaštite slobodne teritorije.

Radi bezbjednosti i ostalih jedinica divizije u rejonu razmještaja 17. brigada je 9. 3. 1943. od štaba 4. divizije dobila naređenje da kontroliše i zatvori pravce prema Podravskoj Slatini i s. Slađojevci, održavajući vezu desno sa 12, a lijevo sa 16. brigadom.[75] Istog dana uveče[76] štab 17. brigade izdao je zapovijest štabu 2. bataljona da odmah izvrši pokret pravcem s. Voćin—Jovanovica—Lutoč u rejon Zajle, odakle će osiguravati naše bolnice na Ravnoj gori, zatvarajući pravce od Daruvara i Sirača. Istovremeno u rejonu Gradina sa istim zadatkom već se nalazio jedan bataljon 12. brigade. Sutradan, 10. marta, štab 17. brigade naredio je i 3. bataljonu da krene ka položajima 2. bataljona sa istim zadatkom.[77] Sa ovim bataljonom krenuo je i zamjenik komandanta brigade Nikola Demonja. Dan kasnije 1. bataljon 17. brigade smijenio je na položajima na pravcu s. Dulavec—Pivnica bataljon 16. brigade, dok je

74 Operativni izvještaj štaba 4. divizije NOV i POH od 12. 3.1943, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 130.

75 Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 88.

76 Naređenje štaba 17. brigade od 9. 3.1943. štabu 2. bataljona za osiguranje bolnice, Arhiv VII, reg. br. 29-L, K. 1129.

77 Naređenje štaba 17. brigade od 10. 3.1943. štabu 3. bataljona za pokret, Arhiv VII, reg. br. 30-1, K. 1129.

2. bataljon brigade osiguravao pravac od Podravske Slatine.[78]

*

Neprijatelj je neprekidno vršio ispade na slobodnu teritoriju, pa su jedinice 4. divizije bile u stalnom borbenom kontaktu s njim. Činio je maksimalne napore da razbije njene jedinice da bi lakše suzbijao jačanje NOP u Slavoniji i dezorganizovao u to vrijeme već solidno organiziranu slobodnu teritoriju, koja je bila od ogromnog značaja i za NOP i za jedinice 4. divizije.

Obavještajna služba štaba 3. operativne zone obavijestila je štab 4. divizije da neprijatelj ponovo planira napad na zapadne dijelove naše slobodne teritorije, s pos posebnim ciljem likvidacije tajne partizanske bolnice broj 3 na Ravnoj gori. Da bi preduprijedio namjere neprijatelja, štab 4. divizije određuje za to 16. i 17. brigadu i radi efikasnijeg rukovođenja ovim jedinicama od štabova ovih brigada formira poseban operativni štab.

Osnovni zadatak ovih dviju brigada bio je odbrana Ravne gore. Zbog toga je štab 4. divizije NOV i POJ 13. 3. 1943. izdao slijedeće naređenje:[79] 17. brigada da posjedne dominantne tačke na liniji M. Javornik—V. Javornik——Metla; 16. brigada da posjedne Petrov vrh, Pogani vrh i Zelenu lokvu. Pokret iz s. Voćin radi posjedanja određenih položaja naređen je za 13. mart, najkasnije do 24.00. Operativni štab nalazio se u s. Bijela. U rejonu Bijele došlo je 15. marta do žestoke borbe sa dijelovima neprijateljske 1. gorske divizije,[80] koji su odbijeni. Sve do 19. marta, odnosno do napada na neprijateljevo uporište u Kutjevu brigada je na ovome prostoru suzbijala lokalne upade neprijatelja na našu oslobođenu teritoriju.

78 Naređenje štaba 17. brigade od 11. 3.1943. štabovima 1. i 2. bataljona za obezbjeđenje, Arhiv VII, reg. br. 31-1, K. 1129.

79 Naređenje za odbranu Ravne gore štaba 4. divizije NOV i POH od 13. 3.1943, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 142.

80 Izvještaj Zapovjedništva 1. gorske divizije od 15. 3.1943. o akciji iz Pakraca u pravcu s. Bijela i Borki, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 567.

I pored čestih borbi slavonske brigade i odredi bili su i veoma značajan politički činilac na terenu, među narodom. Tako su politički rukovodioci vodova, četa, bataljona i brigada pored terenskih političkih i partijskih radnika u selima gdje bi jedinice bile razmještene objašnjavali borcima i narodu značaj izbora za organe nove narodne vlasti, narodnooslobodilačke odbore. Borci i rukovodioci jedinica učestvovali su (prema uputstvima štaba 3. operativne zone, koji je imenovao i opštinske izborne komisije) 14. marta i na izborima, odnosno glasali su za NOO za sela u kojima su rođeni. Tako su, na primjer, borci 1. bataljona[81] u svojim jedinicama glasali za odbornike NOO 14 slavonskih opština, odnosno za odbornike u opštinama Voćin, Bijela, Buč, Ožegovci, Brusnik i još 9 slavonskih opština.

*

Iako je štab 4 divizije tih dana brinuo i o odbrani slobodne teritorije, nije zapostavljao aktivna napadna dejstva, pa je inicijativa bila stalno na strani naših snaga. Štab divizije je intenzivno prikupljao podatke o neprijatelju i pripremao planove za čišćenje Požeške kotline.

Cilj predstojećih dejstava bio je da se ovladavanjem Požeškom kotlinom i satjerivanjem neprijatelja u samo uporište Slavonske Požege omogući dalji razmah narodnooslobodilačkog pokreta u tom kraju. S druge strane likvidiranjem manjih neprijateljskih uporišta, koja su kao predstraže osiguravala ovaj veliki garnizon, trebalo je doći do oružja, municije i opreme. I sa političkog i sa vojničkog gledišta akcije 4. divizije u Požeškoj kotlini imale su veliki značaj za cijelu Slavoniju.

Pošto je Požeška kotlina za neprijatelja imala strategijski značaj, on je bio riješen da je brani po svaku cijenu. Osim Slavonske Požege, u kojoj je neprijatelj imao posadu od oko 1.000 ljudi, u okolnih dvadesetak uporišta nalazilo se po 100—200 ustaša, domobrana ili »folksdojčera«.

81 Izvještaj štaba 1. bataljona od 15.3.1943. štabu 17. brigade o izborirrfa za NOO, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1132.

Napadom na uporište u s. Velikoj 15. 3. 1943« otpočelo je slamanje otpora u neprijateljskim uporištima i na sjevernoj strani Požeške kotline. Zatim je napadnuto si Vetovo i konačno 19. 3. 1943. s. Kutjevo.

Za akciju na Kutjevo određena je 17. brigada. Prvom bataljonu je naređeno da napada pravcem od s. Vetovo, odnosno sa južne i zapadne strane, 2. bataljonu — sa sjeverozapada a 3. sa južne strane a ukoliko bi se neprijatelj povukao u samo uporište da postavi obezbjeđenje od s. Kule i Bekteža.[82]

U izvještaju štaba 17. brigade o napadu na uporište u s. Kutjevu[83] stoji, da je naređeno 1. bataljonu da napada sa zapadne strane, 2. bataljon sa sjevera a 3. bataljon da postavi obezbjeđenje od s. Bekteža i Kule.

Neprijateljeve snage (dijelovi 2. bojne 5. pješadijskog puka) čuvši da su već likvidirana uporišta Velika i Vetovo, napustile su Kutjevo bez borbe i povukle se u Slavonsku Požegu.[84] Tako su 1. i 2. bataljon ušli u s. Kutjevo bez borbe. Prvi bataljon je zarobio 21 domobrana, u stvari jednu jaču patrolu. Drugi i 3. bataljon zaplijenili su manje količine ratne opreme i materijala.

NEPRIJATELJSKA OFANZIVA »BRAUN«

Poslije izvršenih zadataka u Kutjevu brigada se, maršujući neprekidno 18 sati, prebacila preko Papuka i 20. 3. 1943. razmjestila u rejonu s. Čeralije, Bokane i Macute. U s. Ceralijama je razmješten 1. bataljon, gdje je iste noći napadnut od neprijatelja. U toj borbi bataljon je zarobio trojicu ustaša i zaplijenio teški mitraljez. Bataljon je imao jednog poginulog i 4 ranjena.

Ovaj iznenadni napad na 1. bataljon, a i premorenost brigade od dugog marša bio je uzrok zakašnjenju brigade

82 Zapovijest štaba 4. divizije NOV i POH od 19. 3.1943. za napad na Kutjevo, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 142.

83 Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 147.

84 Izvještaj štaba 4. divizije od 15. 4.1943. Glavnom štabu NOV i POH o akcijama i borbama od 1.3. do 15. 4.1943, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 226.

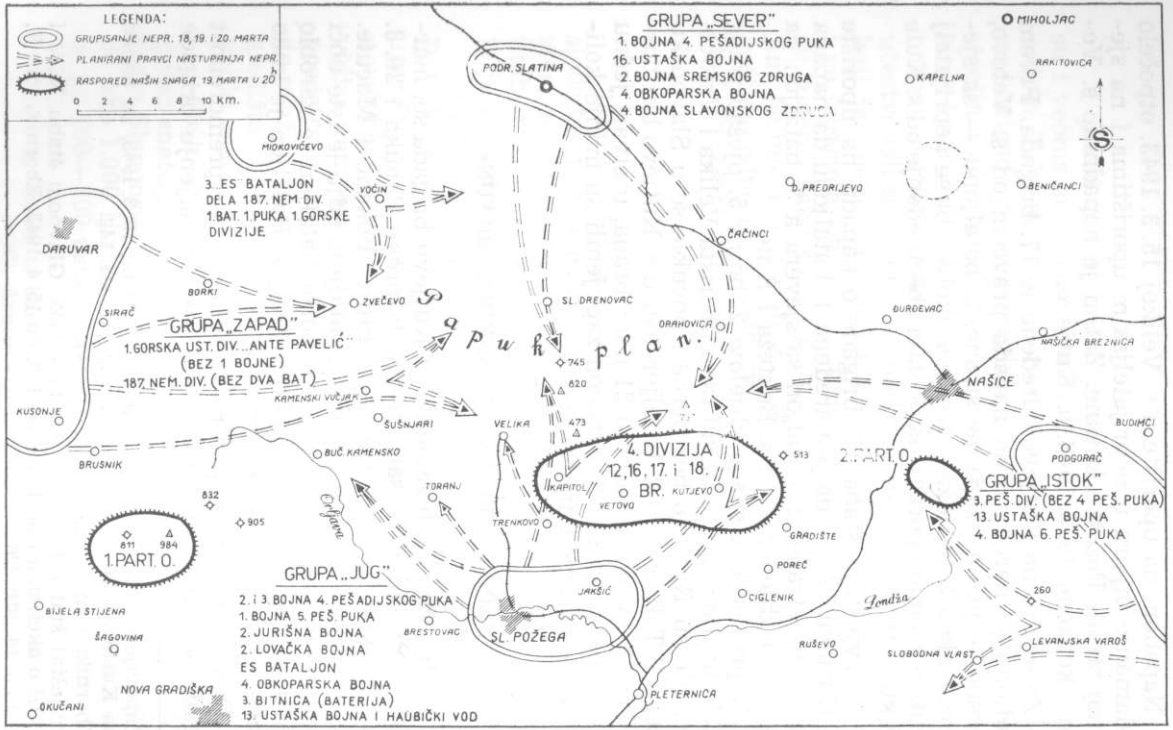

Obostrani raspored uoči neprijateljske ofanzive »BRAUN« i operativna zamisao neprijatelja od 19. marta 1943.

da posjedne nove položaje na M. Javorniku i Metli. Naime, na ovim položajima već se nalazio neprijatelj. Ovaj napad izvela je 16. ustaška, tzv. »Štirova« bojna. Bili su to dijelovi iz sastava neprijateljevih snaga skupine »Sjever«, koje su 20. 3. 1943. otpočele ofanzivu u Slavoniji, poznatu pod nazivom »Braun«.[85] To je najveća neprijateljska ofanziva koja je preduzeta u Slavoniji u cilju razbijanja i uništenja partizanskih jedinica Slavonije i pozadinske organizacije na slobodnoj teritoriji.

Za ofanzivu »Braun« neprijatelj je koncentrisao oko 25.000—30.000 vojnika i formirao 4 skupine: »Zapad« (1. gorska divizija, bez jedne bojne, i 187. njemačka rezervna divizija sa osnovnim pravcem dejstva: Daruvar—Zvečevo); »Istok« (3. ojačana pješačka divizija, bez 4. pješačkog puka, 13. ustaška bojna i 4. bojna 6. pješačke pukovnije, sa osnovnim pravcem dejstva Slavonski Brod—Kutjevo); »Jug« (2. i 3. bojna 4. pješačke pukovnije, 1. bojna 5. pješačke pukovnije, 2. jurišna bojna, 2. lovačka bojna, jedan »ES« bataljon, 4. obkoparska bojna, pionirska, 3. bitnica (baterija) 5. topničkog sklopa, artiljerijskog diviziona i samostalni haubički vod sa osnovnim pravcem dejstva Slavonska Požega—Kutjevo); »Sjever« (1. bojna 4. pješačke pukovnije, 16. ustaška bojna, 2. bojna Sremskog zdruga, 4. obkoparska bojna i 4. bojna slavonskog zdruga sa osnovnim pravcem dejstva Podravska Slatina—Kutjevo).[86]

Pošto je štab 4. divizije dobio obavještenje od štaba 3. operativne zone da je neprijatelj otpočeo sa ofanzivom na slobodnu teritoriju, on naređuje 17. brigadi da iste noći 21. 3. 1943. najkasnije do 01.00 izvrši pokret pravcem Točak—s. Zvečevo—Ravna gora u rejon s. Zajle sa

85 Naređenje štaba 4. divizije NOV i POH od 20. 3.1943. podređenim jedinicama da unište neprijatelja koji je prodro na oslobođeni teritorij Slavonije, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 311; Izvještaj štaba 17. brigade od 11. 4.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o borbama u toku neprijateljske ofanzive, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 149; Izvještaj Zapovjedništva 2. domobranskog zbora o ofanzivi »Braun« u Slavoniji, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 596.

86 Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 311. U početku snage neprijatelja brojale su oko 10.000 ljudi. Dejstva jedinica NOV i POH u Slavoniji prisilile su ga da te snage ubrzo utrostruči, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 227.

zadatkom da uspostavi kontakt sa neprijateljem i nastoji ga uvući u klopku; potom, da se po stizanju u navedeni rejon poveže sa jedinicom 1. slavonskog NOPO. U toku pokreta ka Ravnoj gori brigada dobija dopunsko naređenje da primjenom pogodnog manevra razbije neprijatelja koji nastupa od Sirača i Daruvara.[87] Osim toga, zadatak brigade bio je i da štiti evakuaciju tajne partizanske bolnice sa Ravne gore.

U toku 21. 3. 1943. održano je savjetovanje štaba 3. operativne zone sa štabom 4. divizije, na kome je razmotrena situacija nastala otpočinjanjem neprijateljske ofanzive »Braun«. Na ovom savjetovanju je izvršena procjena situacije i donesena odluka o načinu izvođenja borbenih dejstava radi sprečavanja namjera neprijatelja. Pored ostalog formiran je i Operativni štab za Slavoniju, koji je imao zadatak da direktno rukovodi borbenim dejstvima svih potčinjenih jedinica.[88]

Pod komandu ovoga štaba stavljena je 4. divizija, 1. i 2. odred 3. operativne zone i sve partizanske straže[89] vojnih područja. Van sastava 17. brigade bio je njen 2. bataljon. Nalazio se na Skresinama, na Ravnoj gori, u zaštiti bolnice, pa je ušao u sastav 12. brigade, dok se u sastav 17. brigade uključio 2. bataljon 2. partizanskog odreda, Oficirska škola sa Lutoča i područne partizanske straže sa toga sektora. U ovakvom sastavu 17. brigada je dobila zadatak da posjedne položaje na liniji Točak—Trešnjevica. Njoj se takođe priključila i četa Paje Orozovića Brke iz s. Bijela. Drugi bataljon 2. partizanskog odreda dobio je zadatak da posjedne položaje zapadno od Siljkovca, k. 483, k. 337, Pjetlovac, a slušaoci Oficirske škole da zauzmu položaj na k. 683 i održavaju vezu sa 12. brigadom* na Krševinama (k. 787).

Osnovni zadatak 17. brigade je bio da zasjedama i vještim manevrisanjem razbije neprijateljeve snage i tako

87 Naređenje štaba 4. divizije NOV i POH od 21. 3. 1943. za raspored i dejstva u toku ofanzive. Zbornik tom V, knj. 13, str. 330.

88 Naređenje Operativnog štaba za Slavoniju od 21. 3.1943. za raspored i dejstvo u toku neprijateljske ofanzive, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 333.

89 Partizanske straže postojale su i pri komandama mjesta i pri partizanskim tajnim bolnicama.

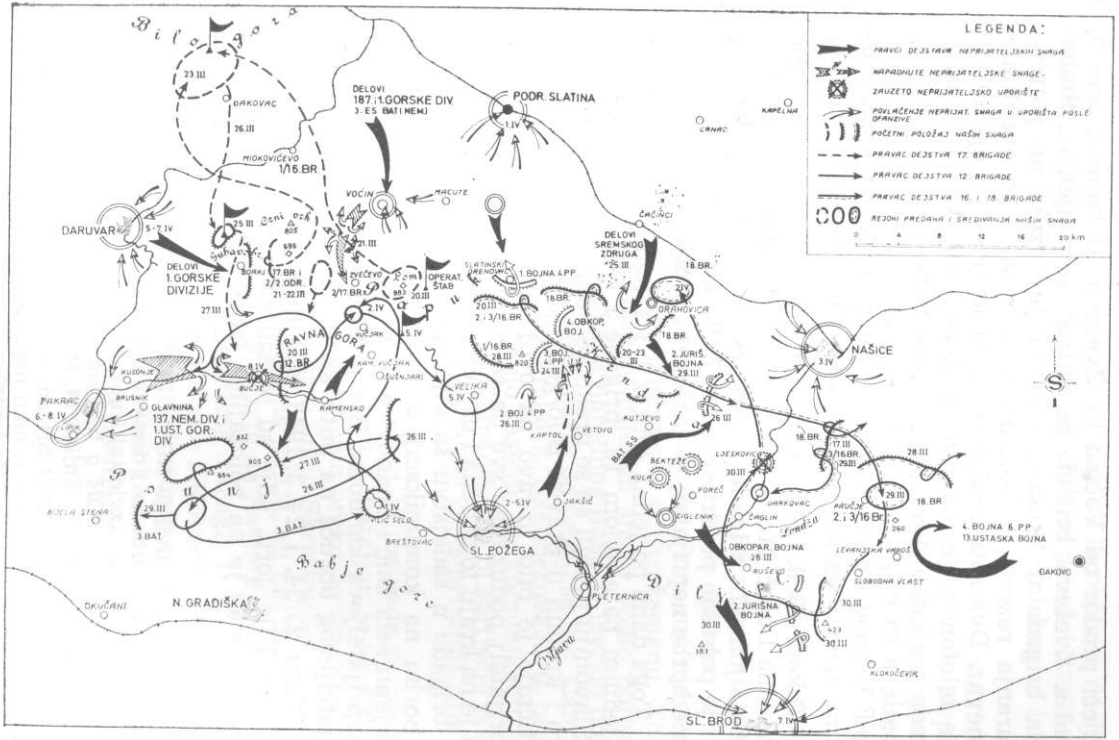

Tok neprijateljske ofanzive »BRAUN« do 8. aprila 1943.

spriječi prodor od Voćina ka Zvečevu. U bolnicu broj 5, iznad s. Zvečeva, brigada će slati svoje ranjenike. Štabovima brigada u 18 sati skrenuta je pažnja na potrebu stvaranja rezervi za osiguranje štabova i za eventualni manevar. Dva sata ranije politički komesar 3. operativne zone telefonom je naredio da 2. bataljon 2. partizanskog odreda posjedne nove položaje na Skresinama, Kadimliji i Metli, a sa ostala dva bataljona položaje iznad s. Zajla, ispod Vranog kamena, Petlove noge i Crnog vrha. Međutim, navedene položaje je već bio zaposjeo neprijatelj.

Tokom 23. 3. 1943. neprijatelj je ovladao selom Zajle, vrhovima Lutoč, Metla, Skresine i selom Budići. Istog dana 1. bataljon 17. brigade vodio je borbu sa neprijateljem koji je pokušao prodrijeti od s. Zajle ka Zvečevu.[90] Poslije kraće borbe neprijatelj je razbijen i protjeran.

Toga dana po jedna četa iz 1. i 3. bataljona 17. brigade sa jednim bataljonom 16. brigade i Operativnim štabom za Slavoniju probili su se preko komunikacije Voćin—Zvečevo i krenuli u pravcu Bilo-gore. U ovom momentu najkritičnije je bilo upravo na ovoj komunikaciji pošto je neprijatelj poduzimao sve da se probije u s. Zvečevo, što mu je na kraju toga dana i uspjelo. U to vrijeme 2. bataljon 17. brigade u sadejstvu sa dijelovima 12. brigade[91] vodio je borbu na komunikaciji s. Bučko Kamensko—Pakrac, u rejonu sela Buč i Španovica. U toj akciji zaplijenjena su 4 neprijateljeva kamiona. Bio je to u stvari proboj iz neprijateljevog obruča na putu ka Psunju.

Noću 23/24. i 24. 3.1943. sve naše jedinice prebacile su se na Bilo-goru, gdje sü se zadržale i sutradan. Drugi bataljon ostao je na položajima iznad s. Cikotska Rijeka.

90 Pismo štaba 4. divizije NOV i POH od 22. 3.1943. štabu 12. brigade o nekim borbama i dostavljanju izvještaja; Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 343; Izvještaj štaba 17. brigade od 11.4.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o borbama u toku neprijateljske ofanzive, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 149.

91 Izvještaj štaba 12. NOU brigade od 11. 4.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o borbama u toku neprijateljske ofanzive, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 145; Izvještaj Glavnog stožera domobranstva od 24. 3.1943. o ofanzivi na Papuku, Psunju i u Požeškoj kotlini, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 636.

Noću 25/26. marta sve jedinice koje su se nalazile na Bilo—-gori prebacile su se preko željezničke pruge i komunikacije Daruvar—s. Bulavec[92] i stigle na Vrani kamen i tu se zadržale u toku dana.

Uveče 1. i 3. bataljon 17. brigade dobili su zadatak da razbiju dijelove 1. gorske divizije u s. G. Borkima. Neprijatelj se, međutim, izvukao iz sela i posjeo veoma pogodne i dobro utvrđene položaje na Gubavom brdu. Svi pokušaji ova dva bataljona uz nekoliko ponovljenih juriša da potisnu neprijatelja sa Gubavog brda nisu dali rezultata pa se odustalo od daljeg napada i bataljoni su se povukli u rejon Vranog kamena.[93]

Drugi bataljon 17. brigade, koji se 26. marta nalazio na Psunju, u sastavu 12. brigade, iste noći se prebacio na Papuk i sutradan proveo u s. Poljakovci. Prvi vod njegove 1. čete sukobio se sa neprijateljem u s. Stražemanu. Tokom 28. marta ovaj bataljon je dijelom snaga vodio borbu sa Nijemcima na Javornici, a narednog dana je izvršio pokret ka Okučanima. Tridesetog marta odmarao se u s. Čaprgincima. Odatle je krenuo preko s. Skenderovaca u pravcu Slavonske Požege i postavio zasjedu na komunikaciji Slavonska Požega — s. Bučko Kamensko da bi spriječio prodor neprijatelja u Vilić Selo, ali ovdje se neprijatelj nije pojavio.

Za to vrijeme 1. i 3. bataljon 17. brigade su na Vranom kamenu. I u toku 28. marta 3. bataljon je na Vranom kamenu, dok je 1. bataljon krenuo preko Jovanovice i Lutoča za Ravnu goru i zaposjeo liniju Skresine—k. 856—Kadimlije, kontrolišući patrolama Metlu, ali bez dodira sa neprijateljem. Sutradan, 29. marta na Ravnoj gori došlo je do borbe sa dijelovima 4. gorskog zdruga 1. gorske divizije koji su bili u pokretu iz s. Zajle i Koturića. Neke jedinice brigade povukle su se pred nadmoćnijim neprijateljem na Lutoč, gdje su se nalazili ranjeni komandant 3. operativne zone Bogdan Crnobrnja Tolja i ranjenici 1. bataljona, smješteni u prostorije Oficirske škole na Lutoču.

92 Sada s. Miokovićevo.

93 Izvještaj Glavnog stožera domobranstva od 29.3.1943. o toku ofanzive na području Papuka, Psunja, Požeške kotline i o borbama u Lici, Zbornik, tom V, knjiga 13, str. 672.

U toku 30. marta 1. bataljon je ostao na Lutoču dok je 3. bataljon sa Operativnim štabom krenuo za Bilo-goru. Prvi bataljon je 31. marta određen za obezbjeđenje bolesnih, komandanta 4. divizije Petra Drapšina[94] i političkog komesara 3. operativne zone Marijana Stilinovića. U popodnevnim satima istog dana i ovaj bataljon se po naređenju Operativnog štaba prebacio na Bilo-goru, gdje se već nalazio 3. bataljon 17. brigade.

Neprijateljska ofanziva »Braun«, koja je otpočela 20. 3. 1943, završila se uglavnom 31. 3. 1943. Glavnina neprijateljevih snaga povukla se 31. marta u svoje garnizone[95] ostavljajući manje dijelove — jačine oko 1 bojne u mjestima s. Bučko Kamensko, Buč, Borki i Voćin.

U ofanzivi »Braun« 1. i 3. bataljon 17. brigade kretali su se sa Operativnim štabom za Slavoniju. Zahvaljujući vještim manevrima i blagovremeno preduzetim pokretima i dejstvima 17. brigada je uspješno izbjegavala udare nadmoćnijeg neprijatelja. Tokom ofanzive 18 boraca joj je poginulo a 34 su ranjena.

Dosta boraca i starješina istaklo se u ovim borbama, osobito komandiri vodova Mile Bogdanović i Stevo Blagojević, koji su ranjeni u borbi u G. Borkima. Iz 2. bataljona istakli su se Milan Svrabić, komandir 1. čete, Dušan Popović,[96] politički komesar 1. čete, Rudi Reich, politički delegat 1. voda ove čete, i Milivoj Milinović, puškomitraljezac. Iz 2. čete ovoga bataljona istakli su se desetar Marko Abalić i puškomitraljezac Milan Vajić a iz 3. čete jedna drugarica, koja je prilikom prebacivanja preko zaposjednute komunikacije s. Kamensko—Pakrac sama zarobila 9 domobrana.

94 Kasnije komandant 6. slavonskog korpusa, a u završnim operacijama komandant 4. armije: španski borac, narodni heroj.

95 Izvještaj štaba 4. divizije od 15. 4.1943. Glavnom štabu NOV i POH o akcijama i borbama od 1. 4. do 15. 5.1943, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 222.

96 Poginuo pri napadu na Ludbreg 1944. kao zamjenik komandanta 2. bataljona 17. brigade.

U ofanzivi »Braun« neprijatelj nije uspio razbiti snage NOV i POH u Slavoniji.[97] Tek treći dan od početka ofanzive pošlo mu je za rukom da se probije u središnji dio slobodne teritorije. Uglavnom je prošao teritoriju, na kojoj su ga brigade sačekivale, napadale i uspješno manevrisale.

Na Papuku i Dilju dejstvovale su 16. i 18. brigada a na Ravnoj gori i Psunju 12. i 17. brigada. Neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke[98] dok su naše snage imale pet puta manje. Bilo je propusta u radu, rasporedu i izvođenju borbenih dejstava kod naših jedinica, pa i u radu obavještajne službe, ali su unatoč tome naši borci i rukovodioci iz ove ofanzive izašli očeličeni i obogaćeni novim znanjima i borbenim iskustvima.[99]

BORBA KOD ŠUŠNJARA

Od 1. do 5. 4. 1943. Sedamnaesta brigada se nalazila na odmaranju u s. Turčević Polju, M. Dapčevici, na Vranom kamenu, Lutoču i u s. Odžakovci. Petog aprila 1943. po naređenju Operativnog štaba za Slavoniju 17. brigada se prebacuje u s. D. i Srednje Borke, osim 2. bataljona, koji je ostao na Metli i tek pred veče se spustio u s. Budiće. Tih dana veći dio snaga 3. operativne zone približio se Požeškoj kotlini da bi se nakon kraćeg odmora, sređivanja i neophodne popune nekih jedinica nastavilo čišćenje neprijateljskih snaga sa naše slobodne teritorije.

Operativni štab za Slavoniju je 6. 4. 1943. izdao zapovijest za likvidaciju neprijateljevih jedinica u rejonu s. Bučko Kamensko.[100] Početak napada je određen za 7. 4. 1943. u 16.00 časova. U napadu je učestvovala 12. brigada,

97 Izvještaj Zapovjedništva skupine »Jug« od 10. 4.1943. o dejstvu u vremenu od 20. 3. do 7. 4.1943, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 430; Izvještaj Zapovjedništva skupine »Sjever« od 10.4.1943. o dejstvu od 20. 3. do 1. 4.1943, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 439.

98 Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 230.

99 Štab 4. divizije 22.4.1943. izdao je naredbu kojom je izrazio zahvalnost i pohvalu štabovima brigada i borcima 4. divizije, među njima i 17. brigade, za hrabrost, požrtvovanje i druželjublje u toku neprijateljske ofanzive, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 279.

100 Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 68.

dok su ostale jedinice divizije bile na obezbjeđenju radi sprečavanja pristizanja pomoći dijelovima 4. gorskog zdruga. Sedamnaesta brigada dobila je zadatak da postavi zasjedu od s. Buč na položajima s. Grđevica—Bogaz—Zabrdski Tisovac i da preko s. Mijača i Humića održava vezu sa bataljonom 18. brigade i sa bataljonom 16. brigade u s. Bučko Kamensko; zatim premac. Spanovici na položajima istočno od s. Branežaca, kontrolišući s. Zabrdske Kričke, Javornik i Metlu; jedan bataljon je dobio zadatak da vrši demonstrativni napad na s. Buč u isto vrijeme kada počne napad na s. Bučko Kamensko a, ukoliko u selu ne bude neprijateljskih snaga, da pojača napad jedinica 12. brigade.

U vrijeme prijema zadatka brigada je bila razmještena: 1. bataljon u s. D. Borkima, 2. bataljon na Metli, a 3. bataljon u Srednjim Borkima. Prvi bataljon postavio je zasjedu u s. Branešcima,[101] na Metli i V. Javorniku, 2. bataljon u s. Zabrdskom Tisovcu a 3. bataljon u s. Zabrdski Popovci i Budićima. Pošto su se u s. Budićima nalazili dijelovi 4. gorskog zdruga 1. gorske divizije, došlo je do borbe, nakon koje se neprijatelj povukao u s. Buč.[102]

Da bi slobodna teritorija bila očišćena od neprijateljevih snaga, Operativni štab za Slavoniju 8.4. 1943. u 03.40 izdaje naređenje za likvidaciju i neprijatelja u s. Buč.[103] Za napad su određena dva bataljona 12. brigade, sa južne i zapadne strane, i dva bataljona 17. brigade, sa istočne i sjeverne strane. Jedan bataljon 17. brigade određen je u zasjedu na liniji Zečji kam—s. Branežci (k. 252). Mjesto brigadnog previjališta bilo je u s. Popovci. Ostale snage divizije su imale zadatak da sprečavaju intervenciju neprijateljskih jedinica iz susjednih uporišta.

Početak napada određen je za isti dan u 12.00 časova. Napad je otpočeo u određeno vrijeme i sa manjim prekidima trajao i tokom noći. Bataljoni su napadali uporno, ali ni poslije desetosatnog pritiska nisu uspjeli razbiti dobro

101 Izvještaj štaba 17. NO brigade od 15.4.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o borbama na Bučju i Budićima, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 215.

102 Izvještaj Zapovjedništva 1. gorske divizije od 8. 4.1943. o napadu 17. NO brigade na Buč, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 400.

103 Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 101.

utvrđenu i žilavu odbranu neprijatelja. Kada je štab divizije uvidio da napad ne daje izglede na uspjeh, naredio je:

»Akcija na Bučje prekida se bez obzira na uspjeh i sve jedinice treba da se prije svanuća povuku sa svojih položaja i upute u pravcu baza gdje će se jedinice odmarati i hraniti«.

U borbama u širem rejonu s. Buč poginuli su Drago Fintar, pomoćnik političkog komesara čete iz općine Prelog, srez Čakovec, i drugarice Velinka Grbić i Milica Grbovac, obje iz s. Draksenića kod Dubice. Sve troje su sahranjeni u s. Zabrdski Tisovac. Po završenoj borbi za s. Buč 17. brigadi je naređeno da se razmjesti u sela Potočane, Radovance, Veliku i Češljakovce. U naređenju je naglašeno da se brigada, ukoliko je neprijatelj bude uznemiravao, predislocira u rejon s. Slatinski Drenovac. Operativni štab je takođe naredio da u slučaju neprijateljeve akcije 16. i 17. brigada dejstvuju pod rukovodstvom zajedničkog operativnog štaba na Ravnoj gori. Ovim naređenjem je ujedno prestao da funkcioniše Operativni štab za Slavoniju a uspostavljeni su ponovo štab 3. operativne zone i štab 4. divizije.[104]

Vrijeme od 9. do 13. aprila, kada se 1. bataljon 17. brigade nalazio u s. Smoljanovci, 2. bataljon u s. Poljakovci i 3. bataljon u s. Nježići i Klisa, iskorišćeno je za sređivanje jedinica i izvođenje borbene obuke.

*

Neprijateljeve snage, međutim, otpočele su ponovo sa pokretima ka slobodnoj teritoriji. Podatke o tim pokretima štab 3. operativne zone 12. 4. 1943. dostavlja štabu 4. divizije[105] i napominje da je riječ o pokretu Slavonskog domobranskog zdruga. S tim u vezi štab divizije 13. aprila naređuje 17. brigadi da posjedne položaje: Metla, Krševina i Ravna gora i da patrolira pravcima: s. Budići—Lutoč—Zvečevo i Bučko Kamensko. Pored toga naređeno je da

104 Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 104.

105 Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 170; Naređenja štaba 4. divizije NOV i POH od 12. 4.1943, jedinicama da opkole i unište neprijatelja koji nastupa od Slavonske Požege. Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 165 i Naređenje štaba 4. divizije NOV i POH od 12. 4. 1943. jedinicama da izvrše pokret i zauzmu nove položaje, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 167.

bataljon sa Ravne gore, kod s. Kamenskog Vučjaka, kontroliše komunikaciju s. Zvečevo—Bučko Kamensko. Bataljoni su posjeli određene im položaje a 3. bataljon, koji je bio na Krševini, 14. aprila vodio je kraću borbu sa neprijateljem i odbio ga. I sutradan bataljoni su ostali na navedenim položajima.

Poslije podne 14.4. štab 4.'divizije naređuje 12. brigadi, koja je bila na položajima Uvačka glava, Koprivnato brdo, Jankovac, da krene u Požešku kotlinu[106] da izvidi i prikupi podatke o neprijatelju koji se nalazio na južnim obroncima Papuka i na Psunju. Sedamnaestoj brigadi naređeno je da ostane na dotadašnjim položajima sve dok se ne raščisti situacija na Psunju, Požeškoj kotlini i oko s. Buč.

Stab 4. divizije je 15. 4. 1943. oko 12 sati dobio izvještaj od štaba 12. brigade da je neprijatelj noću 14/15. 1943. stigao u sela Poljakovci i Biškupci i da preko Smoljanovaca i G. Vrhovaca nastupa prema Šušnjarima,[107] te da je 2. bataljon 12. brigade posjeo položaje iznad s. Kamenskih Šušnjara, prema s. G. Vrhovcima. Sedamnaestoj brigadi je u 13 sati naređeno da, s obzirom na udaljenost ostalih bataljona 12. brigade, zajedno sa bataljonom 12. brigade napadne neprijateljeve snage i razbije ih, a da dijelom snaga zadrži svoje dotadnašnje položaje radi kontrole toga prostora i da uspostavi vezu sa štabom 12. brigade.

Slavonski domobranski zdrug krenuo je iz Slavonske Požege na oslobođeni teritorij još 11.4. 1943. Dalji zadaci ovih neprijateljskih snaga određeni su zapoviješću Zapovjedništva II domobranskog zbora radiogramom od 15. 4. 1943. Tom zapoviješću je Slavonskom zdrugu, kod s. Vrhovaca, naređeno da 16. aprila produži nastupanje pravcem: s. Strižežvica—Kamenski Vučjak—Vučjak i zadrži se na prostoru Velebit, Lipov vrh, Korlati, Busija.[108]

106 Naređenje štaba 4. divizije NOV i POH od 14. 4.1943. podređenim jedinicama za raspored i dejstva, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 178.

107 Naređenje štaba 4. divizije NOV i POH od 15.4.1943. štabu 17. NO brigade za napad na Slavonski zdrug, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 217.

108 Izvještaj Zapovjedništva Slavonskog zdruga od 20. 4.1943. o borbi kod Kamenskih šušnjara, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 493.

Petnaestog aprila u 16.30 sati štab divizije izdao je jedinicama naređenje[109] da opkole i unište Slavonski zdrug u širem rejonu s. Kamenski Šušnjari. Radi realizacije takvog cilja 12. brigadi je naređeno da jednim bataljonom posjedne Kameni grad a ostalima da napadne neprijateljeve jedinice iz sela Poljakovci i Biškupci, s leđa. Osamnaesta brigada je dobila naređenje da jednim bataljonom posjedne rejon Jankovac, Koprivnato brdo i Uvačku glavu, drugi bataljon da krene usiljenim maršem na Kameni grad, a 3. bataljonom da preko Jelove gore udari u desni bok neprijatelja i kontroliše komunikaciju s. Velika—Jankovac. Šesnaesta brigada imala je zadatak da ostane na ranijim položajima, Petrov vrh, Skupiduša, Gusti rastik,[110] sa dva bataljona, a jednim bataljonom da posjedne V. Javornik i Metlu. Šesnaesta brigada je, međutim, veći bila krenula u akciju prikupljanja hrane u s. Pitomaču i Podravske Sesvete, tako da, udaljena od položaja koje je trebalo da posjedne, nije bila u stanju da na vrijeme stigne i svojim dejstvima utiče na tok dejstava oko s. Kamenskih Šušnjara.

Sedamnaestoj brigadi[111] naređeno je da zauzme liniju V. Javornik—Skresine—Ravna gora (k. 856), da jednim bataljonom napadne neprijateljev lijevi bok, preko s. Mrkoplja na Kruševo i Šušnjare, i poveže se sa bataljonima 12. brigade koji napadaju neprijatelja s leđa, a da sa ostala dva bataljona kontroliše Krševine i Ravnu goru i spriječi bojnu 4. gorskog zdruga 1. gorske divizije iz s. Buč da pritekne u pomoć napadnutom zdrugu.

Svi obavještajni podaci o rasporedu snaga neprijatelja i njegovim pokretima ukazivali su da on ponovno nastoji da opkoli i uništi 4. slavonsku diviziju. To je potvrđivala i informacija koju je štab 4. divizije, odnosno radio-telegrafista Bogdan Trgovčević Smjeli uoči bitke primio od domobrana radio-telegrafiste i šifranta 4. gorskog zdru-

109 Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 220.

110 Naređenje štaba 4. divizije NOV i POH od 13.4.1943. podređenim jedinicama za dejstvo u slučaju neprijateljeve ofanzive, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 170.

111 Izvještaj štaba 17. brigade od 24.4.1943. štabu 4. divizije *NOV* i POH za period od 15. do 25.4.1943; Arhiv VII, reg. br. 47-1, K. 1130.

;ga u Daruvaru[112] Mladena Vrsalovića, simpatizera i saradnika NOP, o pokretu Slavonskog zdruga iz Slavonske Požege ka Kamenskom. Time su bili potvrđeni i podaci koje su prikupile neke jedinice izviđanjem. Iz svih tih razloga štab divizije, da bi preduhitrio i iznenadio neprijatelja, 16. aprila u 21.00, izdaje naređenje za napad na položaje Slavonskog zdruga u rejonu s. Kamenski Šušnjari.[113]

Sedamnaestoj brigadi naređeno je da odmah u sa-.glasnosti sa 12. brigadom pomjeri svoje snage prema položajima određenim za izvršenje zadatka i da se manjim dijelovima osigura od s. Buč dok 16. brigada ne stigne na svoje položaje. Ovom zapoviješću su unekoliko izmijenjeni zadaci 12, 16. i 18. brigade, određeni ranijom zapoviješću. Za komandno mjesto štaba 17. brigade određen je rejon k. 498, iznad s. Mrkoplja.

Drugi bataljon 17. brigade posjeo je 16. aprila u šest sati položaje kod s. Kamenskog Vučjaka i dalje preko s. Mrkoplja. U produžetku, na desnom krilu ovoga bataljo-

112 Obavještajni oficir na daruvarskom području bio je Branko Bosanac Zoran, koji je organizovao efikasnu mrežu među pripadnicima toga zdruga. Među nekoliko desetina saradnika oficira i domobrana bio je i domobranski šifrant Mladen. On je dao doslovan sadržaj zapovijesti Ministarstva oružanih snaga tzv. NDH upućene 4. pukovniji i 4. gorskom zdrugu iz koje se mogao vidjeti tačan zadatak ovih jedinica. Tako je štab 4. divizije imao tu zapovijest u rukama prije nego domobranski pukovnik Bosnić. (Prema kazivanju Branka Bosanca, pukovnika JNA u penziji, rodom iz G. Daruvara). Kasnije je u Daruvaru formiran vojni komitet. Vojni komiteti formirani su i u nekim drugim neprijateljevim garnizonima, a sačinjavali su ih, uglavnom, pripadnici domobranstva saradnici NOP, koji su obavještajnim centrima i partijskim organizacijama na terenu dostavljali podatke o planovima i namjerama neprijatelja, brojnom stanju jedinica, njihovom naoružanju, slali opremu i naoružanje, lijekove, papir i si. KPJ vodila je upornu borbu da se u redovima neprijatelja pridobiju svi oni koji nisu protiv naroda i nisu ogrezli u zločinima, te da se stave na stranu NOP i doprinose jačanju borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika. Mnogi takvi stupili su kasnije, kada je prijetila opasnost da ih se otkrije, u redove NOV i POH. Njihova je zasluga što se za mnoge namjere neprijatelja saznalo blagovremeno, što su neki naši aktivisti izbjegli hapšenja i logore i si. S druge strane to je u redove neprijatelja unosilo paniku, nesigurnost i razaralo moral njegovih sastava.

113 Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 233.

na, položaje je posjela jedna četa 3. bataljona. Prvi bataljon je na svoje položaje stigao sa dva sata zakašnjenja.[114] Dvije čete 3. bataljona štitile su brigadu sa Ravne gore i ostale su na Ravnoj gori, jer 16. brigada nije bila još stigla na svoje položaje.

Kada se, nešto poslije devet sati, pojavila neprijateljska kolona, bataljoni 12. brigade i 2. bataljon 17. brigade krenuli su u napad. Neprijateljeve snage, u pokretu ka s. Kamenskom Vučjaku, našle su se iznenadno pod jakom vatrom sa svih strana.

Tako su se četiri neprijateljske bojne i jedan divizion artiljerije, koji su krenuli da napadnu i unište našu 4. diviziju, našli pod uništavajučim udarima njenih jedinica. Brojna i tehnička nadmoćnost bila je na strani neprijatelja (sa odnosom 1,5:1), osobito u naoružanju. Međutim, pravilna odluka, dobra zamisao manevra, iznenadni udar i nadasve borbeni moral boraca i starješina 12. i 17. brigade doprinijeli su da Slavonski zdrug od oko 1800 ljudi za tri sata borbe bude potpuno razbijen i uništen.

U prva dva sata borbe neprijatelj je pružao ogorčen otpor. Osobito se uporno tukla 3. satnija 18. ustaške bojne, koja je branila artiljeriju na vatrenim položajima. I ostali dijelovi zdruga borili su se očajnički. No, kako je vrijeme odmicalo, bojne su se pod pritiskom naših snaga počele povlačiti da bi, na kraju potpuno razbijene, prešle u neorganizovano bjekstvo. Broj mrtvih i onih koji su se predavali stalno je rastao.

Gubici neprijatelja u ljudstvu i tehnici, prema njihovim izvještajima,[115] bili su: 12 oficira, 29 podoficira i 554 domobrana, a od ratne opreme i naoružanja 3 topa, 4 minobacača, 13 teških mitraljeza, 28 puškomitraljeza, 644

114 Izvještaj štaba 17. NO brigade od 17.4.1943. štabu 4. divizije NOV i POH u borbi kod Kamenskih šušnjara, Zbornik, tom V, knjiga 14, str, 239.

115 Izvještaj Zapovjedništva Slavonskog zdruga od 20. 4. 1943. o borbi kod Kamenskog šušnjara, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 493; Izvještaj Zapovjedništva II domobranskog zbora od 21 4.1943, Ministarstvu oružanih snaga, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 499.

puške i 36 pištolja. Po podacima iz izvještaja 12. i 17. brigade neprijateljevi gubici su nešto veći.[116]

Drugi bataljon 17. brigade, koji je neposredno učestvovao u razbijanju neprijateljskog zdruga, imao je gubitke od samo jednog ranjenog i jednog poginulog, dok je isti bataljon zarobio jednog oficira i 70 domobrana, a zaplijenio jedan teški mitraljez i jedan puškomitraljez, 60 pušaka i dosta razne druge opreme i materijala.

Pobjeda kod s. Šušnjara bila je, jedna od dotada najvećih pobjeda slavonskih partizana. Slavonski zdrug prepolovljen je i u ljudstvu i u materijalnim i borbenim sredstvima. Značajan doprinos toj pobjedi dala je i 17. brigada. I ovom prilikom do potpunog izražaja došli su visoki borbeni moral njenih boraca i rukovodilaca, ali i dobro rukovođenje od strane komandi četa, štabova bataljona i štaba brigade. Značajan udio i doprinos i u ovoj i ostalim pobjedama dao je i dobro organizovan i sproveden partijsko-politički rad u jedinicama. Od bataljona, kako to stoji u izvještaju štaba brigade[117] štabu 4. divizije, prednjačio je u svemu 2. bataljon 17. brigade.

Primjer borbe kod Šušnjara pokazao je kako se smjelom odlukom, poslije odgovarajućih priprema i sa jedinicom visokog borbenog morala, i manjim snagama sa dobro izabranih položaja i brojno i tehnički nadmoćniji neprijatelj može uspješno tući.

Borba kod Šušnjara je drugi ozbiljan udarac neprijateljevim snagama u Slavoniji u relativno kratkom razdoblju; prvi je neuspjeh ofanzive »Braun«.

Iz zaplijenjenog naređenja komandanta 1. gorske divizije uočava se da se od neprijateljevih posada po uporištima traži da stalno upadaju, manjim snagama, na oslo-

116 Izvještaj štaba 12. NOU brigade od 26.4.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o borbi kod Kamenskih šušnjara, Zbornik, tom V, knjiga 14, str. 339; Izvještaj Glavnog stožera domobranstva od 2. 5.1944. o borbi kod Šušnjara, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 330. U navedenim neprijateljevim dokumentima zabilježen je i podatak da je neprijatelj imao veće gubitke, naime 21 oficira, 41 podoficira i 704 domobrana.

117 Arhiv VII, reg. br. 10-1/20, K. 907 A. Nije to bio usamljen slučaj.

bodenu teritoriju, u pravc'u bolnica, da bi vezali znatan dio naših snaga za određeni prostor i tako smanjili manevarsku sposobnost slavonskih brigada. Neprijatelj je pokušavao i da ostvari takve svoje namjere, ali je ubrzo od toga odustao.[118]

Na području Slavonije poslije ofanzive »Braun« pojačane su neke neprijateljske posade. Voćin je zaposjela i u njemu se utvrdila 1. bojna 1. gorskog zdruga 1. gorske divizije a s. Ceralije dijelovi 4. gorskog zdruga ove divizije i naoružani civili njemačke narodnosti iz ovoga sela.. Uporišta na jugoistočnoj strani Požeške kotline, s. Čaglin, Bekteže i Kula, pojačana su 16. ustaškom bojnom, koja je na ovaj prostor prebačena iz Petrinje.

*

Sedamnaesta brigada je krećući se neprestano i manevrišući prešla pun krug oko središxijeg dijela Slavonije od preko 150 km. Zato je dobro došao period odmaranja,, koji je iskorišćen za sređivanje jedinica a naročito za dovođenje u ispravnost naoružanja, opreme, za popunu municijom i nabavku konja i samara.

Zapoviješću štaba brigade[119] za pokret od 22. 4. 1943. bataljonima se određuju novi rejoni razmještaja: Prvom sela Velika i Radovanci, Drugom sela Draga i Potočani, a 3. bataljonu sela Biškupci i Stražeman. Njima se tom prilikom skreće pažnja da vode računa o snabdijevanju ljudskom i stočnom hranom iz sela koja ekonomski bolje stoje, zatim da ishrana bude što kvalitetnija pošto su borci fizički bili dosta iscrpljeni. Sugerira im se da po mogućnosti organiziraju pokretne obućarske, krojačke i puškarske radionice, a borci koji se razumiju u te poslove da sakupljaju alat i materijal i vrše opravke čim im se za to pruži prilika. Naređeno je da se borci majstori ne šalju u borbu. Tih dana je naređeno da po jedan vod bolničke čete ide u sastav svakog bataljona, Štab brigade je formirao mitraljesku

118 Izvještaj štaba 4. divizije od 3. 5.1943. Glavnom štabu NOV i POH o stanju na terenu, u diviziji i planu formiranja novih, brigada, divizija i korpusa, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 45.

119 Naređenje štaba 17. brigade od 22. 4.1943. potčinjenim jedinicama, Arhiv VII, reg. br. 32-1, K. 1129.

četu,[120] pionirski vod i diverzantsku grupu. Predah je bio iskorišćen i za izvođenje obuke.

Najveća teškoća tih dana bio je tifus, od kojeg je u brigadi bilo 70 oboljelih. Zbog toga je obavljeno intenzivno pranje rublja a preduzimane su i druge mjere sanitetske zaštite da bi se spriječilo širenje bolesti.

Divizija je iz ofanzive izašla brojno oslabljena, brojno stanje joj je smanjeno na oko 2.800 boraca. Za to je trebalo preduzeti mjere za popunu brigade. Poslije dobro pripremljene mobilizacije brojno stanje divizije povećalo se uskoro na 4.200 boraca.[121]

TREĆI PUT NA VOČIN

Krajem aprila 17. brigada bila je spremna za izvršenje novih borbenih zadataka. Prvi i 2. bataljon 25. 4. 1943. nalazili su se u s. Kutjevo, dok je 3. bataljon bio u s. Kaptolu. U ovim rejonima bataljoni su ostali i tokom 26. aprila a sutradan, 27. 4. 1943. su izvršili pokret i razmjestili se: 1. bataljon u sela Podgorje, Bešinac i Doljanovac, 2. bataljon u sela Potočane i Radovance a 3. bataljon u s. Velika. Do kraja aprila brigada se odmarala u selima Toranj, Oljasi, Perenci, Brđani, Biskupci, Stražeman i Draga. Narod ovih sela davao je sve što je mogao nastojeći da brigadi pruži što bolje uslove za odmor i oporavak. Boravak u ovom rejonu iskorišćen je za formiranje bolničkih vodova po bataljonima[122] nakon odluke štaba brigada da rasformira bolničku četu.

I narednih nekoliko dana, od 1. do 5. maja brigada je na odmoru u selima Velikoj, Biskupcima, Stražemanu, Po-

120 Naređenje štaba 17. brigade od 23. 4.1943. o raspodjeli bolničke čete i formiranju mitraljeske čete, Arhiv VII, reg. br. 4-3, K. 1130.

121 Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 45.

122 Izvještaj štaba 17. NO brigade od 4.5.1943. štabu 4. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 17-3, K. 908; Naređenje štaba 17. NO brigade od 1.5.1943. o formiranju bolničkih vodova; Arhiv VII, reg. br. 20-3, K. 1130. Izvještaj štaba 17. NO brigade od 14. 5.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na Voćin; Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 153.

ljanskoj, Odžakovcima, Smoljanovcima, Lučincima i Crljencima.

U međuvremenu štab 4. divizije planira nove opsežne akcije, među kojima su najvažnije bile:

— oslobođenje Voćina s obzirom na značaj koji ovo mjesto ima;

— likvidirati neka uporišta u Podravini i Požeškoj kotlini i tako proširiti oslobođenu teritoriju a to je i prilika da se dođe do novog naoružanja i opreme;

— pripremiti se za pohod na Bilo-goru, Kalnik i u Hrvatsko Zagorje, i

— nastaviti udarima po glavnoj željezničkoj komunikaciji Zagreb—Beograd.

Ovaj operacijski plan razrađivan je u vrijeme kada je neprijatelj pripremao svoju petu ofanzivu protiv glavnine NOVJ i kada je drug Tito zahtijevao, posebno od slavonskih jedinica, da što žešće napadaju prugu Zagreb——Beograd, kao i druge komunikacije i uporišta.

Nakon ofanzive »Braun« neprijatelj je posjeo i počeo užurbano utvrđivati neka mjesta kao svoja stalna uporišta, iz kojih bi ugrožavao oslobođenu teritoriju. Pošto se Voćin nalazio duboko u srcu slobodne teritorije, bilo je prirodno da ponovo i što prije dođe pod udar 4. divizije.

Voćin su tada branili 1. bojna 1. gorskog zdruga 1. gorske divizije, oko 600 vojnika.[123] Zapoviješću štaba 4. divizije od 5. 5. 1943. za neposredan napad na ovo uporište bili su određeni 17. brigada i dva bataljona 16. brigade, bez jedne čete.

Zapoviješću za napad[124] brigadama su bili određeni zadaci:

Sedamnaesta brigada sa tri bataljona da napadne uporište na odsjeku od puta Ceralije—Voćin do potoka Rakovac i da likvidira otporne tačke na Turskoj gradini, zatim

123 Izvještaj Zapovjedništva 1. gorske divizije od 8. 5.1943. o napadu 4. divizije na Voćin, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 375.

124 Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 55.

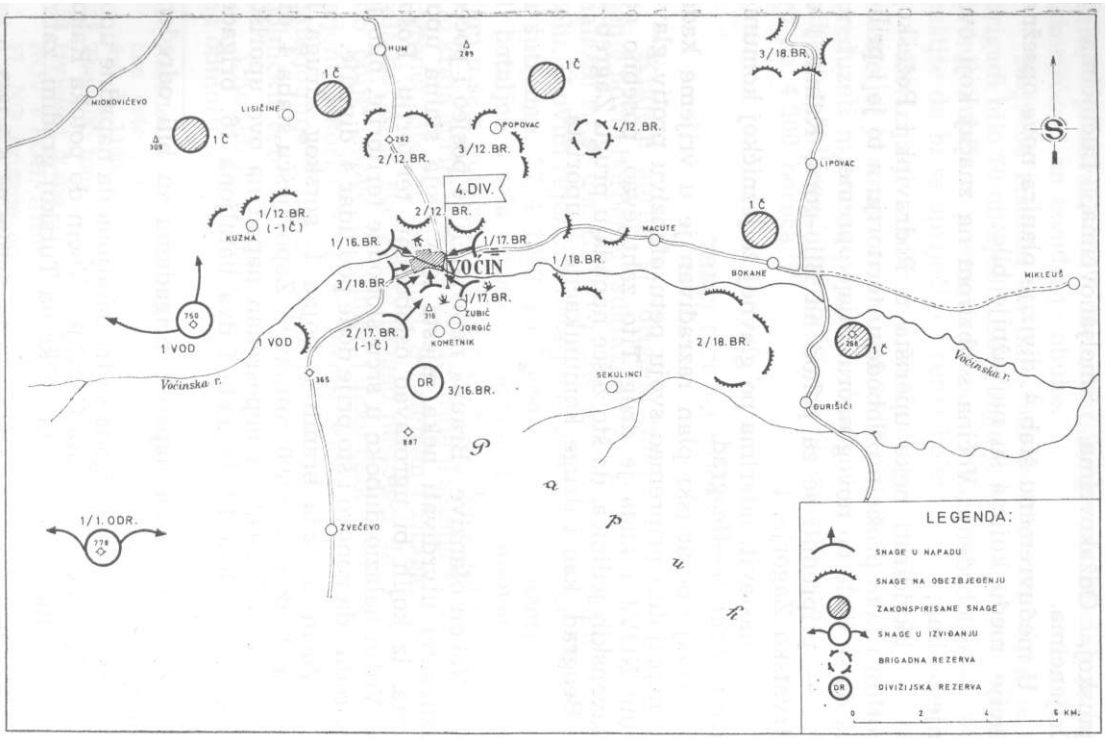

Napad na uporište u Voćinu, maja 1943.

da s leđa napadne i od neprijatelja očisti park i rovove ispred Kestenika, nadirući prema sredini uporišta.

Šesnaesta brigada je također napadala Tursku gradinu i Prevendu.

Dvanaesta i 18. su obezbjeđivale napad sa pravaca Podravska Slatina i Dulavec.

Pored brigada 4. divizije u ovoj akciji su bili angažovani po jedan bataljon iz 1. i 2. partizanskog odreda Slavonije i bataljon Paje Orozovića Brke.[125] Komandno mjesto 17. brigade bilo je kod s. Jorgića,[126] a brigadno sanitetsko previjalište u s. Kometnik. Jedinicama 17. brigade koje su napadale sa istočne strane uporišta, kod puta Čeralije do potoka Rakovca, dodijeljeno je jedno minobacačko odjeljenje i top »pito« a za podršku divizijski minobacački divizion.

Štabovi i starješine su se temeljito pripremili za ovu akciju. Sve što je bilo od značaja ponovo je analizirano i utvrđeno. Bilo je slučajeva da se tražila i pomoć od pretpostavljenih komandi.[127]

Za likvidaciju uporišta u Voćinu štab brigade izdao je zapovijest[128] br. 244/43, od 7. 5. 1943, u kojoj su zadaci jedinicama bili vrlo precizno određeni.

Borbena dejstva podijeljena su u tri faze: pripreme i pokret, akcija i odbrana i povlačenje. Pripreme su imale vojni, politički i ekonomski karakter. Pokret je obuhvatao kretanje do mjesta koncentracije, od ovoga do uporišta u Voćinu i kroz samo uporište. Druga faza obuhvatala je vrijeme napada, borbene znake i znake raspoznavanja, vezu i zadatke bataljona i mitraljeske čete, za likvidaciju uporišta, uništenje javnih zgrada i postupak sa zarobljenicima i civilima, evakuaciju materijala i zadatke sanitetske slu-

125 Narodni heroj poginuo u jesen 1943. kod s. Kukunjevca, na dužnosti komandanta Daruvarskog NOP odreda; rodom iz s. G. Borki, kod Daruvara.

126 U prvom napadu na Voćin, decembra 1942, učestvovalo je 7 bataljona (3 bataljona i jedna četa u napadu, 3 bataljona na obezbjeđenju napada i jedna četa u rezervi), a u drugom napadu, januara 1943, učestvovalo je 8 bataljona (jedan bataljon i jedna četa u napadu, 5 bataljona na obezbjeđenju i dvije čete u rezervi). Jačina neprijateljevih snaga bila je približno ista.

127 Arhiv VII, reg. br. 49-1, K-1130.

128 Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 73.

žbe. Treća faza obuhvatala je znake za povlačenje i pravac povlačenja.

Prvom bataljonu dat je zadatak da napada istočni dio uporišta pravcem Turska gradina sa položaja sjeverno od s. Jorgića. Drugi bataljon je trebalo sa položaja na k. 331 da napada na jugozapadni dio uporišta, a 3. bataljon sa položaja na k. 316 južni dio uporišta Voćin. Prvi bataljon 16. brigade, bez jedne čete, napadao je rovove sjeverno od Prevende, a 2. bataljon Turski grad i Prevendu.

Napad je otpočeo[129] 8. 5. 1943. u 04.25 vatrenom pripremom iz teških bacača i topa »pito«. Prvi bataljon, koji je napadao sa istočne strane, komunikacijom Ceralije—Voćin, koristeći rezultate vatrene pripreme teških oruđa probio je utvrde, ušao u uporište i napredovao do centra naselja, do gostionice »Kod žirafe«. Sa sjeverne strane dijelovi 1. bataljona 16. brigade probili su takođe spoljnja utvrđenja i napredovali do centra, gdje su uspostavili borbeni dodir sa 1. bataljonom 17. brigade. Drugi bataljon 17. brigade u prvom jurišu se probio u park, dok 3. bataljon nije uspio.

Početni uspjeh nije mogao biti potpuno iskorišćen. Jedna četa 1. bataljona 16. brigade, koja je bila najisturenija i postigla izvanredan početni uspjeh, nepotrebno se povukla poslije pogibije komandira čete. To je uzrokovalo povlačenje bataljona u cjelini i omogućilo neprijatelju da sasredi vatru po 1. bataljonu 17. brigade, pa je ovaj bio prisiljen da se povuče na polazni položaj, kao i 2. bataljon. Tako su se sve jedinice koje su napadale našle oko 10.00 časova na polaznim položajima. Novi napadi u toku dana nisu uspjeli; bilo je samo pripucavanja, ali bez ozbiljnijih nastojanja i jedne i druge strane da se postigne vidniji rezultat.

Štab divizije, pošto je u toku dana procijenio situaciju, odlučio je da se izvrše potrebne pripreme i padom mraka

129 Izvještaj štaba 17. NO brigade od 14. 5.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na Voćin, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 153; Izvještaj štaba 4. divizije od 21.5.1943. GŠ NOV i POH o napadu na Voćin i o stanju u diviziji, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 193.

ponovi napad.[130] U ponovljenom napadu, određenom za 21.00, trebalo je slomiti otpor neprijatelja i uništiti posadu uporišta. Međutim, napad nije otpočeo jednovremeno, jer su neke jedinice 16. brigade naređenje za napad dobile sa zakašnjenjem.[131] Cijele noći vođena je žestoka borba. Prvi bataljon 17. brigade bio je najuspješniji i u ovome napadu. Pošlo mu je za rukom da razbije neprijatelja u rovovima istočno od katoličkog groblja, čime je u značajnoj mjeri bila narušena cjelina neprijateljeve odbrane i ozbiljno poljuljan moral njegovih jedinica. Pošto je sutradan ujutro 2. bataljon 16. brigade, koristeći se lukavstvom, zauzeo Turski grad, neprijateljske jedinice su napustile položaje pokušavajući da se probiju do okolnih uporišta.[132] Razbijeni dijelovi neprijatelja u toku izvlačenja iz Voćina prema s. Humu naišli su na zasjedu jedinica 12. brigade i tu pretrpjeli nove teške gubitke.[133]

Prema neprijateljevim podacima njegovi ukupni gubici u Voćinu bili su: 197 mrtvih, ranjenih i zarobljenih. I naši gubici bili su osjetni. Sedamnaesta brigada imala je 29 poginulih i 69 ranjenih.[134] Ovdje je poginuo i komandir čete Marko Plazibat, jedan od najhrabrijih komandira četa u 17. brigadi. Smrću junaka pao je i Mile Paripović iz s. Bastaja, borac 2. čete 1. bataljona.

Neprijateljski gubici bili su, međutim, daleko veći nego što to pokazuju njegovi izvještaji. Tako u pismu štaba

130 Pismo štaba 4. divizije NOV i POH o napadu na Voćin od 8.5.1943. jedinicama da nastave borbu za uništenje neprijateljeve posade u Voćinu, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 103.

131 Izvještaj štaba 16. NO brigade od 11.5.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na Voćin, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 125.

132 Presudan momenat bio je zauzimanje »Turskog grada« od strane dijelova 16. brigade. Bili su to dominantni položaji i u isto vrijeme najutvrđeniji; Arhiv VII, reg. br. 10-4, K. 1129; Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 17. 5.1943. o rezultatima borbe kod Voćina... Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 416.

133 Izvještaj štaba 12. NO brigade od 15.5.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na Voćin, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 162.

134 Šesnaesta brigada u borbi za Voćin imala je 14 poginulih i 48 ranjenih.

4. divizije NOV i POH od 12. 5. 1943. štabu 3. operativne zone o rezultatima napada na Voćin navodi se da je zarobljeno 180 domobrana i 4 oficira.[135] Ako se tome doda neprijateljev podatak da su imali 40 poginulih i 35 ranjenih, tada stvarni gubici iznose oko 260 domobrana i oficira.

Rezultati napada na uporište u Voćinu mogli su biti znatno veći da nije bilo guste magle pa se nije moglo efikasno iskoristiti teško naoružanje. Zatim, nedovoljno su iskorišteni početni uspjesi radi ubacivanja pojačanja; nije vršen ni odgovarajući manevar snagama koje su napadale. Ako se tome doda i to da neprijatelj koji se probijao nije „gonjen, kako je to predviđala divizijska zapovijest, dolazi se do odgovora zašto posada nije potpuno uništena.

Ipak i pored ovih nedostataka bila je to veoma značajna pobjeda slavonskih partizana i novi moralni podsticaj za snage NOV i POH u Slavoniji.[136]

*

Vrijeme poslije voćinske akcije, od 9. do 23. 5. 1943. Sedamnaesta brigada je provela u sređivanju i odmaranju. U toku 14, 15. i 16. maja brigada se nalazila u rejonu Točka. Sa Točka je 17. 5. 1943. izvršila pokret i to: 1. bataljon pravcem Kupusine—Jovanovica—Petlova noga, 2. bataljon na Lutoč, a 3. bataljon u s. G. Borki i na Vrani kamen. U ovim rejonima brigada ostaje sve do 22. maja, kada su noću 22/23. 5. 1943. 2. i 3. bataljon, predvođeni načelnikom štaba brigade Mihajlom Miščevićem, krenuli na sektor daruvarskog kotara radi sakupljanja hrane za tajne partizanske bolnice. Iduće noći vratio se 2. bataljon (bez jedne

135 Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 130.

136 Sedamnaestog maja 1943. formiran je 1. slavonski korpus NOV i POH. U štabu korpusa postavljeni su: za komandanta Petar Drapšin, za političkog komesara Duško Brkić, za načelnika štaba Mate Jerković i za obavještajnog oficira Jefto šašić. Korpus se sastojao od 4. divizije (12, 16. i 18. brigada) i 10. divizije (17. i 21. brigada) i nekoliko partizanskih odreda. Naredbom GŠ NOV i POH u junu 1943. korpus je dobio naziv 2. korpus NOV i POH, a odlukom Vrhovnog štaba NOV i POJ od oktobra 1943. dobio je naziv 6. korpus NOV i POJ. Formirani su 21. brigada i nova 10. divizija NOV i POJ; Zbornik, tom V, knjiga 15, dok. 52, 53, 54, 80. Arhiv VII, reg. br. 33/2, K. 106; Deseta divizija od 17. oktobra 1943. ima naziv 28. divizija, Arhiv VII, reg. br. 33/2, K. 106.

čete), dok je 3. bataljon sa tom četom 2. bataljona napao neprijateljsku posadu u s. Končanici. Napad nije bio dobro pripremljen te uporište nije zauzeto. Bataljon je imao gubitke od 2 poginula i jednog ranjenog borca,[137] a neprijatelj 2 poginula i 3 ranjena dok je jedan ustaša zarobljen.[138]

Tih dana za zamjenika komandanta 3. bataljona 17. brigade postavljen je Mojica Birta Zec, dotadašnji komandir 2. čete toga bataljona.[139] (U drugom napadu na Ludbreg, u ljeto 1944, ostao opkoljen sa 2 čete kao komandant bataljona i borio se do posljednjeg metka.)

U to vrijeme zbog formiranja nove, 10. divizije u Slavoniji došlo je do promjena u štabu 17. brigade. Za komandanta brigade postavljen je dotadašnji zamjenik komandanta Nikola Demonja pošto je komandant brigade, Radojica Nenezić, postavljen za zamjenika komandanta 10. divizije; za zamjenika komandanta brigade imenovan je Milan Joka, a za političkog komesara brigade (umjesto Josipa Krajačića Prike) Ivan A. Šibi.

*

Za vrijeme odmaranja, u periodu od kraja aprila do polovine maja, i kasnije kad god je bilo vremena, pored vojne i političke nastave, izvodila se i fiskultura, a za vrijeme boravka u rejonu Lutoča organizovano je i lakoatletsko takmičenje. Osnova te fizičke obuke bilo je uputstvo 0 redovnoj fizičkoj pripremi boraca za vrijeme odmora, između marševa, pojedinih borbi i si. Tako je fizička obuka doprinosila jačanju snage i borbenih sposobnosti boraca 1 starješina. Od kolektivnih sportova osobito je bio omiljen nogomet. Kad god bi se pružila prilika, igrale su se utakmice između bataljona ili između brigada. Bilo je

137 **Izvještaj štaba 17. NO brigade od 25. 5.1943. štabu 10. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 1-5, K. 1132.**

138 **Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 24. 5.1943. o napadu dijelova 17. brigade na Končanicu, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 453.**

139 **Naredba štaba 17. NO brigade od 25. 5.1943. štabu 3. bataljona, Arhiv VII, reg. br. 5-3, K. 1131.**

susreta i sa mjesnim momčadima, kao, na primjer, sa timom Kutjeva poslije prvog oslobođenja ovog mjesta. Jedinice su pretežno sačinjavali mladi ljudi, koji kao da i nisu znali za umor. Kada nije bilo borbe ili obuke, često su organizovana sportska takmičenja. Borci sa puškom u ruci bili su isto tako veliki borci i kao navalni ili odbrambeni igrači, kao trkači ili bacači »kamena s ramena«.

PARTIJSKE ORGANIZACIJE I SKOJ

Partijske ćelije i skojevski aktivi bili su pokretačka snaga borbenog morala i političke svijesti boraca i starješina. S obzirom na to da je brigada bila formirana od bataljona iz različitih sredina, trebalo je vremena da se oni međusobno upoznaju i da djeluju kao moćna udarna cjelina. U brigadi su se mahom nalazili borci prekaljeni u borbama širom Slavonije.

Bilo je teško između tih hrabrih boraca izdvojiti najbolje, one koji treba da postanu članovi Komunističke partije ili Saveza komunističke omladine Jugoslavije. Član Partije morao je da bude čovjek izuzetnih moralnih i ljudskih kvaliteta i vrlina, uzoran u svemu, disciplinovan, za primjer ostalima, do kraja odan stvari svoje Partije i njenoj oslobodilačkoj i revolucionarnoj borbi, veliki borac za bratstvo i jedinstvo, spreman da se nesebično žrtvuje radi ostvarenja ciljeva narodnooslobodilačke borbe.

Čistota lika komuniste bila je najveća svetinja. Možda se baš zato što se toliko držalo do lika člana Partije i sektašilo[140] kod prijema u članstvo KP. Polovinom januara 1943, na primjer, u 1. bataljonu od 250 boraca samo su 23 članovi Partije i 25 kandidati, a u 2. bataljonu među 190 boraca 21 su članovi Partije i kandidati za člana Partije. Ni članova SKOJ-a nije bilo mnogo više. U Prvom bataljonu bilo ih je 58, a u Drugom — 42.

Brigadni komitet i bataljonski biroi preduzeli su mjere da se to stanje popravi. Pratilo se ponašanje boraca i

140 Arhiv VII, NOR, film br. 5, str. 117—119, i dalje do str. 136.

starješina u borbi, odnosi prema drugovima i prema narodu i drugo. Prva takva prilika bila je sedmodnevna borba za Voćin. U izvještaju o tome se kaže: »Poduzete su mjere da se sve one partizane koji su se naročito istakli u tim borbama svojom hrabrošću primi za partijske kandidate«.

Samo mjesec dana kasnije, zahvaljujući boljem shvatanju zadatka jačanja partijske i skojevske organizacije, brojno stanje partijske organizacije u brigadi povećalo se za 45 novoprimljenih članova Partije i 17. kandidata. U izvještaju zamjenika političkog komesara 17. brigade od 20. 2. 1943. navodi se da u 1. bataljonu ima 48 članova Partije i 35 kandidata, u 2. bataljonu 44 člana i 28 kandidata, u 3. bataljonu 26 članova i 17 kandidata, u bolničkoj četi 2 člana i 3 kandidata i u štabu brigade 6 članova Partije i jedan kandidat za člana Partije.

Partijske i skojevske organizacije imale su značajnu ulogu i u kulturno-prosvjetnom radu. Učitelj ili gimnazijalac bio bi zadužen da, kad se za to ukaže prilika, radi sa nepismenima. A u vrijeme rada sa nepismenim ove bi na dužnostima zamjenjivali ostali borci; i u tome su prednjačili članovi Partije i SKOJ-a. Članovi Partije i SKOJ-a takođe su radili sa nepismenima, najviše u slobodnom vremenu kako bi se svi borci čim prije opismenili. Evo, sta o tome stoji u izvještaju od februara 1943: »Poveli smo kampanju da se razbije nepismenost. Postigli smo slijedeće rezultate: U 1. bataljonu je bilo 17 nepismenih, od kojih su 6 naučili donekle i čitati i pisati, a ostali su naučili da čitaju. U 2. bataljonu ima 32 nepismena, od kojih su 10 naučili nešto čitati i pisati. U 3. bataljonu bilo je 26 nepismenih, od kojih je 23 naučilo slagati slova«.

*

U drugoj polovini aprila brigada se nalazila u selima sjeverozapadnog dijela Požeške kotline. Pošto su jedinice uslijed gubitaka u ofanzivi »Braun« i oboljenja od pjegavog tifusa, bile prorijeđene, smanjene, trebalo ih je popuniti mobilizacijom. Na sastancima partijskih ćelija i sko-

jevskih aktiva postavljeno je da se novodošlim borcima priđe, da ih se prihvati, da se s njima što prije uspostave prisni odnosi, da se zadobije njihovo povjerenje i da oni što prije prihvate desetine, vodove i čete kao svoj novi dom. Starim borcima i nije trebalo mnogo govoriti o značaju homogenosti kolektiva i dobrih međuljudskih odnosa. Zato su činili sve kako bi se novodošli borci što prije uklopili u novu sredinu. Ubrzo se osjetila korisnost partijsko-političkih priprema. Evo kako je u to vrijeme svojoj kući pisala jedna partizanka:

»Nisam znala da je tako lijepo u partizanima. U početku bile **je neobično i sve sam mislila kako bih se vratila kući. Međutim,, naišla sam na divnu drugaricu pa danas više o tome ne mislim...«**

Partijski komiteti, ćelije, skojevski aktivi i svi komunisti uživali su veliki ugled u desetinama, vodovima i četama. Zato nije bio rijedak slučaj da borci pitaju sekretara partijske ćelije u četi mogu li postati članovi Partije. Tako je, na primjer, borac 1. čete 1. bataljona Majevica upitao jednom partijskog sekretara šta bi on trebalo **da** uradi pa da bude primljen u Partiju.

Prema izvještaju pomoćnika političkog komesara brigade od 15. 5. 1943. u brigadi je od 416 omladinaca 181 bio član SKOJ-a, u 13 skojevskih grupa. Bili su to hrabri mladići i djevojke. Uvijek su u svemu bili prvi. Zato su u borbi često ranjavani ili su ginuli. U napadu na Voćin iz stroja je izbačen gotovo cijeli brigadni komitet SKOJ-a i još 30 članova SKOJ-a. Bio je to veliki gubitak za brigadu. U toj istoj akciji petnaestogodišnji skojevac Duro Dragičević probio se sa jednim puškomitraljeseom kroz žičanu prepreku do bunkera. Kada je ispred bunkera puškomitraljezac poginuo, Đuro je uz pomoć još jednog druga izvukao i puškomitraljez i palog puškomitraljesca. Kurir 2. čete 2. bataljona, takođe skojevac, više od deset puta se pod kišom metaka prebacio od bataljona do svoje čete, na Turski grad, i nazad. Isto tako su se istakle i skojevke koje su tih dana došle sa terena Općinskog komiteta Virovitica, iako im je to bilo prvo vatreno krštenje.

No, skojevci nisu bili ništa manje borbeni ni na sastancima skojevskih grupa. Izuzetno su bili oštri prema greškama, pogotovo ako je bilo kukavičkog držanja.

VIŠE OD ČETVRTINE BORACA 2ENE

Poslije popune brigade krajem aprila 1943. u stroju brigade bilo je i 240 žena. Među njima bilo je vrlo hrabrih boraca, a isticale su se osobito one koje su u brigadi bile od formiranja, ali i mnoge novodošle. Kao i u ostalim našim jedinicama na svojim plećima su nosile veliki teret i oba-

Sedamnaest djevojaka boraca JL. bataljona

veze. Pored toga što su učestvovale u borbi kao i ostali borci, brinule su o higijeni, krpile pocijepanu odjeću, prale rublje i odjeću, ali su znale podstieati borce da i sami brinu o čistoći i svome spoljašnjem izgledu. Gotovo da nije bilo borbe u kojoj se nije istakla i neka od njih kao borac. Poslije borbe kod Voćina nekoliko ih je primljeno u članstvo KPJ. Početkom maja 1943. u brigadi ih je bilo 20 članova Partije.

BORBE OD MAJA DO JESENI 1943. GODINE

Poslije napada na Voćin 17. brigada se nalazila na Točku, dominantnom visu u masivu Papuka, između Voćina i Zvečeva, odmarala se nekoliko dana i otpremala oružje i opremu zaplijenjene u Voćinu.

Pošto je taj posao obavljen 17. maja brigada kreće u rejon Vrani kamen—Lutoč—Gornji Borki i sada je njen osnovni zadatak bio da štiti bolnice od mogućih napada neprijatelja.

Boravak u ovom rejonu iskorišćen je i za obuku, politički rad i uopšte za sređivanje i učvršćivanje stanja u jedinicama, pri čemu se najviše raspravljalo o iskustvima iz voćinske akcije.

Štab brigade je u to vrijeme također bio zaokupljen pripremanjem akcije na pruzi Daruvar—Đulavec. U uvodnom dijelu zapovijesti[141] za ovaj napad stoji i ovo:

»... 23. o. m. dobili smo naređenje preko radija od našeg Vrhovnog štaba, kao i od komandanta druga Tita, da rušimo ceste i pruge i da tučemo neprijatelja na svakom koraku. Svako naređenje koje je dobiveno od Vrhovnog štaba i od naše Divizije, naši borci XVII brigade uvijek su izvršili u potpunosti. I sada ovu akciju, koju smo odlučili da izvršimo, mi smo sigurni da ćemo izvršiti u potpunosti...«.

Za izvršenje napada određena je jedna četa 1. bataljona. Ostatak bataljona držao je položaje na liniji k. 197——mlin u selu Koreničani radi onemogućavanja intervencije neprijatelja sa pravca s. Bastaji. Jedna četa 2. bata-

141 Naređenje štaba 17. NO brigade od 24. 5.1943. za napad na voz na pruzi Daruvar—Dulavec, Zbornik, tom V, knjiga 15,. str. 232.

ljona zajedno sa 1. bataljonom Kalničkog NOPOH[142] zatvarala je pravac od s. Dulavec. Jedna četa 2. bataljona određena je u brigadnu rezervu. Kao ojačanje 1. bataljonu i bataljonu Kalničkog odreda pridata su po 2 teška mitraljeza.

Organizacija napada sprovedena je temeljito.[143] Mine na prugu su postavili diverzanti 3. operativne zone. Kada je naišao oklopni voz, eksplodirala je mina, koja je oštetila 2 od 3 vagona, poslije čega je četa 1. bataljona izvršila juriš i dovršila ono što nije učinila mina. Bio je to munjevit juriš, koji se stopio sa posljednjim odjecima jake eksplozije. Oklopni voz je uništen. Neprijatelj je imao 15 poginulih.[144] Zaplijenjen je jedan puškomitraljez, 5 pušaka, radio-stanica i još nešto razne druge opreme i materijala. Četa koja je vršila napad nije imala gubitaka.[145]

U to vrijeme u Slavoniji su već sazreli uslovi i za formiranje novih jedinica. Još dok je 17. brigada boravila na Psunju, 17. maja formirana je nova, 21. brigada 10. divizije i Prvi slavonski korpus. U vezi sa tim došlo je do određene reorganizacije. Sedamnaesta i 21. brigada ušle su u novu, 10. diviziju. Za formiranje 21. brigade 17. brigada je iz svog sastava dala 100 boraca i rukovodilaca i 7 boraca za novoformiranu brdsku bateriju korpusa.[146]

DEJSTVA U POŽEŠKOJ KOTLINI

Nakon formiranja korpusa štab korpusa je odlučio da razbije neprijateljska uporišta u Požeškoj kotlini. Ovo za neprijatelja važno područje bilo je branjeno nizom manjih uporišta, koja su se oslanjala na Slavonsku Požegu i

142 Izvještaj štaba Kalničkog NOPOH od 16. 5.1943. o napadu na voz na pruzi Daruvar—Dulavec, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 232.

143 Arhiv VII, reg. br. 3-5, K. 1121.

144 Prema izvještaju Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 27. 5.1943. u napadu 17. brigade na oklopni voz između željezničkih postaja Bastaji i Dulavec poginulo je 7 Nijemaca iz 187. njemačke rezervne divizije.

145 Arhiv VII, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 475.

146 Naredba štaba 1. slavonskog korpusa NOV i POH od 20. 5.1943. o formiranju baterije; Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 282.

Pleternicu. Jako uporište neprijatelj je imao i u Kutjevu. U Požeškoj kotlini bilo je tada 4.000—5.000 pripadnika neprijateljskih formacija.

Prema opštem planu štaba korpusa trebalo je u prvom naletu likvidirati Vetovo i Kutjevo, zatim Kulu, Bektež, Poreč i Čaglin, a potom Darkovac i Ljeskovicu.

Prema zapovijesti štaba korpusa[147] od 25. 5. 1943, jedinice su dobile ove zadatke:

— 4. divizija: 18. brigada napada i likvidira uporište Kutjevo; 12. brigada osigurava napad sa pravca Požega——Kutjevo, Pleternica—Kutjevo i vrši demonstrativni napad na Kulu i Bekteže od Kutjeva i sa južne strane na Slavonsku Požegu;

— 10. divizija: 17. brigada blokira Kutjevo sa istočne, zapadne i južne strane da spriječi eventualni prodor, odnosno izvlačenje neprijatelja kroz borbeni poredak 18. brigade; 21. brigada postavlja zasjede na pravcima Kutjevo——Vetovo—Jakšić, Kutjevo—Orahovica—Bekteže i Našice—Pleternica.

Zapovijest za napad na uporište u Kutjevu štab 10. divizije[148] izdao je 26. 5. 1943. Pošto je primila zapovijest 10. divizije, brigada je izvršila pokret ka s. Kutjevu, ali je tokom marša primila naređenje od štaba korpusa da izmijeni pravac kretanja i kod s. Velike bude u ulozi korpusne rezerve. Sutradan, 27. maja u 14 sati štab 17. brigade izdaje zapovijest[149] za marš u rejon Kutjeva.

Napad na Kutjevo bio je određen za 28. 5. 1943. u 23.00. Brigadi je naređeno da njen 1. bataljon blokira uporište sa sjeveroistočne strane, 2. sa sjeverozapada i 3. bataljon sa južne strane.[150]

Prvi bataljon imao je da se spusti od k. 396 preko k. 595 i k. 552, odakle pod zaštitom jedne čete, razvijene

147 Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 236. U borbama za Kutjevo i oko Kutjeva krajem maja 1943. angažovano je 13. bataljona; od toga 2 u napadu, 5 na obezbjeđenju, 3 bataljona i jedna četa u demonstrativnom napadu i 3 bataljona, bez jedne čete, u rezervi.

148 Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 256.

149 Pokret je izvršen po naređenju štaba 17. NO brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-5, K. 1132.

150 Zapovijest štaba 17. NO brigade od 27.5.1943. za napad na Kutjevo; Arhiv VII, reg. br. 34-1, K. 1129.

u streljački stroj, nastupa ka k. 444 i prema Kutjevu grebenom Kajderevac do k. 244, čime zauzima položaj sa jugoistočne strane uporišta. Drugom bataljonu je naređeno da se spusti preko k. 675—s. Grabovište—s. Mitrovac i blokira uporište sa sjeverozapadne strane. Treći bataljon je dobio zadatak da sa dvije čete blokira uporište sa južne strane i to jedna četa zaposjeda položaje na komunikaciji s. Bjeliševac—Kutjevo (ispred k. 194), a druga komunikaciju Kutjevo—Bektež, ispred k. 244. Jedna četa ovog bataljona određena je u rezervu kod štaba divizije.

Cilj takvog rasporeda brigade bio je da se neprijatelj, ukoliko ga bude na k. 444, razbije i tako učini bezbjednom pozadina jedinica koje napadaju na Kutjevo, ali i da se spriječi pokušaj proboja neprijatelja iz uporišta.

Napad koji je izvodila 18. brigada tekao je uspješno. Neprijatelj je za kratko vrijeme satjeran u pastuharnu i tu je 29. maja bio blokiran. U isto vrijeme brigada se pregrupisavala kako bi napad bio što uspješniji u večernjim satima.[151] Neprijatelj je, međutim, iznenadno izvršio juriš iz konjušnica i probio se u pravcu Slavonske Požege. Sedamnaesta brigada je pokrivala veliki prostor pa zbog toga, a i uslijed nedovoljne budnosti i opreznosti nije osjetila pokret neprijatelja. Naime, veća pažnja posvećena je pravcu Kutjevo—Kula nego pravcu Slavonska Požega. Tako se desilo da je neprijatelj neopaženo prošao i da brigada nije izvršila postavljeni joj zadatak.[152]

151 Izvještaj štaba 4. divizije od 2. 6. 1943. štabu 1. slavonskog korpusa NOV i POH o napadu na Kutjevo, s. Ferovac, Majur i Ljeskovicu, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 22; Izvještaj štaba 10. divizije od 8.6.1943. štabu 1. slavonskog korpusa NOV i POH o napadu na Kutjevo, Čaglin, D. Motičinu i Našice; Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 116. Krajem maja 1943. jedinice 1. slavonskog korpusa u ofanzivi za 6 dana u Požeškoj kotlini likvidirale su i razbile ili iz njih istjerale neprijateljeve snage u uporištima s. Kaptol, Vetovo, Kutjevo, Ferovac, Majur, Ljeskovica i Čaglin, dok je s. Kulu, Bektež, Darkovac i Poreč neprijatelj napustio bez borbe; Zbornik tom V, knjiga 16, str. 7, 9, 18, 22, 39, 45, 112 i 116.

152 Izvještaj štaba 17. NO brigade od 1.6.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o napadu na Kutjevo; Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 7; Izvještaj štaba 18. NO brigade od 3.6.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o napadu na s. Kutjevo i Čaglin, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 45.

JEDINSTVO NARODA I VOJSKE

U ranim jutarnjim satima 30. maja brigada je izvršila pokret pravcem s. Kajdanovci—Grabarje, gdje je dobijeno usmeno naređenje od zamjenika komandanta divizije da se produži pokret i napadne slabija neprijateljeva posada u Čaglinu. U tom uporištu nalazilo se oko 50 neprijateljskih vojnika. Napad je 31. maja izvršio 2. bataljon. Treći bataljon osiguravao je pravac od Slavonskog Broda i rušio željezničku prugu Čaglin—Pleternica, dok je 1. bataljon bio u brigadnoj rezervi. Ovaj napad je izvršen prema zapovijesti štaba brigade izdatoj 30. maja u večernjim satima.[153] Napad je izvođen u četnim napadnim kolonama. Jedna četa je napadala željezničku stanicu Čaglin a streljački stroj se kretao u vidu potkovice kako bi se spriječilo da se neprijateljeve snage izvuku ka s. Migalovci. Ostale dvije čete nastupale su na uporište u kolonama sa istoka, odnosno zapada. Ovim četama naređeno je da upute po jednu desetinu sa jedne i druge strane uporišta kako bi se osujetio bijeg neprijatelja.

Zarobljena je kompletna posada i zaplijenjen 1 puškomitraljez, 46 pušaka, jedan automat i 14 bombi.[154] Poslije uspješno izvedene akcije jedinice brigade su se razmjestile u s. Milan Lug, Čaglin i Latinovac. Sutradan, 1. 6. 1943, po naređenju štaba 10. divizije[155] zajedno sa narodom iz sela Milan Lug, Migalovaca, Čaglina i Ivanovaca porušena je željeznička pruga od Čaglina prema Pleternici i Našicama[156] na dužini od oko 6 km.

Narod je i ovoga puta bio uz svoju, narodnu vojsku. Oni koji iz bilo kojih razloga nisu bili u operativnim ili pozadinskim jedinicama učestvovali su sa operativnim jedi-

153 Plan napada štaba 17. NO brigade na Čaglin od 30. 5.1943, Arhiv VII, reg. br. 43-2, K. 1129.

154 Izvještaji štaba 17. NO brigade od 31. 5.1943. i 1. 6.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o napadu na Čaglin, Arhiv VII, reg. br. 54-1, K. 1130, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 18.

155 Zapovijest štaba 10. divizije NOV i POH od 31. 5.1943. štabu 17. NO brigade za uništenje željezničke pruge Našice—Slavonska Požega, Zbornik, tom V, knjiga 15, str. 309.

156 Naređenje *štaba* 17. NO brigade od 1. 6.1943. za rušenje željezničke pruge Pleternica—Našice, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 16.

nicama u rušenju pruga, prekopavanju cesta, sječenju stabala, radi zaprečavanja puteva i ometanja pokreta neprijateljske motorizacije. Mnogi su bili vodiči jedinica za vrijeme noćnih marševa ili prilikom napada noću na uporišta i druge objekte. U svim prilikama narod Slavonije je dijelio sudbinu sa svojom vojskom i davao sve za borbu i pobjedu. I Hrvati, i Srbi, i Česi, i Mađari i drugi bili su jedinstveni u borbi za bratstvo i jedinstvo kao osnovnu zalogu svih uspjeha na putu ka konačnoj pobjedi.

BORBE OKO NASICA

Po završenoj akciji na pruzi brigada se 2. juna razmjestila u s. Latinovac. Tu je štab brigade sutradan izdao zapovijest za napad na neprijateljevo uporište u Našicama.[157] U uvodnom dijelu zapovijesti, kao i u korpusnoj, ističe se da slavonske jedinice treba svojim dejstvima da pomognu i olakšaju položaj jedinica NOV i POJ u Bosni, Hercegovini i Crnoj Gori, gdje je bila u toku peta neprijateljska ofanziva, izvršavajući tako naredbu vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita.

Prema zapovijesti štaba 1. slavonskog korpusa od 2. 6. 1943. za napad na Našice određena je 12. brigada 4. divizije, bez jednog bataljona, dok su 18. brigada 4. divizije i 17. brigada 10. divizije bile u ulozi osiguranja od intervencije neprijateljevih snaga iz susjednih uporišta, a 21. brigada je imala zadatak da napadne neprijateljsku posadu u s. D. Motičina. Za ovu akciju angažirano je 13 bataljona, od čega 3 bataljona u napadu, 8 bataljona na obezbjeđenju i 2 bataljona u ulozi rezerve.

Na osnovu zapovijesti štaba brigade bataljoni su zatvorili tri komunikacijska pravca: 3. bataljon u zasjedi ispred s. Vukojevci—k. 159—šumska prosjeka do Kelešnika radi sprečavanja intervencije neprijatelja iz Đakova ka Našicama i kontrole puta s. Vukojevci—Kršinci.

Drugi bataljon, ojačan 1. četom 1. bataljona, sa 2 teška minobacača, 4 teška mitraljeza, te vodom pionira iz 3. bata-

42 Zbornik, tom V; knjiga 12, str. 111 i 132.

ljona, u zasjedi na komunikaciji i željezničkoj pruzi u s. Jelisavcu posjedao je dio sela prema Našicama, koji presijeca cestu, prugu i seoski put ispred s. Porečki Gaj. Jedna četa ovoga bataljona zatvarala je put koji vodi od pomenute ceste, kod k. 98 i k. 96 kroz šumu Trstenik, pa na cestu Našice—Đakovo kod s. Stipanovci. Jednom četom trebalo je posjesti dio šume Vukojevački gaj, kod s. Jelisavac.

Prvom bataljonu naređeno je da jednom četom zauzme linije lijevo od komunikacije prema potoku Stara Rijeka a drugom četom s. Velimirovac. Brigadno previjalište određeno je da bude u s. Vukojevci, s tim da mu neposredno osiguranje obezbijedi 3. bataljon, dok je mjesto štaba brigade određeno u šumi Porečki gaj. Sa bataljonima na zasjedi bio je zamjenik komandanta brigade. Naređeno je da položaje posjednu do 02.00 sata 4. 6. 1943, sat ranije od vremena predviđenog za početak napada na Našice. U Našicama kao posada se nalazila 4. obkoparska bojna.[158]

Tokom 4. juna neprijatelj je intervenisao samo od Osijeka. Drugi bataljon brigade, koji se nalazio na tom pravcu, uspio je razbiti neprijatelja i odbaciti ga u s. Našička Breznica. Tom prilikom je zarobljeno 58 domobrana i 5 oficira, dok ih je 15 poginulo, a zaplijenjena su 2 puškomitraljeza, 50 pušaka i 6 automata. U ovoj borbi iz 2. bataljona je poginulo 5 boraca: u selu Ribnjaku borac izviđačke patrole Joco Despotović rodom od Bjelovara, a u šumi Vukojevački gaj Svetozar Zivković iz sela Šaš, općina Staza, kotar Kostajnica, Ilija Mikelić iz s. Jasenaša kod Grubišnog Polja, Drago Savin iz s. Rasinja kod Ludbrega i Dušica Ljubišić iz sela Rogolja, općina Bučje, kotar Pakrac. Sve petoro poginulih sahranjeni su na položajima bataljona.[159]

Ranjenih je bilo 14, među kojima su i Stevo Kašić, politički komesar čete iz 1. bataljona, Vojislav Čavić, ope-

158 Inžinjerijska jedinica. Izvještaj Zapovjedništva 2. domobranskog zbora od 6. 6.1943. o napadu 12. NO brigade na Našice, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 367, Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 7. 6.1943. o dejstvima protiv Žumberačko-pokupskog NOPO i o akcijama jedinica NOV i POH u Slavoniji, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 368.

159 Napad na Našice, Arhiv VII, reg. br. 11-4, K. 1129.

rativni oficir 2. bataljona, Josip Tandarić i Jovo Kalajdžija, komandiri četa iz 2. bataljona. Veliki gubitak predstavljala je smrt Svetozara Zivkovića, koji je u to vrijeme bio najbolji puškomitraljezac u 2. bataljonu. Ostale jedinice brigade nisu imale kontakte sa neprijateljevim snagama tokom borbenih dejstava oko Našica.

Poslije borbi za Našice brigada je izvršila pokret preko Krndije i Papuka i razmjestila se u selima Biškupci, Stražeman i Poljanci.[160]

I u ovo vrijeme, kao i ranije, stalno se vodilo računa o tome da u organizacijsko-formacijskom pogledu jedinice, osobito čete, budu tako postavljene da u najboljoj mogućoj mjeri ostvare svoje borbene mogućnosti. Osobito se brinulo o rasporedu vatrenih sredstava koja mogu bitnije uticati na režim i snagu vatre. Zato se 9. 6. 1943, kako to stoji u naredbi[161] štaba brigade, »zbog nepraktičnosti u radu ukida se Mitraljeska četa kao zasebna jedinica, s tim da se pojedina odjeljenja teških mitraljeza raspodijele po bataljonima ...«

Uvijek se mislilo na to da sredstva podrške budu na najboljem mjestu i na najpogodniji način upotrijebljena.

NAPAD NA SIRAC

U ravničastim predjelima Slavonije mogućnost upotrebe motorizovanih i oklopnih jedinica od strane neprijatelja stavljala je ponekad odrede i brigade NOV i POH u dosta tešku situaciju. Kada su to bili tenkovi, onda je sve to bilo daleko teže. U tom slučaju jedinice i narod su prekopavali komunikacije, zaprečavali ih rušeći stabla na dijelove koji prolaze kroz šumu, postavljali protivten-

160 Izvještaj 12. NO brigade od 8. 6.1943. štabu 4. divizije NOV i POH o napadu na Našice. Brigada je imala 14 poginulih i 22 ranjena, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 107, Izvještaj Zapovjedništva 2. domobranskog zbora od 7. 6.1943. o izviđačkoj djelatnosti na području Slavonske Požege i gubicima u posljednjim borbama oko Našica. U Našicama je neprijatelj imao 57 poginulih, 3 ranjena i 97 zarobljenih ili nestalih.

161 Naredba štaba 17. NO brigade od 9. 6.1943, Arhiv VII, reg. br. 7-3, K. 1131.

kovske mine, ako ih je bilo, i si. Teško je bilo doći do protivtenkovskog oruđa, kao najefikasnijeg sredstva u borbi protiv neprijateljskih tenkova. Kada se dobilo obavještenje da jedan takav top u svom sastavu ima satnija 1. gorskog zdruga 1. gorske divizije, koja se kao posada nalazila u s. Siraču, štab 1. slavonskog korpusa odlučio je da se ta posada likvidira i tako dođe do protivtenkovskog topa.[162]

Ova akcija po cilju koji je postavljen razlikovala se od dotadašnjih dejstava. U osnovi odluke bila je ideja da se malim snagama izvrši napad a većim obezbjeđuje akcija, a neprijatelju koji eventualno krene u pomoć posadi u s. Sirač postavi klopka i nanese uništavajući udar.

Štab brigade je 11. 6. 1943. na osnovu divizijske[163] zapovijesti izdao svoju[164] zapovijest za napad na Sirač. Prvi i 2. bataljon određeni su za izvođenje napada, a 3. bataljon za obezbjeđenje napada od sela Badijevina.

Prvi bataljon iz mjesta razmještaja u s. Ratinac kretao se pravcem k. 505—k. 386—s. Pakrani—tt. 277—Dolovi do željezničke stanice. Čete su imale ove zadatke: jedna četa dejstvuje od željezničke stanice i upada u uporište kod puta koji vodi prema crkvi, nastojeći da se spoji s jedinicama koje prodiru s istočne strane; druga četa prolazi kroz otvor koji pravi 1. četa i likvidira bunkere na liniji željeznička stanica—»zidani grad« a potom i samu utvrdu; treća četa napada samu željezničku stanicu.

Drugi bataljon dobio je zadatak da dvije čete uputi pravcem k. 505—k. 386—mlin na potoku Grižina—mlin kod pruge, zatim da nastupaju prugom i da u visini »starog grada« posjednu prugu i cestu kod zaseoka Orešje i sprečavaju prodor neprijatelja sa te strane u »stari grad«. Jedna četa u tom cilju kreće se preko s. Grahovljana do ceste s. Dragović—s. Sirač, likvidira zaseok Orešje i nastavlja dejstva ka »starom gradu« da bi se spojila sa jedinicama koje napadaju »stari grad«. I 1. i 2. bataljonu pridato je po 5 teških mitraljeza i po jedan teški minobacač.

162 Zapovijest štaba 1. slavonskog korpusa NOV i POH od 10. 6.1943. za napad na s. Sirač.

163 Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 145.

164 Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 155.

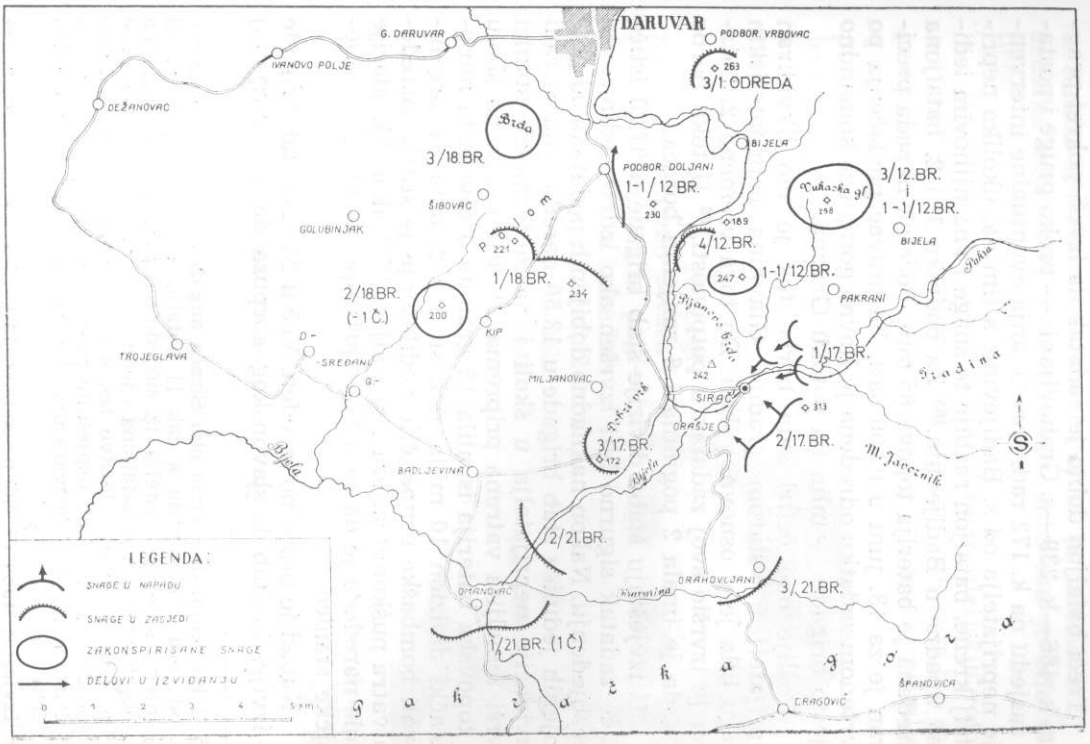

Napad na uporište u Siraču, juna 1943.

Treći bataljon dobio je zadatak da izvrši pokret pravcem k. 486—k. 239—s. Grahovljani — preko pruge i postaji zasjedu na k. 172 radi sprečavanja eventualne intervencije neprijatelja od s. Badijevine, s tim da, ukoliko neprijatelj krene, bataljon razbije te snage i »na njihovim leđima« upadne u Badljevinu.[165] Za podršku 1. i 2. bataljona određena je baterija topova 65 mm. Početak napada preciziran je za 13. juni u 03.00 sati. Za pravac povlačenja po izvršenom zadatku određena je Ravna gora, a za komandno mjesto brigade — mlin na potoku Grižina.

Poslije oko četiri sata borbe tek je bio likvidiran neprijatelj u »starom gradu«. Glavnina neprijateljskih snaga bila je u osnovnoj školi. Do toga vremena 2. bataljon je izvršio svoj zadatak u potpunosti.[166] U toku borbe brigada je imala 2 poginula i 6 ranjenih boraca.

U izvještaju štaba divizije štab brigade u 07.20 ističe da će zadatak sigurno biti izvršen ako izdrže jedinice na obezbjeđenju. Nakon naknadno dobijenih podataka od potčinjenih jedinica štab brigade u 13.50 naređuje da se radi likvidacije neprijatelja u školi i na željezničkoj stanici izvrši temeljita vatrena priprema. Poslije ovoga na školu je topovska baterija ispalila 15 granata a divizijski minobacački divizion 10 mina, dok su 1. i 2. bataljon organizovali bombaške grupe, čije podilaženje je štitila sasređeria vatra puškomitraljeza i mitraljeza.[167] Nakon likvidacije škole naređeno je da se u 21.00 pristupi likvidaciji i željezničke stanice.

Napad je uspješno izveden. Već u 23 časa štab brigade je izvijestio štab 1. slavonskog korpusa da je neprijatelj

165 U borbenim dejstvima oko Sirača angažovano je 13 bataljona, od čega 2 u napadu a čak 11 bataljona na obezbjeđenju od intervencije neprijatelja iz susjednih uporišta. Od snaga na obezbjeđenju dva bataljona i jedna četa imali su zadatak da se prikriju i stupe u dejstvo tek kada ih neprijateljeve jedinice prođu. Da bi se što uspješnije pratio neprijatelj iz uporišta u Daruvaru i oko Daruvara u svrhu izviđanja određena je jedna četa.

166 Izvještaj štaba 17. NO brigade od 13. 6.1943. štabu 1. slavonskog korpusa NOV i POH o toku borbe za Sirač, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 172.

167 Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 174.

u Siraču likvidiran.[168] Prvi bataljon je izvršio svoj dio zadatka dejstvujući upravo onako kako mu je bilo naređeno.

U toku borbe ubijeno je oko 50 neprijateljskih vojnika a zarobljeno 85. Zaplijenjen je i protivtenkovski top sa 22 granate. Pored toga zaplijenjeni su i 2 teška mitraljeza, 4 puškomitraljeza, oko 100 pušaka, 3 laka minobacača, jedna radio-stanica, 10.000 puščanih metaka i još dosta razne druge opreme i materijala.[169]

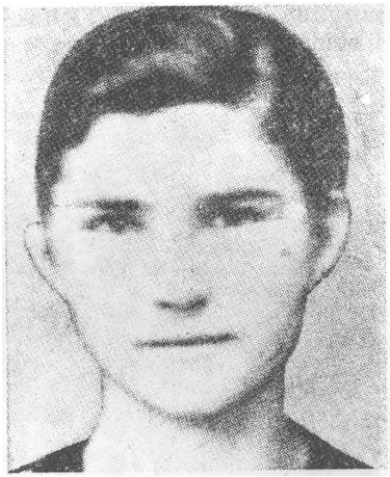

Narodni heroj Bosanac Luke Persa, desetar 1. čete 2. bataljona. Poginula u napadu na Sirač 13. juna 1943.

Iz brigade je 15 poginulo i 40 ranjeno boraca i rukovodilaca. Među poginulima je i Persa Luke Bosanac, desetar u 1. četi 2. bataljona, rođena u selu Ceralijama. Poslije rata proglašena je za narodnog heroja. Poginuli su i Dragan Momčilović, zamjenik političkog komesara 1. čete istog bataljona iz s. Vrhovija kod Sokolovca, i Savo Đurić, komandir 1. čete 1. bataljona iz s. Pakrana, općina Bijela, srez Daruvar.

U napadu na Sirač osobito se istakao komandir 2. čete 2. bataljona Branko Miščević, čija je četa zauzela »stari

168 Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 176.

169 Izvještaj štaba 10. divizije od 17.6.1943. štabu 1. slavonskog korpusa NOV i POH o napadu na Sirač, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 212, Izvještaj 17. NO brigade od 14. 6.1943. štabu 1. slavonskog korpusa NOV i POH o napadu na Sirač. Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 180, Izvještaj Zapovjedništva 1. gorske divizije od 15. 6.1943. o rezultatima napada 1. slavonskog korpusa na Sirač i Badljevinu, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 435.

grad«.[170] Kada je, na primjer, pred postrojenom brigadom u Voćinu, poslije likvidacije tog uporišta, politički komesar divizije Vlado Janjić Capo upitao komandanta bataljona Milana Joku za najhrabrijeg borca, Joka je pred stroj izveo Branka Miščevića. U bombaškim grupama prilikom juriša na školu u Siraču veoma hrabrim su se pokazale Dragica Radojčić, Đuja Bosiočić, Bogdanka Njegovan i Ana Misirača. One su bile dobrovoljci bombaši i zajedno sa ostalim borcima iz bombaških grupa mnogo doprinijele da se lakše likvidira neprijatelj.

Sedamnaest djevojaka boraca 2. bataljona, sa političkim komesarom bataljona

Poslije likvidacije uporišta u Siraču brigada se jedan dan zadržala na Ravnoj gori, a potom se prebacila na V. Javornik, u sela Ožegovce i Branešce kontrolišući pravce i teren prema okolnim neprijateljskim uporištima.

170 Pri napadu na uporište u Našicama Branko Miščević je svoju četu samoinicijativno poveo u protivjuriš na neprijateljeve snage koje su iz Osijeka hitale u pomoć napadnutom garnizonu u Našicama. (Prema kazivanju Milana Joke.)

U to vrijeme 17. brigada je od oko 1.000 boraca u svojim redovima imala i 193[171] žene. Dakle, žena boraca je bilo oko 20 odsto. Bilo ih je i na rukovodećim mjestima, kao na primjer Sarapa Dragica Crna, šesnaestogodišnja djevojka iz Lađevca, politički delegat voda u 3. bataljonu.

Od 15. 6. 1943. u narednih desetak dana brigada se nalazila na odmoru u selima Branešcima, Ožegovcima i Koturiću.[172] Održavala se nastava i sastanci štabova i komandi. Štabovi bataljona su 16. juna sa komandama četa i borcima analizirali napad na Sirač. Bilo je i samokritike i kritike. Raspravljalo se o gubicima, koji su po mišljenju jednog dijela boraca bili veliki. Sutradan je u sastav brigade ušao Čehoslovački bataljon.[173] Od 18. do 21. juna izvođena je borbena obuka. Tih dana brigada je popunjena sa 93 borca koji su mobilisani po pozivu, što je bio dokaz da se nova vlast (narodnooslobodilački odbori) priznaje kao prava i jedina vlast. To je bio izraz novog kvaliteta i sadržine revolucionarnih promjena.

Dijelovi brigade su 22. juna bili u Badljevini i Siraču radi popune komore osnovnim životnim namirnicama. Tamo je u isto vrijeme održan i miting sa narodom.[174] U jedinicama je čišćeno naoružanje a preduzimane su i mjere zdravstvene zaštite i održavanja lične higijene. Izvedena je i vježba uzbune. Jedinice i starješine su se uvježbavali u što bržem izlasku na položaje za slučaj da se neprijatelj negdje iznenadno pojavi. Prvi i 2. bataljon su 27. juna bili na mitingu u s. Buču. Mitingu je masovno prisustvovao i narod iz okolnih sela.

171 Pregled brojnog stanja 10. divizije NOV i POH od 18. 6.1943, Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 224.

172 Izvještaj štaba 17. NO brigade, od 7. 7.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o napadu na komunikacije Beograd—Zagreb i Lipik—Banova Jaruga. Zbornik, tom V, knjiga 16, str. 68.

173 Formiran 3. maja 1943; izašao iz sastava 17. brigade oktobra 1943, kada je formirana čehoslovačka brigada »Jan Žiška«.

174 Operativni izvještaj štaba 17. brigade od 24. 6.1943. štabu 10. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 6-2, K. 1130.

DIVERZIJE NA PRUZI SU NASTAVLJENE

Tridesetog juna 1943. izvršen je pokret i jedinice brigade su se razmjestile u s. Čaprgince i Trnakovac. Iz ovoga rejona pošlo se u napad na željeznički transport kod s. Rajić.[175] U napadu na transport učestvovao je 2. bataljon, dok je 1. bataljon vršio obezbjeđenje sa pravca Okučani, a 3. bataljon od s. Rajić.[176] Nešto prije 22 časa transportni voz od oko 30 cisterni goriva naletio je na postavljenu minu i bio izbačen iz kolosijeka.

Na mjesto akcije ubrzo je prispio oklopni voz od Okučana, ali je i on zaustavljen postavljenom minom. Međutim, nije bio uništen, jer je pred sobom gurao 2 vagona radi obezbjeđenja, pa su oni odletjeli u vazduh. Ipak nije mogao da pruži pomoć transportu, koji je bio sav u plamenu. U ovoj akciji 2. bataljonu su poginula 2 borca i 6 ih je ranjeno.

Poslije diverzije kod s. Rajić jedinice brigade dva dana su bile u selima Subocka, Livađani, Brezovac i Lovska da bi 3. 7. 1943. ponovno krenule u akciju na željezničku prugu.

Za mjesto nove diverzije određena je dionica između Lipika i Banove Jaruge. Štab brigade je 3. jula u 10.05 preko zapovijesti[177] naredio 1. bataljonu da ruši prugu prema s. Pakračka Poljana, 2. od Poljane ka željezničkoj stanici Bujavica—Brezine, 3. u oba smjera od željezničke stanice s. Bujavica—Brezine a 4. (Čehoslovačkom) bataljonu u oba smjera od željezničke stanice s. Kukunjevac. Da bi efekat rušenja bio što veći, bataljonima je naređeno da prugu ruše zajedno sa narodom iz sela Bujavica i Korita.

Te noći na dionici Lipik—Banova Jaruga željeznička pruga je porušena u dužini od oko 10.000 m, pa je saobraćaj bio u prekidu punih 8 dana. Bio je to veliki uspjeh.

175 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 4. 7.1943. o napadu dijelova 12. NOU brigade na Virje i dijelova 17. NO brigade na vlak kod željezničke stanice Rajić, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 377.

176 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 1. 7.1943. za napad na transport između Okučana i Rajića, Arhiv VII, reg. br. 41-1, K. 1129.

177 Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 43.

Mnogi transporti, krcati neprijateljevim jedinicama i borbenim sredstvima, sa znatnim zakašnjenjem su stigli na. svoja odredišta.

Nakon ove akcije bataljoni su se povukli u sela Gaj,. Antunovac i Brekinsku. Prije odlaska u ova sela štab brigade je ukazao na potrebu što boljeg spoljašnjeg izgleda boraca i starješina. Naređeno je takođe da se u ovim selima održe mitinzi sa narodom i da se pri tom izvrši mobilizacija.

*

Nešto prije akcije na željezničku prugu u brigadi je došlo do nekih kadrovskih promjena. Komandant 3.. bataljona Branko Vuković i politički komesar bataljona Matija Rajdl[178] upućeni su, po naređenju štaba 10. divizije, na dužnost komandanta, odnosno političkog komesara Požeškog NOP odreda.[179] U bilo-goru[180] su bili upućeni jedan. komandant bataljona i dva komandira čete. Bilo je takođe promjena i u 2. i 3. bataljonu: treće čete ovih bataljonai izmijenile su svoja mjesta u bataljonima. Znatan broj prekaljenih boraca iz brigade je upućen u Požeški (50) i u Bilogorski odred (20). Težak je bio rastanak starih boraca sa brigadom. Osjećanje pripadanja jedinstvenom borbenom, kolektivu bio je nezamjenljiv moralni činilac za svakog, borca i rukovodioca.

Na novu dužnost iz štaba brigade tih dana je otišao 1 dotadašnji načelnik štaba brigade Mihailo Miščević. Na njegovo mjesto postavljen je Ljubomir Vuković. Zamjenik komandanta brigade bio je Milan Joka, izuzetno hrabar omladinac iz Banije. U Slavoniju je došao maja 1942. u sastavu Banijske proleterske čete. Ova četa dala je zapažen doprinos narodnooslobodilačkoj borbi u Slavoniji, a njeni

178 Poginuo 1944. na dužnosti političkog komesara Požeškog; NOPOH.

179 Naredbom štaba 2. korpusa NOV i POH od 29. 6.1943. formirani, su u Slavoniji novi partizanski odredi: Diljski, Požeški, Daruvarski i Bilogorski NOPOH, dok su I i II odred dobili nove nazive i postali Posavski, odnosno Podravski NOPOH, Zbornik,, tom, V, knjiga 16, str. 300.

180 U toku NOR granica između 2. i 3. operativne zone bila je:: r. Ilova—Grubišno Polje—Pitomača.

Tvorci ostaće uvijek u sjećanju naroda Slavonije kao veliki junaci.

Narednih nekoliko dana brigada je imala zadatak da politički radi na terenu i da u okviru takvog rada vrši i mobilizaciju. Sva ta aktivnost bila je podsticana planovima narodnooslobodilačkih odbora i partijskih i skojevskih komiteta na terenu. Već 6. jula je izvršen pokret za sela Trojeglava, Uljanik, Goveđe Polje i Golubinjak. Neprijatelj je samo pripucavao, ali nije preduzimao ozbiljniji napad. Predveče je bombardovao Trojeglav. Noću 6/7. jula brigada je izvršila vatreni prepad na sjeverni dio Pakraca.

Na povratku sa područja rejona Daruvara jedan bataljon 17. brigade na željezničkoj stanici u s. Sirač uništio je 8 vagona i porušio željezničku prugu u dužini[181] od oko 150 m.

NEPRIJATELJSKA OFANZIVA I MARS NA BANIJU

Sredinom jula 1943. Sedamnaesta brigada se nalazila xi selima Grahovljani, Branešci, Ožegovac, Zabrdske Prgomelje i Zabrdski Tisovac. Upravo tih dana neprijatelj je preduzeo ofanzivna dejstva na područje Bilo-gore i na zapadni dio Papuka.[182] Sedma SS divizija »Princ Eugen« i 117. njemačka divizija, kojima su bile pridodate, prvoj dve, a drugoj jedna domobranska bojna, prikupile su se na prostoriji s. Pleternica—Slavonska Požega—Vilić Selo (7. divizija) i na terenu sela Lipik—Pakrac—Sirač—Badljevina (117. divizija). Zadatak 7. SS »Princi Eugen« divizije bio je da glavne snage usmjeri pravcem Orljavac—Bučko Kamensko i da se tu spoji sa 117. divizijom, čiji je pravac

181 Izvještaj štaba 10. divizije od 11. 8.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o borbama i akcijama od 15. 6. do 10. 8.1943, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 25; Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 7. 7.1943, o dislokaciji jedinica 2. korpusa NOV i POH, Zbornik, tom V knjiga 17, str. 395.

182 Naređenje štaba 2. korpusa NOV i POH od 8. 7. 1943. štabu 10. divizije za napad na neprijatelja koji nastupa od Trenkova, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 76. Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 11. 8.1943. o dejstvima jedinica NOV i POH, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 413.

nastupanja bio od Pakraca. Pomoćnim snagama 7. SS divizija nastupala je ka selu Velika sa ciljem da ovlada linijom sela Bučko Kamensko—Biškupci—Velika i tim putem presiječe na dva dijela prostor Psunja i Papuka. Ovim bi se stvorili uslovi za dejstva na Papuk u zajednici sa 117. njemačkom divizijom. Njemačka 117. divizija dobila je zadatak da glavnim snagama dejstvuje pravcem sela Spanovica—Buč i u rejonu s. Bučko Kamensko se spoji sa snagama 7. SS divizije, a manjim, uglavnom mehanizovanim, da napreduje pravcem Sirač—Spanovica, razdvajajući planine Psunj i Ravnu goru, i dalje sa 7. SS divizijom preduzme čišćenje Ravne gore i Papuka.

Odmah po otpočinjanju nastupanja ove neprijateljeve snage su se sukobile sa 1. i 3. bataljonom 17. brigade kod sela Zabrdske Prgomelje i Zabrdska Glavica i sa 21. brigadom na liniji sela Orljavac—Lučinci, a pošto su ih potisli, spojile su se kod s. Bučko Kamensko. Tako je neprijatelj uspio ostvariti prvu etapu planirane operacije. Po naređenju štaba 10. divizije[183] bataljoni 17. brigade krenuli su u pomoć 21. brigadi. Kod S. Zabrdske Prgomelje neprijateljeva grupacija[184] koja se kretala od Pakraca sukobila se sa 2. i 4. bataljonom 17. brigade. Borba je trajala cijeli dan. Bataljoni su odbili neprijatelj e vu pješadiju dok su se tenkovi probili preko s. Bučko Kamensko.[185] Neprijatelj je imao oko 70 poginulih a 2. bataljon 2 poginula i 8 ranjenih. Poginuli su Vaso Poznić iz s. Gradac kod Našica i Stojan Culić iz s. Ožegovci kod Pakraca.

Neprijateljske snage su 11. 7. 1943. prodrle od s. Buč u pravcu Orljavca i Striježevice a u s. Poljakovci su se pojavili tenkovi. Neprijatelj napada u rejonima sela Borki, Bijela i na više mjesta na sektoru Psunja.

183 Naređenje štaba 2. korpusa NOV i POH od 8. 7.1943, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 76.

184 Naređenje štaba 2. korpusa NOV i POH od 9. 7.1943. zamjeniku komandanta 10. divizije da snagama divizije uništi neprijatelja koji se povlači prema Trenkovu, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 84, Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 22. 7.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o borbi kod Mrkoplja, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 230.

185 Izvještaj štaba 2. bataljona od 12. 7.1943. štabu 17. udarne brigade o borbi kod Prgomelja, Arhiv VII, reg. br. 17-3, K. 1132.

Na osnovu takve situacije štab 2. korpusa NOV i POH je 11. 7. 1943. u 19.25 sati štabu 10. divizije izdao zapovijest za dalja dejstva.[186] Sedamnaestoj brigadi naređeno je da se noću 11/12. jula 1. i 3. bataljon prebace preko komunikacije s. Bučko Kamensko—Voćin, posjednu liniju s. Mrkoplje—Mijajlije i održavaju vezu sa ostala dva bataljona, koji su se već nalazili na k. 856. Sa ta dva bataljona bili su zamjenik komandanta divizije i zamjenik komandanta brigade.

Dvadeset prvoj brigadi naređeno je da borbu prihvati samo u krajnjem slučaju, te da se povlači,[187] prema mjeri nastupanja neprijatelja u pravcu Papuka.

S obzirom na namjere protivnika štab korpusa je odlučio »da aktivnim dejstvom... ne dozvoli neprijatelju da iz okruženja jedinica prijeđe u taktičko stezanje i razdvajanje jedinica korpusa na pojedine grupe a zatim da ih počesno uništava«.

Na osnovu toga razrađen je plan da se snagama 10. divizije dejstvuje u dva različita pravca: 21. brigada u pravcu Papuk—Krndija—Dilj i dejstvima oko Papuka privuče na sebe pažnju neprijatelja dok se ostale naše jedinice ne probiju iz obruča; 17. brigada da se noću 11/12. 7. 1943. prikupi na prostoriji Ravna gora (k. 856), Krčevina (k. 787), odakle će preduzeti marš pravcem V. Javornik (tt. 718)—s. Grahovljani, dejstvovati u pravcu S. Kukunjevac i izmanevrisati njemačko-ustaške snage na potezu sela Sirač—Španovica (Novo Selo)—Lipik—Pakrac i probiti se u Kričku planinu; odatle će nastaviti marš pravcem: Livađani—Kozarica—Plesno—Puška, gdje forsirati Savu, a zatim se preko Banijskog trokuta probiti na Baniju.

Sa 17. brigadom su se kretali štab korpusa, štab divizije i izvjestan broj partijsko-političkih radnika sa područja Slavonije. Navečer istog dana i brigada je krenula na izvršenje zadatka. tf prethodnicu je određen 2. bataljon. Po stizanju u blizinu komunikacije s. Sirač—Dragović utvrđeno je da je cesta posjednuta jakim neprijateljevim snagama, te da na njoj ima i tenkova. Odluka štaba brigade

186 Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 108.

187 Dvadeset prvoj brigadi naređeno je da se povuče na liniju s. Vrhovci—Kruševo.

bila je da se izvrši proboj. Poslije kraćeg razmatranja situacije i priprema krenulo se u napad. U dvočasovnoj borbi izvršeno je nekoliko juriša, ali bez uspjeha. Ispresijecan i veoma nepogodan teren nije omogućavao jednovremeno uvođenje naših jačih snaga. U takvoj situaciji komandant korpusa je naredio da se prekine sa napadom a brigada vrati na V. Javornik, pa da se sutradan sistematski izviđa komunikacija Pakrac—Spanovica—Buč i na najpovoljnijem odsjeku izvrši proboj.

Sutradan oko 18 časova jedna njemačka kolona je krenula iz s. Branežci u pravcu V. Javornika. U to vrijeme je i 17. brigada pošla sa V. Javornika ka k. 326. Zamjenik komandanta divizije je naredio da se na k. 436 i 386 zadrže naši manji dijelovi radi sprečavanja napada s leđa, a sa glavninom snaga pođe u proboj. Time je u stvari otpočeo proboj preko komunikacije.

Njemačka kolona čije je čelo bilo na Brezovom brdu, rokirajući neke svoje jedinice, pokušala je udariti u bok 17. brigade, ali zbog magle Nijemci su odustali od te namjere. Njemačke jedinice koje su obezbjedivale komunikaciju Ožegovci—Branežci nisu na ovom pravcu očekivale partizanske snage, pa se desilo da su od brigadne kolone mislile da se radi o nekoj njihovoj jedinici. Tome je doprinijela prije svega veoma ograničena vidljivost, pa je brigada bez borbe prešla komunikaciju. Nijemci su kasno shvatili da su prevareni. Brigada je nastavila marš pravcem Veliko brdo—Cicvare i stigla do Hajdučke kose na Ravnoj gori gdje se zaustavila radi odmaranja.

Slijedeći zadatak 17. brigade bio je proboj preko linije sela Lipik—Bijela Stijena—Trnakovac—Okučani, koju su za odbranu pripremile i utvrdile tri ustaško-domobranske bojne i jedan njemački bataljon. Pokret brigade je otpočeo 14. jula oko 19 časova. Za mjesto proboja izabran je odsjek između sela Bjelanovac i Kovačevac. Oko 23 časa bataljoni su stigli u rejon proboja i u borbu su ušli iz pokreta. Iako je udar bio silovit, neprijateljska odbrana teško je slomljena. Neprijatelj je iz susjednih rejona krenuo u energičan noćni protivnapad. Međutim, dobro raspoređene, naše snage koje su obezbjedivale proboj, odbile su njemački udar. Nakon nešto više od dva sata borbe probi-

jena je neprijateljeva linija odbrane. Poginulo je 30 njemačkih vojnika dok ih je 5 zarobljeno. Brigada je imala 4 poginula, 9 ranjenih i 7 nestalih.[188]

SRDAČAN SUSRET S NARODOM BANIJE

Pokret prema r. Savi iz rejona Jezerac—Stari vinograd nastavljen je noću 15/16. jula. Preko komunikacije i željezničke pruge koje vode ka Zagrebu brigada se prebacila bez većih teškoća. Marševalo se pravcem Stari vinograd—potok Subocka—Torovi—s. Lipovljani—s. Plesno.[189] Ispred brigade se ispriječila Sava, a preko rijeke bilo je moguće samo ako se razbije neprijatelj u uporištima Puška i Krapje. Podaci o njemu bili su vrlo oskudni. Zato je štab brigade odlučio da se zaobiđe s. Krapje i likvidira samo posada u s. Puška a potom plovnim sredstvima iz s. Puška forsira Sava. Međutim, izvjestan broj ustaša iz s. Puška je čamcima pobjegao preko Save a drugi prema s. Zabarski Bok. Tako je brigada ostala bez čamaca. Ipak situacija nije bila beznadežna. Jedna grupa boraca se u nekom dotrajalom čamcu prebacila preko Save i u dva navrata vratila desetak čamaca.

U s. Krapju bilo je oko 200 domaćih ustaša. Pošto je posada iz s. Puška bila pobjegla, naknadno je odlučeno da se i oni likvidiraju. Na tome su bili angažovani 1. i 4. bataljon i 1. četa 2. bataljona. U toku borbe za Krapje,[190] pošto su ustaše bile potisnute u crkvu, osposobljena je skela na savi kod s. Krapje. Prebacivanje brigade vršeno je i sa oko 10 čamaca iz rejona s. Puška. U toku prebacivanja oko 12

188 Prema opisu i sjećanju general-potpukovnika Milana Joke, koji je tada bio zamjenik komandanta 17. udarne brigade.

189 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 22.7.1943. štabu 10. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 8-2, K. 1130.

190 Izvještaj štaba 10. divizije od 18. 7.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o razmještaju i dejstvima jedinica u toku neprijateljske ofanzive. Zbornik, tom V. knjiga 17, str. 181; Istorija 28. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 3-2, k. 1125; Izvještaj štaba 17. brigade štaba 10. divizije NOV i POH za period od 10. do 28. 7. 1943, Arhiy VII, reg. br. 11/2, K. 1130; Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 17. 7. 1943, o njemačko-ustaško-domobranskoj akciji u Zagorju i na području Psunj i Papuk, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 427.

časova iz Jasenovca je naišla kolona od oko 1.000 Luburićevih ustaša. U žestokoj borbi kolona je razbijena. Neprijatelj je pretrpio gubitke od 73 poginula i jedan ustaša je zarobljen. Prevoženje posljednjih dijelova brigade štićeno je vatrom dva teška mitraljeza i nekoliko puškomitraljeza.

Neprijatelj je u borbi za s. Krapje imao oko 100 poginulih, a zaplijenjeno je 5 puškomitraljeza, 92 puške i 7 pištolja. Brigada je imala 9 poginulih i 21 ranjenog.

Po prijelazu Save jedinice brigade razmjestile su se u selima Crkveni i Ivanjski Bok i Strmen, dok je 3. bataljon ostao na položajima u šumi. Slijedeći zadatak brigade bio je da se prikupi u s. Zelenik—k. 96 (Ilijina greda) radi daljeg pokreta.[191] Na određeno mjesto stigli su samo 3. i 4. bataljon, dok su 1. i 2. usljed velikog zamora ostali u selu.

Kako je neprijatelj uglavnom znao položaj brigade, dijelovi 373. legionarske divizije rano ujutro iznenada su napali 3. i 4. bataljon.[192] Došlo je do žestokog okršaja. Pošto su 1. i 2. bataljon odmah pritekli u pomoć, neprijatelj je razbijen i brigada je produžila pokret.

Prema njegovom izvještaju su iz stroja izbačena 22 vojnika, dok je prema brigadnom izvještaju imao oko 90 poginulih. Zarobljeno je 28 neprijateljskih vojnika. U brigadnom izvještaju zapisano je i ovo: »Neprijatelj je bio tako raspršen, da su ih čak i seljaci razoružavali«. Brigada je imala 7 poginulih i 6 ranjenih. U ovoj borbi istakao se 2. bataljon i 1. četa 1. bataljona.

Istoga dana brigada je prešla prugu i komunikaciju Dubica—Sunja i Sunja—Kostajnica i izbila u Baniju. Narod je sa oduševljenjem[193] prihvatio slavonske borce, isto onako kao što su Slavonci primili Banijsku proletersku četu kada je maja 1942. došla u Slavoniju.

191 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 22. 7.1943. štabu 10. divizije NOV i POH o borbi na Ilijinoj gredi, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 232.

192 Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, knjiga I, str. 499, VII JNA, Beograd, 1957; Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 20.7.1943. o operaciji njemačkih i hrvatskih jedinica u Zagorju, Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 502 i 507.

193 Narod Banije dočekao je Slavonce veoma srdačno. Arhiv VII_r reg. br. 15-4, K. 1129.

Uveče je održan zajednički miting sa narodom.[194] Sutradan je izvršen pokret u sela V. i M. Gradušu, gdje je održan miting sa žetelačkom brigadom. Bila je to velika manifestacija jedinstva naroda i njegove vojske. Jedni su se spremali za nove borbe a drugi da ubiraju ljetinu. Bri-" gada je boravila još i u selima Dođoši, G. i D. Klasniću, Brestiku i Trnovcu. Poslije napornih marševa i žestokih borbi najduže se odmarala u s. Klasnićima. Bio je to zasluženo odmor. Svoje živote na putu za Baniju dalo je 25 boraca dok ih je 29 ranjeno.

*

Povratak iz Banije početkom avgusta u Slavoniju tekao je bez teškoća i borbi. U sela Grabovac i Krivaja jedinice brigade stigle su 3. i 4. 8. 1943. U 2. bataljonu je za vrijeme večere došlo do iznenadne eksplozije, od koje su 4 borca poginula a 45 ih je lakše ranjeno. Brigada se 5. avgusta zadržala u selima Trnakovcu i Bobarama, odakle je izvršen pokret za sela Zabrdske Prgomelje, Zabrdski Tisovac, Zabrdski Popovci i Koturić, gdje se zadržala[195] do 10. &« 1943.

Borci i starješine brigade su tokom jula, a i pri maršu za Baniju pokazali veliku izdržljivost i borbenost. Uslijedila je i pohvala Glavnog štaba NOV i POH br. 22, kojom je pohvaljena 17. brigada, a posebno njen Čehoslovački bataljon za ispoljenu borbenost u borbama u Slavoniji i pri maršu za Baniju.[196]

U jeku borbi pred odlazak na Baniju uslijedilo je veliko priznanje brigadi od Glavnog štaba Hrvatske. Početkom jula 1943. dodijeljen joj je naziv UDARNA. Vremena za slavlje tih dana nije bilo, jer je trebalo marševati, probijati neprijateljeve obruče, napadati i boriti se još upornije i žešće. Bilo je to zasluženo priznanje jedinici koja je do

194 Izvještaji štaba 17. brigade od 28. 7. i 4. 8.1943. štabu 10. divizije NOV i POH za periode od 10. do 27. 7. i 14. 7. do 4. 8.1943, Arhiv VII, reg. br. 11-2, K. 1130 i reg. br. 12-2, K. 1130.

195 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 20. 8.1943. štabu 10. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 13-2, K. 1130.

196 Obavijest štaba 17. udarne brigade od 1. 9.1943, Arhiv VII, reg. br. 23-2, K. 1131.

tada izvojevala vrlo značajne pobjede. Od svog formiranja do tog priznanja brigada je i u napadima na neprijateljska uporišta, i u zasjedama, i u odbrani ispoljila velike moralne i borbene kvalitete. U proteklom razdoblju uspješno se nosila sa neprijateljem.

U prvoj polovini avgusta 1943. još je trajala žetva. Treći bataljon je izvršio pokret za s. Bobare da sa pravca Okučani spriječi eventualni pokušaj neprijatelja da se domogne bogate ljetine. U ovom rejonu bataljon se zadržao sve do kraja druge polovine avgusta. Jedan od zadataka 3. bataljona bio je i da čisti taj teren od petokolonaša. Borbi u ovome periodu nije bilo, osim što je jedan autotaksi naletio na zasjedu bataljona kojom prilikom su ubijena 2 gestapovca.

*

Popuna brigade bio je stalan zadatak a vršila se pored primanja dobrovoljaca i mobilizacijom. Jedanaestog avgusta 1. bataljon je radi mobilizacije krenuo na sektor daruvarskog kotara. Za tri dana mobilisao je oko 60 novih boraca. Pri povratku došlo je do kraćeg sukoba sa neprijateljem kod s. Sirača poslije čega je nastavljen pokret prema s. Lisičinama.

Kako su u to vrijeme jedinice 12. divizije napadale uporište u s. Bastajima, 1. bataljon je dobio zadatak obezbjeđenja od intervencije neprijatelja sa pravca Daruvara. U borbi koja je na ovim položajima uslijedila zarobio je 10 neprijateljevih vojnika. Po izvršenom zadatku vratio se u s. Zabrdski Popovci. Drugi bataljon od 6. avgusta nalazio se u s. Zabrdskom Tisovcu, a 4. bataljon u s. Koturiću.

Borbeni moral drugarica bio je na visini. U borbama tokom jula istakle su se: Mileva S. Jorgić iz s. Kometnika, Vukosava Trivić iz Međeđe kod B. Dubice (poginula pri napadu na s. Sirač), Slavica N. Kovačić u borbi kod Crkvenog Boka, gdje je i ranjena, zatim Bosiljka Stojaković iz s. Kućica kod Dubice, Mileva Bara iz s. Brezičani kod Prijedora, Dragica Radojčić iz s. Kusonje kod Pakraca, Mileva Zakula iz s. G. Trnava kod N. Gradiške, Bogdanka Njegovan iz Međeđe kod B. Dubice, Pava Horvetek iz s. Trnava kod N. Gradiške, Duja Bosiočić iz s. Pobrđana kod Dubice i Ana Misirača iz s. Gunjevci kod B. Dubice.

Politički delegat voda Dragica Pjakić rodom od Korenice marševala je za Baniju sa nezaliječenim ranama na nogama.[197]

*

Poslije sedam mjeseci borbenih dejstava u 1943. godini i krupnih rezultata koje je polučio NOP u Slavoniji, posebno oružane formacije, štab korpusa je izvršio analizu borbenih dejstava jedinica, sagledao uspjehe i nedostatke i na bazi toga 30. 7. 1943. uputio štabu 10. divizije naređenje u kome se ukazuje na načine otklanjanja slabosti i nedostataka, te na načine izvođenja borbene obuke i dr.[198] U tome naređenju ističu se uspjesi divizije, posebno 17. brigade i konstatuje da sve to »pokazuje da su naši i rukovodioci i borci osposobljeni za složenije vojničke operacije i da se ubuduće mogu očekivati još veće pobjede u borbi sa neprijateljem«.

Međutim, upozorava se i na greške »koje mogu donijeti ozbiljne poraze i velike žrtve«. Navodi se i činjenica da svi borci nisu dovoljno ovladali naoružanjem, a i da neke starješine ne poklanjaju dovoljno brige svom usavršavanju kako bi uspješnije rukovodili jedinicama. Također se ukazuje i na potrebu razvijanja obavještajne i izviđačke službe.

Ovo naređenje je jasno ukazivalo na prijeku potrebu da borci potpuno ovladaju oružjem kako bi tim umanjili prednost neprijatelja. Otuda se u jedinicama često organizovalo takmičenje između pojedinaca, desetina, vodova pa i četa u brzini sklapanja i rasplapanja puške, automata, puškomitraljeza i mitraljeza. Kad god je bilo moguće, izvođena su školska gađanja. Sve ove mjere imale su krupnih rezultata, zahvaljujući upornosti starješina i volji naših boraca.

LIKVIDCIJA UBACENE ČETNIČKE GRUPE

Četnički pokret u Slavoniji nije postojao niti je organizacijski, bilo kada u toku NOB bio uspostavljen. Mada

197 Izvještaj štaba 17. udarne brngade, od 29. 7.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 19-2, K. 1131.

198 Zbornik, tom V, knjiga 17, str. 307, i tom V, knjiga 18, str. 96.

četnička Vrhovna komanda nije nikada uspjela da organizuje ma kakvu svoju formaciju na ovom terenu, ona je u. svojoj propagandi stalno pominjala nekakve četničke snage u Slavoniji. Bilo je, međutim, pokušaja da se stvori njihov oslonac i u ovom regionu. Tako je u avgustu 1943. četnički major Dušan Janjić po odobrenju Nijemaca prešao iz Bosne sa grupom od oko 30 četnika i smjestio se u s. Čovac.[199]

U vrijeme kada se ova četnička grupa prebacila u. Slavoniju, 2. bataljon 17. udarne brigade nalazio se u Zabrdskom Tisovcu. Čim se saznalo za dolazak četnika, odlučeno je da se odmah likvidiraju. Iz sastava 2. bataljona formirana je jedinica od najboljih 100 boraca. Predvođena zamjenikom komandanta divizije i komandantom brigade 14. avgusta je krenula ka s. Čovac.[200] Za pola sata akcija je bila gotova. Na poprištu je ostalo 20 mrtvih četnika, a major Janjić sa desetak četnika uspio je pod okriljem noći pobjeći preko Save. U četničkom štabu zaplijenjena je arhiva, iz koje se vidjelo da su oni na ovaj teren došli sa odobrenjem njemačke komande u Okučanima. Bila je to izuzetno značajna pobjeda, jer poslije ovog poraza četnici više nisu činili slične poduhvate u Slavoniji.

Nekoliko dana kasnije po naređenju štaba korpusa formirana je specijalna jedinica za borbu protiv četnika — Protivčetnički bataljon.[201] Formiran je od dobrovoljaca i to po 50 boraca iz 10. i 12. divizije. Protučetnički bataljon bio je naoružan, pored ostalog naoružanja, i sa 10 puško-

199 Izvještaj štaba 2. korpusa Glavnom štabu NOV i POH o akcijama i borbama u Slavoniji u toku avgusta 1943, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 434.

200 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 20.8.1943. štabu 10. divizije NOVH; Arhiv VII, reg. br. 13-1/2 K. 1130; Borba sa četnicima kod s. Covac, Arhiv VII, reg. br. 16-1/4 K. 1129.

201 Naređenje štaba 17. udarne brigade od 22.8.1943. o dodjeli boraca za Protučetnički bataljon, Arhiv VII, reg. br. 4-1 K. 1133. Nešto kasnije, kada je formirana Cehoslovačka brigada, ovaj bataljon ušao je u njen sastav, kao jedan od njenih bataljona,. Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 267; Izvještaj štaba 2. korpusa od 18.8.1943. Glavnom štabu NOV i POH o razmještaju i moralnom stanju neprijateljevih jedinica, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 214.

mitraljeza i 2 laka minobacača. U sastav ovoga bataljona 17. udarna brigada dala je 25 boraca, 3 puškomitraljeza i jedan laki minobacač. Za komandanta bataljona postavljen je Milan Joka, zamjenik komandanta 17. udarne brigade, a za političkog komesara Čedo Grbić Kedacije, politički ko-, mesar 12. udarne brigade. Glavni zadatak ovoga bataljona bio je da spriječi svaku aktivnost četnika na prostoru između željezničke pruge i Save i da onemogući njihovo prebacivanje iz Bosne u Slavoniju. Pred partijsko-političkim radnicima stajao je zadatak stalne političke borbe protiv četništva. S tim u vezi uslijedilo je i Uputstvo štaba 2. korpusa[202] političkim komesarima.

KULTURNO-PROSVJETNI RAD U BRIGADI

Politički rad bio je od veoma velikog značaja za život i rad jedinica. Istaknuto mjesto u tome radu, osobito u kulturno-prosvjetnom, zauzimali su odsjeci za agitaciju i propagandu — agitpropi.[203] Sadržina rada bila im je veoma bogata. Održavani su analfabetski tečajevi, pripremane usmene novine, održavani mitinzi sa narodom, priređivane umjetničke predstave, izdavane zidne i džepne novine, četne i bataljonske, organizovani pjevački horovi i diletantske grupe, ispisivane aktuelne parole po selima i gradovima, umnožavane i izdavane radio-vijesti i dr. U okviru agitpropa postojala je tzv. »tehnika« (šapirograf, geštetner ili ciklostil za umnožavanje pisane riječi, vijesti, raznih brošura i si.)

Jedan od značajnih zadataka u jedinicama bio je rad sa nepismenima. U to vrijeme u 3. bataljonu, na primjer, bilo je 25 nepismenih. Broj nepismenih smanjivao se iz dana u dan. Teškoća je bila u tome što se često prekidao taj rad uslijed višednevnih borbi i marševa. U ovom periodu poginuo je borac Dušan Romčević, koji je bio zadužen za rad sa nepismenima u 3. bataljonu.

202 Građa, HIS, str. 264.

203 Izvještaj štaba 17. udarne brigade, od 18.8.1943. političkom komesaru 10. divizije o radu AGITPROPA od 15.7. do 18.8. 1943. Arhiv VII, reg. br. 28-11, K. 1133.

Muzika 17. udarne brigade

Od polovine jula do polovine avgusta u brigadi je održano 5 usmenih novina, a u selima — 13 mitinga. Dva mitinga je priredila omladina, a borci su bili samo gosti. Izdana su i dva broja brigadnih zidnih novina. Uvježbani četni horovi postojali su u 1. i 2. četi 2. bataljona. Diletantske grupe izvodile su razne skečeve i kratke šaljive komade. koji su bili veoma omiljeni i među borcima i u narodu, jer su često ismijavali neprijatelja, ali bilo je i onih sa žaokom na račun partizana. I neki borci su pisali kratke skečeve. Tako je jedan borac iz 3. bataljona napisao dosta dobar skeč u vezi sa izdajničkim radom Hrvatske seljačke stranke i dao mu naslov »Prodavači sjemenja«. Takve diletantske grupe postojale su tada u 1, 2. i 3. bataljonu dok je 4. bataljon u tome zaostajao.

U sprovođenju planova kulturno-prosvjetnog rada teškoća je bilo zbog oskudice u tehničkom materijalu. Nedostajalo je indiga, glicerina, roto-papira i si. U borbi pri napadu na gradove i varošice borci iz tzv. tehnike uvijek su

tražili sredstva koja su im bila potrebna za pisanje, fotografisanje itd. Nalazili su gotovo redovno prava rješenja i najčešće nisu dozvoljavali da borci u četama i bataljonima ostanu bez radio-vijesti.

Stalno informisanje boraca o onome šta se dešavalo u našoj zemlji i na frontovima naših saveznika bilo je od velikog značaja za dobro moralno-političko stanje jedinica. Time se u značajnoj mjeri osujećivala neprijateljska propaganda. Zato su uvijek, pa i poslije naporne borbe **ili** marša članovi agitpropa odnosno »tehnike« neumorno radili da bi pripremili najnovije vijesti iz borbe u Bosni, Makedoniji, na Kosovu ili iz nekog drugog kraja naše zemlje. Članovi agitpropa i tzv. tehnike su često išli sa jedinicama u napade na uporišta i sa lica mjesta pisali o borbama i podvizima boraca.

Tih dana brigada je imala 824 borca i rukovodioca.[204] Od toga 636 seljaka, 144 radnika, 12 namještenika. Članova KPJ je bilo 158.

BORBE U ISTOČNOM DIJELU SLAVONIJE

Polovinom avgusta cijela 10. divizija se nalazila u pokretu za Dilj-goru radi izvršenja novih zadataka. Dvadesetog avgusta 17. brigadi je naređeno da izvrši pokret pravcem selo Bučko Kamensko—Visoko Drvo—Poljakovci, te da 1. bataljon razmjesti u s. Draga, a ostale bataljone u selima Velika i Radovanci.[205] Dvadeset drugog avgusta dijelovi brigade su dostigli širi rejon s. Velika.[206] Poslije podne istog dana neprijatelj je ka selu Velika uputio oklopni voz sa oko 300 vojnika radi napada na 2. bataljon 17. brigade. Međutim, zahvaljujući obavještenjima o pokretu neprijatelja, bataljon ga je pripremljen dočekao i iznena-

204 Brojno stanje 17. udarne brigade od 21. 8.1943, Arhiv VII, reg. br. 22-5, K. 1121.

205 Naređenje štaba 17. udarne brigade od 20. 8.1943. za pokret, Arhiv VII, reg. br. 43-1, K. 1129.

206 Izvještaj štaba 10. divizije od 23. 8.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o borbi kod Velike i odlasku divizije na područje Dilja, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 303.

dio. Poslije kraće borbe neprijatelj se povukao, pretrpjevši osjetne gubitke.[207] Drugi bataljon je imao 4 poginula i 13 ranjenih boraca.

Po dolasku na Dilj 17. brigada je dobila zadatak da likvidira neprijateljska uporišta u Slatiniku Drenjskom i Drenju. Za napad na ova uporišta štab brigade je izdao zapovijest[208] 25. 8. 1943. Prvi bataljon je napao Slatinik Drenjski a 3. bataljon[209] Drenje i to sa po jednom četom sa sjeverne, istočne i zapadne strane sela. Drugi bataljon je određen u zasjedu ispred s. Razbojišta da bi spriječio prodor neprijatelja iz Našica.[210] Četvrti bataljon je bio određen u brigadnu rezervu. Napad je otpočeo 26. 8. 1943. u 22.30. U uporištima se nalazilo nešto folksdojčera i neke manje njemačke jedinice. Ukupno, u oba uporišta, bilo je oko 150 vojnika.

Poslije 3—4 sata borbe neprijatelj se povukao u Đakovo.[211] Poginulo je 15 neprijateljskih vojnika, a zaplijenjeno mu je 45 pušaka, 4 puškomitraljeza, 2 laka minobacača i razne druge opreme i materijala. Iz brigade su 3 borca poginula i 3 ranjena. U Drenju je zaplijenjeno i 3 vagona pšenice u vrećama, što je bilo spremljeno za Njemačku.

Narod ovih sela izvanredno je primio borce 17. brigade i svojim odnosom pokazivao da je uz Narodnooslobodilačku vojsku. Domaći Nijemci koji su bili u organizaciji »Kulturbund« i bili neprijateljski raspoloženi prema našoj borbi i aktivno se borili protiv NOV i POJ i tada nisu skrivali ta svoja osjećanja.

207 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 24. 8.1943, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 582.

208 Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 332.

209 Sa ovim bataljonima u akciji je bio načelnik štaba brigade Ljubomir Vukotić.

210 Uz ovaj bataljon nalazio se obavještajni oficir 17. udarne brigade Herbert Enei, prvoborac, pripadnik njemačke narodnosti, rodom iz Zagreba.

211 Izvještaj štaba 10. divizije od 26.8.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o napadu na Slatinik Drenjski, Drenje i Pridvorje, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 340, Izvještaj štaba 10. divizije od 3. 9.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o napadu na Slatinik Drenjski, Drenje i Pridvorje, Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 45.

NAPAD NA KRNDIJU

Selo Krndija, naseljeno domaćim Nijemcima, takođe je bilo uporište koje je trebalo što prije likvidirati. Bilo je pretvoreno u pravu tvrđavu (17 bunkera), koju je branilo oko 200 folksdojčera na čelu sa općinskim bilježnikom Antunom Cenzorom, zapovjednikom posade. Akcija na^ Krndiju imala je i veliki politički značaj. Trebalo je kazniti zločince i palikuće i tako osloboditi straha i terora narod okolnih sela koji je bio dobrim dijelom od prvih dana uz NOP.

Stab divizije izdao je 27. 8. 1943. zapovijest za napad na neprijateljsku posadu u s. Krndiji.[212] Iz 17. brigade za napad je bio određen 2. bataljon, koji je napadao uporište sa sjevera i istoka i 2. bataljon 21. brigade — sa zapada. Treći bataljon brigade bio je na obezbjeđenju u šumi ispred s. Poganovci, dok je 1. bataljon obezbjeđivao pravac od Našica na položajima ispred s. Podgorača, zatim dijelom snaga put koji vodi iz s. Kršinci u Stipanovce, dok je jedan vod bio u zasjedi prema s. Rudolfovcu. Četvrti bataljon, bez jedne čete, bio je u brigadnoj rezervi a jedna četa na obezbjeđenju u rejonu k. 96 sa zadatkom da štiti snage u napadu sa istoka i likvidira neprijatelja koji bude bježao iz uporišta.

Jedinicama je naređeno da se što prije dohvate naselja i to na mjestima gdje su raskrsnice ulica, što bi olakšalo manevar unutar uporišta. Prva četa je trebalo da se od raskrsnice širi u svim pravcima, 2. četa ka k. 97, a 3. četa 2. bataljona prema sjevernoj strani sela.

Početak napada određen je za 27. avgust u 23.00.[213] Pošto se selo nalazilo u ravnici, jedinicama koje su napadale skrenuta je pažnja »da treba uložiti sve napore da se ono likvidira prije zore«.

Iako je posada u uporištu bila sastavljena isključivo od domaćih Nijemaca, veoma neprijateljski raspoloženih prema NOB, svima borcima koji su učestvovali u napadu pod prijetnjom najoštrije kazne, skrenuta je pažnja na po-

212 Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 350.

213 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 27. 8.1943. za napad na Krndiju, Arhiv VII, reg. br. 46, K. 1129.

našanje prema stanovništvu, mještanima. U zapovijesti, stoji i ovo: »Vrlo je važno kakav će dojam učiniti naša vojska u tom selu, gdje do sada još nikada nije bilo partizana«.

Uporište je likvidirano prije svitanja. Međutim, još u toku noći neprijatelj iz Đakova je krenuo tenkovima u pomoć opkoljenoj posadi u Krndiji. Zbog toga su sve naše jedinice koje su bile angažovane u borbama oko Krndije povučene kako ne bi bile izložene nepotrebnim gubicima..

U ovoj borbi neprijatelj je imao gubitke od oko 40 poginulih, a brigada 7 poginulih i 10 ranjenih.[214] Likvidacija ovog uporišta imala je veliki politički značaj za narod okolnih sela.

*

U ljeto i početkom jeseni 1943. godine NOP u istočnoj Slavoniji je bio u snažnom usponu. U selima oko Vukovara, Vinkovaca i u južnom dijelu osječkog kotara skoro sav narod je bio opredijeljen za NOP. Masovno se stupalo u jedinice NOV i POH. Kretali su na oslobođenu teritoriju istočne Slavonije, na Dilj u diljsko područje, u s. Paučje, odakle su upućivani u odrede i brigade 6. korpusa. I kapitulacija Italije, u prvoj polovini septembra, uticala je kasnije na brži odlazak jednoga broja ljudi ovoga kraja u partizanske odrede i brigade.

Tako su u avgustu i septembru 1943. hiljade novih boraca, najviše mladih, iz Bobote, Borova, Bršadina, Čakovaca, Negoslavaca, Petrovaca, Pačetina, Trpinje, Ostrova, Gaboša, Sremskih Laza, Ludvinaca, Mlake, Silaša, Ade, Palače Markušice, Vere i drugih sela kretale za diljsko područje. Bilo je to pravo slavlje. Išlo se čak i seljačkim kolima. Bilo je kolona i od po 200—300 novih boraca koje su vodili svega tri do četiri terenska radnika kao vodiči,, koji su dobro znali pravce kretanja do Dilja. Do Dilja se obično stizalo za dvije noći, s tim što se predanjivalo u Koprivni, odnosno Dopsinu. Velike zasluge za tako masovan priliv novih boraca imale su političke organizacije i terenski radnici na tome području, partijske i skojevske organizacije, organizacije USAOH, narodnooslobodilački odbo-

214 Izvještaj štaba 10. divizije od 28.8.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o napadu na Krndiju, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 374.

xi, organizacije AFŽ i Narodnog fronta. Među terenskim radnicima, posebno su se istakli i značajnu ulogu u to vrijeme imali Živojin Jocić, organizator ustanka i ugledan partijsko-politički radnik na tome području, zatim Zdravko Ćirić, Ljubinko Jocić, Košta Čačak, Ilija Krvavi, Vaso Đurđević Turčin, Jovo Mauković Roda, Pero Cvetković, Vlajko Kojčinović i dr.

Puni vjere u pobjedu ideala za koji su krenuli da se bore, te hiljade novih boraca rodoljuba, popunile su mnoge jedinice 6. slavonskog korpusa, njegove odrede i brigade.

Ova popuna je bila velika pomoć i dalji doprinos borbi, do čijeg je kraja trebalo istrajati skoro još dvije godine. Mnogi od tih boraca našli su se i u jedinicama 10. divizije, u 17. i 21. brigadi.

Sa područja kotara Vukovar, u 17. brigadu raspoređeno je oko 150 dobrovoljaca, najviše djevojaka i mladića. Iz Negoslavaca, na primjer, oko 50, među njima i četiri brata Abadžića, Rada, Milenko, Sava i Miloš. Najstariji je imao 22, a najmlađi 12 godina. Iz Petrovaca u brigadu je stupilo oko 25 boraca, iz Vukovara 20, iz Borova 14 itd. Bili su to dobri borci. Dosta njih izrasli su u vodne, četne i bataljonske rukovodioce. Veliki broj je i pao u borbi za slobodu, a svi zajedno doprinijeli su pobjedama jedinica 6. korpusa. Uvijek će ostati uspomena na borce Soku Marić, Ljubinka Dabića, Stevana Jovanovića Matiju, Đorđa Pravdića, Iliju Gluvakovića i druge iz Ostrova, Stevu Majskog iz Cakovaca, Angelinu Jelić i Dušana Abadžića iz Negoslavaca, Đorđa Petkovića i Branka Popovića iz Bobote, Dušana Paprića iz Vere, Milenka Mirkovića i Jovana Rađana iz Bršadina, Joakima Duduša i Eugena Hardija iz Petrovaca, Jovana Kelića i Stevana Radosavljevića iz Trpinje, Radu Gavrilovića i Miloja Komlenca iz Dopsina, Radu Semberca i Zdravka Prekodravca iz Markušice, Vladimira Bogićevića i Dragu Dragića iz Sremskih Laza, Đuru Šarkića iz Nijemaca, Adama Bosnića iz Andrijaševaca, Matu Iživkića iz Ivankova i na sve druge pale u borbi za slobodu.

*

Poslije borbi na Dilju brigada je krenula u Požešku kotlinu. U selima južno od Papuka, u širem rejonu Hrnjev-

ca, Venja i Vetova, jedinice 10. divizije su napadnute, ali je neprijatelj odbijen pretrpjevši znatne gubitke. Sve do 6. septembra jedinice brigade su u pokretu ili se odmaraju.[215] Po stizanju u Požešku kotlinu 17. brigada se razmjestila u selima i to: 1. bataljon u s. Podsreće, 2. bataljon u s. Orljavac, 3. bataljon u s. Nježiće, a 4. bataljon u s. Milivojevce. Nekoliko dana u ovim selima iskorišćeno je za sređivanje jedinica, odjeće i obuće, za popravku naoružanja i si.

Trećeg septembra 1943. Čehoslovački bataljon, koji je do tada bio u sastavu 17. brigade, stavljen je pod neposrednu komandu štaba korpusa.[216] Brigadi je naređeno da Čehoslovački bataljon ostavi u češkim selima oko Daruvara radi daljeg uključivanja češkog življa u NOP i njegove mobilizacije u NOV. U to vrijeme planirano je formiranje čehoslovačke brigade, što se ostvarilo krajem oktobra 1943. u s. Bučju.

Po izlasku Čehoslovačkog bataljona iz sastava 17. udarne brigade formiran je novi, 4. bataljon na taj način što su iz ostalih bataljona izvučene po jedna ranije formirana četa. Za komandanta bataljona postavljen je Zdravko Uskoković, dotadašnji zamjenik komandanta 2. bataljona, a za političkog komesara Stevo Vještica, dotadašnji informativni oficir brigade.[217] Za načelnika štaba umjesto Ljubomira Vukotića, koji je upućen za nastavnika u Oficirsku školu, postavljen je Enei Herbert,[218] dotadašnji obavještajni ofi-

215 Izvještaj štaba 10. divizije od 19. 9. 1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o dolasku u Moslavinu i o napadu na Hercegovac i Ivanjsku; Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 1. 9. 1943. štabu 10. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 15-2, K. 1130.

216 Naređenje štaba 2. korpusa NOV i POH od 3. 9.1943. štabu 10. divizije za pokret i dejstva u Moslavini, Bilo-gori, Kalniku i Hrvatskom Zagorju, Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 30; Naređenje štaba 17. udarne brigade od 4. 9.1943. štabu 4. bataljona o izdvajanju iz sastava brigade, Arhiv VII, reg. br. 48-1, K. 1129.

217 Poginuo 29.5.1944. na Dilju na dužnosti političkog komesara Osječke brigade.

218 Poginuo 1944. na dužnosti načelnika štaba 17. udarne brigade.

cir brigade. Krajem avgusta 1943. štab korpusa[219] je naredio da se u divizijama formiraju diverzantske čete, kako bi jedinice mogle vršiti diverzije i onda kada u svome sastavu nemaju dijelove korpusnog diverzantskoga bataljona.[220] Uslijed potreba za nižim rukovodećim kadrom naređeno je da se pri svim štabovima brigada obrazuju kursevi za desetare.[221]

219 Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 368.

220 Ovaj bataljon formiran je 1.5.1943. kod s. Zvečeva, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 243.

221 Naređenje štaba 2. korpusa NOV i POH od 28. 8.1943. o formiranju kurseva za desetare i vodnike, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 372.

U MOSLAVINI, BILO-GORI, KALNIKU, ZAGORJU I TUROPOLJU

Vrijeme provedeno u Požeškoj kotlini iskorišćeno je u pripremama za odlazak divizije na područje 2. operativne zone u Moslavinu. Radi daljeg širenja NOP na ovom području, Glavni štab NOV i POH naredio je 10. diviziji 22. 8. 1943. da krene u Moslavinu i da se stavi pod neposrednu komandu štaba 2. operativne zone.[222]

Divizija je na ovo područje krenula 6. 9. 1943. preko Psunja i Trokuta.[223] U Moslavinu je stigla poslije tri dana marševanja. U naređenju Glavnog štaba Hrvatske pored ostalog stajalo je da se mobilisani borci i zaplijenjeno oružje raspoređuju u Moslavački NOP odred. Takođe je naglašeno da se ovome odredu dostavi i dovoljno iskusnog komandnog kadra.

NAPAD NA UPORIŠTE HERCEGOVAC

Po stizanju u Moslavinu 17. brigada se razmjestila u s. Rogoža i u M. i V. Bršljanica, a potom u selima Krivaja i

222 To je period snažne plime NOP na tome području. U septembru se formiraju dvije nove brigade: 2. brigada (kasnije je dobila ime brigada »Braće Radića« 2. operativne zone) i Moslavačka brigada, i dva odreda, Zagrebački i Bjelovarski NOPOH, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 243. Štab 2. korpusa već 24. 8. 1943. je uputio pismo štabu 2. operativne zone NOV i POH obavještavajući ga o svemu u vezi s pokretom 10. divizije na operativno područje 2. operativne zone, Zbornik, tom V, knjiga 18, str. 318.

223 Radi se o području između komunikacija Pakrac—Banova Jaruga—Novska—Okučani—Pakrac.

Šimljana.[224] Poslije tri dana odmaranja, 11.9.1943. štab divizije je izdao 17. brigadi zapovijest[225] za napad na uporište u s. Hercegovac. U njemu su se kao posada nalazili tzv. Poljoprivredna bojna i 9. satnija (četa) 3. gorskog zdruga 1. gorske pukovnije.[226] Ovom borbom, planiranom za 12. 9. 1943, otpočela su borbena dejstva 10. divizije zajedno sa Moslavačkim odredom na području 2. operativne zone.

Plan napada: 3. bataljon, bez jedne čete, napadao je sjeverni dio uporišta, 4. bataljon središnji, a jedan bataljon 21. brigade južni dio. Drugi bataljon 17. brigade, sa jednom četom 1. bataljona, na putu i željezničkoj pruzi ispred s. Ladislav obezbjeđivao je napad na uporište od intervencije neprijatelja sa pravca s. V. Grđevac, Prvi bataljon brigade jednom četom organizuje zasjedu i ruši željezničku prugu na dijelu šuma Gaj—Zdenački gaj, a drugom četom, i jednom četom 21. brigade, sa ivice šume Zdenački gaj obezbjeđuje pravac s. V. Zdenci—Hercegovac. Jedna četa 1. bataljona određena je u divizijsku rezervu.[227] Moslavački odred bio je u ulozi obezbjeđenja sa dva bataljona od Čazme, jednim bataljonom kod s. Ivanjske na ivici šume, a u s. Popovac jednom četom je obezbjeđivao previjalište.

Prije početka napada raspolagalo se, ne mnogo pouzdanim podacima da će se neprijatelj predati bez borbe. Međutim, to se nije dogodilo. Kada su bataljoni otpočeli sa napadom, uslijedio je umjesto simboličnog žestok otpor. Satnija »zdrugovaca« ogorčeno se branila. Dok su se domo-

224 Štab 2. operativne zone obavijestio je 10. 9.1943. štab 2. korpusa NOV i POH o dolasku 10. divizije na područje Moslavine, Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 121; U s. Šimljana ostali sü 1. i 3. bataljon a štab brigade i 2. i 4. bataljon smjestili se u s. Krivaja; Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 10.9.1943, Arhiv VII, reg. br. 53-1, K. 1129.

225 U popratnom aktu štaba divizije bilo je naglašeno da štabovi brigada ne izdaju pismene zapovjesti, Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 137.

226 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 14. 9.1943. o napadu 17. NOU brigade na Hercegovac, Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 656.

227 Štab 17. udarne brigade 11. 9.1943. izdao je zapovijest za napad na uporište u s. Hercegovac. Bio je to u stvari izvod iz divizijskog plana napada, Arhiv VII, reg. br. 54-1, K. 1129.

brani Poljoprivredne bojne predavali, kako je dogovoreno, zdrugovci su ih tukli minobacačkom i mitraljeskom vatrom, pa je uslijed toga bilo dvadesetak mrtvih i ranjenih domobrana ove bojne.[228]

Napad nije tekao sasvim po planu. Sadejstvo između bataljona tokom borbe nije bilo dobro, zbog čega uporište nije u cijelosti likvidirano.[229] Iako uspjeh nije bio potpun, ipak je bio značajan. Predalo se 160 domobrana i 3 oficira, a zaplijenjeno je 176 pušaka, 3 mitraljeza i dosta razne druge opreme i materijala.[230] Gotovo cjelokupni ratni plijen predan je Komandi moslavačkog područja. Brigada je u ovoj borbi imala 3 poginula i 10 ranjenih. U napadu na uporište, između ostalih, istakli su se zamjenik komandanta 4. bataljona Ljubomir Trbojević i Dragica Petrović.

*

Nakon izvlačenja plijena iz Hercegovca štab brigade je 13. 9. 1943. naredio da se 3. i 4. bataljon razmjeste u s. Katoličko Selište, a 1. i 2. bataljon u s. Ruškovica. Istoga dana štab 2. operativne zone je naredio da brigada ruši željezničku prugu od »Grabov potok—slovo P do željezničke stanice Popovača«, s tim da se sopstvenim snagama osigura u s. Popovači.[232] Do realizacije ovoga zadatka nije došlo, jer su komandant 2. operativne zone NOV i POH Vladimir Matetić[233] i politički komesar divizije Vlado Ja-

228 Izvještaj štaba 10. divizije od 19. 9.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o dolasku u Moslavinu i o napadu na Hercegovac i Ivanjsku, Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 332.

229 U naređenju štaba 17. udarne brigade od 12.9.1943. u vezi s prestankom napada na Hercegovac stoji da je zadatak uglavnom izvršen, Arhiv VII, reg. br. 56-1, K. 1129.

230 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 12. 9.1943. o napadu 17. NOU brigade na Hercegovac, Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 640.

231 Arhiv VII, reg. br. 51-1, k- 1129.

232 Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 173, Zapovijest štaba 17. udarne brigade za napad na željezničku prugu kod željezničke stanice Popovača, Arhiv VII, reg. br. 58-1, K. 1129.

233 General-pukovnik JNA u penziji.

njić Capo[234] sa bojnikom Bradačem iz Popovače[235] ugovorili predaju posade. Tom prilikom na stranu NOV i POH prešlo je 180 domobrana. Sa sobom su ponijeli 150 pušaka, 4 teška mitraljeza i 4 puškomitraljeza, 1 laki i 1 teški minobacač i dosta druge opreme.

Prema dogovoru sa bojnikom Bradačem trebalo je u klopku uvući i likvidirati i satniju i ustaškog poručnika Nikolu Rukavinu. Međutim, on je izgleda naslutio opasnost, pa je, umjesto u pripremljenu klopku, satniju odveo Nijemcima na željezničku stanicu u Popovači. U međuvremenu domobrani su sami razoružali posadu od 15 žandara, koji su poslije saslušanja pušteni svojim kućama.

Uspjesi jedinica 10. divizije bili su stalan izazov za neprijateljske snage na ovom području. Neprijatelj je, kad god je imao snage i računao na ma kakav uspjeh, napadao naše jedinice. Tako je 18. septembra 21. brigada u rejonu sela Ivanjska, Berek cijeli dan vodila teške borbe sa Nijemcima i domobranima. Da bi olakšao situaciju 21. brigadi, štab 17. udarne brigade[236] naredio je 1. i 2. bataljonu da noću 18/19. septembra u rejonu s. Martinec udare u bok neprijatelj e vih snaga i tako pomognu 21. brigadi. U to vrijeme 3. bataljon je bio na položajima kod s. Oštri Zid, dok se 4. bataljon nalazio u s. Samarica.

Poslije uspjelih borbi na području Moslavine brigada je po naređenju štaba 10. divizije krenula ka rejonima sela Kabal i Ivančane, gdje se 20. i 21. septembra odmarala i vršila vojne i političke pripreme za predstojeća dejstva. Dok je 21. brigada 22. i 23. o. m. vodila borbu i likvidirala uporišta Sv. Ivan Zabno, 17. udarna brigada je bila na obezbjeđenju prema Bjelovaru i Križevcima,[237] a dijelom

234 General-pukovnik JNA u penziji.

235 Riječ je o 3. bojni 5. gorske pukovnije. Izvještaj Zapovjedništva 1. gorskog zdruga od 15. 8.1943. o dejstvima jedinica NOV i POH u Moslavini, Zbornik, tom V, knjiga 19, str. 663.

236 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 18.9.1943. za napad na neprijatelja u rejonu Gornja Petrička, Arhiv VII, reg. br. 2-2, K. 1129.

237 Izvještaj štaba 10. divizije od 1.10.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o napadu na Sv. Ivan Žabno, Varaždinske Toplice i rudnik Glogovac, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 17; Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 30. 9.1943. štabu 10. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 20-2, K. 1130.

jedinica rušila željezničku prugu[238] od k. 118 prema Sv. Ivan Zabno. Neprijatelj je nekoliko puta pokušao probiti zasjedu 17. udarne brigade, ali je svaki put bio odbijen.[239]

Područje na kojem je dejstvovala 17. brigada bilo je načičkano neprijateljskim uporištima. Jedinice 2. operativne zone, pa sada i jedinice 17. udarne i 21. brigade dejstvovale su pod izuzetno teškim okolnostima. Ta činjenica je navela štab 10. divizije da potčinjenim jedinicama ukaže na potrebu pojačane budnosti.[240]

Slijedećih dana brigada se nalazila u rejonu sela V. Poganac i V. i M. Rasinica, u istočnom dijelu Kalnika. Kod s. Rasinja položaje 3. bataljona napala je jedna ustaška jedinica iz uporišta u Ludbregu. Zajedno sa 2. bataljonom Kalničkog odreda neprijatelj je odbijen i tom prilikom zaplijenjeni su jedan puškomitraljez i 2 puške. Brigada se nalazila još nekoliko dana u širem rejonu Varaždinskih Toplica.

Dolaskom jedinica 10. divizije na ovo područje bitno se izmijenila situacija. Inicijativu su preuzele snage 2. operativne zone i 10. divizije. Redale su se akcija za akcijom, uspjeh za uspjehom. Borbe se vode neprekidno na cijelom području. Dok napadaju jedinice 2. operativne zone, na obezbjeđenju su jedinice 10. divizije, i obratno. Kad su jedinice brigade »Braća Radić« napadale na neprijateljevo uporište u Varaždinskim toplicama, 17. udarna brigada je obezbjedivala akciju sa pravca sela N. Marof—Varaždinske Toplice i Ludbreg—Varaždinske Toplice.[241]

238 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 21. 9.1943. za postavljanje zasjede i rušenje pruge, Arhiv VII, reg. br. 8-1/2, K. 1129.

239 Izvještaj štaba 1. bataljona od 22. 9.1943. štabu 17. udarne brigade o borbi kod Bolca. Komandant bataljona bio je tada Branko Miščević a politički komesar Branko Kuprešanin.

240 Po divizijskoj zapovijesti br. 148 od 23. 9.1943. i po zapovijesti štaba 17. udarne brigade br. 75, od 23.9.1943. razmeštaj 17. udarne brigade naređen je u selima V. Poganac, Radeljevo i Ribnjak, Arhiv VII, reg. br. 11-1/2, K. 1129 i reg. br. 11-2/2, K. 1129.

241 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 26. 9.1943. za obezbjeđenje od N. Marofa i Ludbrega, Arhiv VII, reg. br. 13-1/2, K. 1129.

UNIŠTENA JE POSADA U LUDBREGU

Stab 2. operativne zone odlučio je da likvidira neprijatelj evu posadu u Ludbregu: jednu domobransku bojnu i oko 150 Nijemaca,[242] ukupno oko 600 vojnika. Naročitih utvrda nije bilo. Oko pojedinih važnijih zgrada bila je postavljena bodljikava žica. Rovovi i saobraćajnice bili su normalnog profila bez izgrađenih zidanih bunkera.

Prvog oktobra 1943. štab 2. operativne zone NOV i POH izdao je zapovijest[243] kojom je 17. udarnoj brigadi naredio da likvidira neprijatelja u Ludbregu. Pored 17. u izvršenju zadatka učestvovale su i 21. brigada a za obezbjeđenje su angažovani brigada »Braća Radić«, te Bjelovarski i Kalnički NOPOH. Uporišta u Varaždinu, Koprivnici i Križevcima bila su vrlo jaka.

U ponoć 2. oktobra napad su izvršili 1, 2. i 3. bataljon i jedna ojačana četa iz 4. bataljona. Prvi bataljon je napadao sa istoka, 2. sa juga, 3. bataljon sa zapada a ojačana četa 4. bataljona sa sjevera.[244] Kroz vanjsku odbranu neprijatelja prvi se probio 3. a zatim 2. bataljon. Prvi juriš 1. bataljona nije uspio. Najjače utvrđenje u uporištu bilo je staro zdanje »Grad«, koje su ustaše nazivale »Ludbreški Alkazar«. U zoru 3. bataljon je likvidirao jedan dio tog »Alkazara«, a 4. bataljon željezničku stanicu. To je bio početak kraja ovih neprijatelj evih jedinica.[245] Usklađenim dejstvom brigada je za 8 sati slomila dosta žilav otpor neprijatelja,[246] koji je pretrpio gubitke od oko 60 poginulih, a u uporištu je zatečeno 15 ranjenih neprijateljskih vojnika.[247] Zarobljeno je 440 domobrana, 10 oficira, 15 žanda-

242 Ludbreg je branila 2. bojna 2. lovačke pukovnije, jedna četa Nijemaca i žandarmerijski vod, Arhiv VII, reg. br. 19-2/1, K. 253.

243 Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 30.

244 Arhiv VII, reg. br. 19-2/1, K. 53.

245 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-31/2, K. 1136.

246 Arhiv VII, reg. br. 3-10/2, K. 1125.

247 Izvještaj štaba 10. divizije NOV i POH od 10.10.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o napadu na Ludbreg, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 221; Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 5.11. 1943. štabu 10. divizije NOV i POH o napadu na Ludbreg, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 141.

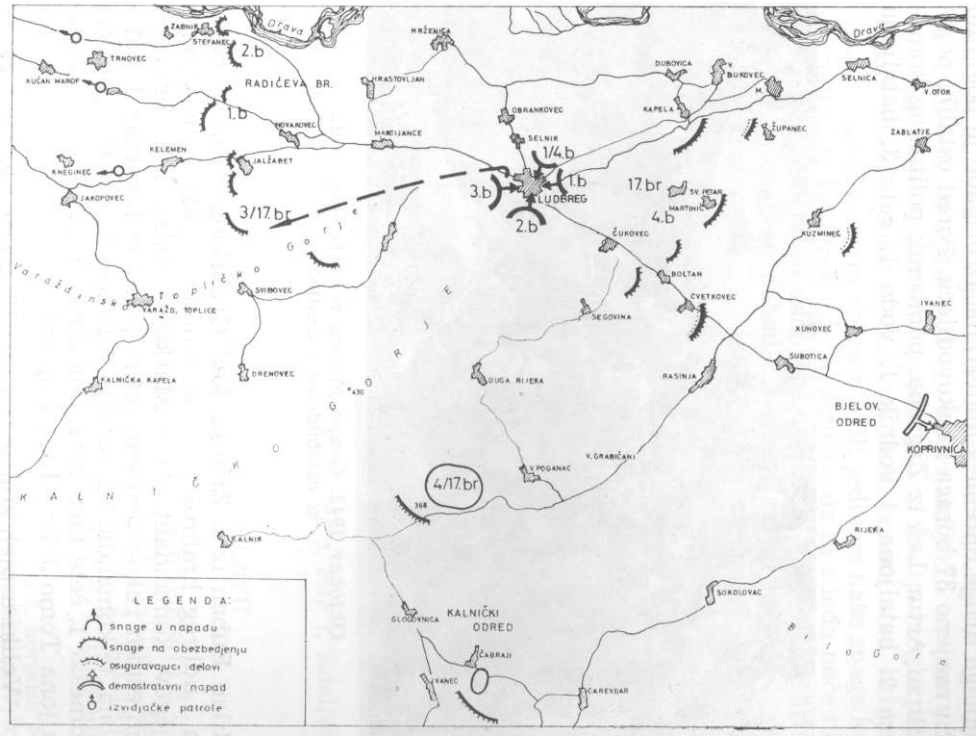

Napad na uporište u Ludbregu, oktobra 1943$_T$

ra i 30 gestapovaca. Od zarobljenih domobrana njih 100 su izrazili želju da ostanu u NOV i raspoređeni su u jedinice divizije. Zaplijenjeno je 18 mitraljeza, oko 600 pušaka i mnogo druge opreme i materijala. Iz brigade je poginulo 12 i ranjeno 37 boraca i rukovodilaca. Pored ostalih, poginuli su Artur Lež iz Zagreba, pomoćnik političkog komesara 2. bataljona, i vodnik 1. voda 1. čete 3. bataljona

Oktobar 1943. Grupa boraca mitraljeskog voda u oslobođenom Ludbregu

Milan Buban iz s. Zrinska kod Grubišnog Polja. U borbi za Ludbreg hrabrošću su se osobito istakli 3. bataljon a njegov komandant Rade Marković Salko i hrabrošću i umješnim rukovođenjem, zatim politički komesar 3. bataljona, te komandant 2. bataljona Nikola Sužnjević, politički komesar 1. čete toga bataljona Boško Kljajić i borci 3. bataljona Tomo Jelić i Lazo Popović.

Veliki uspjeh koji je postigla 17. udarna brigada bio je moguć i zbog upornosti koju su ispoljile brigade na obezbjedenju, odbijajući sve pokušaje intervencije neprijateljevih snaga iz okolnih uporišta. Osobito teške borbe je

vodila brigada »Braća Radić«.[248] Borci ove brigade su, vodeći čak borbu prsa u prsa, junački odbijali kombinovani napad sa pravca Varaždina ustaške pješadije, potpomognute tenkovima i avijacijom. Na širini od oko 1,5 km fronta u toku 3. 10. 1943. god. 26 neprijateljskih aviona vršili su neprekidne vazdušne napade. Ali ni to nije moglo pokolebati visoki moral i borbeni duh boraca ove brigade. Zahvaljujući takvom držanju ovih jedinica naše snage koje su napadale Ludbreg bile su sigurne da ih s leđa neće niko iznenaditi. Nekoliko dana kasnije borci »Radićeve« brigade prodefilovali su slobodnim Ludbregom.

Poslije izvlačenja plijena[249] 17. brigada se po naređenju štaba 10. divizije od 6. 10. 1943. razmjestila u selima G. Martijanec, Martijanec, Hrastovsko i Selnik. Štabovi i jedinice izvršili su savjesno zadatak koji je pred njih postavljen. Iz spiska oružanih snaga tzv. Nezavisne Države Hrvatske izbrisana je jedna bojna.

Komanda 3. čete 1. bataljona

BORBE ZA IVANEC I LEPOGLAVU

Do napada na neprijatelja u Ivancu brigada nije izvodila veća borbena dejstva. Do 14. 10. 1943. godine 1. bataljon se nalazi na položaju u s. G. Selnice, 2. bataljon u s. Hrastovsko, 3. bataljon u s. Martijanec a 4. bataljon u

248 Izvještaj štaba 10. divizije od 7.10.1943. štabu 2. korpusa NOV i POH o rezultatima napada na Ludbreg, Zbornik, tom V, knjiga 20, strana 174.

249 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 4.10.1943. o borbama kod Ludbrega, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 702.

s. G. Martijanec. Jedna neprijateljeva jedinica, jačine čete, podržana sa 4 tenka, 12. 10. 1943. pokušala se preko položaja 3. bataljona probiti u Ludbreg, ali je dejstvom ovoga bataljona i bočnim udarom jedne čete 4. bataljona, neprijatelj odbijen. Zarobljeno je 9 domobrana. Uveče 10. oktobra 1. i 3. bataljon izvršili su pokret pravcem s. Jalžabet——Kelemen—Kneginec—Tomaševec i razmjestili se: 1. bataljon u s. Kneginec a 3. bataljon u s. Tomaševec. Drugi i 4. bataljon izvršili su marš pravcem s. Svibovec—Varaždinske Toplice—Lužan—Doljan i stigli 2. bataljon u s. Lužan a 4. bataljon u s. Doljan. Po stizanju u ove rejone 3. i 4. bataljon borili su se sa neprijateljem koji je nastupao od Varaždina. U ovoj borbi poginuo je komandir 2. čete Boro Popović iz s. Zigerovci kod Slavonske Požege.

U vezi s napadom na uporište u Ivancu i Lepoglavi brigada[250] 15. 10. 1943. vrši pokret preko s. Seketin i razmješta se 1. bataljon u s. Radovan, 2. i 4. u s. Tužno i 3. bataljon u s. Lovrečan.[251]

Stab 2. operativne zone je zapoviješću[252] od 16. 10. 1943. za izvršenje ovog zadatka odredio »Radićevu« brigadu, a 21. i 17. udarnu brigadu[258] na obezbjeđenje od uporišta Varaždin i Zlatar.

Drugi i 4. bataljon 17. brigade posjeli su položaje kod s. Cerje Tužno i Cerje Nebojse na liniji k. 197—k. 187—k. 261 da prekopaju cestu koja vodi od Varaždina i poruše most na potoku Plitvici, sjeverno od s. Cerje Tužno. Osim toga trebalo je da unište dio železničke pruge između s. Tužno (k. 178) i željezničke stanice s. Cerje Tužno. Prvom bataljonu naređeno je da posjedne položaje kod s. Prigorec, liniju k. 428 — samostan Sv. Duh—k. 471 i osigura pravac od Zlatara.[254]

250 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 29.10.1943. štabu 28. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 25-2, K. 1130.

251 Prema izvještaju štaba 1. bataljona od 18.10.1943. Prvi bataljon 15.10. 1943. nalazio se u s. Kneginac, Arhiv VII, reg. br. 11-1, K. 1132.

252 Arhiv VII, reg. br. 21-2, K. 1129.

253 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 16.10.1943. potčinjenim jedinicama, Arhiv VII, reg. br. 21-2, K. 1129.

254 Naređenje štaba 17. udarne brigade od 16.10.1943. štabu 1. bataljona, Arhiv VII, reg. br. 22-2, K. 1129.

Treći bataljon određen je u brigadnu rezervu kod s. Margečan, s tim da neprekidno izviđa u pravcu sela Završje i Bela, a da tokom dejstava bude stalno u vezi sa bataljonima kod Cerja Nebojse i kod s. Prigorec.

Početak napada određen je za 17. 10. 1943. u 05.00, s tim da jedinice za osiguranje posjednu svoje položaje pola sata prije početka napada. U toku napada neprijatelj je iz Varaždina krenuo sa oko 1.000 vojnika da pomogne svojim posadama u Ivancu i Lepoglavi, ali je poslije petosatne borbe,[255] pretrpjevši osjetne gubitke, prinuđen da se povuče.[256] U ovome rejonu brigada je ostala do 21. oktobra, kada je~zbog predstojećeg napada na Zlatar izvršila pokret preko Ivanšćice i razmjestila se: 1. bataljon u s. G. Selnica, 2. u s. Zajezda, 3. u s. Belec i 4. bataljon u s. Grtovec.[257]

BORBE ZA ZLATAR, KOPRIVNICU I ČAZMU

Neposredno poslije borbi oko Ivanca i Lepoglave uslijedio je napad na neprijateljsko uporište u Zlataru.[258] Uporište je prema podacima dobijenim od štaba divizije branilo oko 250 vojnika, smještenih u 3 zgrade od tvrdog materijala. U naređenju za napad jedinicama 17. brigade skrenuta je pažnja da neprijatelj dio svojih snaga često istura van uporišta, na put koji od Zlatara vodi za Medzgeričinu klijet i na Polčanov brijeg.

U napad je određen 1. bataljon ojačan 3. četom 2. bataljona.[259] Dobio je zadatak da se kreće pravcem s. Belec ka

255 Izvještaj štaba 28. divizije od 31.10. 1943. štabu 6. korpusa NOV i POH o napadu na Ivanec i Zlatar, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 670.

256 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 19.10.1943. o borbama na području Zagorja, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 765.

257 Depešom Glavnog štaba Hrvatske od 17.10. 1943. promijenjen je naziv 10. divizije, koja se od tada zove 28. divizija a 2. korpus postao je 6. korpus NOV i POJ. Obavijest Arhiv VII, reg. br. 22-1, K. 1132.

258 Naređenje štaba 28. divizije od 21. 10.1943. za likvidaciju uporišta Zlatar, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 455; Naređenje štaba 17. udarne brigade od 21. 10. 1943. za likvidaciju uporišta Zlatar, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 477.

259 Napad na Zlatar, Arhiv VII, reg. br. 23-4, K. 1129.

s. G. Batina a odatle formirajući borbeni poredak u 2 kolone napadne uporište jednom kolonom sa južne a drugom s istočne strane s ciljem likvidacije neprijatelja u zgradama Agrarne štedionice, Sokolani i Dečačkoj školi. Bataljonu je pridodat brdski top 65 mm i naređeno da formira bombašku grupu i grupe boraca sa benzinskim flašama.

Treća četa 2. bataljona, ojačana vodom iz 1. bataljona i s 1 teškim minobacačem, dobila je zadatak da jednim vodom likvidira neprijatelja u rovovima iznad crkve, južno od k. 263, a jednim vodom u rovovima kod mosta, na cesti koja vodi za D. Batinu. Trećim vodom trebalo je da što prije zaposjedne crkvu kako u nju ne bi upali žandari iz zgrade »Franklin«.

Drugi bataljon 17. brigade, bez 3. čete, određen je u divizijsku rezervu. Treći bataljon, ojačan jednom pt-puškom, dobio je zadatak da posjedne položaje na cesti s. Lovrečan—Zlatar preko k. 166 i ceste D. Brestovac—Zlatar prema k. 174. Četvrtom bataljonu je naređeno da posjedne liniju s. Tikvenjak—k. 160 i istočno od ove kote iznad Posarića, preko ceste s. Santaki—Maže i sprečava intervenciju neprijatelja ka Zlataru a da jednom četom izvrši demonstrativni napad na s. Poznanovec, gdje je tvornicu kože branila jedna neprijateljska četa.[260]

Početak napada određen je za 22. 10. 1943. u 03.30. Svim jedinicama brigade je naređeno da za vodiče uzmu ljude iz okolnih sela. Zlatar leži na južnim obroncima Ivanščice i likvidacijom njegove posade bio bi značajno proširen oslobođeni teritorij sjevernog Zagorja.

Tok borbenih dejstava bio je veoma složen. Neprijatelj se uporno i grčevito branio i vršio snažne protivnapade,[261] o čemu govori i podatak da je borba za uporište u Zlataru trajala oko 24 časa. U prvom jurišu likvidirana je Sokolana, gdje su bili gestapovci.[262] Zarobljeno ih je 11, a ostali su likvidirani. Isto tako u prvom naletu likvidi-

260 Osiguranje od Trgovišća i Varaždina vršili su po jedan bataljon 21. brigade, kao i sa pravca Komin—Bisag, dok je 4. bataljon bio na položajima kod Visoko—Velišće.

261 Izvještaj štaba 28. divizije od 31.10.1943. štabu 6. korpusa NOV i POH o napadu na Ivanec, Zlatar i rušenju komunikacije Zagreb—Varaždin, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 670.

262 Geheim Stats Polizei — njemačka tajna policija.

rani su žandari u zgradi »Franklin«, njih 21. Ostale neprijateljeve snage povukle su se u zgradu Agrarne štedionice, školu i ustaški tabor. Iz ovih objekata su pružale žestok otpor i dva puta pokušale da se probiju iz uporišta. Prilaz zgradama bio je veoma otežan jer je vatreni sistem neprijatelja bio dobro organizovan. Naročito nepristupačna bila je zgrada ustaškog tabora. Padom mraka 3. četa 2. bataljona je izvršila juriš, ali nije uspjela. Oko 23 časa izvršen je naš posljednji juriš. Zgrade, međutim, ni tada nisu mogle biti likvidirane bez posjedovanja teškog naoružanja. Zato je ujutro izdato naređenje za povlačenje.[263]

Cijeloga dana jake neprijateljske snage napadale su jedinice na obezbjeđenju sa ciljem da se domognu Zlatara. Međutim, u tome nisu uspjele. U borbi za Zlatar neprijatelj je imao oko 40 poginulih,[264] dok su mu 44 vojnika zarobljena. Zaplijenjen je jedan teški mitraljez, 50 pušaka i dosta druge opreme. Brigada je pretrpjela gubitke od 6 poginulih i 18 ranjenih boraca. Poginuli su Marko Abalić, komandir 1. čete, iz Baćevaca, Gradina kod Virovitice, Ranko Carić, sekretar Bataljonskog komiteta SKOJ-a iz Bosanskog Novog, Blagoje Dobrić, vodnik 2. voda 3. čete, iz Jasenaša kod Grubišnog Polja. U ovoj borbi se istakao Antun Major iz Pakraca, koji je vatrom iz svoga puškomitraljeza likvidirao posadu neprijateljevog teškog mitraljeza i time omogućio da se zaplijeni taj teški mitraljez. Od jedinica naročito se istakla 3. četa 2. bataljona zbog čega je i pohvaljena od štaba 28. divizije.[265] U pohvali stoji: »Stab divizije obraća se svim jedinicama da slijede primjerom junačku 3. četu a 3. četi izražava svoju zahvalnost i divljenje ističući je kao primjer junaštva, samoprijegora i požrtvovanja i discipline«.

Demonstrativni napad na s. Poznanovec dao je dobre rezultate. Poslije prvih pucnjeva neprijatelj je napustio

263 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 24.10.1943. štabu 28. divizije NOV i POH o akciji na uporište Zlatar, Arhiv VII, reg. br. 24-2, k- 1130.

264 Izvještaji Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva, od 24. i 25.10.1943. o borbi kod Zlatara i stanju na području Zagorja, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 788 i 792.

265 Naredba štaba 28. divizije od 23.10.1943. o pohvali boraca i rukovodilaca 17. udarne brigade za herojsko držanje prilikom napada na Zlatar, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 530.

selo. To je olakšalo posao oko evakuacije četvoro kola kože iz tamošnje fabrike i njeno otpremanje na Kalnik. Bio je to vrlo koristan plijen, jer je u to vrijeme u jedinicama i u narodu vladala velika nestašica obuće.

U naredna dva-tri dana u rejonu Zlatara situacija se brzo mijenjala. Mjesto je nekoliko puta prelazilo iz ruku u ruke.

Nakon povlačenja iz Zlatara 23. oktobra jedinice brigade su razmještene: 3. i 4. bataljon u s. Lobor, 2. bataljon u s. Belec a 1. bataljon u s. G. Selnica. U ovom rejonu bataljoni su ostali do 25. 10. 1943. Toga dana u s. Loboru je zarobljen jedan ustaša i od njega se saznalo da je neprijatelj napustio Zlatar. Odmah je u Zlatar upućen 2. bataljon. No, ustaška komanda u Zagrebu teško se mirila s činjenicom da je Zlatar u rukama partizana. Zato je sutradan[266] iz Zagreba na Zlatar uputila kolonu od oko 40 vozila, od čega je bilo 10 tenkova. Drugi bataljon je prihvatio borbu pošto je prethodno, da ne bi bio obuhvaćen s bokova, posjeo visove oko Zlatara. U ovoj borbi neprijatelju su uništena 2 tenka.

Budući da se štabu 2. operativne zone nametao zadatak da rejon Zlatara učvrsti politički i vojnički, on 26. oktobra naređuje da se pristupi rušenju svih komunikacija oko njega i tako spriječi ili oteža neprijatelju da ponovo uđe u oslobođena mjesta.[267] U tom cilju 17. udarna brigada je dobila zadatak da sa 2 bataljona u okolini Zlatara poruši mostove kod s. Maže, i most kod k. 175 a sa željezničke stanice Zlatar—Bistrica evakuiše 3 vagona soli. Druga dva bataljona imala su zadatak da ruše željezničku prugu od ž. st. Zlatar—Bistrica ka s. D. Konjšćina zajedno sa narodom okolnih sela. Brigada je izvršila postavljene zadatke u potpunosti.

Ujutro 28. 10. 1943. po naređenju štaba 28. divizije jedinice brigade su se povukle sa položaja i sa željezničke

266 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 29.10.1943. o stanju na području Zagorja, Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 804.

***267* Naređenje štaba 2. operativne zone od 26.10.1943. štabu 28.: divizije NOV i POH za rušenje komunikacija, Arhiv VII, reg. br. 24-2, K. 1129; Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 27.10. i-343, Arhiv VII, reg. br. 25-2, K. 1129.**

pruge i razmjestile sa 1. bataljonom u s. G. Kraljevec, 2. u s. Sv. Križ, 3. bataljon u s. Budinščina a 4. bataljon je upućen u s. Ljubešćica za obezbjeđenje štaba divizije i divizijskog previjališta. Po podne 29. oktobra 1. i 2. bataljon su rušili prugu kod željezničke stanice Budinščina i onesposobile oko 4.000 m kolosijeka, veći dio tt-veza, 6 skretnica i jedan most. Noću 29/30. 10. 1943. Prvi i 2. bataljon su izvršili pokret u s. G. Rijeka, odnosno u s. G. Vu~kovec.

Tih dana Slavonija je dobila još jednu brigadu. U selu Buč kod Pakraca formirana je čehoslovačka brigada »Jan Žiška«. Najsvjesniji sinovi češke narodnosti još od početka ustanka odazvali su se pozivu KPJ za borbu protiv okupatora a kasnije i mnogi drugi su se uključili u borbu. Kako je borba u Slavoniji uzimala sve većeg maha, tako su se i Česi sve više uključivali u redove boraca za slobodu. Bila je to snažna potvrda dosljedne politike KPJ o bratstvu i jedinstvu. Narodnosti na području Slavonije u pobjedi nad okupatorom i domaćim izdajnicima vidjele su ne samo socijalno već i svoje nacionalno oslobođenje.[268]

Krajem oktobra 28. divizija se vratila iz Hrvatskog zagorja na Kalnik. Sedamnaesta brigada je 31. 10. 1943. u selima Apatovac i V. i M. Poganac, prema Križevcima. Tu su se jedinice sređivale, a održavana su i savjetovanja komandi i štabova, do 5. novembra, kada je naređen pokret.[269] Novi rejon za 1. bataljon je bio u s. G. Križ, za 2. bataljon u s. G. Sredice a za 3. i 4. bataljon u s. Jakopovac. Predstojao je napad na uporište u Koprivnici, kako bi se oslobodila gornja Podravina, u kojoj je narod sve više pristupao narodnooslobodilačkom pokretu.

Zapovijest za napad na Koprivnicu štab 2. operativne zone izdao je 3. 11. 1943, a plan za napad na ovo uporište

268 Zbornik, tom V, knjiga 20, str. 594.

269 Naređenje štaba 17. udarne brigade od 4.11.1943, Arhiv VII, reg. br. 29-2, K. 1129.

izradio je štab 28. divizije[270] 4. 11. 1943. Početak napada je određen za noć 6/7. 11. 1943, u čast godišnjice velikog oktobra. U naređenju za napad između ostalog stoji kako treba da iz starog našeg grada, oslobođene Koprivnice, odjekne pozdrav oktobarskoj revoluciji i svim našim narodima.

Kraj 1943. Politkomesar i komandant 2. bataljona Mladen Andelić i Dušan Popović i Bozo Gunjević Kubura

Stab 17. udarne brigade izdao je zapovijest[271] 5. 11. 1943. Neprijateljeva posada je bila jačine jedne bojne (oko 600 vojnika), razmještenih u zgradama »Domoljubu«, gimnaziji i osnovnoj školi. Dvije satnije ustaša bile su u maloj i velikoj carinarnici, a treća na željezničkoj stanici. Gestapovci su držali hotel »Križ«.

Napad na uporište izvodili su 21. brigada i Kalnički partizanski odred. Bataljoni 17. udarne brigade imali su zadatak da onemoguće intervenciju neprijatelja iz Bjelovara. Prvi bataljon posjeo je položaje na k. 215 (ispred s. Kapele) do ispred s. Lipovo Brdo, gdje su počinjali položaji 4. bataljona. Četvrtom bataljonu je naređeno da posjedne položaje desno od 1. bataljona, ispred s. Lipovo Brdo do k. 252, gdje su se nastavljali položaji 2. bataljona. Položaji 2. bataljona protezali su se do k. 260 (ispred s. Rakitnica). Treći bataljon određen je u brigadnu rezervu, u s. Ba-

270 Zbornik, tom V, knjiga 21, str. 111 i 152. i 154; Plan štaba 28. divizije za napad na Koprivnicu, Arhiv VII, reg. br. 30-2, K. 1129; Naređenje štaba 28. divizije od 5.11.1943. za napad na Koprivnicu, Arhiv VII, reg. br. 30-2, K. 1129.

271 Arhiv VII, reg. br. 30-2, K. 1129.

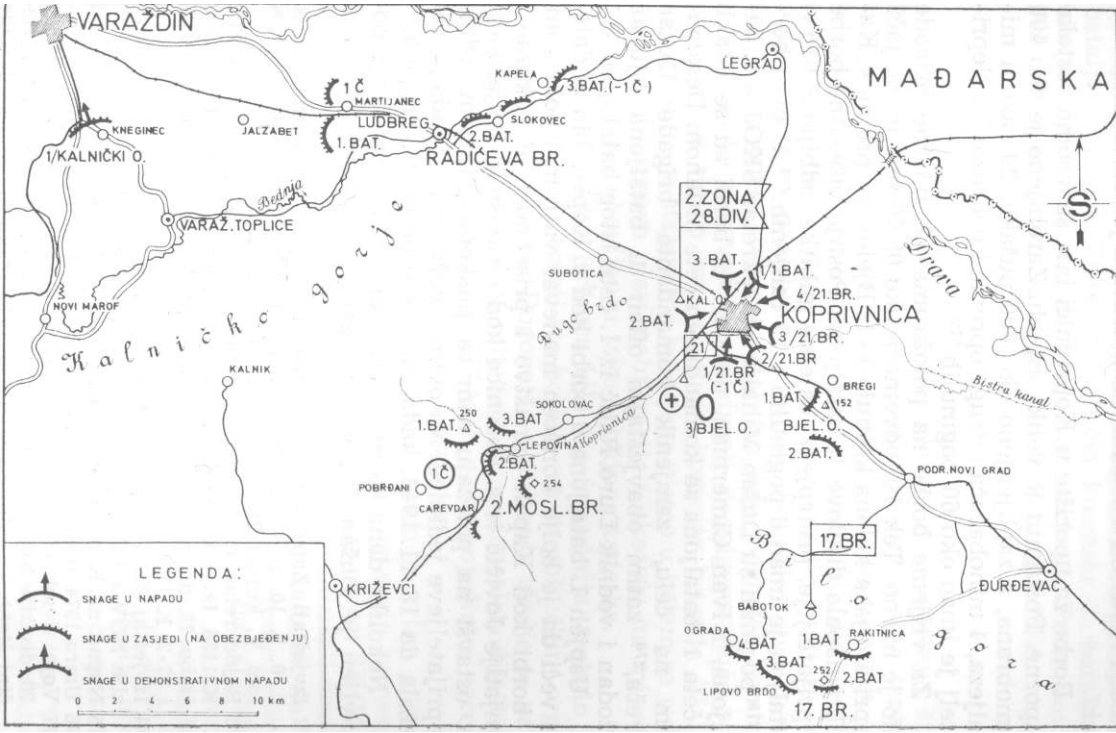

Napad na uporište u Koprivnici, novembra 1943.

botok. Pravac od Varaždina osiguravala je »Radićeva« brigada.

Borbe za uporište u Koprivnici bile su veoma žestoke i uporne. Postignut je veliki uspjeh. Zarobljeno je oko 400 domobrana, a zaplijenjeno oko 600 pušaka, 20 raznih mitraljeza, 4 minobacača i druge opreme i naoružanja. Neprijatelj je imao oko 60 poginulih.[272]

Za vrijeme borbe na položajima 17. udarne brigade bilo je mirno. Tek 10. novembra oko 09.00 sati jedna jača neprijateljska kolona krenula je iz Bjelovara prema s. Kapeli i napala dijelove 1. bataljona. Poslije višesatne borbe neprijatelj je, pretrpjevši osjetne gubitke, odbijen.[273] Prvi bataljon je imao 6 poginulih i 15 ranjenih.[274] U ovoj borbi[275] poginuli su Dušan Mihaljević, sekretar SKOJ-a 1. bataljona, i Ivan Cimerman, desetar. U borbi su se istakli 1. četa 1. bataljona sa komandirom čete Milanom Desančićem na čelu, zamjenik komandanta brigade Dušan Kreča,[276] zatim obavještajni oficir 1. bataljona Ljuban Džodan i vodnik Đuro Ratić iz 1. čete istog bataljona.

Uspjeh 1. bataljona u borbi kod s. Kapele bio bi daleko veći da je bolje korišćen manevar vatrom i pokretom. U borbi kod Kapele junaštvo i prisebnost je pokazao i Ignjatije Jovičić iz s. Rašenica kod Grubišnog Polja, kada je, ostavši na položaju sam sa puškomitraljezom, odbio neprijateljeve jedinice. Na ovim položajima brigada se zadržala do 18. 11. 1943, kada ju je smijenila 21. brigada.[277]

Nekoliko dana kasnije za komandanta 2. bataljona postavljen je Dušan Popović, za zamjenika komandanta 1.

272 Izvještaji Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 7, 8, 9, 10. i 11.11.1943. o napadu na Koprivnicu, Zbornik, tom V, knjiga 21, str. 613, 619, 622, 624 i 629.

273 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-35/2, K. 1136. Izvještaji štaba 17. udarne brigade, od 10. i 11.11.1943. štabu 28. divizije NOV i POH. Arhiv VII, reg. br. 26-2, K. 1130 i 27-2, K. 1130.

274 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 20.11.1943. štabu 28. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 4-5, K. 1122.

275 Napad na Koprivnicu, Arhiv VII, reg. br. 24-4, K. 1129.

276 Umro 1974. u Beogradu, kao pukovnik JNA u penziji.

277 Vojni dvadesetodnevni izvještaj štaba 17. udarne brigade štabu 28. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 39-2, K. 1130; Izvještaj štaba 1. bataljona od 11.11.1943. štabu 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 17-1, K. 1132.

bataljona Ljuban Džodan a za zamjenika komandanta 3. bataljona Mojica Birta.[278] Politički komesar 3. bataljona bio je Blažo Majstorović a njegov zamjenik Petar Jović. Politički komesar 2. bataljona bio je Petar Anđelić.

*

Jedan od veoma značajnih zadataka rukovodstava, štabova, partijske i skojevske organizacije na ovome terenu bila je mobilizacija, veoma odgovoran i složen zadatak, jer je neprijateljska propaganda na tom području bila uporna i svima silama nastojala što veći broj mladih ljudi da odvuče u redove domobrana i ustaša. Sagledavajući takvo stanje i cijeneći situaciju, štab brigade, brigadni komitet i bataljonska rukovodstva preduzeli su odgovarajuće pripreme.[279] S tim u vezi politički komesar brigade 17. 11. 1943. uputio je štabovima bataljona pismo u kojem se jedinicama objašnjava plan mobilizacije i ukazuje na mjere i ponašanje pri obavljanju tako ozbiljnog zadatka.

Da bi popuna jedinica bila što uspješnija, trebalo je stalno saradivati i imati što bolju vezu sa političkim organizacijama na terenu. Dogovori i planiranje akcije sa partijskim i skojevskim komitetima, narodnooslobodilačkim odborima, rukovodstvima USAOH-a, te pojedinim terenskim radnicima bili su garancija uspjeha.

Drugi bataljon iz s. Rakitnica uputio je s tim ciljem jednu četu u s. Hampovica. Sa četom se nalazio i komesar bataljona. U Hampovici su ih sačekali, rukovodioci SKOJ-a sa ovoga sektora, koji su već ranije bili organizirali omladinu za mobilizaciju. Prvi bataljon dobio je zadatak da sa članom Kotarskog komiteta SKOJ-a izvrši pripreme i obavi mobilizaciju u s. Kapela. Mobilizacija je vršena na taj način što bi prvo partijsko i skojevsko rukovodstvo sa terena zajedno sa štabovima jedinica održali sastanke sa omladinom. Potom su u selima u kojima je provođena mobilizacija održavani masovni mitinzi sa narodom. Poslije programa (horske pjesme, recitacije i neki kraći skeč) govorio

278 Naredba štaba 17. udarne brigade od 15.11.1943, Arhiv VII, reg. br. 20-3, K. 1131. Za Mojicu obnovljena Naredba o postavljenju od maja 1943.

279 Štab 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 15-1, K. 1131.

bi neko iz partijsko-političkog rukovodstva sa terena i politički komesar jedinice koja je učestvovala u mobilizaciji. Takvi mitinzi često su se završavali masovnim odlaskom mladih, pa i starijih u jedinice NOV i POH.

*

Desetak dana poslije Koprivnice 17. udarna brigada dobila je zadatak da zauzme neprijateljevo uporište Đurđevac.[280] U tu svrhu brigadi je naređeno da se razmjesti u Podravskom Novigradu, izuzev 1. bataljona, koji je ostao u s. Gornji Mosti. Međutim, do napada nije došlo jer je kasnije odlučeno da se napada Čazma. Istoga dana 2. i 3. bataljon izvršili su pokret za Koprivnicu,[281] dok su ostala dva bataljona ostala u Podravskom Novigradu.

Brojno stanje brigade tih dana bilo je 1.331 borac i rukovodilac. Od toga je bilo 863 seljaka, 212 radnika, 48 intelektualaca i namještenika i 8 drugih zanimanja. U brigadi je tada bilo 341 član KPJ ili oko 25 odsto boraca i rukovodilaca.[282]

U Koprivnici su se 22. i 23. novembra nalazili 1. i 4. bataljon, a na polažajima kod s. Lepavine 2. i 3. bataljon.

Predstojao je napad na uporište u Čazmi. Štab 17. udarne brigade u vezi s naređenjem štaba 28. divizije od 22. novembra naredio je nov raspored: 1. i 4. bataljon u s. Topolovac a 2. i 3. bataljon u sela Ruševac i Većislavac. Stab 2. operativne zone[283] NOV i POH 25. 11. 1943. izdao je zapovijest za napad na Čazmu. Isto to učinio je štab 28. divizije[284] i štab 17. udarne brigade[285] 26. 11. 1943. godine.

280 Zbornik, tom V, knjiga 21, str. 347; Naređenje štaba 17. udarne brigade od 18.11.1943. za pokret u Novigrad, Arhiv VII, reg. br. 32-2, K. 1129.

281 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 30.11.1943. štabu 28. divizije NOV i POH o rezultatima borbi na liniji Čazma—Novoselec—Križ—-Ivanić Grad, Arhiv VII, reg. br. 13-2, K. 1122.

282 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 20.11.1943. štabu 28. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 4-1/5, K. 1122.

283 Zbornik, tom V, knjiga 21, str. 449.

284 Arhiv VII, reg. br. 34-1/2, K. 1129.

285 Arhiv VII, reg. br. 34-5/2, K. 1129.

Napad na uporište u Čazmi, novembra 1943.

Uporište je napala 2. moslavačka brigada. Ostale jedinice bile su na osiguranju prema susjednim uporištima. Sedamnaesta udarna brigada dobila je zadatak da postavi osiguranje prema uporištima u selima Križ i Ivanić Grad. Drugom bataljonu naređeno je da posjedne položaje u rejonu s. Sovari, sjeverno od komunikacije Ivanić Grad—Čazma, do k. 176, s tim da jedan vod isturi do k. 187, odnosno Vučje jame. Treći bataljon trebalo je da posjedne položaje od komunikacije Ivanić Grad—Čazma, prema k. 109, da prekopa ovu komunikaciju, kao i komunikaciju Šušnjari——Ivanić Grad i da poruši mostove između sela Graberje i Bosiljevo. Prvi bataljon, bez jedne čete i voda, određen je u divizijsku rezervu. Ta njegova četa će obezbjedivati divizijsku bolnicu a vod će biti u brigadnoj rezervi. Četvrti bataljon je također, u divizijskoj rezervi. Štab brigade razmjestio se u s. Palančani.

U napadu na Čazmu 2. moslavačka brigada je postigla izvanredan uspjeh. Uništena je 1. bojna 5. gorske pukovnije.[286]

Na zasjedama u toku 28, 29. i 30. novembra neprijateljeve snage svakodnevno su napadale na položaje 2. i 3. bataljona 17. brigade a 29. i 30. i položaje 4. bataljona, koje je on u međuvremenu posjeo. Borbe su bile žestoke. Neprijatelju je oko 120 vojnika poginulo i 31 zarobljen. Zaplijenjena su mu 2 pt-topa sa 180 granata, 2 brdska topa sa 150 granata, 6 raznih mitraljeza i mnogo druge opreme. Oborena su 2 aviona i uništeno 17 kamiona. Brigada je imala 4 poginula i 17 ranjenih boraca.[287] Bila je to izvanredna pobjeda.

286 Pismo štaba 2. operativne zone od 30.11.1943. štabovima potčinjenih jedinica o rezultatima napada na Čazmu, Zbornik, tom V, knjiga 21, str. 572.

287 Pismo štaba 17. udarne brigade od 29.11.1943. potčinjenim jedinicama o uspjesima na obezbjedenju pri napadu na Čazmu, Arhiv VII, reg. br. 31-2, K. 1130; Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 29.11.1943. štabu 28. divizije NOV i POH o borbi na osiguranju za vrijeme napada na Čazmu, Arhiv VII, reg. br. 32-2, K. 1130; Prema ovome izvještaju brigada je zarobila 36 neprijateljevih vojnika a imala gubitke od 3 poginula i 8 ranjenih; Izvještaj štaba 3. bataljona od 2.12.1943. štabu 17. udarne brigade o zasjedi za vrijeme akcije na Čazmu, Arhiv VII, reg. br. 33-5, K. 1132.

U ovoj borbi naročito su se istakli Dušan Divjak i Spasoja Rulj iz s. Negoslavci kod Vukovara. U 3. bataljonu poginuli su Žarko Koronosovac iz s. Dopsin kod Osijeka,, politički komesar 1. čete, zatim Jovo Pletkapa iz s. Zabrdske

Rukovodioci iz 4. bataljona Mirko Lončar, Roman Mesić i Ljuban Džodan

Kričke kod Pakraca i Milan Devčić iz s. Pivnica kod Virovitice. Sahranjeni su u s. Dabei.

Bila je to svojevrsna čestitka boraca i rukovodilaca 2. operativne zone, odnosno 2. moslavačke brigade i 28. divizije, posebno 17. udarne brigade, vijećnicima AVNOJ-a koji su tih dana u Jajcu na II zasjedanju donijeli historijske odluke. Na tlu porobljene Evrope nastala je nova država: Demokratska Federativna Jugoslavija. Rodila se republika. I oko Čazme borci i starješine 2. operativne zone i 28. divizije glasali su rafalima i bombama za svoju republiku, isto onako kao što su to činili i borci širom naše zemlje. Bila je to borbena čestitka voljenom drugu Titu, koji je dobio zvanje maršala.

NAPAD NA AERODROM KURILOVEC

Glavni štab Hrvatske naredio je 29. 11. 1943. radio-depešom štabu 2. operativne zone NOV i POH da 28. diviziju[288] uputi u Turopolje radi zajedničkih dejstava sa 8. divizijom NOV i POH. Naređenje za pokret je izdato[289] 4. 12. 1943. Sedamnaesta brigada na čelu divizijske marševske kolone, izvršila je pokret 5. decembra pravcem sela Marčani—Bešlinec—Predavec—Kloštar—Ivanić. Po prelasku pruge pokret je nastavljen preko sela Opatince i Trebovca do Oborova. Prijelaz preko r. Save obezbjeđivala je 17. udarna brigada. Po izvršenom prijelazu brigada se zadržala u selima Bukovje i Drnek.

Drugog decembra 1943. Glavni štab Hrvatske naredio je[290] štabu 2. operativne zone da 28. divizija, nakon prebacivanja u Pokuplje, uspostavi vezu sa Turopoljsko-posav-

288 Tridesetog novembra 1943. od Glavnog štaba Hrvatske 28. divizija je dobila zasluženo priznanje, naziv — udarna. Bilo je to priznanje svim borcima i starješinama divizije, njenim brigadama, bataljonima i četama, svima onima koji su časno pronosili njeno ime diljem Slavonije, Moslavine, Kalnika, Hrvatskog zagorja i Banije, a naročito borcima i starješinama koji su u toj veličanstvenoj borbi dali svoje živote.

289 Naređenje štaba 21. udarne brigade od 4.12.1943. za marš iz Moslavine u Turopolje, Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 70.

290 Izvod iz knjige poslatih depeša Glavnog štaba NOV i POH za decembar 1943, Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 534.

skim odredom na liniji sela Kravarsko—Pisarovina—D. Kupčina.

U to vrijeme i neprijateljske snage preduzimaju ofanzivna dejstva na oslobođenu teritoriju u Hrvatskoj (na Kordun, Baniju i Dalmaciju) u Bosni i Sandžaku. Cilj prebacivanja 28. divizije na sektor neposredne okoline Zagreba bio je da se neprijatelju nanese udar tamo gdje se tome najmanje nada i time olakša situacija našim jedinicama koje vode borbu sa neprijateljem na drugim sektorima.

Po stizanju na sektor Turopolja 17. brigada se razmjestila 'u selima Siljakovina, Dragonožec i Starjak.[291]

Rano ujutro 7. 12. 1943. jedinice Pavelićevog[292] tjelesnog zdruga napale su 1. i 2. bataljon.[293] Kolona od oko 500 ustaša došla je sa pravca sela Hrašće i Lukovac. U nastalom okršaju neprijatelj je imao oko 20 poginulih. Gubici 1. i 2. bataljona bili su 3 poginula i 4 ranjena. Borbe su nastavljene i tokom naredna dva dana. Neprijatelj je uporno napadao, ali je stalno bio odbijan.[294]

Neprijatelju je poslije ovih borbi bio dobro poznat položaj 17. brigade. Zbog toga a i usljed opasnosti od napada iz vazduha štab brigade je odmah naredio prebacivanje u novi rejon. Pokret je izveden noću 8/9. 12. 1943. godine. Novi razmeštaj bataljona je bio: 1. bataljon u s. Starjak,, štab brigade, prištapski dijelovi i 2. bataljon u s. G. Trputci i 3. i 4. bataljon u s. Dubranec.[295] Također je naređeno da jedinice danju budu izvan naselja, da se na položajima iskopaju zakloni i da se dobro maskiraju. Devetog decembra minirana je željeznička pruga između stanica

291 Operativni dvadesetodnevni izvještaj štaba 17. udarne brigade štabu 28. divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 40-2, K. 1130.

292 Bila je to jedinica za obezbjeđenje »poglavnika« tzv. Nezavisne Države Hrvatske

293 Dopis štaba 28. udarne divizije NOV i POH od 17.12.1943. štabu omladinske brigade »Jože Vlahović« o borbama divizije u Moslavini i Turopolju, Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 267; Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 7.12.1943. štabu 28. udarne divizije o borbi kod s. Lukovac, Arhiv VII, reg. br. 37-2, K. 1130.

294 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 9.12.1943. o napadu jedinica NOV i POH na Zdenčinu V. Goricu.., Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 723.

295 Arhiv VII, reg. br. 38-2, K. 1129.

s. Turopolje i s. Mraclin.[296] Stab divizije[297] 12. 12. 1943. je naredio 17. udarnoj brigadi da ruši željezničku prugu Sisak—Zagreb. Taj zadatak izvodio je 3. bataljon na odsjeku između sela Kurilovca i Turopolja, dok je 1. bataljon osiguravao pozadinu 3. bataljona na liniji sela Goli Breg—Pisarovina i sela Eirašće—Guci. Sutradan su u rušenju pruge[298] učestvovali i 2. i 4. bataljon, dok je 1. bataljon bio i dalje na osiguranju. Izvršenje ovog zadatka bilo je veoma složeno, jer je neprijatelj imao jaka uporišta u selima Turopolje, Peščenica, Lekenik, 2ažina, Martinjska Ves, V. Gorica, na aerodromu Kurilovec i selu V. Mlaka.[299]

Djevojke borci iz 4. bataljona

Narednih nekoliko dana jedinice brigade su se odmarale i pripremale za napad na aerodrom Kurilovec. Za ovu akciju štab 17. udarne brigade[300] je izdao zapovijest 19. 12. 1943. godine.[301]

Za napad na aerodrom su bila određena dva bataljona 17. udarne brigade, dok su ostala dva bataljona 17. bri-

296 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 10.12.1943. o napadu jedinica NOV i POH na Mrkuševac, Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 733.

297 Arhiv VII, reg. br. 39-2, K. 1129.

298 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 12.12.1943. za rušenje željezničke pruge na dionici Sisak—Zagreb, Arhiv VII, reg. br. 39-3/2, K. 1129.

299 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 14.12.1943, o napadu jedinica NOV i POH na Mraclin, Vrbovsko i Kostajnicu, Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 742.

300 Arhiv VII, reg. br. 40-5/2, K. 1129.

301 Naređenje štaba 28. udarne divizije od 19.12.1943. za likvidaciju neprijateljevog uporišta — aerodroma kod V. Gorice, Kurilovec, Arhiv VII, reg. br. 40-1/2, K. 1129.

gade, 21. brigada i Turopoljsko-posavski NOPOH dobili zadatak osiguranja sa pravca Zagreb, Turopolje i V. Gorica.[302]

Akcija na aerodrom bila je temeljito pripremljena. Treći bataljon iz s. Šiljakovina krenuo je preko sela M. Buna i Mraclin kraj s. Vukovina i kod k. 107 se provukao između komunikacije V. Gorica—Vukovina i potoka Lomnica da bi na kraju između V. Gorice i Kurilovca zauzeo položaj za napad. Dvije čete 4. bataljona su se kretale iza 3. bataljona i postavile se lijevo od 3. bataljona, dok je 3. četa dobila zadatak da se kod s. M. Bune odvoji od bataljona i sa istočne strane uđe u s. Kurilovac i likvidira oko 30 njemačkih vojnika u kući Josipovića.

Drugi bataljon dobio je zadatak da zauzme položaje na komunikaciji sela V. Gorica—Vukovina—ispred s. V. Gorica (kod nasipa) i komunikaciji s. V. Gorica—Kurilovec (kod kanala) neposredno ispred V. Gorice, sa južne strane. Prvi bataljon trebalo je da posjedne položaje kod željezničke stanice V. Gorica, kod potoka Lomnica, i da poruši prugu kako bi spriječio dolazak oklopnog voza u pomoć posadi aerodroma.

Početak napada određen je za 19. 12. 1943. u 20.00 časova. Posadu aerodroma su činili 2 čete domobrana.[303] Borba je trajala oko tri sata. Poginulo je oko 20, dok je zarobljeno 167 domobrana i Nijemaca (15 njemačkih vojnika i jedan oficir). Zaplijenjeno je 16 puškomitraljeza,

302 Dvadesetprva udarna brigada sa dva bataljona osiguravala je sa pravca Zagreb na liniji jugoistočno od s. Hrašće preko komunikacije i željezničke pruge na liniji s. V. Mlaka—s. Hrašće. Treći bataljon (bez jedne čete) upućen je 17. brigadi kao njena brigadna rezerva. Turopoljsko-posavski NOPOH, sa dva bataljona, na liniji sjeverno od s. Buševac, dalje komunikacijom preko željezničke pruge k. 104, a jednom četom ispred s. Rakitovac, obezbjeđivao je od intervencije neprijateljevih snaga iz Turopolja. Sa druga dva bataljona rušio je željezničku prugu na dijelu s. Leskovac—Zdenčina.

303 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 20.12.1943. o napadu jedinica NOV i POH na Kurilovec, Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 760.

jedan pav-mitraljez, 46 pušaka i jedan laki minobacač.[3]®[4] Iz brigade su 4 poginula i 16 boraca je ranjeno. U napadu je oslobođeno i oko 460 italijanskih vojnika,[305] od kojih je 120 stupilo u brigadu. I 40 zarobljenih domobrana je izrazilo želju da postanu borci brigade.

U ovome napadu uništen je jedan avion i 6 kamiona a zapaljeni su hangari i velike količine goriva i ulja.

Bio je to značajan uspjeh, osobito zato što je uporište bilo nadomak Zagreba. Neprijatelj je bio ošamućen dok je za sve rodoljube, simpatizere, saradnike i aktiviste NOP ova akcija bila novo ohrabrenje i veliki podsticaj da pojačaju borbu protiv neprijatelja.

Nešto poslije dva sata borbe jake neprijateljeve snage uspjele su tenkovima da se probiju iz Zagreba u Kurilovec, pa je 3. bataljon 17. brigade bio prisiljen da prekine dejstva i povuče se u s. M. Buna. Pri povlačenju su porušeni mostovi na potoku Lomnica u s. Vukovina, pa neprijateljski tenkovi nisu mogli dalje da nastave gonjenje naših jedinica.

U akciji na Kurilovec poginuo je Jovo Bunčić, pomoćnik političkog komesara 3. čete 3. bataljona. U borbi su

304 Izvještaj štaba 6. korpusa NOV i POJ Glavnom štabu NOV i POH o dejstvima od 1. do 10. januara 1944, Zbornik, tom V, knjiga 23, str. 107; Izvještaj štaba 28. udarne divizije od 22. 12. 1943. štabu 2. operativne zone NOV i POH o napadu na V. Goricu i Sopnicu, Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 388. Izvještaj štaba 17. udarne brigade štabu 28. udarne divizije NOV i POH o akciji na Kurilovec. Arhiv VII, reg. br. 39-2, K. 1130; Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 21.12. 1943. o rezultatima borbe protiv jedinica NOV i POH u Sopnici, Kurilovcu, Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 763.

305 U izvještaju štaba 28. udarne divizije stoji da je oko 70 zarobljenika izrazilo želju da ostanu u partizanskim jedinicama. Raspoređeni su po svim jedinicama 28. udarne divizije i, uglavnom, bili dobri borci. Bili su dobri minobacačlije i artiljerci. U jedinicama divizije ostali su do 31.1.1945, kada su upućeni u štab 2. armije radi slanja u italijanske partizanske jedinice, Arhiv VII, reg. br. 2-1/3, K. 1125. U dnevniku Vlade Potočnjaka, borca 17. brigade (radio u AGITPROP-u; živi u Rijeci, slikar), stoji u zapisu od 14.1.1944. da je od tih Italijana formirana zasebna četa u sastavu 17. udarne brigade. Ta četa je uskoro rasformirana, a borci raspoređeni po svim jedinicama brigade.

se istakli Zdravko Uskoković, komandant 4. bataljona, Dušan Bosnič, komandir 3. čete, Pero Branković, komandir 1. čete, i Milan Rodić, komandir 2. čete toga bataljona.[306]

*

Od 20. do 24. decembra brigada se nalazila na odmoru u rejonu sela: Dubranec, Vukomerić i G. Dragonožec, dvadesetak kilometara od Zagreba.

Neprijateljska ofanzivna dejstva, poznata kao operacija »Panter«, započeta još prvih dana decembra, još sutrajala,[307] pa je postojala mogućnost da neprijatelj dio svojih snaga usmjeri i protiv 28. divizije. Zato Glavni štab Hrvatske 23. 12. 1943. radio-depešom naređuje štabu 28. divizije:[308] »Sa divizijom se odmah prebacite preko Save i preko Moslavine krenite za Slavoniju u sastav svog 6. korpusa, gdje ćete se popuniti novim borcima. Pripremu i prelaz preko Save izvedite u najvećoj tajnosti da bi se izbjeglo napade jačih neprijateljevih snaga, tj. 371. njemačke pješadijske divizije i 1. njemačke kozačke divizije na snage divizije«.

Stab 28. divizije 24. decembra naređuje da se izvrši pokret iz Turopolja za Moslavinu.[309] Pokret je izveden u tri etape. U prvoj etapi izveden je marš pravcem sela Dubranec—Siljakovina, u drugoj pravcem sela M. Buna—Mračim—Vukovina—Kuće—Poljana—Drnek. Po stizanju na r. Savu 17. udarna brigada je dobila zadatak da se po prebacivanju razmjesti u s. Oborovo i vrši osiguranje od sela Prevlaka i Preseka. U Oborovo brigada je stigla noću 25/26. decembra i tu se zadržala do 26. navečer.[310] Treća etapa marša odvijala se pravcem sela Trebovec—Lipovec—Bešlinac—Marča.

306 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-39/2, K. 1136.
307 Zapovijest komande 15. brdskog armijskog korpusa od 1.12.-1943. za operaciju »Panter«, Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 688.
308 Izvod iz knjige poslatih depeša GŠH za decembar 1943, Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 573.
309 Zbornik, tom V, knjiga 22, str. 427.
310 Operativni dvadesetodnevni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 11.1.1944. štabu 28. udarne divizije, Zbornik, tom V, knjiga 23, str. 177.

Brigada se po izvršenju marša zadržala u selima Lipovčani i Mostari do 29. 12. 1943, kada je pokret nastavljen još dublje u Moslavinu.

Prvog januara 1944. se marš nastavlja u s. Stara Ploščica a sutradan dalje za s. Šandrovac. Trećeg januara 1944. brigada kreće za Podravinu, gdje ostaje do 11. 1. 1944. na odmaranju, sređivanju opreme i izvođenju obuke.

U međuvremenu u s. Pitomači 4. 1. 1944. komandant 6. slavonskog korpusa Petar Drapšin[311] izvršio je smotru jedinica 28. divizije. Diviziji je odato priznanje za postignute uspjehe. Bio je to podsticaj za nove napore i pregnuća.

Marš za Slavoniju nastavljen je 12. 1. 1944, a sljedeće odredište bilo je širi rejon s. Vukosavljevića. Sutradan se krenulo dalje do šireg rejona s. Koreničani, gdje se ostalo dva dana na odmaranju.

Naredni pokret bio je u vezi sa predstojećim napadom na neprijateljevo uporište u Čaglinu. Pravac kretanja bio je preko s. Voćina i Orahovice, do rejona Čaglin.

*

Završila se tako prva ratna godina 17. udarne brigade. Prijeđeni put bio je put borbi i pobjeda. Bilo je slavlja ali i tuge. Stečeno je i dosta vrijednih iskustava. Učilo se i na bojnom polju i iz udžbenika dobijenih iz pretpostavljenih štabova. Sve snage i sve znanje, i starješina i boraca, bili su usmjereni jedinstvenom cilju: uništiti čim više okupatorove žive sile i domaćih izdajnika i sačuvati što više jsopstvenih života.

Borilo se, najčešće napadalo, marševalo i odmaralo. Eilo je vremena i za partijsko-politički rad, i na odmorima i u pokretu, i za kulturno-prosvjetnu aktivnost, pa i za bavljenje sportom.

U prvoj godini svoga postojanja brigada je u borbi ubila oko 520 neprijateljevih vojnika a zarobila 1.358 (ne

311 Tom prilikom komandant je održao kraći govor, a zatim su jedinice u bataljonskim kolonama prošle kroz cijelo mjesto. Dnevnik Vlade Potočnjaka, zapis od 4.1.1944. godine.

računajući onih 180 domobrana iz Popovače, koji su se predali, i 460 oslobođenih Talijana pri napadu na Kurilovec). Uništila je 3 aviona i 4 tenka i zaplijenila 5 topova, 5 minobacača, oko 60 raznih mitraljeza i oko 1.270 pušaka.

Brigada je vodila 50 većih borbi; neke su trajale i po 2—3 dana. Borila se gotovo svaki četvrti dan. Izvela je oko 100 marševa, uključujući i one za Baniju i Hrvatsko zagorje i Turopolje, maršujući tako skoro svaki treći dan.

Za to vrijeme iz brigade je poginulo 238 boraca i rukovodilaca.

PONOVO U SLAVONIJI

U toku 1943, NOP u Slavoniji imao je snažan uspon. U prvoj polovini godine formirane su 18. i 21. a u jesen čehoslovačka brigada »Jan Žiška« i 25. brodska brigada. Formirani su i mađarski bataljon »Sandor Petefi«, Diverzantski bataljon i četa »Ernest Telman«, sastavljena od pripadnika njemačke narodnosti. Od posebnog značaja bilo je formiranje druge po redu, 28. divizije NOV i POH, i 6. slavonskog korpusa.[31]* U 1943, pored već postojećih, 1. i 2. slavonskog odreda, formirana su još 4 partizanska odreda. Uporedo sa narastanjem borbenih jedinica i ustanova i jedinica u pozadini razvija se i učvršćuje narodna vlast. Tako je krajem 1943. u Slavoniji postojao jedan oblasni, 3 okružna, 12 kotarskih i 470 seoskih narodnooslobodilačkih odbora.

Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije imala je tada 8 korpusa, 26 divizija, 10 samostalnih brigada, 108 partizanskih odreda, mnoštvo drugih manjih jedinica i Mornaricu Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Bila je to respektivna snaga ne samo na jugoslovenskom ratištu već i u sklopu antihitlerovske koalicije.

Slavonski prostor, koji od početka narodnooslobodilačke borbe ima značajnu operativno-strategijsku ulogu, dobija tih dana još više na važnosti. Željeznička magistrala Zagreb—Beograd postaje još važnija i za nas i za oku-

312 Snage NOV i POH u Slavoniji krajem 1943. brojale su 10.037 boraca, Zbornik, tom V, knjiga 11, str. 46; Arhiv VII, reg. br. 5-19, k. 371 A. Početkom 1944. u slavonskom dijelu Podravine mobilisano je oko 350 boraca, čime je broj boraca iz ovoga kraja Hrvatske još više povećan.

patora, pa i za kvislinge, kojima svuda ide loše. Sesti korpus NOVJ je moćna, udarna snaga, koja na tome prostoru uglavnom drži inicijativu u svojim rukama.

NAPAD NA ČAGLIN

To je uporište držala ozloglašena 6. ustaška bojna,[313] strah i trepet za hrvatski i srpski živalj ovoga kraja. Uporište Čaglin bilo je osim toga za NOP i za naše jedinice kost u grlu u ovom dijelu slobodne teritorije, na Dilju. Zato je štab 6. korpusa 16. 1. 1944. izdao zapovijest da se uporište Čaglin likvidira.[314] Likvidaciju posade u Čaglinu i osiguranje prema Slavonskoj Požegi, Našicama, Poreču i Kuli, trebalo je da izvrši 28. udarna divizija,[315] Požeški i Osječki NOPOH. Dvanaesta divizija i Diljski NOP odred osiguravali su akciju od Pleternice, SI. Broda i Đakova.

Početak napada određen je za 22. 1. 1944. u 04.00 časova. Stab 28. divizije se smjestio u sjeverozapadni dio s. Milan Luga.

Uporište je, prema prikupljenim podacima, bilo veoma utvrđeno: Postojala su 3 velika bunkera od cigle i betona na dva sprata, 14 bunkera ukopanih u zemlju, pokrivenih, mnoštvo zaklona, iskopanih u zemlji u mreži rovova i saobraćajnica i sve to povezano u jedinstven fortifikacijski i vatreni sistem. Svi bunkeri su imali posade od po 6 do 12 ustaša.[316] Kasnije, kada je uporište likvidirano, ispostavilo se da je bunkera bilo i znatno više. Osim toga za odbranu su bile podešene i jakim snagama posjednute osnovna škola, Kačarikova gostionica i kuća Johana Brkića. U vatrogasnom spremištu bili su kasarna i štab 6. ustaške bojne.

313 Arhiv VII, reg. br. 5/1 i 17-2, k-114.

314 Zbornik, tom V, knjiga 23, str. 248. U borbenim dejstvima za Čaglin angažovan je 21 bataljon. Od toga 3 u napadu, 16 na obezbjeđenju od intervencije neprijateljevih snaga iz susjednih uporišta i 2 u divizijskoj rezervi; angažovano je i 7 oruđa artiljerije.

315 Zbornik, tom V, knjiga 23, str. 237.

316 Bunkera je bilo, međutim, kako u unutrašnjosti naselja tako i u vanjskoj liniji odbrane znatno više.

Slavonska Orahovica januara 1944. Nikola Demonja, Radojica Nenezić, Krsto Bosanac, Čedo Grbić Kedacije, Vicko Antic Pepe, i Vlado Janjić Capo

Za likvidaciju Čaglina određena je 17. udarna brigada.

U pismu štaba 17. udarne brigade[317] od 19. 1. 1944. političkim komesarima bataljona i četa posebno se ukazuje na potrebu raznovrsnosti formi političkih priprema i mjera koje treba preduzeti u ovoj borbi. U pismu se pored ostalog kaže: »Stoga treba da se do maksimuma iskoristi maše iskustvo iz Ludbrega i Kurilovca, gdje su naši borci u nevjerovatno kratkom vremenu naglim jurišem likvidirali krvavog neprijatelja... Polovinu zaplijenjene odjeće i obuće u uporištu Čaglin, trebamo predati XII diviziji. To moramo najozbiljnije shvatiti pošto XII divizija ima oko 40% bosih i slabo odjevenih drugova... Isto tako vrlo je važno da se pišu pisma boraca u napadu na uporište (misli se na borce 17. udarne brigade) borcima koji se nalaze u zasjedama. Ta pisma treba... da budu odraz ljubavi i povjerenja i borbenosti naših boraca. Tako će to zaista

317 Arhiv VII, reg. br. 1-12, K. 1134.

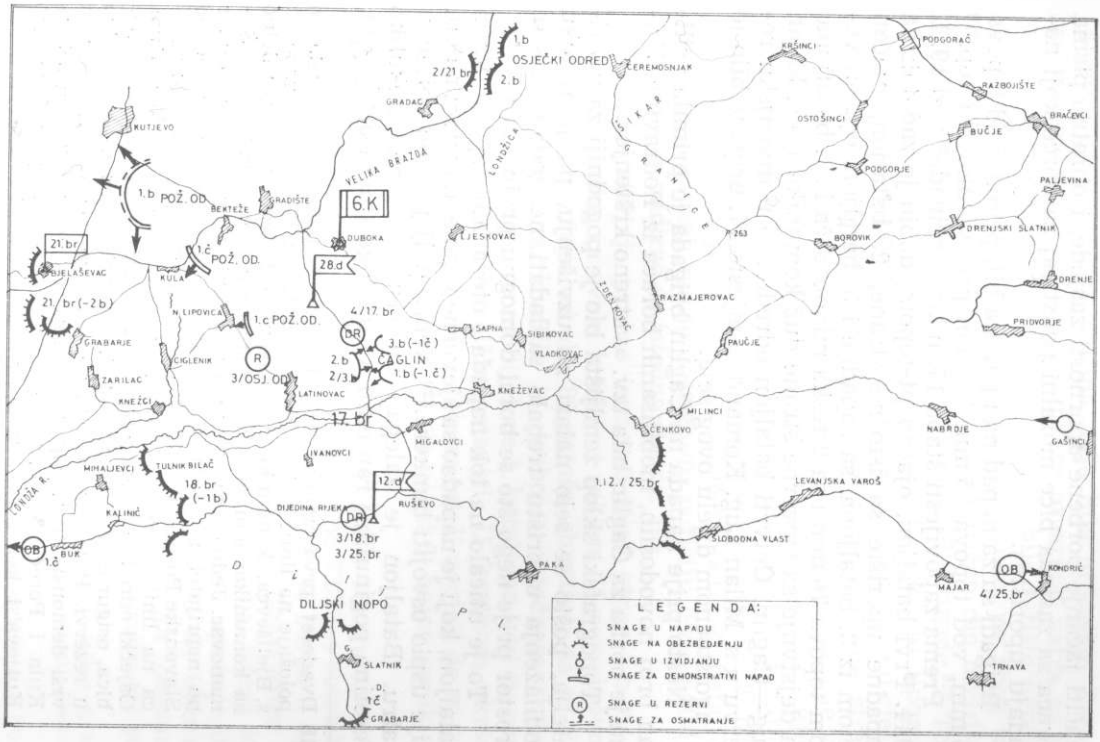

Napad na uporište u Čaglinu, januara 1944.

značiti jačanje borbene upornosti zasjede, i obratno pisma boraca sa zasjeda biće moralni podsticaj za borce koji napadaju uporište«.

Brigadi su za napad na uporišta bili pridati vod topova 65 mm, vod topova 75 mm i jedan protivtenkovski top.[318]

Prema zapovijesti štaba 17. udarne brigade[319] od 19. 1. 1944. Prvi bataljon, ojačan pt-topom, dobio je zadatak da napadne uporište sa istočne strane, 2. bataljon, ojačan četom iz 3. bataljona, sa zapadne i 3. bataljon, ojačan vodom topova 76 mm i sa 2 teška minobacača iz 1. bataljona, da dejstvuje sa sjeverne strane duž komunikacije s. Milan Lug—Čaglin. Četvrti bataljon određen je u divizijsku rezervu u s. Milan Lug. Komandno mjesto 17. brigade bilo je u jugoistočnom dijelu ovog sela.

Nešto prije napada na Čaglin brigada je primila priličan broj novodošlih, mobilisanih boraca iz Podravine. Njima je borba za Čaglin bila tzv. »vatreno krštenje«.

Topografski sklop zemljišta bio je pogodniji za neprijatelja, pošto se selo nalazi na uzvišenju, pa je u toku podilaženja uporištu trebalo savladati neugodan brisani prostor prije nego što se borci domognu prvih kuća.

To je uticalo na tok napada i otežavalo dejstva. Treći bataljon, koji je napadao sa sjeverne strane, u prvom naletu nije uspio osvojiti bunkere.[320] Neprijatelj je osuo ubitačnu vatru. Bataljon je zalegao na čistini i imao nekoliko desetina poginulih i ranjenih. Osim toga i naša artiljerija,

318 Dvadeset prva udarna brigada (bez 2. bataljona) posjela je položaje na liniji ciglana na komunikaciji Pleternica, južno od s. Bjeliševca, komunikacija Slavonska Požega, dalje paralelno sa komunikacijom sa sjeverne strane u pravcu k. 174 — s. Šumanovac. Jedna četa određena je u šumu Granični Gaj za udar po neprijatelju s leđa. Ove jedinice zatvarale su pravac od Slavonske Požege. Drugi bataljon osiguravao je pravac od Našica na liniji ispred s. Gradac, na komunikaciji Našice—Kula. Osječki odred sa 2 bataljona na liniji Bukova glava (k. 32) — Sobica, osiguravao je takođe od Našica, dok je jedan bataljon bio u rezervi. Požeškom odredu naređeno je da sa jednom četom vrši demonstrativni napad na neprijateljeva uporišta u selima Kula i Poreč a drugim bataljonom da kontrolišu južni dio Kutjeva i komunikaciju prema Velikoj i Kuli.

319 Arhiv VII, reg. br. 3-1, K. 1134.

320 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 26.1.1943. štabu 28. udarne divizije o akciji na Čaglin, Arhiv VII, reg. br. 5-1, K. 1124.

dejstvujući sa velike daljine, nije bila efikasna. Zato je privučena bliže, pa je na bunkere otvarana vatra sa bliskih odstojanja.[321] Na ovom pravcu je bilo težište neprijateljeve odbrane i najvažnije otporne tačke, pa zbog toga i prilaz najteži. Kasnije je u borbu ubačen dio divizijske rezerve, odnosno dijelovi 4. bataljona 17. brigade.[322] To je omogućilo slamanje otpora u sjevernom dijelu uporišta, čime je znatno poremećen sistem njegove odbrane u cjelini. OjačaAi 2. bataljon, koji je napadao sa zapadne strane, uspješno se probio u uporište. Međutim, neprijatelj je vještim i iznenadnim protivnapadom uspio da odbaci dijelove 2. bataljona. Ipak zahvaljujući prodoru 3. i 4. bataljona sa sjeverne strane prema centru uporišta i dijelu 2. bataljona koji se najviše uklinio, odbačeni borci 2. bataljona ponovo su zauzeli ranije dostignutu poziciju. Prvi bataljon uspješno je nadirao sa istočne strane.

Neprijatelj je pružao izuzetno žilav otpor i borio se za svaku kuću, za svaki bunker i zaklon. U popodnevnim satima jedna grupa od oko 80 ustaša, shvativši da je situacija beznadežna, izvršila je proboj u istočnom smjeru. Međutim, naletjeli su na dijelove 1. bataljona koji su napadali bunker na željezničkoj stanici. U kratkom okršaju desetak ustaša je pobijeno, dok su ostali uspjeli da se probiju. To je, uostalom, bilo sve što se od 6. bojne izvuklo iz Čaglina.

Najžešći otpor neprijatelj je pružao u centru uporišta, pa se tu borba produžila još i cijelu noć 22/23. i sutradan. U prijepodnevnim satima 23. januara dok je borba u uporištu bila u punom jeku, štab brigade je obaviješten da je neprijatelj izvršio prodor sa pravca Našica. Stoga štab brigade odmah iz Caglina izvlači dvije čete i upućuje ih u susret neprijatelju. Taj trenutak pokušavaju da iskoriste ostaci 6. bojne u uporištu, pa kreću u proboj ka Našicama. Dejstvom jedinica koje su bile u samom uporištu taj pro-

321 Izvještaj štaba 28. udarne divizije od 30.1.1944. štabu 6. korpusa NOV i POJ o akciji na Čaglin, Poreč i Kulu, Zbornik, tom V, knjiga 23, str. 567.

322 Kasnije, 25.1.1944, ovaj bataljon je napao uporište u s. Poreć. Operativni izvještaj štaba 28. udarne divizije od 30.1.1944. štabu 6. korpusa NOV i POJ o akciji na Čaglin, Poreč i Kulu, Zbornik, tom V, knjiga 23, str. 567.

boj je osujećen. Tu je neprijatelj i pretrpio najveće gubitke.[323] U Čaglinu su poginula 264 ustaše. Među njima su bila 2 natporučnika. Jedan od njih, Ivan Todorić, bio je ustaški emigrant prije rata. Ubijen je i zapovjednik bojne ustaški nadsatnik dr Zvonimir Dončević.[324] U ovoj borbi uništena je i jedna zgrada iz koje je neprijatelj pružao otpor i spaljeni su svi bunkeri, tako da je broj poginulih bio znatno veći.

Zaplijenjen je 1 top 37 mm, 12 raznih mitraljeza, 130 pušaka (od toga 50 neispravnih) i dosta druge opreme i materijala.

Neprijatelj se u toku borbe služio i lukavstvima. Pojedinci su se preoblačili i u žensku odjeću, neki stavljali partizanske kape i dr.

I 17. udarna brigada je pretrpjela u ovoj dvodnevnoj borbi teške gubitke: 69 poginulih i 125 ranjenih. Izgubljen je 1 teški mitraljez, 5 puškomitraljeza i 25 pušaka.

Između ostalih poginuli su zamjenik političkog komesara 2. bataljona Milan Vignjević, te komandiri četa iz ovoga bataljona Milivoj Milinović i Aleksa Pavlović, zatim Pero Branković, komandir voda, i Đuro Stojaković, politički komesar čete u 3. bataljonu. Bilo je dosta boraca i rukovodilaca koji su se istakli primjernom hrabrošću. Među njima to su iz 1. bataljona Nikola Dragić, komandir voda, koji je u jurišu likvidirao 6 ustaša, Mileva Jorgić, koja je također u jurišu ubila 5 ustaša, izvlačila iz borbe oružje, ranjene borce i pri tome bila i sama ranjena. Milan Kolarac je u borbi likvidirao trojicu ustaša i pri tome bio teško ranjen.

Iz 2. bataljona junački su se borili Boško Miljanović, politički komesar 2. čete, koji je prihvatio puškomitraljez svog ranjenog druga i nastavio da tuče neprijatelja i pri tome i sam bio teško ranjen. Puškomitraljezac Lazar Popović takođe je teže ranjen. Anka Babić je prilikom pro-

323 Izvještaj Glavnog stožera domobranstva od 24, 25, 26. i 27.1. 1944. o napadu jedinica NOV i POH na Čaglin, Zbornik, tom V, knjiga 23, str. 718, 722, 730 i 735. Po neprijateljevim podacima, iz Čaglina se uspjelo probiti 108 ustaša.

324 Izvještaj štaba 6. korpusa NOVJ od 12. 2.1944. Glavnom štabu NOV i POH o borbama od 20.12.1943. do 31.1.1944, Zbornik, tom V, knjiga 24, str. 223.

boja neprijatelja uspjela likvidirati ustaškog natporučnika i zaplijeniti 1 puškomitraljez. Milan Radeljić, iako ranjen u glavu, uzeo je puškomitraljez od ranjenog druga i nastavio da se bori i pri tom bio ponovo ranjen, u nogu. Iz 3. bataljona istakao se puškomitraljezac Gligo Prodanović, koji je u jednom trenutku, bio opkoljen od neprijatelja, ali se probio i pri tome pobio nekoliko ustaša.[325]

U toku borbe kod nižeg starješinskog kadra ispoljilL su se i neki nedostaci. U nekoliko navrata, kada je postignut izvjestan uspjeh pri napredovanju kroz uporište bilo je zastajkivala i čekanja naređenja pretpostavljenih. S obzirom na brisani prostor oko uporišta, kada je, npr. 1. četa 3. bataljona zaustavljena ispred bunkera, nije se ukopala, već je na brisanom prostoru dočekala dan.

O tome koliko je borba bila žestoka i teška svjedoči i podatak da je brigada utrošila oko 63.000 puščane i mitraljeske municije, 147 mina za lake i 47 mina za teške minobacače. Prema nekim proračunima u našem NOR prosječno je trošeno oko 350 metaka za uništenje jednog neprijateljskog vojnika. Imajući to u vidu, naši borci su u Čaglinu jako dobro gađali, jer su u prosjeku trošili oko 200 metaka za uništenje jednog neprijateljskog vojnika.

Borba za Čaglin bila je najteža i najkrvavija koju je do tada vodila 17. udarna brigada.[326] U njoj je i pretrpjela najteže gubitke.[327]

Po završetku napada na Čaglin, 24. 1. 1944. Sedamnaesta udarna brigada[328] raspoređena je: 1. bataljon u s. Ljeskovicu, 2. bataljon u s. St. Čaglin sa jednom i sa dve čete u s. N. Čaglin, 3. bataljon u s. Milan Lug, a 4. bataljon u s. Londžica.

325 Pri napadu na Čaglin poginuo je puškomitraljezac Mladen Lazić, petnaestogodišnji dječak. U znak sjećanja na ovog hrabrog mitraljesca njegovo ime nosi osnovna škola u s. Bereku.

326 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-43/2, K. 1136.

327 I pored izvanrednog uspjeha, jer je uništena gotovo cijela ustaška bojna, postavilo se pitanje broja gubitaka koje je pretrpjela 17. udarna brigada. Komesar Glavnog štaba Hrvatske ukorio je komandanta i političkog komesara brigade za velike gubitke koje je brigada imala.

328 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 28.1.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 6-1, K. 1124.

Neprijatelj je teško primio poraz u Čaglinu, pa su njegove snage krenule od sela Kule i Poreča ka Čaglinu s ciljem da po bilo koju cijenu ponovo zauzmu ovo mjesto. Neprijatelj je imao samo djelimično uspjeha — uspio je potisnuti samo četu 2. bataljona iz St. Čaglina u N. Čaglin u sastav njenog bataljona.

Iako umorni i iscrpljeni u dvodnevnim borbama u Čaglinu, borci 2. bataljona borili su se uporno od 13 do 17 časova. Četi koja je bila u St. Čaglinu pošla je u pomoć 2. četa 2. bataljona, s ciljem da dejstvuje u bok neprijatelja koji je napadao tu četu. Međutim, u tome manevru i sama 2. četa je napadnuta s boka od druge neprijateljeve kolone. Okršaj je bio žestok a i obostrani gubici znatni. Neprijatelj je imao oko 20 poginulih a 2. bataljon 12 poginulih i 16 ranjenih.

U ovoj borbi istakli su se Mate Barač, zamjenik političkog komesara 3. čete, rodom iz Čaića kod Livna. Jedan od puškomitraljezaca iz njegove čete bio je ranjen, pa je on uzeo puškomitraljez i nastavio da tuče neprijatelja sve dok i sam nije bio ranjen. Istakli su se takođe i komandir 2. čete Mile Smoljanović i zamjenik političkog komesara Dušan Utješinović.[329] Hrabro su se borili i poginuli Dušanka Krnjajić iz Međeđe kod B. Dubice i Milena Zakula iz G. Trnave kod N. Gradiške. Poginuli su i komandir 3. čete Rade Jekić iz V. Pisanice kod Bjelovara i njegov zamjenik Luka Subotić iz G. Miholjca kod Podravske Slatine.

Sutradan su se 2. i 3. bataljon povukli iz Čaglina u sela Jurkovac i Duboka.[330] Po naređenju štaba 28. udarne divizije[331] iz ovog rejona pokret je izvršen 26. 1. 1944. U prvoj etapi kretalo *se* preko s. Duboke i Gradišta u sela Kutjevo, Mitrovac, Venje i Hrnjevac, a u drugoj etapi

329 Kada je 2. četa pala u klopku i bila opkoljena, puškomitraljezom je otvorio brešu u obruču a pošto je proboj izvršen, štitio je izvlačenje čete, Izvještaj štaba 2. bataljona od 26.1.1944. štabu 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 1-4, K. 1135.

330 Dvadesetodnevni vojni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 30.1.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 8-1, K. 1124.

331 Zbornik, tom V, knjiga 23, str. 428, Dvadesetodnevni vojni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 30.1.1944, Arhiv VII, reg. br. 8-1, K. 1124.

preko sela Velika i Draga da bi se brigada zadržala u selima Podsreće, Orljavac, Koprivna i Deževa. U ovom rejonu vršena je popuna jedinica boračkim i starješinskim kadrom. Štab brigade sa štabovima bataljona i štab divizije sa štabom 17. udarne brigade, uz prisustvo političkog komesara GS NOV i PO Hrvatske, komandanta[332] i načelnika[333] štaba korpusa, održali su sastanke na kojima su analizirani nedostaci i greške zapaženi u borbama za Čaglin.

Brigada je preko s. Čečavac i Javorovice 31. 1. 1944. izvršila pokret s ciljem da se spriječi dejstvo neprijateljevih snaga'koje su iz uporišta u Pakracu krenule na oslobođeni teritorij.[334] To, međutim, nisu bile znatnije snage pa je područni bataljon Psunjskog područja uspio da osujeti ovu namjeru neprijatelja.

Prvog februara brigada je u selima Cikote, Zabrdske Prgomelje i Zabrdski Tisovac i tu se odmarala sve do 6. 2. 1944. kada je prešla u sela Snjegović, Čečavac i Vučjak. Vrijeme je bilo loše, izuzetno hladno, pa su pokreti bili otežani a u mjestima smještaja teško je bilo organizovati bilo kakav rad sa borcima i starješinama.[335]

Sedmog februara [336] štab 17. udarne brigade naredio[337] je bataljonima da napadnu neprijateljeve jedinice koje su u međuvremenu zaposjele sela Buč, Jakovci i Bra-

332 Petar Drapšin

333 Radojica Nenezić

334 Tih dana brojno stanje 17. udarne brigade bilo je 1.386 boraca i starješina. Od toga radnika 269, seljaka 1.051, intelektualaca i namještenika 60 i đaka 6. Članova KPJ bilo je 324 i 237 članova SKOJ. Pregled socijalnog i nacionalnog sastava i političke pripadnosti jedinica 28. udarne divizije od 3. 2.1944, Zbornik, tom V, knj. 23, str. 42.

335 Desetodnevni vojni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 10. 2.1943. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 13-1, K. 1124.

336 Šestog februara 1944. u sastav 28. udarne divizije ušla je Brodska brigada (do tada u sastavu 12. divizije). Prvi njeni dani u sastavu nove divizije su dani dugih, višednevnih marševa od s. Pušine do s. Vrhovaca po izuzetno velikoj hladnoći. Uslijed niskih temperatura kod desetak boraca promrzle su noge. Među njima je bio i Milan Ciča Braco, komandir bolničke čete brigade, rodom iz s. Ostrova kod Vinkovaca. (Zivi u Vinkovcima, oficir JNA u penziji.)

337 Naređenje štaba 17. udarne brigade od 7.2.1944. štabovima bataljona za napad na Bučje i Jakovce, Zbornik, tom V, knjiga 24, str. 111.

nešci i da im presijeku odstupnicu za Pakrac.[338] Prvi bataljon povezavši se sa dijelovima 21. udarne brigade, dobio je zadatak da zaposjedne južne grebene desno od s. D. Šumetlica i spriječi odstupanje neprijatelju prema Pakracu. Drugom bataljonu je naređeno da se prebaci do s. Dragović, a jednu četu da ostavi kod s. Brusnik, tt. 469, sa zadatkom da spriječi eventualno nastupanje preko Brusnika i Lipovca novih snaga neprijatelja od Pakraca. Ostale dvije čete dobile su zadatak da sprečavaju nastupanje neprijatelja preko s. Kusonja. Četvrtom bataljonu je naređeno da sa tt-508 napadne neprijatelja u s. Jakovci, štiteći se jednom četom od s. Buč. Jedinicama je skrenuta pažnja da se ne raspolaže sasvim tačnim podacima o lokaciji neprijatelja, te da treba da budu zastupljene sve mjere obezbjeđenja i opreznost i da se jedinice na osiguranju i zasjedama ukopaju.

Četvrti bataljon je krenuo u napad na s. Jakovci, ali je ubrzo utvrdio da se neprijatelj povukao iz ovog sela i krenuo za s. Buč. Bataljon je nastavio marš ka s. Buč, pa je ubrzo sustigao neprijateljevu kolonu koja se povlačila iz s. Jakovci. U ranim prijepodnevnim satima[339] 8. 2. 1944. došlo je do oštrog okršaja. Izvršeno je obostrano po nekoliko juriša. Tek poslije 10 časova bataljon je pristupio čišćenju s. Buč, dok se neprijatelj probijao ka Pakracu.[340] Četvrti bataljon sa 1. četom 2. bataljona 17. udarne brigade i dva bataljona 21. brigade otpočeli su gonjenje neprijatelja,[341] ali sa zakašnjenjem, pa je on uspio na vrijeme da odstupi

338 Prema zapovijesti štaba 42. lovačke divizije od 2. 2.1944. 8. gorska pukovnija (1. i 2. bojna i jedna satnija) ojačana 2. bojnom 4. gorske pukovnije, 1. bataljonom XII artiljerijskog diviziona i četvora borna kola, imala je zadatak nasilnog izviđanja do Bučkog Kamenskog. Istovremeno cilj neprijatelja je bio da pljačka i pali sela i vojnopozadinske ustanove, Izvještaj 4. gorskog zdruga od 11.2.1944. o napadu na slobodnu teritoriju Slavonije, pravcem Pakrac—Bučko Kamensko, Zbornik, tom V, knjiga 24, str. 608.

339 Snijeg je bio dubok oko 50 cm, a duvao je veoma snažan vjetar.

340 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 9. 2.1944. štabu 28. udarne divizije o borbi kod Španovice, Arhiv VII, reg. br. 11-1, K. 1124.

341 Izvještaj štaba 28. udarne divizije od 11. 2.1944. štabu 6. korpusa NOVJ o borbi kod Španovice, Branešca, Ožegovaca i Bučja, Zbornik, tom V, knjiga 24, str. 212.

prema Pakracu. vNeprijatelj je uglavnom izmakao i probijao se pored naših bataljona, koji nisu stigli da mu presijeku odstupnicu.

Neprijateljeva pobočnica koja se kretala lijevom stranom komunikacije prema Pakracu naišla je na 1. bataljon 17. udarne brigade i uspjela ga potisnuti s položaja. Zatim je naišla na 3. bataljon 17. udarne brigade, koji ju je napao i odbacio prema s. Siraču.

U kasnim popodnevnim satima borba je završena. Neprijatelj je, prema njegovim podacima, imao 11 poginulih, 5 nestalih i 4 ranjena, dok je iz brigade bilo 6 poginulih i 15 ranjenih.

Rezultati borbe nisu bili ni blizu onome što je situacija objektivno pružala. Jer, napad je bio improvizovan, nije se znao stvarni raspored neprijatelja i njegova jačina, niti njegove prave namjere, pa ni angažovanje snaga nije bilo odgovarajuće. Ni naređenje štaba divizije, izdato telefonom, štabovima 17. i 21. udarne brigade nije bilo dovoljno precizno. Između brigada bila je slaba veza, nije bilo dovoljno snaga u rezervama za manevar, a i one što su bile nisu^ blagovremeno upotrijebljene. Snage koje su napadale i učestvovale u gonjenju nisu bile dovoljno organizovane a jedinice u zasjedama, na obezbjeđenju, nisu se utvrđivale, ukopavale.

DIVERZIJE NA GLAVNOJ ŽELJEZNIČKOJ PRUZI

Po naređenju štaba 28. udarne divizije 17. udarna brigada je iz rejona s. Buč prešla u sela Bratuljevci, Lučinci i Svrzigaće i tu boravila 9. i 10. 2. 1944. Po podne 11. februara izvršen je marš dijelom snaga, poslije čega se 1. bataljon razmjestio u s. Oljasi, 2. u s. Perenci, dok je 3. bataljon ostao u s. Bratuljevci a 4. u s. Svrzigaće.[342] Uporedo s tim štabu 17. udarne brigade je naređeno da postavi osiguranja dok 21. udarna brigada (12. 2. 1944. do 04.00 sati)

342 Dvadesetodnevni vojni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 1. 3.1944, Arhiv VII, reg. br. 13-1, K. 1134.

bude minirala željezničku prugu Beograd—Zagreb između željezničkih stanica Vrbova i Staro Petrovo Selo.[343]

Štab 17. udarne brigade 11. 2. 1944. naredio je 1. i 4. bataljonu da od intervencije neprijateljevih snaga osiguraju pravac od Starog Petrovog Sela i Nove Gradiške.[344] Međutim, diverzija nije uspjela, pošto je bila otkrivena zasjeda 4. bataljona 17. brigade. Na otkrivene položaje bataljona neprijatelj iz Starog Petrovog Sela je izvršio napad, ali dobro organizovanom vatrom bataljon ga je zaustavio i omogućio dijelovima brigade uredno povlačenje u sela Srednji Lipovac i Matičevac, na područje jugoistočnog dijela Babje gore.

Cilj dolaska na ovu lokaciju je bio izvršenje diverzije na željezničkoj pruzi N. Kapela—Batrina—Pleternica, na dionici od s. Koprivnica do s. Pleternica.

Štab divizije[345] 12. 2. 1944. naredio je da se 17. udarna brigada razmjesti u selima Srednji Lipovac i Matičevac. Prvi i 3. bataljon odmarali su se u ovim selima.[346] U rušenju pruge učestvovali su samo 1. i 2. bataljon. Uspjeh je bio djelimičan pošto je nastradala grupa boraca od mine koju je pored željezničke pruge postavio neprijatelj, pa je sa daljim rušenjem bilo prekinuto. U ovoj nesreći 7 boraca je poginulo a 6 ranjeno.

Po naređenju[347] štaba 17. brigade od 14. 2. 1944. njeni bataljoni stigli su 16. februara u rejon s. Kadanovci radi nastavljanja rušenja željezničke pruge. Treći i 4. bataljon postavili *su* zasjedu južno od sela prema uporištu u Pleternici, štiteći na taj način 25. brodsku brigadu, koja je napadala neprijateljski željeznički transport između sela Andrijevci i St. Slatinik, na glavnoj željezničkoj pruzi

343 Zapovijest štaba 28. udarne divizije od 11. 2.1944. potčinjenim jedinicama o napadu na željezničku prugu Beograd—Zagreb, VII, reg. br. 6-1, K. 1134; Dvadesetodnevni izvještaj štaba 28. udarne divizije od 21. 2.1944. štabu 6. korpusa NOVJ o diverzijama na željezničkoj pruzi Beograd—Zagreb i o stanju, rasporedu i zadacima podređenih jedinica; Zbornik, tom V, knjiga 24, str. 357; Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 20. 2.1944. štabu 28. udarne divizije o zasjedama i diverzijama pruge Zagreb——Beograd, Arhiv VII, reg. br. 18-1, K. 1124.

344 Arhiv VII, reg. br. 6-1, K. 1134.

345 Arhiv VII, reg. br. 7-1, K. 1134.

346 Isto.

347 Isto.

kod Slavonskog Broda. Prvi bataljon bio je u brigadnoj a 2. bataljon u divizijskoj rezervi. Neprijatelj, međutim, nije intervenisao od Pleternice. Tokom 17. februara jedinice brigade nalazile su se u selima Brđani, Ravan, Brčino.

Štab 17. udarne brigade je 18. 2. 1944. naredio novi marš pravcem sela Belice — Zagrade — Bučje — — Drenòvac — Komorice do s. Pavlovci. Sutradan je pokret nastavljen pravcem sela Vrhovci — Daranovac — Zakorenje do sela Koprivna, Čečavac i Snjegović.[348] Međutim, štab 28. udarne divizije 21. februara naređuje da 17. brigada već sutradan produži pokret na jugozapadne obronke Psunja i stigne u sela Bobare, Čaprginci, Trnakovac i Bijela Stijena, osiguravajući se od Pakraca i Okučana.[349]

Proljeće 1944. Treći bataljon na maršu

Diverzije na željezničkoj pruzi u to vrijeme izvođene su dosta teško. Zato štab divizije naređuje da se pruga napada manjim snagama na širem sektoru. S tim u vezi štab 17. udarne brigade istoga dana izdaje zapovijest.[350] 2. bataljonu da noću 17/18. februara izvrši diverziju između Starog Petrovog Sela i Vrbove a noću 19/20. istog mjeseca između sela Rešetari i Brđani. Diverziju su vršili diverzanti dok je zadatak bataljona bio da sa svake strane na udaljenosti od oko 500 m osigurava sektor gdje se vrši miniranje pruge.

Svi ti pokreti radi promjene mjesta boravka vršeni su da bi neprijatelj bio zavaran a efekat rušenja pruge bio što veći. Nekoliko dana kasnije na osnovu usmenog naređenja komandanta 28. udarne divizije[351] štab 17. udarne bri-

348 Arhiv VII, reg. br. 12-1, K. 1134.
349 Arhiv VII, reg. br. 13-1, K. 1134.
350 Arhiv VII, reg. br. 9-1, K. 1134.
351 Komandant divizije bio je tada Vicko Antić Pepe, (general--pukovnik JNA u penziji; član KPJ od 1937, španski borac; u NOR komandant 12. proleterske brigade i 13. divizije NOVJ).

gade[352] organizuje 25. 2. 1944. napad na prugu Lipovijani——Banova Jaruga i na dionicu Banova Jaruga—Pakrac. Na prvoj je trebalo sačekati patrole a na drugoj izvršiti prepad na oklopni voz.

Za napad na oklopni voz između željezničkih stanica s. Pakračka Poljana i Bujavica—Brezine određen je 2. bataljon, a 4. bataljon za sačekivanje patrola koje se kreću od Banove Jaruge ka Lipovijanima. Treći bataljon dobio je zadatak da sa dvije čete sprečava intervenciju neprijateljevih snaga od s. Kukunjevca i jednom četom iz Jagme i Lipika.[353] Iako su oba bataljona 26. februara posjeli određene položaje i napali oklopni voz, rezultat nije bio zadovoljavajući,[354] jer se ispred oklopnog voza kretala jača patrola,[355] koja je otkrila 2. bataljon pa je iznenađenje izostalo. Patrole neprijatelja na pruzi od Banove Jaruge također se nisu pojavljivale pošto je došlo do borbe kod oklopnog voza. Ovom prilikom dignuto je u vazduh 6 vagona a neprijatelj je imao i 7 poginulih.[356]

Nekoliko dana kasnije jedinice su ponovo krenule na prugu.[357] Dvadeset osmog februara postavljene su mine na pruzi između sela Paklenice i St. Grabovac,[358] ali je neprijateljeva patrola otkrila minu i, kada su počeli da je demontiraju, diverzanti su minu aktivirali. Pri tome su poginula dva neprijateljeva vojnika.

352 Zbornik, tom V, knjiga 24, str. 442.

353 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 25. 2.1944, Arhiv VII, reg. br. 8-4, K. 1135.

354 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 26. 2.1944. štabu 28. udarne divizije o akciji na pruzi Lipik—Banova Jaruga, Arhiv VII, reg. br. 20-1, K. 1124.

355 Izvještaj Glavnog stožera domobranstva od 27. 2.1944. o događajima na željezničkim prugama; Zbornik, tom V, knjiga 24, str. 656.

356 Desetodnevni vojni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 14. 3. 1944. štabu 28. udarne divizije NOVJ, Arhiv VII, reg. br. 24-1, K. 1124.

357 Dejstva zimi su bila nešto rjeđa nego u ostalim godišnjim dobima. To se posebno odnosi na smanjen broj napada na naseljena mjesta. U Slavoniji je u 1944. u zimskim mjesecima izvedeno 23, a u ljetnim mjesecima 36 napada na naseljena mjesta.

358 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 27. 2.1944, Arhiv VII, reg. br. 15-1/1, K. 1134.

Do kraja februara 1. i 4. bataljon su se nalazili u s. Suboeka radi zatvaranja pravca od s. Lipika.[359] Drugi i 3. bataljon bili su na položajima iznad sela Kričke i Kovačevac a manji dijelovi kod s. Rogolji sa istim zadatkom. Dijelove 3. bataljona je uočio i bombardovao neprijateljski avion i tom prilikom kod s. Rogolji je 7 poginulo i 9 ranjeno boraca. Poginuli su u tom selu i sahranjeni. Iz ovog rejona brigada je krenula u Požešku kotlinu i odmarala se u selima Koprivna, Orljavac i Mijači do 6. 3. 1944. godine.[360]

UDARI PO NJEMAČKIM KOLONAMA

Nakon odmora izvršen je pokret za s. Bučko Kamensko. Taj pokret ostao je u prijatnom sjećanju boraca, jer su se prvi put ukrcali u partizanski voz tzv. »ćiru« i vozili se kroz prostranu oslobođenu teritoriju Slavonije sve do Zvečeva.[361]

Od Zvečeva do Voćina brigada je produžila pokret pješice. Tu su ostala dva bataljona a po jedan bataljon u selima Hum i Lisičine. Sutradan je nastavljen marš do sela Pivnica i Gvozdanska.

U to vrijeme znatne njemačke snage prebacivale su se za Mađarsku, odnosno za istočni front željezničkom prugom Beograd—Zagreb i komunikacijom Đakovo—Osijek. Krajem februara jedna takva motorizovana kolona kretala se od Banove Jaruge preko Daruvara i s. Đulaveca za

359 Desetodnevni izvještaj štaba 28. udarne divizije od 1.3.1944. štabu 6. korpusa NOV i POJ, Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 7.

360 Četvrtog marta 1944. radi odlaska na novu dužnost dotadašnji komandant 28. udarne divizije Vicko Antić Pepe predao je dužnost Radojici Neneziću. Dotadašnji komandant oprostio se od boraca i starješina prigodnim pismom, Arhiv VII, reg. br. 17-5 K. 1135.

361 Naredbom štaba 6. korpusa (tehnički odsjek) br. 39 od 22.10. 1943. od Novog Zvečeva do Cikotske Rijeke, uspostavljen je željeznički saobraćaj. Bila je to pruga uskog kolosijeka i služila je prije svega za potrebe NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 4-24, K. 472A.

Viroviticu, odnosno za Mađarsku,[362] dakle jednim dijelom i preko oslobođenog slavonskog prostora. Radi napada na ove neprijateljeve snage jedinice 28. udarne divizije su hitno prebačene iz Požeške kotline u rejon zahvata komunikacije Daruvar—Virovitica. Sedamnaesta brigada je 9. 3. 1944. zatvarala pravac od s. Pčelići između sela Pepelana i Pivnica. Neprijateljevu kolonu, jačine oko 200 vojnika, koja je toga dana naišla na zasjedu dvaju bataljona brigade, pokušalo se opkoliti u selu Pepelana.[363] Međutim, bataljon koji je dobio zadatak da zatvori put od s. Pepelana nije uslijed velikog snijega uspio stići na vrijeme, pa se neprijatelj izvukao, uz gubitke od 10 poginulih, a iz brigade je jedan borac ranjen. Zaplijenjena su 3 puškomitraljeza i 7 pušaka.

*

Do 15. 3. 1944. brigada se nalazila u selima Humu, Lisičinama, Levinovcu i Hum-Varoši. Održana su savjetovanja sa štabovima bataljona i komandama četa, kao i sa komandirima vodova i desetarima. Pošto je bio završen period jednomjesečne vojnostručne obuke obavljena je provjera znanja u štabovima brigada, komandama bataljona i komandama četa.[364]

362 Početkom marta 1944, Vrhovna komanda oružanih snaga Njemačke stavila je u zadatak komandantu Jugoistoka da rukovodi njemačkim snagama koje su ulazile u Mađarsku. Sa područja Jugoistoka uzeo je 1. brdsku i 100. lovačku njemačku diviziju i komandu 22. korpusa. Po nekim njemačkim podacima u ovome je učestvovala i 42. lovačka njemačka divizija. Zaposijedanje Mađarske vršeno je zato što je postojala mogućnost da Mađarska ispadne iz sastava sila osovine. To posijedanje je izvršeno u periodu od 12. do 25. 3.1944. Komunikacijom Daruvar—Virovitica za Mađarsku, tih dana, prošle su 1. brdska i 100. lovačka njemačka divizija, Arhiv VII, reg. br. 1/2, K. 70, Mikrofilm München — 5/750—756. Arhiv VII, reg. br. 4/2, K. 80.

363 Izvještaj štaba 28. udarne divizije, od 29. 3.1944, štabu 6. korpusa NOVJ o napadima na neprijateljske kolone na cesti Daruvar—Virovitica. Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 568.

364 U izvještaju štaba 28. udarne divizije o tome između ostalog stoji: »Primijećeno je da su pojedini drugovi, a i čitavi štabovi, mnogo uznapredovali a sam plan probudio je i kod boraca i kod rukovodilaca vrlo živ interes«.

Teško je išlo sa primjenom stečenog znanja u praksi. Trebalo je uložiti dosta truda i od strane partijske organizacije i od štabova da pojedini rukovodioci to znanje primjenjuju. Nije bilo lako odvažnim i hrabrim partizanskim starješinama priznati da ne vode uvijek kako valja svoje jedinice. Stab divizije je u pismenim uputstvima ukazivao na propuste i zaveo praksu da to čine i štabovi brigada. Velika briga se posvećivala komandirima vodova i desetarima i podizanju njihòvog autoriteta među borcima.[365]

Na odmorima su borci i starješine učili rukovati ličnim naoružanjem, teškim mitraljezima i minobacačima. Takvim načinom obuke uspjelo se da 50 odsto boraca nauči rukovati puškomitraljezom, 20 odsto teškim mitraljezom, 30 odsto lakim minobacačem, a izvjestan broj i teškim minobacačem.

*

Do borbe u ovome rejonu došlo je 15. 3. 1944, kada je 3. bataljon u s. Levinovcu bio napadnut od neprijatelja.[366] Štab brigade upućuje 4. bataljon preko s. Mačkovac i k. 212 da bi udario neprijatelju u bok. U isto vrijeme naišla je jedna neprijateljeva kolona od s. Đulaveca. Uslijedio je manevar, pa su i ovu kolonu napale dvije čete 3. bataljona i jedna četa 4. bataljona.

Tokom 16. 3. 1944. godine 3. i 4. bataljon, koji su bili u s. Levinovcu i Trnavi, vodili su borbu sa neprijateljem koji je napredovao od s. Cabuna ka Hum Varoši. Prvi i 2. bataljon 17. udarne brigade, zajedno sa 2. bataljonom 21. udarne brigade, bili su u zasjedi na komunikaciji Daruvar—s. Pivnice i sačekali jednu njemačku motorizovanu

365 Mjestu, ulozi i ponašanju starješina u borbi, osobito komandira i komandanata, odnosno političkih komesara, i štab divizije i štabovi brigada posvećivali su neprekidno pažnju. Tako se u naređenju od 17. 3.1944. govori o ličnoj i starješinskoj hrabrosti. U tome naređenju — analizi stoji: »Mi priznajemo samo one rukovodioce koji svoju ličnu hrabrost povežu sa komandantskom i tako svu svoju jedinicu angažuju u borbi i izbore pobjedu«, Arhiv VII, reg. br. 15-4, K. 1135.

366 Dvadesetodnevni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 28.3. 1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 30-1, K. 1124.

kolonu. Međutim, nije postignut odgovarajući uspjeh, ali su neprijatelju ipak nanijeti osjetni gubici. Poslije ove borbe brigada je 17. 3. 1944, sa dva bataljona u Maloj i Velikoj Babinoj gori, a po jedan bataljon u selima Levinovac i Hum Varoš.

Sutradan je 3. bataljon 17. udarne brigade postavio zasjedu na raskrsnici puteva s. Pivnica—Voćin, Pivnica——Đulavec, u ravnici, neposredno uz cestu.[367] Kada je naišla neprijateljska motorizovana kolona, otvorena je vatra sa bliskog odstojanja. Naneseni su joj osjetni gubici i uništena 3 kamiona. U cjelini gledano, te neprijateljeve snage, koje su transportovane za Mađarsku, bile su vrlo jake. Jedinice divizije su ih napadale gotovo neprekidno, nanosile im gubitke i usporavale njihov pokret za Mađarsku, odnosno na istočni front.[368] Bila je to još jedna potvrda doprinosa i pomoći slavonskih i jugoslovenskih boraca borcima Crvene armije, kako 1941, tako i sada.

Noću 19/20. 3. 1944. 3. i 4. bataljon su postavili zasjedu između sela Pepelana i Pčelić, sačekali njemačku kolonu i napali je.[369] Uništena su 4 kamiona sa prikolicama, u kojima je bio pontonirski i inžinjerijski materijal, i pri tome je zaplijenjeno 8 gumenih čamaca.[370]

Noću 20/21. marta jedan bataljon 17. udarne brigade i dva bataljona 21. udarne brigade na komunikaciji s. Đula-

367 Obavještajna služba naših jedinica funkcionisala je najčešće vrlo dobro. Primani su telefonski izvještaji o neprijatelju kada je polazio iz Banove Jaruge. Obavještajne stanice javljale su jačinu, mjesto i vrijeme prolaska i dolaska neprijateljevih kolona. Borbe sa njemačkim kolonama na sektoru Pivnice, Arhiv VII, reg. br. 14-1, K. 1134.

368 Na istočnom frontu poslije uspjeha u zapadnoj Ukrajini u januaru i februaru, Vrhovna komanda CA odlučila je da 1, 2. i 3. ukrajinski front od Polesja do ušća Dnjepra produže započete operacije, Drugi svetski rat (pregled ratnih operacija), Vojnoistorijski institut, Beograd, 1967, 4. knjiga, str. 69-65.

369 Zapovijest štaba 28. udarne divizije od 19. 3.1944. za napad na neprijateljske kolone na komunikaciji Daruvar—Virovitica, Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 313; Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 19. 3.1944. za napad na neprijateljske kolone na komunikaciji Daruvar—Virovitica, Arhiv VII, reg. br. 16-1, K. 1134.

370 Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 19. i 20. marta o borbama protiv jedinica NOV i POH na području Daruvara, Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 751 i 754.

vec—Pepelana napali su začelje jedne kolone 1. alpinske njemačke divizije i nanijeli joj teške gubitke. Međutim, veoma jaka snježna vijavica i neprijatelj koji je pristigao spriječili su bataljone da pokupe ratni plijen.[371]

Bio je to početak trećeg ratnog proljeća u Slavoniji. Neprijateljeve kolone nastoje što prije prijeći nesigurni slavonski prostor. Naše jedinice ih napadaju neprekidno. Neprijatelj u takvoj situaciji pribjegava i pojačanoj propagandno-psihološkoj aktivnosti. Iz aviona baca letke sa »podacima« o teškim gubicima jedinica NOV i POJ. U letku je između ostalog pisalo i ovo:

»Znadeš li ti da je 25.847 mrtvih, 10.390 zarobljenih, skoro 25.000 ranjenih i nekoliko tisuća prebjeglica jedini uspjeh takozvane narodnooslobodilačke vòjske za posljednja 4 mjeseca? Pazi, sakrij i čitaj onda kada budeš sam. Budi na oprezu«.[372]

Prvi i 2. bataljon brigade 21. i 22/23. marta u zasjedi između sela Bastaji i Dulavec polučili su slab uspjeh. Ubijena su samo 4 neprijateljska vojnika. Razlog ovome je bila slaba maskirna disciplina, zbog čega ih je neprijateljeva izviđačka patrola rano otkrila i otvorivši vatru upozorila glavninu kolone. Zbog toga se na ovim položajima nije više moglo ostati.

Sutradan su dva bataljona 17. udarne brigade postavila zasjedu kod s. Klisa, na komunikaciji sela Dulavec—Pivnice. Umjesto očekivane neprijateljske kolone naišla je patrola jačine 40 vojnika. Ubijeno ih je 10 a zarobljeno 7. Iz M. i V. Babine gore 23. 3. 1944. godine 1. i 2. bataljon izvršili su marš za sela Brđane i M. i V. Miletinac, a 3. i 4. bataljon u sela Dakovac i Turčević Polje.

Stab njemačke 42. lovačke divizije, radi osiguranja pravca izvlačenja svojih trupa preko našeg prostora za Mađarsku naredio je da jedinice 4. gorskog zdruga posjednu: 1. bojna Dulavec, 2. bojna Pivnice i 3. bojna Bastaje.[373]

371 Zapovijest štaba 28. udarne divizije od 20. 3.1944. za napad na neprijateljevu kolonu na cesti Daruvar—Virovitica, Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 342.

372 Dnevnik Vlade Potočnjaka, zapis od 21. marta 1944. godine.

373 Arhiv VII, reg. br. 3/1-28, K. 48.

Ove domobranske jedinice su iskoristile prisustvo i prolaz njemačkih jedinica pa su počele sa pljačkom okolnih sela.[374]

Štab 28. udarne divizije 23. 3. 1944. naredio[375] je da se jedinice divizije[376] prebace na Bilo-goru kako bi napale 4. gorski zdrug kada se bude povlačio za Daruvar.[377] Međutim, vremena za ovaj manevar sa cijelom divizijom nije bilo, jer je neprijatelj ujutro 24. marta već oko 6 sati napustio s. Dulavec i krenuo za Daruvar.[378]

U međuvremenu 1. i 2. bataljonu 17. udarne brigade je naređeno da rano ujutro postave zasjedu ispred s. Koreničani tako što će 2. bataljon biti u zasjedi a 1. bataljon osiguravati njegov bok i pozadinu. Treći bataljon je dobio zadatak da postavi zasjedu kod s. Bastaji i spriječi izvlačenje neprijatelja za Daruvar. Četvrti bataljon je trebalo da spriječi izlazak neprijatelj e vih snaga iz Đulaveca.

Svi položaji bili su posjednuti tek oko 7.30 sati. Jake neprijateljske jedinice napale su 2. bataljon i uspjele se probiti kroz njegove položaje. Neprijatelj je ovom prilikom dejstvovao lukavije pa je jače snage uputio kroz šumu, a slabije komunikacijom i tako jačim snagama napao našu zasjedu gdje je bila slabija. U međuvremenu su pristigla i dva bataljona 21. udarne brigade, pa su u sadejstvu sa 1. i 2. bataljonom 17. udarne brigade[379] razbili neprijatelja i natjerali ga u bijeg. Neprijatelj je imao 60 poginulih i 12 zarobljenih, a iz brigade su 4 borca ranjena. U borbi se naročito istakao 3. bataljon. Ličnu hrabrost i umješno

374 U direktivi štaba 6. korpusa NOVJ od 22. 2.1944. za napad na željezničke komunikacije i neprijateljske kolone koje odlaze za Mađarsku, između ostalog, stoji: »Štab XXVIII udarne divizije, na osnovu konkretne procjene situacije, odabiraće pojedine obezbjeđujuće dijelove IV gorskog zdruga i uništavati ih, odnosno zarobljavati«, Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 378.

375 Zapovijest štaba 28. udarne divizije od 23. 3.1944, Arhiv VII, reg. br. 18-3/1, K. 1134.

376 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 24. 3.1944, Arhiv VII, reg. br. 18-3/1, K. 1134.

377 Zapovijest štaba 28. udarne divizije od 24. 3.1944. za napad i protjerivanje neprijatelja iz V. Bastaja i Dulaveca, Zbornik, tom V, knjiga 25, str. 452.

378 Jedinice 21. udarne i Brodske brigade nisu blagovremeno zaposjele određene položaje.

379 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-46/2, K. 1136.

rukovođenje jedinicama pokazali su Rade Marković Salko, komandant 3. bataljona, i Blažo Majstorović, politički komesar bataljona. Istakli su se i Simo Marković i Veljko Divjak, mitraljesci iz 1. čete ovoga bataljona. Zaplijenjena su 2 brdska topa 75 mm i 3 puškomitraljeza.

Poslije dvadesetak dana završila se borba sa njemačkim kolonama koje su išle za Mađarsku. U ovim borbama iz brigade je poginulo 15 i ranjeno 36 boraca. Među poginulima je i Pavle Pemić Srp,[380] a među ranjenim Jovo Glumac i Milan Grlić.

U ovim borbama istakli su se Zdravko Uskoković, komandant 4. bataljona, Dušan Zabrdac, njegov zamjenik, i Petar Zivković, pomoćnik političkog komesara, te Rudi Rajh, politički komesar 1. čette 2. bataljona, i Mitar Carević, zamjenik komandira ove čete.

U borbama oko Đulaveca i Pivnica štabovi i komande naših jedinica uočili su da se njemačkim kolonama veoma žuri, pa su zato često postavljali zasjede, uz samu komunikaciju, na otvorenom i ravnom prostoru, i na mjestima, gdje se ponekada normalno ne bi postavljale. Uspjesi bi bili veći da nije bila velika hladnoća i da je bilo više municije. Na pušku je, na primjer, u to vrijeme dolazilo svega 5—6, a na puškomitraljez jedva dvadesetak metaka.

I pored toga uspjeh divizije je značajan. U ovim borbama ubijeno je i ranjeno oko 320 i zarobljeno 68 neprijateljevih vojnika, a uništeno je i oštećeno 25 kamiona, 2 tenka i 2 borna kola; zaplijenjeno: 2 haubice, 11 raznih mitraljeza, oko 70 pušaka, 8 gumenih čamaca i druge opreme.

BORBE U PODRAVINI I OKO PODRAVSKE SLATINE

Podravina, ekonomski bogato područje Slavonije, bilo je posjednuto veoma jakim uporištima. Ovaj kraj je osim toga ispresijecan gustom mrežom komunikacija, što je

380 Pavle Pemić Srp iz s. V. Zdenaca, bio je dugo kurir u štabu 17. udarne brigade. Prvoborac je iz Bilogorske čete. Bio je izuzetno pouzdan, snalažljiv i hrabar. Jedan je od onih kurira, koji su mnogo doprinijeli da zapovijesti stignu na pravo mjesto i u pravo vrijeme. Prema kazivanju Krste Bosanca. Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-45/2, K. 1136.

neprijatelju omogućavalo upotrebu svakovrsne tehnike u najvećem dijelu godine. Neka od tih uporišta bila su velika smetnja za život i rad jedinica i organa narodne vlasti na slobodnoj teritoriji. Takvo je, na primjer, bilo i uporište Podravska Slatina. Zato je štab korpusa donio odluku da otpočne sa oslobođenjem nekih većih naseljenih mjesta u Podravini, a kao prvo da likvidira uporište u Podravskoj Slatini i Đurđevcu.

Brigadni kurir Pavle Pemić Srp

Kuriri 1. bataljona. U sredini kurir Valent Lonjar i desno Slavko Dobrić

Zapovijest za napad na uporište u Podravskoj Slatini je izdao štab korpusa 31. 3. 1944. S tim u vezi 17. udarna[381]

381 U napadu na Podravsku Slatinu angažovano je 16 bataljona, 2 konjička eskadrona i artiljerijski divizion od 7 oruđa, a u sastavu brigada još 6 topova i 2 voda teških minobacača.

brigada je došla u širi rejon s. Pivnica[382] kako bi bife što bliže mjestu napada. Zapoviješću štaba 28. udarne divizije[383] od 1. 4. 1944. za napad na Podravsku Slatinu određena je Brodska brigada.

Sedamnaesta udarna brigada[384] sa konjičkim eskadronom, vodom teških minobacača i pt-topom dobila je zadatak da onemogući intervenciju neprijatelja sa pravca Virovitice. Brigada sa dva bataljona, ojačana pt-topom i odjeljenjem teških minobacača, posjela je položaje ispred s. Cabuna na komunikaciji i željezničkoj pruzi, k. 109 i dalje nasipom zaseoka Jelik—Lug. Od tih snaga jednoj četi je naređeno da se maskira u šumi južno od s. Naudovac, da bi u slučaju nailaska neprijatelja qiogla da mu udari u leđa.

Jedan bataljon sa odjeljenjem teških minobacača određen je da posjedne položaje na liniji s. Gaćište—Orešac i zatvori put Suhopolje—Kapon—Orešac, a jedan bataljon u brigadnu rezervu. Konjičkom eskadronu je naređeno da izviđa eventualni nailazak neprijatelja sa pravca r. Drave, na liniji sela Budakovac—Podravski Sokolac—Detkovac. Izviđački vod brigade isturen je u s. Bačevac da kontroliše cestu i prugu koje vode od Barča za Viroviticu i okolna sela i sav teren na tom pravcu.

Na određene položaje jedinice su stigle 3. 4. 1944. kasno u noć. Od 4. 4. do 7. 4. 1944. na položajima zasjeda nije bilo sukoba sa neprijateljem. Tek 7. aprila je napadnut 4. bataljon na položajima kod sela Orešca i Gaćišta. Neprijatelj je saznao da u vrijeme večere na položajima ostaju samo izviđači i dežurni kod mitraljeza, pa je to iskoristio i upao u položaje bataljona. Međutim, energičnim protujurišem bataljon je preoteo položaje i neprijatelja natjerao u bijeg.

382 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 2. 4.1944, Arhiv VII, reg. br. 19-9/1, K. 1134; Petnaestodnevni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 15.4.1944. štabu 28. udarne divizije NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 35-1 K. 1124.

383 Zbornik, tom V, knjiga 26, str. 15. Početak napada određen je za 4. 4.1944, u 04. 30, a u uporištu kao posada nalazila se 15. ustaška bojna, oko 450 ustaša.

384 Zapovijest štaba 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-48/2, K. 1136.

Napad na Podravsku Slatinu trajao je trideset šest sati. Brodska brigada postigla je značajnu pobjedu. Poginulo je 220 ustaša a zarobljeno 70 i mnogo naoružanja i opreme.

Poslije akcije na Podravsku Slatinu brigada je 8. aprila stigla u širi rejon sela Voćin, gdje je imala zadatak da spriječi prodor neprijatelja na slobodnu teritoriju, što je najčešće činio radi paljenja i pljačke sela i naših pozadinskih ustanova. Drugi bataljon je posjeo položaje kod s. Macute, zapadno od Marinog potoka, a sjeverno od komunikacije. Prvi bataljon naslanjao se na lijevo krilo 2. bataljona sve do k. 257. Treći bataljon posjeo je željezničku stanicu Smude i visove južno od stanice,[385] dok je 4. bataljon bio u brigadnoj rezervi. U prvom naletu neprijatelj je dočekan jakom i preciznom vatrom i prisiljen da se povuče.

Komandant i politički komesar 2. bataljona Dušan Bosnić i Božo Švarc

Pošto je izvršio pregrupisavanje, neprijatelj je uputio jednu kolonu preko k. 230 u pravcu k. 257 da zaobiđe lijevo krilo brigade. Drugu kolonu neprijatelj je prikriveno uputio Voćinskom rijekom ne bi li potisnuo 2. bataljon i udario u bok brigadi.

Međutim, štab brigade je uočio ovaj manevar neprijatelja pa mu je preko k. 257 u susret uputio 2. bataljon da ga napadne s boka. Tako je došlo do borbe u susretu. Ovakvom svojom akcijom 2. bataljon je stvorio uslove za potiskivanje tih neprijateljevih jedinica. Međutim, neprijatelj uvodi svježe snage. Podržan jakom artiljerijskom vatrom, on uspijeva povratiti izgubljeno i potisnuti 3. bataljon na njegove ranije položaje. U isto vrijeme jake neprijateljske snage, podržane tenkovima i artiljerijom, odba-

385 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-48/2, K. 1136.

eile su i 2. bataljon sa njegovih položaja, najviše zahvaljujući svojoj avio-podršci.[386] Brigada se povukla oko 15 časova i posjela nove položaje na liniji sela M. Popovac——V. Popovac. Neprijatelj je ostao neko vrijeme u s. Macute.

Neprijatelj je pretrpio gubitke od oko 50 poginulih i dvostruko više ranjenih.[387] Brigada je imala 6 poginulih i 15 ranjenih. Brigada je 10. aprila prešla u rejon sela Ceralije, Bokane i Macute i tu se zadržala do 12. 4. 1944. godine.

*

Tih dana uslijedilo je i visoko priznanje od Glavnog štaba Hrvatske svim jedinicama 6. korpusa. Pohvaljene su za uspjehe postignute u borbama tokom marta, posebno za dejstva protiv njemačkih kolona, u čemu su se osobito istakle jedinice 28. udarne divizije, zatim i za uspjehe u diverziji na željezničkoj pruzi Beograd—Zagreb i u borbi za uporište u Podravskoj Slatini.

*

Sa ovoga sektora nastavljen je pokret 17. NOU brigade u s. Hum Varoš i okolna sela. Nakon nekoliko dana 1. i 4. bataljon su u s. Cabuna, 2. u s. G. Kusonje a 3. u s. Levinovac. Dok su se 1. i 4. bataljon nalazili na položajima radi osiguranja sa pravca Podravske Slatine, ostala dva bataljona vršila su mobilizaciju. U ovome rejonu brigada je ostala do 18. aprila, kada je preko sela Bokane, Ceralije, Macute i Orahovice izvršen marš kako bi se jedi-

386 U to vrijeme neprijatelj je avionima sa aerodroma iz Mađarske tukao oslobođenu teritoriju Slavonije odnosno pozadinske ustanove i jedinice. Sedmog aprila skoro cijeli dan, tuklo je više od 40 aviona. Osmog aprila u vazduhu je bilo oko 50 aviona, pa je tučen i štab 6. korpusa. Ta vazdušna ofanziva trajala je i narednog dana, kada je u talasima dejstvovalo oko 30 aviona. Od ovih avionskih napada uništen je velik broj zgrada pozadinskih ustanova, Knjiga primljenih depeša GŠ NOV i POH, Arhiv VII, reg. br. 5-2, K. 119/1.

387 U svojim izvještajima neprijatelj govori o teškim borbama. »Prigodom gonjenja partizana južno od Podravske Slatine zauzeta su 9. 4. nakon teške borbe 2 mjesta« ... Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 12. 4.1944. o borbama kod Podravske Slatine, Zbornik, tom V, knjiga 26, str. 827.

nice što više približile neprijatelj e vim uporištima u Đurđenovcu i Feričancima. Štab 6. korpusa je 20. 4. 1944. izdao zapovijest[388] da se noću 21/22. 4. 1944. napadnu oba ova uporišta.

Zapoviješću štaba 28. udarne divizije[389] od 20. 4. 1944. godine 17. udarna brigada, ojačana jednim bataljonom 21. udarne brigade, sa dva pt-topa i tri odjeljenja teških minobacača, za vrijeme napada na ova uporišta dobila je zadatak da spriječi intervenciju neprijtelja iz Našica.[390] Zato je jedan bataljon 17. udarne brigade,[391] ojačan pt-topom posjeo položaje na liniji komunikacije Našice—sela Velimirovac—Klokočevci, sjeverni dio nasipa koji se proteže od Šipovca, te presijeca jednu i drugu prugu Đurđevac—Našice.

Liniju — sjeverni dio nasipa Sipo vac—željeznička pruga—zaselak Brezik (k. 146) i šumicu zapadno od Pivskog polja posjela su dva bataljona, ojačana takođe pt-topom.

Na komunikaciji Našice—Feričanci, na liniji šuma zapadno od s. Sv. Martin—greben istočno od s. Stari Zoljan položaj je držao jedan bataljon, ojačan topom 75 mm i teškim minobacačem. Ovaj bataljon imao je i zadatak da kontroliše komunikaciju Našice—Slavonska Požega. Bataljon iz 21. udarne brigade određen je u brigadnu rezervu.

Ujutro 22. aprila neprijatelj je napao 4. bataljon na pravcu s. Velimirovac. U stvari, krećući se istočnom ivicom s. Velimirovac, neprijatelj je napao lijevo krilo borbenog poretka bataljona, ali je bio brzo odbijen. Uočivši, međutim, borbeni raspored bataljona, neprijatelj je procijenio da ima šansi i za veći uspjeh, pa je iz Našica dovukao pojačanje. Oko 08.30 sati ponovio je napad iz dva pravca i to jednim pravcem na lijevo krilo 4. bataljona, a drugim putem od s. Velimirovac za s. Pribiševci, na centar borbe-

388 Zbornik, tom V, knjiga 26, str. 418.

389 Zbornik, tom V, knjiga 26, str. 441.

390 Đurđenovac su napadale jedinice 12. divizije a Feričance 21. udarna brigada. U to vrijeme funkcije pozadine i veze bile su u značajnoj mjeri razvijene. Zato je štab divizije izdao i dopunsku zapovijest za sanitet, Arhiv VII, reg. br. 21-1, K. 1134, i dopunsku zapovijest za vezu, Arhiv VII, reg. br. 21-1, K. 1134.

391 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 21. 4.1944, Arhiv VII, reg. br. 21-1, K. 1134.

nog poretka bataljona.[392] Oko 10 časova neprijatelj je uspio probiti odbranu 4. bataljona, a ovaj se pod pritiskom morao povući na nove položaje u pravcu s. Orahovica. Neprijateljske snage su se probile u s. Durđenovac, zbog čega je morao biti obustavljen i napad 18. brigade na Durđenovac i ona se povući pod nepovoljnim uslovima. Neprijatelj je pretrpio gubitke od oko 40 poginulih a 4. bataljon 17. udarne brigade od 4. poginula, 27 .ranjenih i 8 nestalih.[393] U ovim borbama istakli su se Antun Rejfek, zamjenik komandira 1. čete 4. bataljona, i Dušan Drakulić, nišandžija na teškom "mitraljezu.

Poslije povlačenja sa zasjede 1. bataljon je u s. D. Motičina, 2. i 3. u s. Feričanci a 4. bataljon u s. Valenovac. Sutradan je neprijatelj iz 'Našica napao 1. bataljon. Treći bataljon je 23. i 24. aprila kod Feričanaca odbio pokušaj neprijateljevih jedinica iz Našica da ovim pravcem prodru u s. D. Motičina. Tu svoju namjeru, međutim, realizuje kada preduzima napad na drugom pravcu. Pošto su na pomolu bili novi događaji brigada je 25. aprila izvršila pokret preko sela Orahovica i Ceralija u Voćin, gdje se zadržala dva dana.

OFANZIVA »OLUJA«

Njemačke i ustaško-domobranske snage su 26. 4. 1944. krenule u napad na jedinice 6. korpusa NOVJ i na oslobođenu teritoriju Slavonije. Sigurno je da su neprijatelja na ovu akciju primorali uspjesi jedinica 6. korpusa u rano proljeće 1944, osobito od kada su dejstva prenesena u Podravinu. Cilj neprijateljevih snaga bio je da razbiju snage 6. korpusa, unište pozadinske ustanove i ovladaju slobodnom teritorijom Slavonije.[394]

392 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 24. aprila štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 37-1, K. 1124; Petnaestodnevni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 14. 5.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 41-1, K. 1124; Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-49/2, K. 1136.

393 Izvještaj štaba 17. udarne brigade štabu 28. udarne divizije od 14.5.1944, Arhiv VII, reg. br. 41-2, K. 1125.

394 Jedinice NOV i POJ u to vrijeme u svakom dijelu Jugoslavije, pa i u Slavoniji, predstavljale su snagu koju se nije moglo uništiti.

U ofanzivnim dejstvima pod nazivom »Ungewiter« (»Oluja«) učestvovali su dijelovi 42. njemačke divizije, dovedeni u tu svrhu iz Mađarske, jednog policijskog puka, 4. domobranskog zdruga i 6. lovačke pukovnije, 2. bojna brzog zdruga, 16. ustaška bojna i ustaško-domobranske snage iz Podravske Slatine i Virovitice.

Dejstva su započela sa operacijske osnovice Slavonski Brod—Našice—Podravska Slatina—Virovitica—Daruvar——Pakrac—N. Gradiška—Slavonska Požega.[395]

Neprijatelja koji se 27. aprila kretao od Podravske Slatine ka Voćinu dočekao je ispred s. Macute 2. bataljon 17. udarne brigade[396] i potisnuo ga.

Prema izvještaju štaba 28. udarne divizije[397] dijelovi neprijateljevih snaga su 28. aprila izbili na liniju s. Kuzma—Lisičine—Hum—M. Popovac i tu zanoćile.[398]

395 Borbe su trajale sve do 8.5.1944, kada su se neprijateljeve snage, zato što nisu postigle planirani cilj, povukle u polazne rejone. Neprijatelj je namjeravao da uništi ekonomsku bazu naših jedinica a, po mogućnosti, i živu silu NOV i POJ. Osnovna zamisao bila mu je da se pretraže skladišta, radionice, bolnice i dr. objekti, izvuku rezerve hrane i opreme sa slobodne teritorije i sve spali i uništi, Knjiga depeša GŠH, Arhiv VII, reg. br. 5-2, K. 119/1; Bojne relacije 1. i 2. Zbornog područja, Arhiv VII, reg. br. 4-1, K. 38; Arhiv VII, Mikrofilm, München-N5 750-756.

396 Neprijateljeve snage nisu angažirane na jednom mjestu i istovremeno, već su, razvojem situacije, postepeno uvođene u borbu. Iz Slavonske Požege nastupala je grupa »Širovski« (Schirowski), iz Podravske Slatine snage 1. policijskog puka, iz Virovitice grupa Hofman (Hofmann), iz Daruvara snage 4. domobranske brigade. Snagama 4—5 bataljona usmjerio je dejstva pravcima Slavonska Požega—Kamensko—Zvečevo—Voćin i Podravska Slatina—Slatinski Drenovac—Voćin, Narodnooslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, II izdanje, 2 knjiga, str. 155—156, i pismo štaba 6. korpusa od 29. 5.1944, Zbornik, tom V, knjiga 27, str. 419.

397 Zbornik, tom V, knjiga 26, str. 651, Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, izdanje VII 1958, str. 153—156.

398 Na toj liniji sa neprijateljem su vodile žestoku borbu 21. udarna i Brodska brigada i nanijele mu osjetne gubitke, uništivši mu pri tome i 2 tenka. Na sektoru Orahovice nalazile su se snage 12. divizije NOV i POJ.

Toga dana 17. udarna brigada bila je: dva bataljona na položajima ispred s. Kometnik, jedan u s. Kometnik i jedan bataljon u s. Smude. Cijela divizija, u stvari, pripremala se tih dana za pokret u Moslavinu. Druga neprijateljeva kolona, koja je 27. aprila zanoćila u s. Ceralije sutradan je izbila u G. Meljane i s. Rijence. U takvoj situaciji štab 28. udarne divizije[399] je odlučio, u svrhu zauzimanja povoljnijih položaja, da se divizija prikupi na prostoru Točak—k. 365—Gradina, Jovanovica—Kuzminski kamen——Petlova noga—Crni vrh—Vrani kamen—Lutoč. Sa štabom divizije nalazio se komandant korpusa Petar Drapšin. Saobrazno ovakvoj odluci, tri bataljona 17. udarne brigade su 29. 4. 1944. na visovima oko Voćina, a jedan bataljon na Točku. Sutradan[490] 1. i 3. bataljon su napali neprijatelja oko Voćina i Dulaveca, ali bez vidnijeg. uspjeha.

Prvi maj pripadnici 17. brigade dočekali su u borbi sa neprijateljem čiji je osnovni cilj bio da makar i za kratka osujeti ofanzivna dejstva jedinica 6. korpusa.[401]

399 Izvještaj štaba 28. udarne divizije od 29. 4.1944. štabu 6. korpusa NOVJ o borbama na liniji Kuzma—Lisičine—Hum—Popovac i o razmještaju jedinica i pripremama za napad na neprijatelja koji prodire na Papuk, Zbornik, tom V, knjiga 26, str. 651.

400 Toga dana štab 12. divizije naredio je 18. brigadi da maršuje pravcem Lom—Brezova Voda—Velebit ka Vučjaku sa zadatkom da sa jedinicama Osječke brigade očisti rejon Vučjaka i preko sela Striježevica i Grđevca izbije na liniju Glavica—k. 506—Mijači—k. 310. Brigada je u tome uspjela i prebacila se na Ravnu goru, a zatim na Psunj, dok je štab 12. divizije, odnosno njen komandant Milan Stanivuković ostao u rejonu s. Vrhovci sa Osječkom brigadom, Arhiv VII, reg. br. 23-5, K. 908; Izvještaj štaba 6. korpusa od 17. 5.1944, Zbornik, tom V_r knjiga 27, str. 336—337.

401 Tih dana, krajem aprila, preko komunikacije s. Zvečevo—Kamensko na Ravnu goru u koloni sa brigadama se prebacivao i štab 6. korpusa. U hladnoj aprilskoj noći, oko ponoći, začuo se dječji plač. Žena komandanta korpusa nosila je na rukama u povoju svoga malog sina. Bio je to najmlađi slavonski partizan, u koloni kojom je komandovao njegov otac; Komunist br. 958 od 28. 7.1975. (izdanje za SRH). »Složni smo, šta nam neprijatelj može« — Z. Cvetković.

Za praznik rada 17. udarna brigada, jedna od 8 brigada, koliko ih je bilo tada u 6. korpusu,[402] darovala je narodu Slavonije još jednu pobjedu, pobjedu kod Starog Zvečeva. Prvi, 2. i 3. bataljon u žestokoj noćnoj borbi, koja je trajala od večeri do ponoći, razbili su neprijatelja, natjerali ga na povlačenje preko komunikacije u Vučjak i na Lom i pri tome zarobili jedan pt-top. Potpun uspjeh bio je, međutim, pomućen pogibijom načelnika štaba brigade Eneija Herberta.

Enei Herbert, načelnik štaba brigade (pripadnik njemačke narodnosti)

Sutradan u ranim jutarnjim satima brigada je stigla na Metlu (k. 778) i tu sa tri bataljona posjela položaje. Njen 4. bataljon je posjeo Javornik da bi kontrolisao pri-

402 Šesti korpus u to vrijeme u svome sastavu imao je dvije divizije: 12. udarnu diviziju (18. udarna i Osječka NO brigada i Konjički divizion) i 28. udarnu diviziju (17. i 21. udarna i Brodska brigada). Osim toga u sastavu korpusa nalazila se Istočna grupa odreda (Osječki, Diljski i Požeški NOP odred) i Zapadna grupa odreda (Bilogorski, Daruvarski i Posavski partizanski odred), zatim 12. udarna brigada, čehoslovačka brigada »Jan Žiška«, artiljerijski divizion, Diverzantski bataljon i četa Protiv pete kolone (PPK). Šesnaesta brigada je u to vrijeme na Žumberku. Dvanaesta divizija imala je tada 2.051 borca (12. brigada bila je van sastava divizije), 28. udarna divizija 3.813 boraca, Istočna grupa odreda 982 borca, Zapadna grupa odreda 1.279 boraca. Ukupno 6. korpus tada je imao 8.831 borca i rukovodioca; od naoružanja — 20 topova, 49 minobacača, 105 mitraljeza, 344 puškomitraljeza, 327 automata, 7.941 pušku i 782 pištolja. Pod neposrednim rukovodstvom korpusa vojne oblasti bile su komande partizanskih vojnih područja, odnosno vojna područja, koje su imale 5.822 borca i rukovodioca/Dakle u Slavoniji je tada bilo 14.653 borca i rukovodioca. Pregled brojnog stanja i naoružanja 6. korpusa NOV i POH od 10. 4.1944, Arhiv VII, reg. br. 15-7/2, K. 475.

laze od ceste s. Buč—Pakrac i pravca od s. Sirač. Na ovim položajima brigada je ostala 3. i 4. maja, kada je krenula preko s. Poljanci za s. G. Sumetljica. U s. Poljanci uslijedio je napad neprijateljeve avijacije. Tom prilikom ranjena su dva borca. Pokret je nastavljen za s. Bujavica, ali ne u selo nego u šumu, oko sela, kako bi se izbjegli gubici od dejstva avijacije.[403]

*

Opšta situacija za njemačke snage u to vrijeme bila je nepovoljna. Na istočnom frontu Crvena armija je 11. maja oslobodila Sevastopolj i proširila ranije obrazovane mostobrane, na desnoj obali Dnjestra, pripremajući tako novu ofanzivu. Krajem maja nastupila je kratka stabilizacija fronta na liniji Lenjingrad—Čudsko jezero—Vitebsk——Mogiljev—Pripjetske močvare—sjeverni ogranci Karpata—Jaši—Dnjestar i Crvena armija se priprema za veliku ofanzivu kod Vitebska. Američka i engleska avijacija bombarduju njemačke objekte u zapadnoj i južnoj Francuskoj, a vrše i posljednje pripreme za desant u Normandiji, koji će početi 6. 6. 1944. U Italiji 8. britanska i 5. američka armija ofanzivom od 11. 5. 1944. probile su tzv. Gustavovu liniju i zauzele Kasino.

403 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 6.5.1944, Arhiv VII, reg. br. 22-1, K. 1134. U zapovijesti se upozorava na potrebu izvlačenja jedinica u šume, oko sela, kako bi se izbjegli gubici od udara neprijateljeve avijacije.

PONOVO U MOSLAVINI I BILO-GORI, PUT ZA BANIJU

*

Šestog maja 1944. uslijedio je pokret za Moslavinu. Ali, usijed prolaza vrlo jakih neprijateljskih snaga komunikacijom Banova Jaruga—Lipik prekinut je da bi se nastavio 7. maja preko sela Brezina, Gaj, V. Vukovje za Stupovaču i poslije dva dana odmaranja do s. V. i M. Bršljanica.[404]

Pokret za Moslavinu vršen je u okviru priprema za napad na neprijatelja u Hercegovcu.[405] Zapoviješću štaba 28. udarne divizije[406] od 8. 5. 1944. godine 17. udarnoj brigadi dat je zadatak da likvidira ovo uporište. Brigadnom zapoviješću[407] predviđeno je da napad, sa kružne osnovice, obuhvatom cijelog uporišta, izvrše 2. i 3. bataljon. Početak napada bio je predviđen za 11. 5. 1944. u 02.00 časa. Prvi i 4. bataljon bili su u brigadnoj, odnosno divizijskoj rezervi. Posadu uporišta su sačinjavale dvije satnije (oko 380 vojnika)[408] sa 2 topa, 3 teška i 4 laka minobacača, 2 teška mitraljeza i 14 puškomitraljeza.

404 Izvještaj štaba 28. udarne divizije od 17. 5.1944, štabu 6. korpusa NOVJ o dejstvima od 23.3. do 11.5.1944, Zbornik, tom V, knjiga 27, str. 347.

405 Uporište u Hercegovcu napadano je i ranije, ali nije bilo zauzeto.

406 Zbornik, tom V, knjiga 27, str. 190.

407 Arhiv VII, reg. br. 23-1, K. 1134. U cilju približavanja jedinica uporištu zapoviješću štaba 17. udarne brigade od 10.5.1944. naređeno je 1, 2. i 3. bataljonu da u 12.00 sati izvrše pokret do s.V. Mlinska, Arhiv VII, reg. br. 21-4, K 1135.

408 Šesta satnija 2. bojne 1. gorske pukovnije i 1. satnija 1. bojne domobranske poljoprivredne straže i odjeljenje žandara. Neprijateljevi gubici vide se iz Zbornika, tom V, knjiga 27, str. 768; Izvještaj Zapovjedništva Glavnog stožera, domobranstva od 13. 5.1944. o napadu jedinica NOV i POJ na... Hercegovac.

Napad, međutim, od samog početka nije tekao po planu. Vrijeme nije bilo pogodno za pokrete, ali jeste za iznenađenje. Bataljoni su zakasnili sa posjedanjem položaja puna dva sata. O iznenađenju, prema tome, nije moglo biti ni govora. Logično da kasnije i borba nije imala onu potrebnu silinu koju je neophodno obezbijediti u početku napada. Prema ocjeni štaba brigade[409] osnovni uzrok za takvo ponašanje bio je u tome što je neprijatelj od samoga početka bio potcijenjen. Naime, raspolagalo se sa podatkom da otprilike jedna polovina posade nije voljna da se bori i da će cijela akcija teći glatko. Međutim, nije bilo tako. Borba je trajala do 11 časova. U međuvremenu neprijateljeve snage su uspjele probiti položaj 21. udarne brigade, koja je osiguravala pravac od Kutine i Garešnice i oko 14 sati probiti se u Hercegovac.[410] Stab divizije je, uvidjevši težinu situacije, naredio da se 17. brigada povuče. Napad je obustavljen i brigada se povukla u sela V. Trnovitica, M. Mlinska i Trnovitički Vinogradi.

Prema neprijateljevim podacima njegovi gubici su bili 9 poginulih i 12 ranjenih. Brigada je imala 8 poginulih i 33 ranjena. U borbi za Hercegovac poginuo je i zamjenik komandanta 4. bataljona Ljuban Džodan iz Pakraca.

U ovim selima brigada je ostala do 14. maja, kada se prebacila na položaje u sela Sredska, Ivanska, Križić i Babinac, gdje je ostala do 18. 5. 1944. U međuvremenu, prije podne 16. maja neprijatelj iz uporišta u Bjelovaru (oko 300 vojnika) izvršio je ispad ka položajima brigade, ali je poslije kraće borbe odbijen. Tom prilikom zarobljeno je nekoliko domobrana.[411] Osamnaestog maja izvršen je pokret u s. Šušnjare i Martinec.

Dan uoči ovog pokreta dotadašnji komandant brigade Nikola Demonja predao je dužnost Andriji Petkoviću Lju-

409 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 13. 5.1944. štabu 28. udarne divizije o napadu na Hercegovac, Zbornik, tom V, knjiga 27, str. 265.

410 Operativni izvještaj štaba 21. udarne brigade od 12.5.1944. štabu 28. udarne divizije o borbi prilikom obezbjeđenja napada na neprijateljsku posadu u Hercegovcu, Zbornik, tom V, knjiga 27, str. 261.

411 Dnevnik Vlade Potočnjaka za 16. 4.1944.

tom. Brigada se rastala sa komandantom koji je u njoj od formiranja. Bio je primjer umješnosti, hrabrosti i odlučnosti.

Svi ovi pokreti imali su za cilj približavanje uporištu u Narti. Sljedeći pokret bio je u sela M. Markovac, G. Sarampov, Sarampov i Farkaševac.[412] U ovom rejonu brigada je osiguravala pravac od Bjelovara, dok je diverzantski bataljon 10. korpusa (»Zagrebačkog«) minirao željezničku prugu Sv. Ivan—Zabno—Bjelovar.[413] Do borbe, sem malo prepucavanja nije došlo.

Poslije ove akcije jedinice brigade su u s. Siščani i okolnim selima, a sutradan je izvršen pokret u Oštri Zid i Ruškovac. Tako se brigada približila rejonu u kojem će izvršavati zadatak za vrijeme napada na neprijatelja u uporištu u Narti.

Ovo uporište napadala je 33. divizija 10. korpusa.[414] Sedamnaestoj udarnoj brigadi naređeno[415] je da posjedne položaje na liniji M. Korenovo—Brezovac[416] i spriječi eventualni pokušaj prodora neprijatelja iz Bjelovara ka Narti.[417]

Štab brigade uputio je posebno uputstvo svim komesarima jedinica, ukazujući im na poseban značaj zajedničkih dejstava sa 10. korpusom.

Određena linija položaja nije se, međutim, mogla posjesti, jer je neprijatelj već imao svoje posade u selima

412 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-53/2, K. 1136.

413 Polumjesečni vojni izvještaj štaba 17. udarne brigade do 1. 6. 1944. štabu 28 udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1124.

414 Deseti korpus u to vrijeme u svome sastavu je imao 32. i 33. diviziju i nekoliko partizanskih određa. Napad na uporište u Narti nije uspio, Zbornik, tom V, knj. 27, str. 685.

415 Zapovijest štaba 28. udarne divizije od 23. 5.1944. za obezbjeđenje napada na neprijateljeve posade u Narti i V. Trojstvu, Zbornik, tom V, knjiga 27, str. 491.

416 Izvještaj štaba 28. udarne divizije od 30. 5.1944. štabu 6. i 10. korpusa NOVJ o borbama jedinica koje su prilikom napada na Nartu bile na obezbjeđenju prema Bjelovaru, Garešnici i Hercegovcu, Zbornik, tom V, knjiga 27, str. 624.

417 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 24. 5.1944, Arhiv VII, reg. br. 26-1, K. 1134, Arhiv VII, reg. br. 26-1/1, K. 1134.

Galovac i Brezovac. Tokom 23. maja samo je 3. bataljon vodio borbu sa neprijateljem na ovome pravcu. Sutradan je izvršeno povlačenje u Berek, Botok i okolna sela, a poslije dva-tri dana pokret u sela M. Bršljanica, Simljanica i Krivaja.[418]

Nekoliko dana kasnije[419] jedinice brigade su u selima Zdenčec i Siščani.[420] Neprijateljeve snage (oko 1.000 Čerkeza) 31. 5. 1943. krenule su iz s. Vrbovec s ciljem da napadnu 1. moslavačku brigadu 10. korpusa.[421]

Jedinice 17. udarne brigade nalazile su se u to vrijeme u selima Marčani i Lipovčani. Neprijatelj je nastupao ka s. Dubrave.[422] Do pristizanja tri bataljona 17. udarne brigade, koji su dobili zadatak da ngpadnu neprijateljske snage s boka i iz pozadine, neprijatelj je već uspio potisnuti neke dijelove 1. moslavačke brigade.[423] Prvi i 3. bataljon trebalo je da udare neprijatelja u bok, a 2. bataljon da mu onemogući odstupnicu. Prvi bataljon je uspio u ponovljenom napadu u sadejstvu sa Moslavačanima razbiti neprijateljeve snage u istočnom dijelu s. Dubrava i potisnuti ih na sjever. Treći bataljon je malo zakasnio i otpočeo napad tek kada se neprijatelj u povlačenju sudario sa 2. bataljonom. Drugi bataljon je posjeo odgovarajuće položaje, ali nije imao vremena da se ukopa pa zato nije mogao izdržati veoma žestok pritisak brojno i tehnički znatno nadmoćnijeg neprijatelja u povlačenju.

418 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 30. 5.1944. štabu 28. udarne divizije o borbi kod Kutine, Arhiv VII, reg. br. 52-1, K. 1124. U toku 28.5. trebalo je da jedinice ruše prugu kod Kutine. To je dijelom izvršio samo 3. bataljon, ali se i on morao povući, pred brojno i tehnički nadmoćnijim neprijateljem, Arhiv VII, reg. br. 27-1, K. 1134.

419 Izvještaj štaba 6. korpusa od 13. 6.1944. Glavnom štabu NOV i POH o dejstvima od 28. 4. do 31. 5.1944, Zbornik, tom V, knjiga 28, str. 214.

420 Mjesečni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 30. 7.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 4-2, K.1134.

421 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-5a/2, K. 1136.

422 Tridesetodnevni vojni izvještaj štaba 17. udarne prigade od 30.6.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 9-12, K. 1124.

423 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 5. 6.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 3-2, K. 1124.

Neprijatelj se, gonjen od ostala dva bataljona 17. udarne brigade, povukao u pravcu s. Fuka pretrpjevši gubitke od oko 60 poginulih. Ubijeno je i 80 konja a zaplijenjeno 30 konja i toliko sedala. Iz brigade je u ovoj borbi 9 boraca poginulo i 13 ranjeno. Među poginulima bili su i Mirko Svornik, politički komesar 2. čete 2. bataljona, Boris Sekulić, politički komesar 1. čete ovoga bataljona, i Mitar Carević, zamjenik komandira ove čete.

*

Sredinom 1944. godine snage NOVJ pokrivale su cijelu teritoriju Jugoslavije, pa drug Tito u referatu, prilikom njegove promocije za doktora vojnih nauka, pored ostalog, kaže i sljedeće:

»Sredinom 1944. godine imali smo 40 divizija, odnosno 11. korpusa, više samostalnih brigada i bataljona, Mornaricu i eskadrile borbene avijacije. Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije kao samostalna oružana sila, pored armija vodećih zemalja Antifašističke koalicije — definitivno preuzima strategijsku inicijativu. Tada je naša Narodnooslobodilačka vojska imala ukupno oko 350.000 boraca. Veliki dio Jugoslavije bio je već do tada oslobođen.«[424]

Tih dana uslijedilo je otvaranje drugog fronta na zapadnim obalama Francuske i počela je nova ofanziva Crvene armije na istočnom frontu.

Od 5. do 10. 6. 1944. godine 1. i 2. bataljon 17. brigade pripremali su se za predstojeća borbena dejstva, dok su 3. i 4. bataljon 6. 6. 1944. upućeni u Slavoniju po borbenu opremu, naoružanje i municiju za potrebe jedinica 28. udarne divizije. Po izvršenju ovog zadatka 3. i 4. bataljon su 10. juna ponovno u sastavu brigade[425] u selu Topolovica. Sutradan je oko 80 neprijateljskih vojnika krenulo iz V. Grđevca. Ova dva bataljona su mu postavili zasjedu i tom prilikom ubili 15 vojnika. Zaplijenjen je 1 teški mitraljez

424 Iz govora vrhovnog komandanta oružanih snaga SFRJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita prilikom promovisanja za doktora vojnih nauka, »Vojno delo«, br. 1/77.

425 Bojna relacija 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 1-55/2, K. 1136.

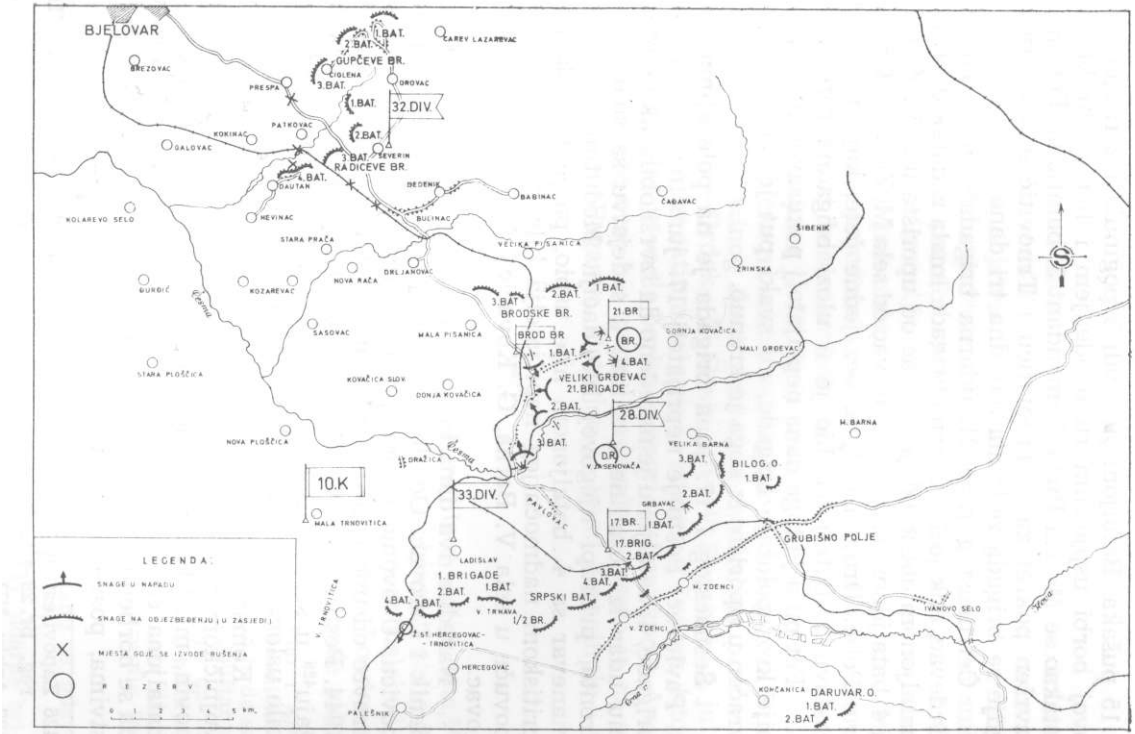

Napad na uporište u Velikom Grdevcu, juna 1944.

i 15 pušaka. Bataljoni su imali 3 poginula i 2 ranjena. U ovoj borbi uspješnim rukovođenjem i ličnom hrabrošću istakao se Mojica Birta, komandant 3. bataljona. Potom je izvršen pokret za s. Trnoviticu i Trnovitičke Vinograde, gdje se brigada zadržala naredna tri dana.

Četrnaestog juna 21. udarna brigada[426] je napala V. Grđevac, dok je 17. udarna brigada imala zadatak da 1. i 3. bataljonom obezbjeđuje pravac od uporišta u s. V. Zdenci, a 4. bataljonom osigurava pravac od sela M. Zdenci i Grubišno Polje. Drugi bataljon, bez jedne čete, koja je bila u sastavu 1. bataljona, bio je u ulozi brigadne rezerve.[427]

Pet puta je toga dana neprijatelj pokušavao da se probije kroz položaje brigade, ali svaki put je bio odbijen i vraćen u uporište iz koga je krenuo.

Šesnaestog i 17. juna brigada je na položajima kod s. Pavlovac. Pošto je neprijatelj 17. juna napao položaje brigade, 4. bataljonu je naređeno da izvrši obilazak i nanese mu udar iz pozadine a zatim, u sadejstvu sa snagama s fronta, pristupi njegovoj likvidaciji. Međutim, planirani manevar sa 4. bataljonom nije uspio, pa je brigada pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja bila prisiljena da se povuče u sela V. Barna, G. Kovačica, V. Grđevac i Pavlovac.

Naredna dva dana brigada je na odmoru u selima Bedenik i Lasovac. Odatle je prešla za s. Rakitnicu i Hampovicu. U ovome rejonu po dva bataljona osiguravali su pravce od uporišta u Đurđevcu i Bjelovaru i sve do 24. 6. 1944. Poslije pokreta, 24. juna, brigada je ponovo na položaju[428] u selima Lipovo Brdo, Babotak i Kapela, gdje je bilo uslova i za odmor i za obuku u gađanju.

Komande i štabovi posebnu pažnju su posvećivali vojničkom osposobljavanju boraca, jer je već tada priliv novih, mladih boraca bio prilično velik. Struktura četa i bataljona često se mijenjala, pa je i to nalagalo potrebu da se borbenoj obuci, radi veće efikasnosti u borbenim dejstvima, posvećuje maksimalna pažnja.

426 Zapovijest štaba 28. udarne divizije od 11. 6.1944, Arhiv VII, reg. br. 28-4/1, K. 1134.

427 Arhiv VII, reg. br. 28-1/1, K. 1134.

428 Arhiv VII, reg. br. 31-4, K. 1135.

Do kraja juna štab brigade je u s. Kapeli održao i jedno savjetovanje sa štabovima bataljona. Analizirane su akcije i borbena dejstva u kojima su izostali bolji rezultati. Ukazano je na potrebu čvršće discipline i u tom smislu je naglašena potreba da se više radi sa borcima, a na sastancima da se temeljito rasprave svi slučajevi nedisciplinе. Analiza je pokazala i to da je u toku borbenih dejstava kod nekih pojedinaca starješina i boraca bilo i nedovoljne upornosti da se naređenje u potpunosti izvrši.

Iz ovoga rejona je 29. juna izvršen pokret preko sela G. Križ i M. Mučna na sektor sela Miličani, Srijem, M. Brajinska. Već narednog dana pokret je nastavljen pravcem sela Sokolovac—Grdak—V. Grabičani—V. Poganec i 2. jula u ranim jutarnjim satima brigada je stigla u s. Ivanec. Istog dana 2. bataljon je vodio borbu sa neprijateljem kod s. Apatovac. Pošto je ovaj bio znatno nadmoćniji, uspio je da se probije u s. V. Poganac. Bataljon je imao 2 poginula i 5 ranjenih.[429]

*

Tih dana se intenzivno politički radilo u jedinicama,[43a] jer je borcima i starješinama trebalo šire objasniti zašto je došlo do kontakata između rukovodstva narodnooslobodilačkog pokreta i predstavnika izbjegličke vlade u Londonu. U izvještaju od 25. 6. 1944. politički komesar brigade piše:

»Nevjerovatno veliko interesovanje kod boraca, kao i kod rukovodilaca, izazvali su pregovori dr Šubašića sa predstavnicima Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije. Primijećeno je da su neki borci pa i rukovodioci smatrali to kao znak našeg popuštanja pred kraljem Petrom. Zbog toga smo poduzeli sve mjere da na sastancima sa rukovodiocima i na političkim sastancima u bataljonima ispravimo takvo pogrešno mišljenje, tumačenjem naše linije po pitanju okupljanja svih rodoljubivih snaga u borbi protiv fašizma«.

429 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 4. 8.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 22-1/1, K. 1134.

430 Dvadesetodnevni izvještaj političkog komesara 17. udarne brigade od 28.6.1944. političkom komesaru 28. udarne divizije,. Arhiv VII, reg. br. 8-1, K. 1134.

PORAZ U LUDBREGU

Početkom jula planirana su u Podravini zajednička ofanzivna dejstva 10. korpusa (32. i 33. divizije i nekoliko partizanskih odreda) i 28. udarne divizije. U sklopu te ofanzive štab 10. korpusa je odlučio da se likvidira neprijatelj u Ludbregu.[431] Prije donošenja odluke održan je zajednički sastanak štabova 10. korpusa i 28. divizije. Stab divizije je bio mišljenja da bi trebalo izvesti akciju manjeg obima od ove. Međutim, odlučeno je da se napadne uporište u Ludbregu i taj zadatak je povjeren 28. udarnoj diviziji. Njen štab je 30. 6. 1944. izdao zapovijest potčinjenim jedinicama u kojoj je precizirao pojedinosti napada.[432]

Zadatak 17. brigade je bio da sa tri bataljona {bez jedne čete, koja je određena za zaštitu divizijskog previjališta) likvidira uporište, dok je njen 2. bataljon određen u brigadnu rezervu. Iz s. Ivanec brigada je krenula pravcem s. Ravnice—Puhlaki — istočno od s. Hrastovsko. Za napad na Ludbreg u brigadi su izvršene dobre i višestruke[433] pripreme. Uvježbavalo se u načinu podilaženja i prebacivanju pod zaštitom sopstvene vatre, zatim bacanju eksploziva spakovanog u tzv. »partizanske čarape« i u sječenju bodljikave žice.

Svi podaci su ukazivali da će likvidacija uporišta biti vrlo teška i zato su bile preduzete sve moguće mjere da se u akciju krene što spremnije. Pored opštevojnih izvršene su i odgovarajuće partijsko-političke pripreme a održani su i sastanci sa starješinama i borcima.

Politički komesar 28. udarne divizije[434] uputio je 17. udarnoj brigadi pismo, u kojem je podrobno obrazložio politički i vojni značaj ovoga napada. Komandant divizije je pred samu akciju govorio pred postrojenom 17. udarnom brigadom i ukazao im na cilj, značaj i složenost napada.

431 Zapovijest štaba 10. korpusa od 29. 6.1944. za napad na neprijatelja u Ludbregu, Arhiv VII, reg. br. 32-9, K. 1123.

432 Arhiv VII, reg. br. 32-1, K. 1123.

433 Izvještaj štaba 28. udarne divizije od 13. 7.1944. štabu 6. i 10. korpusa NOVJ o nekim borbama, političkom radu i moralno--političkom stanju u diviziji, Zbornik, tom V, knjiga 29, str. 209.

434 Duro Kladarin, general-major u JNA u rezervi.

Raspored neprijatelja i podaci o brojnom stanju i posadi nisu bili dovoljno poznati i sigurni. Prema obavještajnim podacima u Ludbregu se nalazila 1. bojna 1. pukovnije »poglavnikovog« Tjelesnog zdruga (bez jedne satnije — čete).

Neprijatelj je, međutim, bio obaviješten o napadu, pa i o vremenu početka napada. O pripremanju napada na Ludbreg znali su ne samo partizani nego i narod sela u kojima su jedinice boravile. Pored toga pred početak napada neprijatelju su prebjegla dvojica domobrana, zarobljena u V. Grđevcu, koji su otkrili sve što su znali o brigadi i o planiranoj akciji. O iznenađenju nije moglo biti ni govora. Znajući za napad, neprijatelj je 1. 7. 1944. pojačao posadu u Ludbregu 7. bojnom 5. ustaškog zdruga. Prema tome, neprijateljeve snage bile su udvostručene a štab brigade odnosno divizije pa ni štab 10. korpusa o tome ništa nisu znali.

Neprijatelj je izvršio i druge pripreme. Utanačio je vatreni sistem, utvrdio neke varijante upotrebe sopstvenih snaga, njihov manevar, i tako spreman dočekao napad 17. udarne brigade. Neprijatelj je, osim toga, znatan dio svojih snaga izvukao van naselja, na pogodna mjesta — visove a ostatak rasporedio za odbranu naselja. Tako je spreman u svakom pogledu, snabdjevan municijom, minama i granatama sačekao noć 5/6. 7. 1944.[435] i napad 17. udarne brigade.

Cijela brigada kretala se skupno do raskrsnice[436] na k. 287. Od k. 287 1. bataljon je krenuo sjeveroistočno prema zaseoku Katalena, odakle je napadao neprijatelja na Ludbreškim vinogradima kod k. 155. Ostale jedinice produžile su od te raskrsnice za Puhlaki i, prešavši r. Bednja, stigle u s. Kućan. Iz ovoga rejona 3. bataljon je trebalo da napadne uporište s južne strane i da se probije u centar mjesta. Četvrti bataljon je dobio zadatak da glavninom napadne

435 Na obezbjeđenju pravca od Koprivnice bile su 21. udarna i Brodska brigada; od Varaždina i Varaždinskih Toplica 32. divizija 10. korpusa, dok je Zagorska brigada, iz Zapadne grupe odreda ovoga korpusa, jednim bataljonom kontrolisala pravac od Križevaca, iz s. Apatovac, a sa dva bataljona bila u korpusnoj rezervi.

436 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-57/2, K. 1136.

željezničku stanicu, a jednu četu da uputi jugozapadno i tako obezbijedi desno krilo 3. bataljona. Ulogu brigadne rezerve imao je 2. bataljon (bez jedne čete), s tim da kasnije u borbi bude upotrijebljen zajedno sa 3. bataljonom, pošto ovaj probije spoljni pojas odbrane neprijatelja.

Treći bataljon je u prvom naletu likvidirao spoljni pojas odbrane i njegova glavnina se probila u uporište, dok su slabije snage obezbjedivale lijevi bok, a jedna četa 4. bataljona desni bok. U vrijeme upada glavnine 3. bataljona u uporište i 2. bataljon je, kako je to bilo planirano, krenuo u napad s ciljem da se i on probije u unutrašnjost uporišta, te da zajedno s glavninom 3. bataljona nastavi sa likvidacijom žarišta otpora. Prolaz u žičanim preprekama otvarali su i vodovi Žarka Svilokosa i Laze Pavića. Međutim, prije nego što je glavnina 2. bataljona realizirala svoju namjeru, čete 3. i 4. bataljona koje su obezbjedivale bokove 3. bataljona bile su žestoko napadnute od brojno i tehnički daleko nadmoćnijeg neprijatelja i, uz znatne gubitke, odbačene sa svojih položaja.

Zapravo, ustaške snage, raspoređene bočno od odsjeka na kome su se dvije čete 3. bataljona probile u mjesto između tadašnje Topličke i Vinogradske ulice, pod okriljem noći, neopaženo, zašle su iza leđa ovih dviju četa zaposjevši rovove koji tek što su bili osvojeni. Time su spriječile prodor ostalih jedinica brigade u uporište, ali i odsjekle odstupnicu četama koje su bile već unutra.

Tako su dvije kompletne čete 3. bataljona ostale potpuno odsječene i opkoljene u uporištu Ludbreg. Za tu tešku situaciju saznalo se brzo u štabu brigade. Odmah su izdata naređenja da se pomogne izvlačenje opkoljenih četa iz Ludbrega. Prvi, 2. i 4. bataljon u tri navrata vršili su žestoke juriše da bi se spojili sa četama 3. bataljona, ali im to, ni po cijenu velikih gubitaka, nije polazilo za rukom.

U vrijeme kada se 3. bataljon probio u uporište, i 4. bataljon je imao uspjeha na željezničkoj stanici. Napad 1. bataljona, u zoru, na Ludbreške vinograde neprijatelj je odbio i jakom i preciznom vatrom sa okolnih visova potpuno zaustavio njegova dejstva. Tako je znatan dio neprijateljskih snaga mogao biti upotrijebljen na drugim pravcima, posebno za borbu sa glavninom 3. bataljona.

Neprijatelj je bio brojčano i tehnički nadmoćniji, pa je i to značajno uticalo na dalji tok borbe. Krenuo je iz uporišta uklinjavajući se između lijevog krila 3. bataljona i 4. bataljona, koji je napadao željezničku stanicu. Pritisak na sve jedinice brigade bio je sve žešći. Izložene jakoj artiljerijskoj i minobacačkoj vatri, odbačene su sa linija kojima su do tada bile ovladale. Međutim, dvije čete 3. bataljona ostale su opkoljene u uporištu.

HEROJSKA BORBA 3. BATALJONA

Brigada nije imala izbora. Teška srca povukla se u s. Kućan. Odjeci mitraljeskih rafala i detonacije bombi označavali su svu težinu borbe koju su vodile dvije čete 3. bataljona pod komandom hrabrog i odvažnog komandanta iMojice Birte. Tuga i neizvjesnost ovladale su borcima i starješinama brigade. Što je vrijeme više odmicalo, sve je manje nade bilo u mogućnost da se čete 3. bataljona spasu.

U samom Ludbregu borba je bivala sve nemilosrdnija i žešća. Neprijatelj, desetostruko nadmoćniji, bijesno je kidisao da zarobi ili uništi borce ovog bataljona, koji su, izuzev dvojice-trojice, svi izginuli. Stanovnici ludbreške Topličke ulice pričali su kasnije da su ustaše zarobljenog petnaestogodišnjeg dječaka, kurira, tjerale Topličkom ulicom i prisilile ga da sam sebi iskopa grob. Onda su ga strijeljali. Hrabri partizan ni riječi nije izustio.

Ostali borci, opkoljeni, po grupama, ginuli su u neravnopravnoj borbi. Toga jutra u Ludbregu su se pisale stranice jedne tragične legende o Mojici Birti i dvije čete njegovog bataljona, junačkog 3. bataljona 17. udarne brigade. Svaka kuća, svaka ulica u kojoj su se borili i hrabro ginuli spomenik je za sebe. Narod Ludbrega i danas priča kako je jedan dječak bio svjedok posljednjih trenutaka, posljednje opkoljene grupe na čelu sa komandantom Mojicom. Priča se da nije bilo nijednoga koji je bio kukavica.

Komandant 3. bataljona sa grupom boraca nalazio se u kući Naceka Drvara. Njegov sin Julije bio je tada jedanaestogodišnji dječak i očevidac njihove pogibije. Ispričao

Narodni heroj Mojica Birta Zec

je kako je vidio tu tešku dramu: Partizani su se oko 4 sata ujutro počeli povlačiti. U njegovoj kući našli su se komandant Mojica, 5 boraca i jedna partizanka. Oko 5 časova kuća Naceka Drvara je opkoljena od ustaša. Obostrano je otvarana žestoka vatra. Ustaše su u trenucima zatišja pozivale partizane na predaju. Julije je sa mlađim bratom Slavkom, babom, djedom i Doricom, četrnaestogodišnjom djevojčičom koja je kod njih radila, bio u sobi odmah do one iz koje su Mojica i njegovi drugovi pružali otpor. Mali Julije čuo je Mojičine riječi kao odgovor ustašama da se niko od njih živ neće predati. Vrata između dviju soba bila su otvorena i Julije je vidio kako su partizani jedan po jedan sami sebi oduzimali život. Partizanka se izula i nožnim palcem pritisla obarač puške čiju je cijev stavila ispod brade. Poslije njih Mojica je uzeo puškomitraljez dopunio redenik posljednjim mecima i kroz prozor ispraznio ga po ustašama, potom se bacio na pod i ispod sebe stavio bombu viknuvši »Smrt fašizmu — Sloboda narodu!« Od bombe koja je raznijela Mojičino tijelo u nogu i ruku ranjen je i mali Julije,[437]

Dorica o Mojičinom kraju priča slično kao i Julije. Doričin brat je bio borac u Mojičinom bataljonu a ona, iako vrlo mlada, partizanski saradnik. Dorica se sjeća da je Mojica, kada je sa štabom ušao u kuću Drvarovih, rekao da više nema ni sa kim veze. Borcima se okrenuo kada su bili

437 Prema kazivanju Julija Drvara iz Ludbrega.

opkoljeni i rekao da zadnje metke čuvaju za sebe. Dorica se sjeća da su tu bile i dvije partizanke. Prema njenoj priči ustaše su zarobile dva partizana. Jednom su na njene oči sjekle uši a drugi, kojeg su mrcvarili, počeo je da bježi, ali je pri tome ubijen.

Kada su ustaše napustile dvorište, Dorica je krenula prema sjeniku u dvorištu, gdje je ugledala jednog partizana koji je prije toga bio sakriven u sijenu. Deset dana ga je Dorica hranila i potom, pošto mu je dala civilno odijelo, izvela ga iz Ludbrega. Iza rata je došao u Ludbreg da vidi Doricu. Ona se sjeća samo da mu je ime Milan i da je Slavonac.[438]

U Ludbregu je poginulo 99 boraca i rukovodilaca 17. brigade, među kojima i Savo Manojlović[439] i Ilija Kristović i Dragan Domanjko, komandiri četa, politički komesar čete Blagoje Milanović i zamjenik komandira čete Pavo Kovačević, Dušan Popović, zamjenik komandanta 2. bataljona, koji je došao u Slavoniju kao borac Banijske proleterske čete, Nikola Kundadžija, komandir 3. čete 1. bataljona, Stjepan Lisak, komandir čete, Pero Radulović, komandir voda iz 2. čete 2. bataljona i Ferdo Katalinić, vodnik iz 3. čete 4. bataljona. Samo iz 3. bataljona poginulo ih je 78. Ranjenih je bilo 66 u brigadi,[440] a iz 3. bataljona 21.

Neprijatelj je pretrpio gubitke od oko 60 poginulih i toliko ranjenih.[441]

Bili su to veoma teški gubici za brigadu, za diviziju, za slavonski narod, za sestre i braću, majke i očeve onih koji su izginuli u neravnoj borbi na ulicama Ludbrega. Bio je to nenadoknadiv gubitak za brigadu koja je sa teškim i dubokim ranama u srcima svojih boraca krenula dalje, ne mireći se sa činjenicom da joj nema najmilijih saboraca, boraca dvije čete 3. bataljona i hrabrog koman-

438 Prema kazivanju Dorice Kranjčec iz Ludbrega.

439 Rodom iz ustaničkog sela Bobote kod Vukovara.

440 Druga akcija na Ludbreg, Arhiv VII, reg. br. 21-1/1, K. 1134. U bojnoj relaciji 17. udarne brigade stoji da je Dušan Popović bio komandant 2. bataljona, Arhiv VII, reg. br. 4-57/2, K. 1135..

441 Prema izvještaju Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 10. 7.1944. o napadu jedinica NOV i POJ na Ludbreg, neprijatelj je imao 108 poginulih, ranjenih i nestalih, Zbornik, tom V, knj. 29, str. 708.

danta Mojice Birte. Krenula je 17. udarna dalje, da osveti i Mojicu,[442] i Ferdu, i Savu, i Stjepana, i Peru, i sve ostale koji su krvlju ispisivali teške, ali slavne stranice istorije narodnooslobodilačke borbe i revolucije u zgradama, dvorištima i ulicama Ludbrega.[443]

Poslije neuspjeha u Ludbregu brigada se povukla u sela Grdak i Prnjavor da bi odmah sutradan izvršila pokret preko Sokolovca i M. Mučno u sela Peščenik, Hudovljani i G. i D. Velika, istočno od komunikacije Dugo Selo—Koprivnica. Na Kalniku su ostali samo slabiji dijelovi Zapadne grupe NOPOH 10. korpusa. Brigada je 8. jula u ovom rejonu vodila borbu sa nadmoćnijim neprijateljevim snagama i bila prisiljena da se povuče preko sela Sredice i Pavlin Kloštar u rejon sela Lipovo Brdo, Botinac, Rakitnica i Čurlovac.[444] Poslije dvodnevnog boravka u ovome kraju izvršen je pokret za V. Pisanicu. Tu je brigada ostala do 28. 7. 1944. na odmoru i sređivanju jedinica.[445]

Pred štabom brigade, komandama bataljona i četa, pred partijskim ćelijama i skojevskim aktivima stajao je vrlo krupan, odgovoran i složen zadatak. Trebalo se što prije organizaciono srediti i čim prije zaliječiti rane od teškog i velikog gubitka. Održana su savjetovanja s komandnim kadrom, sastanci sa borcima, u partijskim ćelijama i skojevskim aktivima. Među borcima je vladala potištenost. U tih dvadeset dana u brigadi su održana 22 bataljonska i mnogo četnih sastanaka sa rukovodiocima. Upornim radom, razgovorima sa borcima, svakovrsnim analizama i sastancima ubrzo je podignut borbeni moral boraca i starješina.

442 Narodnom heroju Mojici Birti Zecu, čije ime nosi osnovna škola u Grubišnom Polju, otkrivena je u školskom dvorištu 1974. i spomen-bista. Grubišno Polje drži domicil ratne 17. udarne slavonske brigade.

443 Arhiv VII, reg. br. 1-1, K. 119/9.

444 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-59/2, K. 1136.

445 Arhiv VII, reg. br. 9-11, K. 1134.

*

Poslije napada na Ludbreg 3. bataljon je popunjen izviđačkom četom divizije[446] i izviđačkim vodom brigade i novomobilisanim borcima iz divizijskog dopunskog bataljona. Nakon odmora, sređivanja, popune i kadrovskih promjena brigada je produžila pokret preko Bilo-gore za sela V. Bastaji, Maslenjaču i G. Vrijesku. I ovdje, kao i u ranijem rejonu razmještaja, gdje je za učešće u žetvi svaki bataljon davao po 80 boraca, pomagalo se u prikupljanju ljetine. Štićena je vršidba sve do kraja jula.[447] Komandant brigade u to vrijeme bio je Milan Joka, dotadašnji komandant Osječke brigade, a zamjenik komandanta Dušan Kreča.

Dolazak brigade u širi rejon Daruvara bio je u najneposrednijoj vezi sa napadom na neprijatelja u Badljevini, koji su prvih dana avgusta izvršile jedinice 12. divizije.[448] U ovoj akciji angažovan je bio cijeli 6. korpus, sa 12, 28. i 40. divizijom[449] i Zapadnom grupom NOPOH (Daruvarski, Posavski i Bilogorski odred), artiljerijskim divizionom i diverzantskim bataljonom korpusa.[450]

446 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 13. 7. 1944, štabu 6. i 10. korpusa, Arhiv VII, reg. br. 8-4, K. 473B ; Tih dana za operativnog oficira u štabu brigade postavljen je Jovo Milaković. U štabovima bataljona premješteno je i postavljeno na druge dužnosti 6 starješina. U komandama četa 13 starješina je promijenilo dužnosti.

447 Mjesečni izvještaj štaba 28. udarne divizije od 6. 8. 1944. štabu 6. korpusa, Arhiv VII, reg. br. 31-4, K. 473B. U to vrijeme od 24. 7.1944, 21. udarna brigada nalazila se u Bosni, kamo će se polovinom septembra prebaciti cijela divizija.

448 Arhiv VII, reg. br. 29-1/1, K. 1134.

449 Treća po redu divizija u Slavoniji, 40 divizija, formirana je 15. 7.1944, a u njen sastav ušle su 18. udarna brigada i 16. omladinska brigada »Jože Vlahović«. Snage 6. korpusa u to vrijeme brojale su 10.082 borca i rukovodioca. Pregled brojnog stanja, naoružanja, socijalnog i nacionalnog sastava 6. korpusa, Zbornik, tom V, knjiga 29, str. 83.

450 Zapovijest štaba 6. korpusa od 30. 7.1944. podređenim jedinicama za napad na neprijateljski garnizon u Badljevini, Zbornik, tom V, knjiga 29, str. 564. U ovoj akciji angažovane su naše snage jačine 34 bataljona, jedan konjički eskadron i jedan diverzantski bataljon.

Zapoviješću štaba 28. udarne divizije[451] 17. udarna brigada je dobila zadatak da sa 2 bataljona 31. 7. 1944. vrši demonstrativni napad[452] na uporište u Daruvaru i tako spriječi intervencije tamošnje posade prema Badljevini, dok su ostala dva bataljona određena u divizijsku rezervu.[453]

Prvi bataljon krenuo je iz s. V. Bastaji i spustio se na raskrsnicu puteva na sjevernom dijelu sela D. Daruvar——Končanica—Ivanovo Selo. Zadatak mu je bio da jednom četom nastupa zapadnim, a drugom istočnim krakom s. D. Daruvar i sa toga pravca vrši demonstrativni napad na Daruvar. Treća četa, bez jednog voda, koji je bio određen u bataljonsku rezervu, imala je zadatak da kontroliše komunikaciju koja vodi od uporišta u s. Končanica.

Drugi bataljon, ojačan sa tri teška minobacača, krenuo je iz s. V. Bastaji, preko G. Vrijeska, do s. Vukovje, odakle je imao zadatak da se spusti do zavoja ceste između željezničke pruge i s. Vukovje i da skrene poljskim putem, gdje prelazi r. Toplicu, zatim preko k. Južinac do k. 282. Trebalo je da jednom četom osigura put koji vodi preko Daruvarskih vinograda (tt. 264) prema Petrovom vrhu i spriječi eventualni prodor neprijatelja iz Daruvara ka k. Južinac, a jednom četom da posjedne kuće na k. 288 radi osiguranja teških minobacača čiji su vatreni položaji za tučenje Daruvara bili u ovome rejonu. Treća četa, u rejonu k. 263, osiguravala je vatrene položaje artiljerijskog diviziona korpusa.

Jedinice su 2. 8. 1944. izjutra otpočele sa demonstrativnim napadom, otvarajući vatru bez pokreta unaprijed. Iako je u Daruvaru imao vrlo jake snage, između ostalog i 3 tenka, neprijatelj nije kretao u pomoć napadnutoj posadi u s. Badljevina.[454] Osim toga dijelovi 2. bataljona vodili

451 Izvještaj štaba 6. korpusa od 7. 9.1944. Glavnom štabu Hrvatske o akciji na Badljevinu, Zbornik, tom V, knjiga 33, str. 101.
452 Arhiv VII, reg. br. 13-2, K. 1124.
453 U rejonu s. Pododborski Doljani.
454 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 3. 8.1944. štabu 6. korpusa o fingiranom napadu na Daruvar, Arhiv VII, reg. br. 30-4, K. 473B. U to vrijeme brojno stanje brigade bilo je 1.030 boraca i starješina. Od toga 727 seljaka, 251 radnik, 48 intelektualaca, namještenika, đaka i dr., Arhiv VII, reg. br. 43-1/2, K. 475.

Pjevački hör 1. bataljona — priredba u Velikim Bastajima avgusta 1944. godine

su borbu sa neprijateljem i kod s. Batinjani, ali bez vidnijih rezultata.

Po izvršenju zadatka u rejonu Daruvara brigada je u selima V. Bastaji, Maslenjača, G. Vrijeska i Sirač. Kako je nakon toga neprijatelj iz Daruvara izvršio ispad veoma jakim snagama, brigada se iz Sirača prebacila u sela Kip i Miljanovac.[455]

Jula 1944. u bataljonima su formirane prateće čete. Time su bataljoni dobili veću mogućnost manevra vatrom i u napadu i u odbrani.

ŽITO ZA BANIJU

Polovinom avgusta skoro divizija Čerkeza se kretala komunikacijom Slavonska Požega—Pakrac. Štab 6. korpusa naredio je 28. udarnoj diviziji[456] da ih napadne. S tim

455 Mjesečni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 6. 8.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 14-2, K. 1124.

456 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-59/2, K. 1136.

u vezi jedinice 17. udarne brigade krenule su pravcem s. Sirač—Javornik (tt. 718)—Metla (k. 778) i na dionici od s. Buč do s. Grahovljani napadale bočna osiguranja i zaštitnice ovih neprijateljskih snaga. Poslije borbi na ovome sektoru dva bataljona su ostala na odmoru u selima Pasikovci i Sloboština, a druga dva u selima Zabrdske Prgomelje i Zabrdski Tisovac, da bi se poslije samo dva dana prebacili u sela Brezovac, Lovska i Grabovac, gdje su vršene potrebne pripreme za prevoz i osiguranje transporta žita za Baniju.

Karavan zaprežnih kola, natovarenih sa oko 10 vagona žita, obezbjeđivan je zajedno sa Brodskom brigadom preko željezničke pruge i r. Save noću 20/21. avgusta. Jednim bataljonom trebalo je obezbijediti prelaz preko pruge na dionici Banova Jaruga—Novska, a dijelom snaga i prelaz, odnosno prebacivanje transporta preko r. Save kod s. Lonja.[457] Prijelaz željezničke pruge na oko 1 km od željezničke stanice u s. Lipovljani obezbjeđivao je 1. bataljon, kome su, štiteći transport, 3 borca poginula i 4 ranjena.[458] Ostali bataljoni imali su ulogu neposrednog obezbjeđenja transporta.[459] Prilikom prelaska karavana preko željezničke pruge Novska—Banova Jaruga na jedinice brigade koje su neposredno obezbjedivale transport neprijatelj je otvorio vatru pa su i tada još 2 borca poginula i jedan je ranjen. Pošto je cijela kolona odmakla od željezničke pruge, 1. bataljon se svio u marševsku kolonu i nastavio pokret sa transportom žita.

Kao što je 1. bataljon obezbjeđivao prebacivanje transporta preko željezničke pruge kod s. Lipovljani, tako je i 2. bataljon imao zadatak spriječiti intervenciju neprijatelja iz uporišta u sela Puška i Jasenovac. S tim u

457 Pravac kretanja bio je sela Stanovi—Lipovljani—Kraljeva Velika—Lonja.

458. I dijelovi 4. bataljona bili su u zasjedi na željezničkoj pruzi Sunja—Dubica, desna obala r. Save. Komandant i politički komesar bataljona u to vrijeme bili su Mirko Nevajda i Cvijo Džakula. Izvještaj štaba 4. bataljona od 10.9.1944. štabu 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 13-7, K. 1135.

459 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 22. 8. 1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 18-2, K. 1124.

vezi izvršio je napad na jedan istureni bunker[460] na r. Trebež, čijim bi se zauzimanjem bolje kontrolisao okolni teren. Međutim, kada je otpočeo napad na bunker, jake neprijateljske snage iz uporišta u selima Puška i Jasenovac su intervenisale i potisnule 3. bataljon, koji je na tome pravcu bio na obezbjeđenju, pa je napad na bunker obustavljen. Ipak, zadatak je izvršen u potpunosti.

Žito je preko Save prebačeno. Dalje praćenje karavana produžili su još malo 1. i 4. bataljon brigade, koji su ga kod s. Papići predali 1. banijskom odredu.[461]

Po izvršenom zadatku[462] brigada se razmjestila u rejon sela Lovska, Brezovac, Livadani i zadržala se tu nekoliko dana. Imala je slabije borbe bez značajnijih rezultata i to u rejonu sela Jagma i Dobrovac.

Naredbom štaba 17. udarne brigade od 26. 8. 1944. za uspješno vođenje borbe na zasjedi u toku praćenja transporta žita kod uporišta u s. Puška pohvaljeni su borci i rukovodioci 3. bataljona, a borci i rukovodioci 2. bataljona za uspješne borbe pri napadu na bunker na r. Trebežu i za borbu na zasjedi kod s. Dobrovac. Posebno je istaknuta 2. četa 2. bataljona, zatim mlađi vodnik Mitar Popović i politički delegat Ivan Zivko, koji su bacali bombe i vrećice eksploziva u neprijateljske rovove. Pohvaljeni su i svi borci i rukovodioci 1. čete 2. bataljona.

Dok je Brodska brigada napadala neprijatelja u s. Kukunjevac, 2. bataljon je 24. i 25. 8. 1944. bio na osiguranju pravca od Uporišta u Lipiku. Položaji bataljona protezali su se linijom k. 286 — preko pruge i komunikacije do ispred s. Dobrovac. Na k. 286 položaje je posjela jedna četa 4. bataljona. Lijevo od 2. bataljona na položajima su bile čete 3. bataljona. Prvog dana u jednom navratu, a drugi dan dva puta neprijatelj je pokušao iz Lipika da pritekne u pomoć napadnutoj posadi u s. Kukunjevac, ali je sva tri puta bio odbijen. Samo pred frontom 2. bataljona iz jedne ustaške satnije bilo je 8 poginulih i desetak ranjenih.

460 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 20.8.1944, Arhiv VII, reg. br. 30-4, K. 1135; Bataljon je imao jednog poginulog i jednog ranjenog borca.

461 Arhiv VII, reg. br. 23-1/1, K. 1134.

462 Arhiv VII, reg. br. 32-1, K. 1134.

Vezista iz 2. bataljona priključio je tom prilikom telefon na liniju veze sa Lipikom. Domobran na centrali, kada je čuo da je u vezi sa partizanima, postao je nenadano partizanski obavještajac. Davao je komandantu bataljona dosta tačne podatke o sva tri napada na položaje brigade. Na primjer: »Evo postrojava se 150 domobrana i krenulo je pravcem...« Ili: »Artiljerija vas tuče sa V. P. iz rejona«. Cak je kazao da je rodom iz Hrvatskog Karlovca.[463]

U ovoj borbi istakli su se vodnik Antun Fadiga, koji je likvidirao neprijateljskog mitraljesca i zaplijenio taj mitraljez, zatim politički delegat iz prateće čete Rudolf Grivić i borac Joakim Papuga.[464]

Nakon ovoga brigada je krenula u sela Sređane i Golubinjak, gdje se zadržala nekoliko dana. Za to vrijeme 2. bataljon je izvršio napad na neprijateljsku posadu blizu željezničkog mosta kod s. Krndija. Pri tome je zarobio 33 domobrana i jednog oficira i zaplijenio 4 puškomitraljeza, 2 automata i 27 pušaka, te troja kola druge vojne opreme i materijala. Bila je to vrlo uspješna akcija, koja se završila miniranjem željezničkog mosta.

*

Kako je pred cijelu diviziju, pa prema tome i pred 17. udarnu brigadu, ponovo postavljen zadatak rušenja pruge Beograd—Zagreb, brigada se prebacuje u sela Subocka, Kričke i Livadane kako bi bila što bliže pruzi, odnosno u što povoljnijem položaju za njeno rušenje na dionici Novska—Okučani,[465] određenije na dionici s. Okučani—Rajić——Paklenica.[466] U svrhu neposrednih priprema za izvršenje ovoga zadatka 31. 8. 1944. brigada je prešla:[467] 1. bataljon u s. G. Rađenovci, 2. u s. Bijela Stijena a 3. i 4. bataljon u istočni dio s. Brezina. Jedinice brigade pri rušenju pruge

463 Prema kazivanju Milana Joke.

464 Izvještaj štaba 2. bataljona od 25. 8.1944. štabu 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 41-4, K. 1135.

465 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-61/2, K. 1136.

406 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 1.9.1944, Arhiv VII, reg. br. 31-1, K. 1134.

467 Isto.

imale su ove zadatke:[468] jedna četa ostavljena je na raspolaganje štabu 3. bataljona, a jedna četa imala je zadatak da u s. Kovačevac smijeni dio snaga 2. bataljona. Drugom bataljonu naređeno je da postavi osiguranje na pravcu sela Lipik—D. Cagliò a 3. bataljonu da sa dvije čete eksplozivom ruši prugu na dionici sela Rajić—Paklenica, zaključno sa k. 121 i 97, a jednom četom da se osigura od sela Rajić i Jazavica. Četvrti bataljon je kao i treći trebalo da ruši prugu, ali na dionici Okučani—Rajić, od k. 118 do k. 102 sa dvije čete, a da se ostalim snagama osigura sa pravca Rajić i Okučani.

I u narednih 5 dana, do 4. 9. 1944, brigada je svaku noć minirala prugu i za to vrijeme ju je presjekla na 345 mjesta.[469] Brodska brigada je tih dana takođe dejstvovala na pruzi.

U avgustu nije bilo značajnijih borbenih rezultata, ali je bilo dosta dugih i napornih marševa.

468 Zadaci jedinica unekoliko su izmijenjeni 2.9.1944. dodatkom zapovijesti štaba 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 31-1, K. 1134 i reg. br. 42-4, K. 1135.

469 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-62/2, k.1136.

ZA BOSNU I SRBIJU

U toku avgusta 1944. godine na evropskim ratištima desile su se značajne promjene. Crvena armija otpočinje borbena dejstva na Balkanu radi izbacivanja Rumunije i Bugarske iz fašističkog bloka, dok su jedinice 8. britanske armije zauzele Firencu. Rumunija je prekinula diplomatske odnose sa Njemačkom, obustavila borbu protiv Crvene armije i objavila rat Njemačkoj. Carevina Bugarska do tada u okviru i na strani sila fašističke osovine objavila je neutralnost i nastojala kontaktima sa zapadnim saveznicima, uz njihovu podršku, izbjeći bezuvjetnu kapitulaciju. Krajem mjeseca jedinice Crvene armije ušle su u glavni grad Rumunije — Bukurešt.

Tridesetog avgusta vrhovni komandant NOV i POJ maršal Tito uputio je poziv pripadnicima kvislinških formacija u našoj zemlji da stupe u borbu protiv neprijatelja naših naroda. Suprotno tome, kaže se u pozivu, svima onima koji poslije 15. 9. 1944. ostanu u tim formacijama biće suđeno kao izdajnicima. U takvoj opštoj situaciji, i pod uticajem poziva druga Tita, u jedinice 28. udarne divizije, kao i u ostale jedinice u Slavoniji, stupali su pripadnici domobranskih jedinica.

Po okončanju zadataka na željezničkoj pruzi brigada je 5. 9. 1944. krenula pravcem sela Bijela Stijena—Sirinci—Sagovina—Giletinci—Opršinac i stigla u sela Vučjak, Ivandol i Oblakovac. Bio je to početak velikog marša cijele 28. udarne divizije za Srbiju preko istočne Bosne.[470] Poslije

470 Vrhovni komandant NOV i POJ drug Tito odlučio je sprovesti svoju raniju zamisao o prenošenju težišta ratnih operacija u Srbiju. Zato je najprije trebalo stvoriti oslonac na prilazima Srbiji, u Crnoj Gori i istočnoj Bosni i u Srbiji, između Lima

kraćeg odmora nastavljen je pokret preko sela Velika i Kaptol za Kutjevo.[471] Sa kutjevačkog sektora nastavljen je pokret[472] 12. 9. 1944. pravcem sela Grabarje—Mihaljevci——Kalinić za s. Buk, gdje je dat jednodnevni odmor, a onda u rejon Vrčindol, Lovčić. Tu je vršena priprema jedinica radi prelaska preko glavne željezničke pruge i ceste, odnosno za prijelaz preko Save.[473]

Forsiranje Save brigada je izvršila pod prilično teškim uslovima.[474] Trebalo je prije svega likvidirati neprijatelja u Slavonskom Kobašu, a zatim, pošto se nije raspolagalo nikakvim plovnim sredstvima, pronaći čamce i druga priručna sredstva radi prelaska Save. Po podacima, dobijenim od obavještajne službe, znalo se da nešto čamaca ima u Slavonskom Kobašu i okolnim selima.

Širi rejon, odnosno liniju Nova Gradiška—Kapela Batrina—«Slavonski Brod pokrivala je, pored ustaško-domobranskih snaga i jedna kozačka divizija. Njen je glavni zadatak bio da čuva glavnu željezničku prugu i komunikaciju Nova Gradiška—Slavonski Brod. U Slavonskom Kobašu nalazio se jedan divizion Čerkeza sa isturenim dijelo-

i Ibra, a potom sa tih područja izvršiti prodor u zapadnu Srbiju i Šumadiju. Na osnovu takve odluke izdate su odgovarajuće direktive, između ostalih i jedinicama 28. divizije da se prikupe u rejonu Zvornika i prebace preko r. Drine na sektor Krupnja. Put je vodio preko r. Save, kroz Bosnu, pa preko Drine u Srbiju i trajao je, ispunjen marševima i borbama, skoro mjesec dana. Na taj marš divizija je pošla bez 21. udarne brigade, koja se ranije, tokom jula, prebacila u Bosnu, Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, Beograd, 1958. II knjiga, str. 243.

471 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-62/2, K. 1136.

472 Operacijski dnevnik 28. udarne divizije za period od 12. 9. 1944. do 13. 3. 1945, Arhiv VII, reg. br. 15-2/21, K. 1125.

473 Ü 17. udarnoj brigadi bilo je tada oko 400 bosih boraca; Izvještaj političkog komesara 17. udarne brigade od 6.10.1944. političkom komesaru 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-5, K. 1136.

474 U okviru procjene situacije na našem ratištu posebno se isticao značaj Srbije, odnosno moravsko-vardarskog pravca. Zato je donijeta odluka da se u Srbiju upute dva korpusa i tri divizije NOVJ. U njihovom sastavu bila je i 28. udarna divizija.

vima za osmatranje duž obala r. Save, istočno i zapadno od ovog uporišta.[475]

Iz rejona prikupljanja u s. Lovčić radi prijelaza željezničke pruge i ceste jedinice 17. udarne brigade krenule su oko 12 časova 13. 9. 1944. godine. Istovremeno pošle su i sve ostale jedinice divizije. Prijelaz je bio najpodesniji na sektoru sela Stupnik i Slatnik. Neprijatelj je ometao pokret otvarajući vatru iz bunkera koji su se nalazili uz cestu i prugu. Već oko 23 časa brigada, odnosno cijela divizija našla se u širem rejonu s. Kuti. Brodska brigada prešla je r. Mersunju i pravcem k. 89 (Veketiš)—Hrastić—k. 89—Ribanjska izbila na r. Savu. Dijelovi brigade postavili su osiguranje od Slavonskog Kobaša kod Gložde i od N. Kobaša do k. 91. Istovremeno tokom noći dijelovi Brodske brigade I divizijski diverzantski bataljon su rušili željezničku prugu.

Odsjek prelaza određen za prebacivanje jedinica 17. udarne brigade branila je neprijateljeva posada — Čerkezi iz Slavonskog Kobaša. Njenom likvidacijom otvarao se put ka Bosni i 17. brigada je tome energično pristupila. Značajnu ulogu u krčenju puta diviziji imala je upravo 17. udarna brigada.[476] Njen 1. bataljon je imao zadatak da sruši most na r. Orljavi i onemogući intervenciju neprijatelja sa sjevera, od s. Lužana. Četvrti i 2. bataljon trebalo je da u najkraćem mogućem vremenu likvidiraju uporište u Slavonskom Kobašu i potom prikupe sve čamce kojima je neprijatelj raspolagao, a 3. bataljon da posjedne položaje na liniji Gornje Polje—(k. 92)—Hrastići.

Napad je otpočeo 4. bataljon i poslije jednočasovne žestoke borbe likvidirao neprijateljske snage u jugoistočnom dijelu SI. Kobaša. Neprijatelj je odstupio u pravcu N. Kobaša. Nešto kasnije otpočeo je dejstva i 2. bataljon produživši gonjenje neprijatelja sve do kraja sela. Četvrti bataljon je čistio ostatke neprijateljevih snaga koje su se još zadržale u Slavonskom Kobašu. Za to vrijeme 3. bataljon već je prikupio sredstva za prebacivanje i otpočeo sa pre-

475 Prijelaz preko r. Save, Arhiv VII, reg. br. 22-2, K. 1124.

476 Brodska brigada na svom sektoru nije imala borbi, i po prebacivanju na drugu obalu obrazovala je bočnu zaštitnicu, sa pravca Bosanski Dubočac, Monografija, 25. brodska brigada, Nail Redžić, str. 183—184.

lazom preko rijeke. Međutim, 14. septembra ujutru neprijateljeve snage koje su se uspjele izvući iz Slavonskog Kobaša i jedinice iz susjednih uporišta krenule su dvjema kolonama u napad. Jedna kolona kretala se iz s. Lužani, na lijevo krilo brigade, a druga kolona iz s. Oriovac na središnji dio borbenog poretka brigade u mostobranu. Neprijatelj je osnovne snage usmjerio na sjeverozapadni dio Slavonskog Kobaša, nastojeći nabaciti snage brigade na r. Savu. Brigada se aktivno branila vršeći uporno protivnapade.

U ovoj fazi borbe 4. bataljon se sa teškim naoružanjem prebacio i stvorio mostobran na komunikaciji istočno od Bosanskog Kobaša. Kako je neprijatelj sve svoje snage usmjerio da bi zauzeo zapadni dio Slav. Kobaša, mjesto prijelaza pomjereno je jugoistočnije, da bi se izbjegla vatra neprijateljskog teškog naoružanja. Pritisak neprijatelja nije jenjavao, a prema mjeri napredovanja neprijatelja sužavao se prostor koji su branile jedinice 17. udarne brigade. Broj boraca na slavonskoj strani brzo se smanjivao dobro organizovanim i efikasnim prevoženjem. Kada se neprijatelj oko 15 sati 14. 9. 1944. dohvatio prvih kuća u Slavonskom Kobašu, sve snage 17. udarne brigade već su bile na bosanskoj strani. Za to vrijeme nekoliko kilometara nizvodno preko Save su se prebacile i Brodska brigada i divizijski dijelovi. Tako se cijela divizija uspješno prebacila u Bosnu i savladala još jednu tešku prepreku na predstojećem putu za Srbiju.

U borbama na Savi ispoljili su se ne samo hrabrost i odvažnost boraca i starješina nego i sposobnost brzog i uspješnog prilagođavanja čestim promjenama situacije. Napad je smjenjivala odbrana a i jedno i drugo bilo kombinovano prevoženjem i stvaranjem mostobrana na bosanskoj strani. Bio je to dokaz sposobnosti štabova, komandi i starješina, njihovog visokog borbenog morala i vjere u svoje borce i potčinjene, čiji su se kvaliteti i ovom prilikom dokazali.

Presudno u svemu je bilo to što se dejstvovalo brzo, pa neprijatelj nije mogao preduzeti efikasne protivmjere. Zahvaljujući svemu tome i gubici brigade su bili samo 3 poginula i 24 ranjena.

Zarobljeno je 10 i oko 30 poginulo neprijateljevih vojnika, zaplijenjena su troja kola vojničke opreme, jedan puškomitraljez i 30 pušaka.

Bila je to značajna pobjeda. Izvršen je još jedan veoma složen zadatak, forsiranje rijeke.

*

Brigada se našla u Bosni, a Slavonija je ostala duboko u srcima boraca. Sa sjetom su bacali pogled na Dilj i Slavoniju uvjereni da će povratak biti pobjedonosan.

Po prebacivanju u Bosnu jedinice su 14. i 15. septembra ostale kratko na sektoru Smrtić i Kunovo, odnosno u selima Šibovska, Stivar i Prnjavor. Tih dana, odazivajući se pozivu vrhovnog komandanta NOVJ, u 17. udarnu brigadu je prešlo oko 250 domobrana iz Dervente sa naoružanjem i svojim starješinama.

BORBE U ISTOČNOJ BOSNI

Od 15. do 22. septembra brigada maršuje prema r. Bosni s ciljem njenog forsiranja.[477] Bio je to u stvari početak dugog marša kroz Bosnu.[478]

U svojoj direktivi Vrhovni štab NOV i POJ upoznaje 12. korpus sa zadatkom 28. udarne divizije. U njoj se između ostalog kaže:

»28. divizija prebaciće se ovih dana u Bosnu, ona će sa 3. korpusom preduzeti čišćenje Majevice, Posavine i Semberije, zatim će kao pobočnica ostali na sektoru Majevica—Semberija, spremna da se po potrebi i našem naređenju prebaci u Srbiju«.

Između Maglaja i Žepča, u rejonu Globarice, nedaleko od Zavidovića, brigada je gazom prešla r. Bosnu.[479]

Po prijelazu u istočnu Bosnu najveći problem bila je ishrana. U Slavoniji, osim u ofanzivama, u tom pogledu nije

477 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-63/2, K. 1138; Operacijski dnevnik 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 15-4/2T, K. 1125.

478 Arhiv VII, reg. br. 8-10, K. 589 B.

479 Teren koji je trebalo prijeći do r. Bosne bio je brdovit, slabo komunikativan i dosta pošumljen, što je otežavalo pokret. Bio je slabo naseljen i ekonomski slab i iscrpljen pa je ishrana bila otežana, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125.

bilo većih teškoća, ali u Bosni, odmah od početka, snabdijevanje je bilo velika briga svih komandi i štabova.

U toku prelaza r. Bosne ujutro 21. 9. 1944, pored manjih čarki sa četničkim grupicama, došlo je i do sukoba sa jačim neprijateljevim snagama iz Maglaja, podržanim oklopnim vozom i sa 3 tenka. Poslije tročasovne borbe neprijatelj je odbijen, a uništen je jedan tenk. Gubici brigade: 5 poginulih i 7 ranjenih.

O čemu se radilo? Oko 8 časova komunikacijom od Maglaja na položaje 3. bataljona napad su izvršili Nijemci i četnici, podržani sa 3 tenka, a od Zepča i oklopnim vozom. Pritisak neprijatelja između Maglaja i N. Šehera bio je veoma jak, naročito na 3. četu. Osobito uporno neprijatelj je nadirao u rejonu sela Sniježnica i D. Krčevina. Razvila se teška, ogorčena borba. Iako vrlo uporan, neprijatelj je odbijen pretrpjevši gubitke od oko 25 poginulih, među kojima je bio i jedan komandant četničkog bataljona.[480]

Jedan vod iz brigade nije se, međutim, te noći uspio prebaciti preko r. Bosne, već je to učinio tek poslije nekoliko dana. Jedinice 17. udarne brigade zato su se zadržale na liniji sela Bakotić—Maluge—Vuka—M. Ravan. U s. Bakotiću zarobljeno je 10 četnika i zaplijenjena pokretna ambulanta. U ovome rejonu brigada se zadržala i 23. septembra, odakle je izvršila pokret u s. Tumare.

Poslije kraćeg odmora nastavljen je pokret i 24. septembra brigada je u Puračiću, a sutradan u Tuzli, u njenom sjevernom i istočnom dijelu.

NA MAJEVICI

Tih dana od štaba 3. korpusa[481] NOVJ primljeno je naređenje da se u vezi s naređenjem Vrhovnog štaba NOV i POJ u brigadama odmah formiraju izviđačke čete od oko 30 boraca. Bilo je to od velikoga značaja, jer je trebalo dobro pratiti pokrete; mjesta zadržavanja i ponašanje nepri-

480 Izvještaj štaba 3. bataljona od 1.10.1944. štabu 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 45-4, K. 1135.

481 Naređenje štaba 3. korpusa NOVJ od 24. 9.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 24-3, K. 1123.

jatelja. Pred brigadom su ovdje bili četnici, ali ne u većim formacijama, sa svojom poznatom taktikom — pripucaj pa bježi. To je nalagalo veliku opreznost i stalnu spremnost da se reaguje na njihove prepade i zasjede, jer su četnici izbjegavali pravu borbu.

Pred cijelom divizijom stajao je zadatak da se četnici stalno napadaju. U tom cilju 17. brigada je 26. septembra izvršila marš ka s. Požarnica sa zadatkom da razbije četnike u ovome selu. Četnici su pružili slab otpor i povukli se u pravcu s. Busija[482] (k. 847).

Stab 3. korpusa NOVJ je 22. 9. 1944. naredio štabu 28. udarne divizije[483] da u sadejstvu sa drugim jedinicama 3. korpusa pristupi čišćenju Majevice, Posavine i Semberije od neprijatelja a da po izvršenju tog zadatka posjedne položaje na lijevoj obali r. Drine, na potezu Zvornik—Bijeljina, u ulozi bočnog osiguranja naših snaga u Srbiji. Pokret je bio naređen za 25. septembar u 14 časova opštim pravcem s. Lopare—Bijeljina. Sedamnaesta udarna brigada bila je jedna od tri divizijske kolone i kretala se pravcem Simin Han—Požarnica—s. Sniježnica—G. i D. Pilića—Janja, čisteći od četnika centralni i istočni dio Majevice.

U ovim borbama nije bilo značajnijih rezultata, pošto su grupe četnika bježale, osim što je zaplijenjen jedan magacin soli. U početku su se naše čete pri napadu razvijale u streljačke strojeve, ali, kada se uvidjelo kakvom taktikom se služe četnici, napadi su vršeni u odjeljenskim kolonama.

Sutradan je nastavljen pokret pravcem sela Priboj——Sniježnica—Krstac. Na ovom maršu vođene su sporadične borbe sa tzv. »zelenim kadrom«. Jedinice brigade su se 28. septembra rokirale prema Bogutovom Selu i tu vodile borbe manjeg obima sa istim neprijateljem, dok su dva bataljona vršila osiguranje sa pravca Krstac i Teočak. Na sektoru Krstača uskoro se našla cijela brigada radi čišćenja istočnog dijela Majevice od četnika.

482 Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125.

483 Zapovijest štaba 3. korpusa od 22.9.1944. štabu 28. udarne divizije, reg. br. 15-1, K. 408.

U međuvremenu od naših obavještajnih organa dobijem su podaci da se u Branjevu nalazi štab Draže Mihailovića sa grupom četnika. S tim u vezi 17. udarna brigada[484] je dobila zadatak od štaba 28. udarne divizije da ovu četničku grupu uništi. Prvom, 2. i 4. bataljonu je naređeno da razbiju četničke snage u širem rejonu Branjevo, pretresajući temeljito cijeli teren. Treći bataljon je dobio zadatak da osigurava ova dejstva sa pravca s. Ugljevik i Teočak. Brigada je 30. septembra prišla izvršenju zadatka i preko Teočaka spustila se u G. i D. Piliću, ali nije naišla na ozbiljniji otpor četnika niti na Dražinu grupu. Nailazilo se samo na manje četničke grupe, koje su se uz slab otpor povlačile. U toku ovih dejstava iz brigade su ranjena 4 borca.

U Teočaku je došlo do kraćeg sudara jedne grupe zelenog kadra[485] sa grupom naših boraca. Sukob je prošao bez gubitaka za obje strane.

Krajem septembra glavnina divizije izvela je neuspio napad na vrlo jako neprijateljsko uporište u s. Koraju. Pored 3 bataljona iz 21. i 3 iz Brodske brigade u napadu su učestvovala i 2 bataljona 17. udarne brigade. Loša organizacija, dosta improvizacije i vrlo nepovoljni vremenski uslovi uzrok su neuspjeha.

484 Zapovijest štaba 17. udarne brigade od 30. 9.1944. potčinjenim jedinicama, Arhiv VII, reg. br. 47-4, K. 1135. Zapovijest štaba 28. udarne divizije od 30. 9.1944. poteinjenim jedinicama, Arhiv VII, reg. br. 25-3, K. 1125.

485 Naziv za neke domobranske jedinice u istočnoj Bosni. Početni oblik organizovanja datira od 1941, kada je Muhamed Hadžiefendić formirao domobransku dobrovoljačku pukovniju. Po varošicama i većim selima bile su locirane satnije a po manjim (nekim) selima vodovi. Narod ih je zvao — Legija. Uglavnom su bili vezani za teritoriju. Oslobođenjem Tuzle oktobra 1943. raspada se ova pukovnija; jedni odlaze u NOV i POJ, drugi kućama ili u druge domobranske jedinice. Kasnije Nešet Topčić formira tzv. »bosanske planince«, čime se nastavlja tradicija Hadžiefendićeve pukovnije, koji su i dalje vezani za svoja mjesta, varošice, sela i zaseoke. Oni su oko svojih kuća, pa su neki od njih čak i sami kupovali lično naoružanje i zato su ih zvali i zeleni kadar. U reorganizaciji OS NDH krajem 1944. bosanski planinci uključeni su u ustaško-domobranske divizije.

SVE BLIŽE DRINI

Beogradski strategijski čvor predstavljao je težište odbrane Balkana. Njegovim likvidiranjem otvarao se put u Panonsku niziju, ka Budimpešti i Beču, i bitno otežavala mogućnost organizovanja stabilnog fronta njemačkih snaga za sprečavanje prodora naših snaga ka sjeverozapadu.

Kada su jedinice 3. ukrajinskog fronta Crvene armije 10. 10. 1944. izbile u rejon V. Plana i uspostavile kontakt sa jedinicama 1. armijske grupe NOVJ, koje su inače već ranije bile usmjerene prema Beogradu, njemačke snage u Srbiji su dovedene u veoma nepovoljan položaj. Jedinice sjeverno od linije Petrovac—Velika Plana—Mladenovac——Obrenovac bile su pod komandom štaba armijske grupe »Felber«, koja je bila potčinjena komandi 2. oklopne armije, dok su one južno od te linije bile potčinjene štabu 34. armijskog korpusa, koji je bio pod komandom Grupe armija »E«. Zato je komandant Jugoistoka, cijeneći izvanredan značaj beogradskog čvora, odlučio organizovati otpor na širem prostoru Beograda i stvoriti uslove Grupi armija »E« da sa juga jačim snagama izvrši prodor ka Beogradu.[486] Sljedstveno takvom planu armijska grupa »Felber« je imala zadatak da brani prostoriju južno od Beograda, dok se ne spoji sa Grupom armija »E«. Upornom odbranom ove njemačke snage trebalo je da prije spajanja sa Grupom armija »E« stabilizuju front južno od Beograda. Naravno, u tome nisu uspjele, jer je njihov otpor slomljen, pošto je zajedničkim napadima NOVJ i Crvene armije oslobođen Beograd.[487]

U takvoj opštoj i posebnoj situaciji od početka oktobra 1944. odvijaju se i dejstva 28. udarne divizije, odnosno njene 17. udarne brigade kroz istočnu Bosnu, pri prelazu

486 Time se i objašnjavaju vrlo uporne i žilave borbe, vođene 1944. oko Beograda, Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945, Beograd, 1957, str. 111.

487 Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, II knjiga, Beograd, 1958, str. 311 i 312.

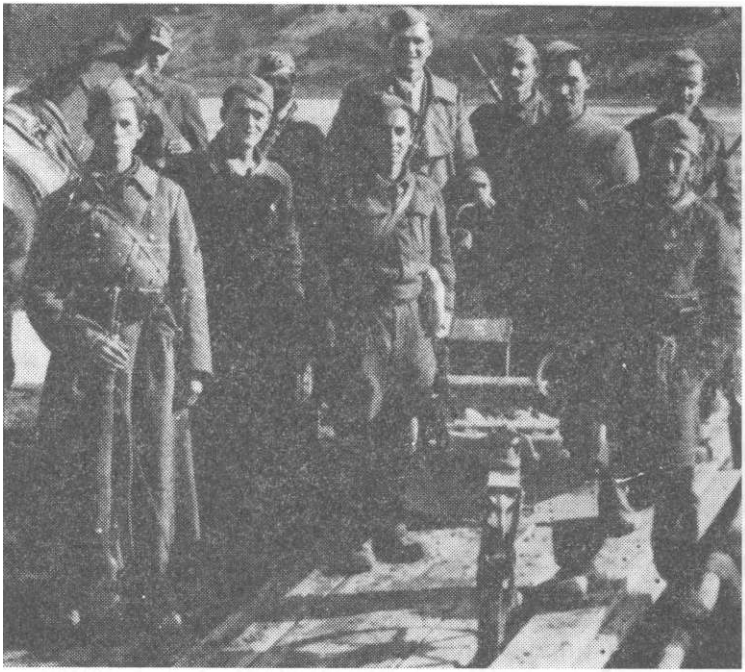

Oktobar 1944. Preko Drine u Srbiju kod Zvornika

preko Drine i u napredovanju ka Beogradu radi učešća u beogradskoj operaciji.[488]

488 Krajem septembra 1944. u sastavu NOVJ bilo je 14 korpusa (50 divizija), veliki broj brigada i partizanskih odreda i Korpus narodne odbrane. Neprijateljeve snage bile su na našem prostoru još uvijek brojne. Samo od njemačkih snaga bilo je 14 kompletnih i 8 nekompletnih divizija i veliki broj raznih pukova i bataljona, ukupno oko 270.000 vojnika; zatim 37 ustaško-domobranskih brigada i drugih manjih jedinica, svega oko 150.000; četnika je bilo oko 60.000, Nedićeve srpske državne straže 17.000, balista oko 15.000, slovenačkih domobrana oko 14.000 i Muslimanske milicije u BiH oko 4.000, dok je Ruski bjelogardejski korpus brojao oko 6.000. Kvislinških snaga bilo je, dakle, ukupno 270.000, a svega svih pripadnika neprijateljskih formacija oko 570.000.

Prvog oktobra 17. udarna brigada maršuje pravcem sela Branjevo—Potok za s. Čengić i zadržava se u zaseocima Tornici, Lučići, Brezovica.[489] U toku marša kod s. Dubokog Potoka[490] došlo je do iznenadnog sukoba 4. bataljona sa jednom grupom od oko 40 pripadnika njemačke 13. SS divizije iz uporišta u s. Janji. U kratkotrajnom okršaju neprijatelj je imao 10 poginulih i jedan vojnik mu je zarobljen. Zaplijenjen je 1. brdski top 75 mm, jedan teški minobacač, jedan puškomitraljez i 10 pušaka, kao i jedan automobil-amfibija. Iz bataljona je u ovoj borbi ranjeno sedam boraca.[491]

NAPAD NA UPORIŠTE U JANJI

U ovome rejonu brigada se zadržala i 2. oktobra, pripremajući se za predstojeći napad na uporište u s. Janji, odakle je neprijatelj uspješno kontrolisao komunikaciju Bijeljina—Zvornik pa ga je bilo neophodno likvidirati i osloboditi komunikaciju. Uporište je branilo oko 250 Nijemaca i oko 100 zelenokadrovaca.

Zapovijest štaba 17. udarne brigade za napad na uporište u Janji izdata je usmeno. Prvom bataljonu je naređeno da nastupajući komunikacijom od Bijeljine i s. Modrana napadne uporište sa sjeveroistoka, a 2. bataljon da od Zvornika napadne uporište sa juga i jugoistoka; 3. bataljon je trebalo da od s. D. Trnava kontroliše pravce od s. Ugljevika i spriječi neprijateljevu intervenciju sa te strane. Četvrti bataljon bio je u ulozi divizijske rezerve u s. Bjeloševac. Početak napada je određen za 3. 10. 1944. u 03.00 časova.

U prvom jurišu 1. bataljon je razbio neprijatelja na svom pravcu i prisilio ga na povlačenje. Drugi bataljon,

489 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-64/2, K. 1136.

490 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 1.10.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 23-2, K. 1124; Obavještenje štaba 28. udarne divizije od 1.10.1944. štabu 11. NOU divizije o razmještaju divizije, Arhiv VII, reg. br. 24-4, K. 1123; Operacijski dnevnik 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 15-9/25, K. 1125.

491 Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125.

pošto je pregazio r. Janju, ne naišavši na otpor, nije ni otvarao vatru. Međutim, neprijatelj je bio veoma oprezan i povlačio se s ciljem da bi prikupio snage i zauzeo pogodniji položaj za borbu. To mu je omogućilo da izvrši veoma snažan protivnapad i odbaci dio naših snaga. Zato je odlučeno da se za konačno slamanje njegovog otpora upotrijebe i teška oruđa. Međutim, u toku pripreme odlučujućeg udara neprijatelj se, koristeći neke slabosti naših jedinica, uspio izvući iz uporišta i pravcem Orlovo polje—Gutić Ada povući u Bijeljinu. Tako je u ranim prijepodnevnim satima bila oslobođena Janja. Neprijatelju je 20 vojnika poginulo i 13 zarobljeno, a brigadi 1 poginuo i 9 ranjeno. Zaplijenjena su 2 automobila-amfibije, 2 puškomitraljeza, 20 pušaka i mnogo druge opreme i materijala.

Po završenom napadu na s. Janja jedinice brigade su se povukle u mjesta u kojima su se i ranije nalazile, sem 1. bataljona, koji je ostao u s. Johovac. U ovim rejonima brigada se zadržala do 5. 10. 1944, kada je, oko 8 časova neprijatelj sa dvije kolone krenuo ka položajima brigade: jednom od Janje prema s. Johovac a drugom prema s. D. Mahala.[492] Kolona koja se kretala ka Johovcu dočekana je uspješnom vatrom i odbijena nazad, prema Janji, pri čemu je pretrpio gubitke od 5 poginulih i zaplijenjene su mu 3 puške i 3.000 metaka.[493]

U SRBIJI

U toku 6/7. oktobra divizijske jedinice su prelazile r. Drinu. Za to vrijeme dva bataljona su kod s. Potoka (k. 165) obezbjedivala nesmetani prelazak, dok su se druga dva bataljona kretala komunikacijom do Zvornika, gdje se na kraju cijela brigada prebacuje u Srbiju.[494] Toga časa

492 Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125.

493 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 5.10.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 25-2, K. 1124.

494 Još u proljeće i ljeto 1944. Vrhovni štab je koncentrisao u istočnom dijelu Crne Gore Operativnu grupu divizija (2. proleterska, 5. i 17. divizija); u Sandžaku 1. proleterski korpus (1. i 6. proleterska divizija) i u istočnoj Bosni 12. korpus (16. i 36. divizija), Plan je predvidio njihov prodor u Toplicu i zapadnu Srbiju radi pojačanja srpskih snaga pod komandom Glavnog

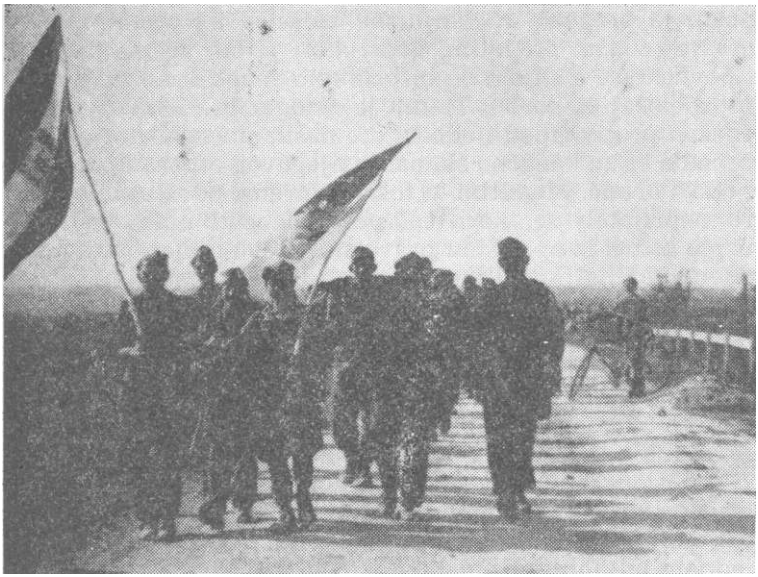

Oktobar 1944. 17. brigada na maršu kod s. Draginac

28. udarna divizija ulazi u sastav 12. korpusa (Vojvođanskog) NOVJ.

Za nešto oko mjesec dana 17. udarna brigada je prešla oko 400 km. U diviziji je tada bilo preko 2.000 bosih i slabo odjevenih, a gotovo jedna trećina od toga broja je u 17. brigadi. Usljed naboja na nogama bilo je dosta boraca izbačeno iz stroja.

štaba Srbije, da bi se preduzela zajednička ofanziva za oslobođenje Srbije i Beograda. Krajem avgusta vrhovni komandant NOVJ stavio je u zadatak ovim snagama da što prije ovladaju grebenom Rudnik—Suvobor—Sokolska planina—Cer i nastave nadiranje kroz zapadnu Srbiju i Šumadiju ka Beogradu. U okviru protivmjera njemačke Vrhovne komande Vrhovna četnička komanda objavila je 1. 9.1944. opštu mobilizaciju i počela hitno prebacivanje značajnih svojih snaga ka čačku da bi sa četnicima iz zapadne Srbije zaustavila prodor 1. i 12. korpusa NOVJ. Svi ti planovi okupatora i kvislinga nisu, međutim, uspjeli, Beogradska operacija, 20. oktobra 1944, Beograd 1964, str. 71 i 72.

U BEOGRADSKOJ OPERACIJI

Brigada se poslije napornih marševa i borbi sa Nijemcima, četnicima Draže Mihailovića, »zelenokadrovcima« i drugim neprijateljskim snagama od dana kada se prebacila u Bosnu, konačno našla u Srbiji da bi bila što bliže Beogradu i sa ostalim jedinicama iz svih krajeva naše zemlje učestvovala u beogradskoj operaciji. Sedmog oktobra

Jesen 1944. Treći bataljon na maršu od Loznice ka Beogradu

završen je prijelaz svih jedinica divizije preko Drine. Jedinice su nastavile P9kret preko Koviijače—Loznice—Mojkovica,[495] (8. 10) zatim preko Cvetulja—Crniljeva—Subotice—Koceljeva (9.10) da bi 10. oktobra stigle u rejon Uba.[496] Iz šireg rejona Uba nastavljen je pokret preko sela

495 Osmog oktobra jedinice 28. udarne divizije izbile su na liniju Draginac—Zavlaka—Cvetulje—Galović, Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125.

496 Operacijski dnevnik 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 15-14/21, K. 1125.

Konatice i Draževca za Vraniće.[497] Brigada se našla na prilazima Beogradu. Trinaestog oktobra 1944. dostignuta je linija sela Sremčica—Rušanj.[498] Sutradan je divizija izbila na liniju Zeleznik—Kneževac. Predveče je bio uspostavljen kontakt sa neprijateljem.[499]

Srpski narod je oduševljeno dočekao borce iz Hrvatske; darovi na svakom koraku, bratski stisak ruku i zagrljaji. Bolji uslovi za odmor, daleko bolja ishrana, sve je to bitno promijenilo raspoloženje boraca i starješina. Umjesto sastanaka u pokretu, sada su bili bolji uslovi za partijsko--politički rad.

Borci 17. udarne brigade i 28. udarne slavonske divizije su 14. 10. 1944, nešto prije 18 sati, pošli u napad na Žarkovo, odnosno u obračun sa neprijateljevim snagama u Beogradu.[500] Zajedno sa ostalim proslavljenim divizija-

497 Operativni izvještaj štaba 28. udarne divizije od 10.11.1944. štabu 1. proleterskog korpusa o bici za Beograd, Arhiv VII, reg. br. 34-2, K. 1124.

498 Neprijatelj se iz Sremčice povukao bez borbe.

499 Kneževac i Železnik neprijatelj je napustio bez borbe.

500 Beograd i njegovu okolinu branili su 737. puk 117. njemačke divizije, jedan tvrđavski puk, dopunski bataljon 7. SS divizije »Princ Eugen«, 28. landesšicen bataljon, nekoliko policijskih bataljona, jedan tzv. rudarski njemački bataljon iz Kostolca, 38. motorizovani protivavionski artiljerijski puk, nekoliko diviziona artiljerije 2. oklopne armije, oko 2 bataljona tenkova, dijelovi tzv. Srpskog dobrovoljačkog korpusa i Bjelogardejskog zaštitnog korpusa, dijelovi 5. motorizovanog policijskog puka i dva bataljona 750. puka 118. njemačke lovačke divizije. Ukupna snaga ove, pretežno njemačke grupacije, bila je jačine preko 20.000 ljudi, 40 tenkova i oko 170 topova i minobacača. U borbama za Beograd od 17.10.1944. učestvovala su još i 2 pristigla bataljona 750. puka 118. njemačke lovačke divizije. Oko Beograda bila su izrađena dva odbrambena pojasa — spoljašnji i unutrašnji. Unutrašnji je bio više utvrđen, protezao se periferijom grada i oslanjao na uporišta na Ćukarici, Banovom Brdu, u Košutnjaku, na Dedinju, Banjičkom Visu, Konjarniku i Velikom Vračaru. Sav grad bio je miniran i podijeljen na niz zasebnih čvorova odbrane. Nijemci su odlučili da uporno brane grad i olakšaju povlačenje njemačke Grupe armija »E« prema Sarajevu. Bili su spremni da zbog toga žrtvuju beogradski garnizon, 40 pješadijskih bataljona, 4 tenkovska bataljona, 12 artiljerijskih diviziona zemaljske i 5 diviziona protivavionske artiljerije. Ni u tome, kao što se kasnije pokazalo, nisu imali uspjeha, Beogradska operacija, 20. oktobra 1944, Beograd, 1964, str. 216 i 217.

ma i brigadama naše NOVJ Slavonci su krenuli u oslobađanje glavnog grada Jugoslavije. Bila je to bitka bratstva i jedinstva za slobodarski herojski Beograd, grad u kome su otpor i borba trajali tri i po godine, u kome su skojevci, i članovi KPJ, omladinke i omladinci i ostali rodoljubi svakodnevno davali neprijatelju do znanja da nisu pokoreni.[501]

Toga dana borci i starješine 17. udarne brigade sa pravca Zeleznika napali su neprijatelja u Zarkovu.[502] Od 14. 10. 1944. beogradska operacija ulazi u završnu fazu. Na liniji Zeleznik—Kneževac nalazile su se 17. i 21. udarna brigada.

Sedamnaesta udarna brigada je sa 5. kozaračkom brigadom 11. divizije pred veče 14. oktobra napala neprijatelja u s. Zarkovo.[503] Tokom večeri i noći jedinice brigade

501 Beograd je od najstarijih vremena zbog svoga strategijskog položaja zauzimao značajno mjesto u historiji. Za Beograd su se borili Kelti, Rimljani, Goti, Huni, Sarmati, Avari, Sloveni, Mađari, Bugari, Turci i Nijemci. Više puta je bio rušen i uništavan požarima.

502 Proboj spoljnje odbrane Beograda otpočeo je još 13/14.10.1944. Lijevo od 28. udarne divizije napadala je 16. vojvođanska divizija a desno 11. divizija 12. korpusa. U rejonu Žarkova ove divizije su bile zaustavljene jakom vatrom neprijatelja. Pored ovih triju divizija, u sastavu 1. armijske grupe NOVJ u napadu na Beograd učestvovale su još i slijedeće divizije: 1. i 6. proleterska, 5, 21. i 36. divizija, dakle ukupno 8 divizija NOVJ. Sa sovjetske strane učestvovale su ove jedinice Crvene armije: 4. gardijski mehanizovani korpus, 73. gardijska i 236. streljačka divizija, 3 artiljerijske brigade, 16 pukova artiljerije, minobacača i samohodnih oruđa, protivavionska artiljerijska divizija i 3 samostalna protivavionska artiljerijska puka. Napad na Beograd nije vršen po do tada ustaljenoj praksi, da se grad prvo okruži, pa tek onda vode borbe za uništenje posade. Udar je u ovome napadu nanijet na uzanom odsjeku da bi se potom razvio u divergentnim pravcimà radi rasijecanja snaga branioca i njihovog likvidiranja po dijelovima. Nijemci su bili iznenađeni ovakvim načinom dejstva jedinice NOVJ i Crvene armije, Beogradska operacija, 20. oktobra 1944, Beograd, 1964, str. 218. i 219.

503 Beogradska operacija, 20. oktobra 1944, Beograd 1964, str. 231; Operativni izvještaj štaba 28. udarne divizije od 10.11.1944. štabu 1. proleterskog korpusa o bici za Beograd, Arhiv VII, reg. br. 34-2, K. 1124. Operacijski dnevnik 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 15-15/21, K. 1125.

oslobodile su istočni dio sela i zadržale se na liniji Zarkovo—Topčider, dok je 5. kozaračka brigada oslobodila zapadni dio sela, odnosno zaposjela liniju Zarkovo—Banovo Brdo. U noćnoj borbi uspjeh nije proširen. Poslije neuspjelog produženog noćnog napada na ostali dio s. Zarkova jedinice su se povukle na polazne položaje.

Jesen 1944. Četvrti bataljon na maršu od Loznice ka Beogradu

Petnaestog oktobra uz sadejstvo jedinica Crvene armije ponovljen je napad pa je poslije ogorčenih borbi likvidiran u Zarkovu otpor neprijatelja,[504] koji je imao 42 poginula i 25 zarobljenih. Zaplijenjena su 3 puškomitraljeza i 35 pušaka. Brigada je pretrpjela gubitke od 6 poginulih i 15 ranjenih. Put u grad na ovome pravcu bio je otvoren. Brigada je 16. 10. 1944. na položajima ispod Čukarice, gdje je smijenila jedinice 5. kozaračke brigade 11. divizije i jednu brigadu 6. ličke proleterske divizije. Cijeloga dana

504 Beogradska operacija, 20. oktobar 1944, Beograd, 1964, str. 232.

17. udarna brigada i 1. brigada 6. ličke divizije vode uporne borbe na Čukarici. Potpomognute artiljerijom sa Ade Ciganlije i lijeve obale Save neprijateljske snage na Čukarici, koristeći zgrade od tvrdog materijala, pružaju žestok otpor. Samo u toku ovoga dana u brigadi je 11 boraca poginulo i 19 ranjeno.

Neprijatelj se uporno branio i u prave tvrđave pretvorio fabriku šećera, crkvu, školu i željeznički tunel. Noću 16/17. oktobra 17. udarna brigada vrši tri juriša i zauzima neke zgrade, ali ih neprijatelj protivnapadom uspijeva povratiti. Konačno jedinice 17. udarne brigade su zauzele nekoliko zgrada oko škole i crkve, a 1. brigada 6. ličke divizije je uništila dio neprijateljevih snaga oko crkve i tvornice šećera. Borbe jedinica brigade oko škole na Čukarici bile su izuzetna teške. Sedamnaestog oktobra neprijateljeve snage, podržane tenkovima, prodrle su opet do škole i uspjele su sa tih položaja potisnuti dijelove 17. udarne brigade koji nisu raspolagali sa protivtenkovskim oruđima.

Poslije kratkog predaha i sređivanja izvršen je novi juriš, čiji je rezultat bio ponovno zauzimanje prostora oko škole. Tu je palo 7 boraca brigade i 22 su ranjena. Neprijatelj je, iako opkoljen, bio nevjerovatno uporan. Uostalom, bili su to i učesnici zločina u Kragujevcu, Kraljevu i po drugim mjestima Srbije pa su se, našavši se u mišolovci, borili na život i smrt.

Osamnaestog oktobra na Čukarici se vode i dalje žestoke i uporne borbe.[505] Neprijatelj čini očajničke napore da se probije iz obruča i spoji sa grupacijom koja je od Smedereva, pokušavala da prodre u Beograd. Pravi njihov cilj bio je da se povežu sa snagama u Beogradu i preko r. Save, ispod Čukarice, prebace na sremsku stranu. Međutim, od oko 20.000 vojnika, koliko je brojala ta grupacija, samo ih je oko 3.000 u tome uspjelo, ne spojivši se sa snagama u Beogradu, dok su ostale jedinice te smederevske grupacije, njih oko 17.000 razbijene, uništene ili zaroblje-

505 Za to vrijeme ostale snage 28. udarne divizije napreduju Sarajevskom i Štrosmajerovom ulicom, prema zgradama ministarstava radi ovlađivanja željezničkom stanicom i zgradom Ministarstva saobraćaja.

ne. Neprijateljska grupacija sa Čukarice težila se probiti ka Rakovici, kako bi pomogla njemačkim jedinicama okruženim na Avali.

Jedinice 17. udarne brigade jurišajući sa ostalim jedinicama zauzele su fabriku šećera. Tako je na Čukarici od neprijatelja očišćeno sve osim rejona škole i crkve.[506] ^Naoružana grupa građana ovoga dijela grada, zajedno sa borcima 17. udarne brigade i 13. gardijske mehanizovane brigade Crvene armije, učestvovala je u borbama za likvidaciju neprijatelja u fabrici šećera.[507] Osamnaestog oktobra brigada je pretrpjela gubitke od 6 poginulih i 17 ranjenih.

Sutradan je nastavljena borba na Čukarici. Jedinice 17. udarne brigade, zajedno sa snagama Crvene armije, preduzele su energičan prodor prema mostu, odnosno nadvožnjaku. I pored velike upornosti nisu uspjele, jer je neprijatelj iz bunkera sa lijeve obale Save bočnom vatrom onemogućavao nastupanje dijelova brigade i jedinica Crvene armije. Brigada je u ovim borbama imala 4 poginula i 1 i ranjenih. Osvanuo je i 20. oktobar.

TITOVA ISTORIJSKA ZAPOVIJEST OD 20.10.1944.

Neprijatelj je pružao otpor još samo na Kalemegdanu, Terazijama, na prostoru užeg rejona Savskog mosta i na Čukarici. Čukarica je bila jako utvrđena i branjena brojnim snagama, a uz to podržavana uspješnom vatrom sa lijeve obale Save.

Toga dana, nekoliko časova prije potpunog oslobođenja grada, štab 1. proleterskog korpusa naredio je da od 28. udarne divizije položaje na Čukarici preuzmu jedinice 6. proleterske divizije. Dvadeset osmoj udarnoj diviziji naređeno je da odmah krene i zauzme liniju s. Umka—Obrenovac—Skela. Slavonski borci su teška srca napuštali Čukaricu i Beograd, gdje su se 6 dana, od Zeleznika do Čukarice i na Čukarici, danonoćno tukli sa veoma upornim i žilavim neprijateljem.

506 Beogradska operacija, 20. oktobar 1944, Beograd, 1964, str. 250.
507 Beogradska operacija, 20. oktobar 1944, Beograd, 1964, str. 236.

Tuga ih je obuzela što nisu doživjeli veliko slavlje u slobodnom Beogradu,[508] što nisu, iako umorni, od neprospavanih noći, promarširali preko Auto-komande, Slavije, Terazija, Kalemegdana, za koje su neki od njih znali samo po pričama, kazivanim za vrijeme zatišja u borbama za Čukaricu. Iako nisu ostali u borbi još kojih desetak sati i vidjeli zastavu pobjede na palati »Albanija«, borci 17. udarne brigade bili su ponosni što su učestvovali u bici za Beograd, i zajedno sa ostalim brigadama naših slavnih divizija dobili priznanje, najdraže koje se može dobiti i doživjeti, priznanje kroz zapovijest od 20. 10. 1944. vrhovnog komandanta Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita.

508 **Građani Beograda odigrali su značajnu ulogu u uličnim jurišima tih dana, oktobra 1944. Bila je to posljednja etapa njihove borbe u okupiranom gradu. Beograd je tri i po godine bio u ratnom stanju i neprekidno se borio. Od početka NOB Beograd je postao rukovodeći centar borbe protiv okupatora i domaćih izroda. U njemu je CKKPJ, na čelu sa generalnim sekretarom KPJ drugom Josipom Brozom Titom, vršio neposredne pripreme za oružanu borbu. U njemu je donijeta historijska odluka za otpočinjanje oslobodilačke borbe naroda i narodnosti Jugoslavije. Iz njega je Glavni štab NOPOJ od jula do septembra 1941. rukovodio prvim borbenim dejstvima partizanskih odreda. U Beogradu je otpor stalno trajao. Samo u julu i avgustu izvršeno je 50 diverzija i napada na neprijatelja. Dejstvima udarnih grupa rukovodi mjesni komitet KPJ. Beograd je predstavljao značajan' izvor za popunu partizanskih odreda. Od Beograđana je bio formiran samostalni Beogradski bataljon, koji je pod tim imenom 21. decembra 1941. ušao u sastav 1. proleterske brigade. Neprijatelj, obuzet strahom, krvoločan i izbezumljen otpočeo je sa strahovitim terorom. Samo do kraja oktobra 1941. strijeljao je 4.750 ljudi. Ali nije mogao nikakvim zvjerstvima zaplašiti hrabre Beograđane. U Beogradu je od avgusta 1941. do kraja jula 1944. radila tajna štamparija CK KPJ. Tako se Beograd borio sve do oktobarskih dana 1944, pa i tada je, kao, na primjer, ona grupa Beograđana, njih 200, na Pašinom Brdu ili ona na Čukarici koje su uzele učešće u jurišima na neprijateljeve snage pokazao svoju veliku ljubav za slobodom, Beogradska operacija 20. oktobar 1944, Beograd 1964, str. 233—236.**

U toj istorijskoj zapovijesti,[509] između ostalog, stoji:

»Ova velika pobjeda nad najvećim neprijateljem naših naroda — njemačkim okupatorom naročito je značajna po tome što su u borbi za oslobođenje junačkog Beograda lili svoju krv sinovi junačke Šumadije, junačke Krajine i ostale Bosne, junačke Crne Gore, sinovi bijelog Zagreba i Hrvatskog zagorja, sinovi kršne Like, Dalmacije, Slavonije, Vojvodine i sinovi Slovenije.

Za vanredno junaštvo i upornost u borbi za oslobođenje Beograda izražavam svoju zahvalnost i priznanje borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima: I divizije, V divizije, VI divizije, XXI divizije, XXVIII divizije, XVI divizije, XXXVI divizije i XI divizije ...«

Ponosom i oduševljenjem bili su obuzeti svi borci za Beograd. Bila je ponosna cijela Slavonija na svoju 28. udarnu diviziju i na njene u borbama slavom ovjenčane 17. udarnu brigadu, 21. udarnu brigadu i Brodsku udarnu brigadu. Zadovoljstvo pobjede, nisu doživjela 34 borca i starješine 17. udarne brigade čija su i ranjena 84 borca u bici za Beograd. Dakle, ukupno izbačenih iz stroja bilo je 118 boraca i starješina.

Borbe na prilazima gradu i u gradu najteže su borbe na borbenom, ratnom putu 17. udarne brigade. Jedinice su u borbu za Beograd stupile poslije dugih i iscrpljujućih marševa, većim dijelom pod borbom kroz Bosnu i Srbiju. Borci i rukovodioci, vični partizanskom načinu ratovanja, našli su se odjednom duže u frontalnim borbama, za koje nisu imali ni iskustva ni sredstava. Bili su naviknuti da smjelim jurišima i iznenada tuku neprijatelja, što je u novonastaloj situaciji imalo za posljedicu više žrtava. Poneseni veličinom događaja u kojem učestvuju, svjesni da ispisuju najsvjetlije stranice istorije svojih brigada, svoje divizije, Slavonije, Hrvatske a podstaknuti i prisustvom i sadejstvom ostalih proslavljenih brigada NOVJ, borci i starješine 17. udarne brigade i ostalih brigada divizije željeli su da pokažu sve svoje borbene i moralne kvalitete.

Prolivena krv i prije Beograda,[510] u Beogradu i poslije do konačnog oslobođenja naše domovine davala je rezultate. Bila je sve bliža sloboda i nova narodna država, država ravnopravnih naroda i narodnosti, nova Jugoslavija.

509 Beogradska operacija 20. oktobar, 1944, Beograd, 1964, str. 254 i 255.

510 Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-32/2, K. 1125.

POPUNA BORCIMA IZ SRBIJE

Sedamnaesta udarna brigada je na liniji s. Umka——Obrenovac.[511] Kako su tih dana dijelovi razbijene neprijateljeve grupacije u rejonu Avale bježali u pravcu Umke i Obrenovca radi prebacivanja preko Save, divizija je dobila zadatak da čisti teren u zahvatu s. Ostružnica—Umka——Obrenovac—Skela i u ispravnom stanju sačuva mostove, skele i ostala prevozna sredstva,[512] da obezbijedi prijelaz 12. korpusu NOVJ u Srem preko Save kod Obrenovca i Skele i eventualni prihvat tih snaga sa onostrane obale. Po izvršenom čišćenju ovog područja od razbijenih neprijateljskih dijelova, 28. udarna divizija je trebalo da bude u ulozi korpusne rezerve.

U borbi kojà je vođena 21. 10. 1944. sa dijelovima razbijene neprijateljeve grupacije neprijatelj je pretrpio gubitke od 160 poginulih, dok su iz brigade 2 borca poginula i 6 ih je ranjeno. Na liniji Umka—Obrenovac brigada je ostala i 22. oktobra i vodila manje borbe sa neprijateljem, nanijevši mu gubitke od 10 poginulih. I naredna dva dana brigada je u istom rejonu, hvatajući i zarobljavajući razbijene grupe Nijemaca.

Sa šire prostorije Obrenovca 17. udarna brigada je 24. 10. 1944. prešla u rejon Sapca i tu se odmarala, sređivala i vršila[513] mobilizaciju do 3. 11. 1944. Posljednjih dana oktobra nastojala je da uhvati vezu sa jedinicama iz Srema radi zajedničkih dejstava u rejonima Sremske i Male Mitrovice.

Tih dana 7 boraca 17. udarne brigade upućeno je u jedinicu koja je obezbjerfivala vrhovnog komandanta NOV i POJ, maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita. Bilo je to izuzetno priznanje i čast i za borce i za brigadu.[514]

511 Operacijski dnevnik 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 15-19/21, K. 1125. Jedan bataljon ostao je u s. Umci, 2 bataljona u Obrenovcu, a jedan bataljon u s. Zvečka. Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-68/2, K. 1136.

512 Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-33/2, K. 1125.

513 Izvještaj štaba 28. udarne divizije od 27.11.1944. štabu 1. proleterskog korpusa, Arhiv VII, reg. br. 36-2, K. 1124.

514 Naređenje štaba 28. udarne divizije od 1.11.1944, Arhiv VII, reg. br. 13-2, K. 1134.

Po naređenju štaba 1. proleterskog korpusa 3. 11. 1944. izvršen je pokret 28. udarne divizije prema r. Drini. Jedinice su na prostoriji od Koviljače do ušća Drine u Savu: u s. Koviljača, Loznica, Lešnica, Badovinci, Crna Bara i Crnobarski Salaši, radi sprečavanja prebacivanja neprijatelja iz Bosne u ärbiju. Jedinice 17. udarne brigade sve do kraja novembra su se nalazile u rejonu od Loznice do Ljubovije.

U drugoj polovini oktobra na terenu Šabac, Koviljača, Loznica, Lešnica i drugim selima vršena je popuna 17. udarne brigade, odnosno mobilizacija. Bilo je to neophodno, jer cijela divizija nije osjetnije popunjavana još od ljeta 1944. Borbe pri forsiranju Save u septembru kod Slavonskog Kobaša, borbe kroz istočnu Bosnu, zatim u Srbiji, učešće u beogradskoj operaciji i borbe oko Obrenovca iscrpline su i prorijedile jedinice 17. udarne i ostalih brigada divizije. Hiljade boraca iz ovih krajeva tih dana su stupile u 17. udarnu i ostale brigade 28. udarne divizije, kao i u druge divizije NOV i POJ. Samo u 17. brigadu iz okoline i iz Obrenovca, Sapca i Loznice stupilo je oko 1.400 boraca.

Toliko je bio masovan odziv ljudi sa tog područja u naše jedinice da je samo iz nekih familija otišlo u borbu na desetine ljudi, momaka. Tako je npr. iz G. Vranjske u 17. udarnu brigadu stupilo 17 boraca iz familije Stojičevič, iz Ribara 11 boraca, Dinovića, iz Jevremovca 9, Petrovića iz Rumske 8, Damjanovića itd.

Bio je to veliki događaj za 17. udarnu brigadu, za cijelu diviziju. Brojno stanje brigade se nekoliko puta povećalo. Sada su stari borci iz Slavonije bili, uglavnom, jezgro vodova, četa i bataljona. U ogromnoj većini u jedinicama su bili novi borci iz Srbije. Istoriju borbenog puta 17. udarne brigade u značajnoj mjeri pišu sada sinovi nepokorene Srbije, i zajedno sa svojim starijim drugovima iz Hrvatske, iz Slavonije, pronose slavu 17. udarne brigade do kraja rata. Gotovo još punih 7 mjeseci nastavili su oni zajednički bitku za slobodu i u toj borbi nesebično davali svoje živote. Mnogi od njih su pokazali divne primjere hrabrosti, odvažnosti i junaštva. Kao i do tada, 17. udarna brigada je i dalje kovačnica bratstva i jedinstva, ljubavi i sloge boraca iz Hrvatske i Srbije.

Popunjene su i 1. proleterska, 6. lička, 11. krajiška i 21. srpska divizija. U 28. udarnu diviziju, odnosno u 17. udarnu brigadu ušlo je i oko 100 boraca Mačvanskog partizanskog odreda sa komandantom odreda Markom Seleničem, koji je u 17. udarnoj brigadi postavljen za komandanta 4. bataljona. Bio je to, u stvari, treći po.redu Mačvanski odred. Pošto su jedinice NOV i POJ protjerale neprijateljske snage iz Podrinja, osim iz Šapca i Male Mitrovice, stvoreni su bili uslovi za jačanje Mačvanske čete u Pocerini. Pristupanjem boraca iz Šapca, Mačve i Pocerine ponovno je osnovan Mačvanski partizanski odred. Za komandanta odreda postavljen je Marko Selenić a za političkog komesara Radiša Vuković. Bilo je to početkom oktobra 1944. Kada su jedinice 12. korpusa (Vojvođanskog) napustile to područje radi učešća u beogradskoj operaciji, na terenu Podrinja su ostali Mačvanski i Podrinjski odred.[515]

*

Tih dana uslijed toga što nije bilo ugovorenih znakova sa avijacijom, sovjetski avioni su tukli jedinice 28. udarne divizije, pa je 1 u 17. udarnoj brigadi nekoliko boraca poginulo i ranjeno.

Petog novembra 1944. dijelovi 17. udarne brigade pomjerili su se radi efikasnijeg izviđanja rejona Zvornik. U toku premještanja neprijateljeva artiljerija iz Bosne tukla je jedinice brigade i nanijela im gubitke od 4 poginula i 2 ranjena, a oštećen je i jedan top 75 mm.

Novembar 1944. Komandanti bataljona, Marko Selenić, Đoko Jakovljević i Branko Miščević, Radomir Marković Salko, načelnik štaba brigade i Tomo Raduka obavještajni oficir 28. divizije.. Kleči Blažo Majstorović Šubara, komandant 3. bataljona

515 Dragoslav Parmaković, Mačvanski partizanski odred, str. 1077.

Do 8. 11. 1944. brigada je u starom rejonu rasporeda. Ispitujući rejon M. Zvornika jedna grupa boraca bila je blokirana u tunelu. U njemu je ostala nekoliko dana. Radi deblokade ove grupe, manji dijelovi brigade napadali su neprijatelja u M. Zvorniku. Tek u trećem napadu, kada je neprijatelj u M. Zvorniku bio sabijen u jednu zgradu, uspjela je ova grupa boraca da se povuče. Ova desetina iz I. čete 4. bataljona dva dana i dvije noći neprekidno je odolijevala pokušaju neprijatelja da uđe u tunel i da je uništi. Za hrabro držanje pred daleko nadmoćnijim neprijateljem Naredbom br. 22 štaba 28. udarne divizije[516] od 13. 11. 1944. pohvaljeni su desetar Josip Golub i borci Ivan Dujmović, Luka Stojić, Lazo Grujić, Vlado Katić, Borislav Stojić, Dragoljub Vasić, Tomo Šartik, Vladislav Cirković, Miloš Brkić i Aleksa Marković. Štabu 17. udarne brigade je naređeno da najhrabrije predloži za odlikovanje. Štab divizije je za ovaj podvig desetara Josipa Goluba proizveo u čin vodnika.

Jedinice su neprekidno na položajima. Izviđa se i ispituje r. Drina, da bi se uočila mjesta koja bi, eventualno, neprijatelj mogao iskoristiti za prijelaz. U Koviijači se nalazio 2. bataljon brigade. Jedne noći oko 100 neprijateljskih vojnika se prebacilo u ranim jutarnjim satima preko Drine u rejon Koviijače i iznenadili bataljon, koji nije imao odgovarajuće obezbjeđenje.[517] U dvočasovnoj borbi bataljon je odbio napad, ali i skupo platio nebudnost: 20 boraca mu je poginulo i 33 ranjena. Sutradan je neprijatelj ponovo pokušao prijelaz kod Koviijače, ali je ovog puta odbijen. Poučen teškim iskustvom od prethodne noći, 2. bataljon ovoga puta nije bio iznenađen.

Zbog učestalog uznemiravanja vatrom, uslijed čega je trpio svakodnevne gubitke, neprijatelj je bio prisiljen II. 11. 1944. da napusti M. Zvornik. Međutim, ni neprijatelj nije bio pasivan. I pored našeg stalnog izviđanja i osmatranja Drine, neprijateljske snage su 13. novembra uspjele preći rijeku kod M. Zvornika, napasti 4. bataljon i prisiliti ga na povlačenje sa položaja u rejonu Batar. Gubici nepri-

516 Arhiv VII, reg. br. 36-7, K. 1134.

517 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 25.11.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 25-5, K. 1134.

jateija u ovoj borbi: 2 poginula i desetak ranjenih a 4. bataljona 1 poginuo i 6 ranjenih. Sutradan se neprijatelj povukao iz rejona M. Zvornika.

Drugi bataljon je 15. 11. 1944. bio na maršu za Koviljaču, gdje je prenoćio i preko s. Radalja produžio za D. Trešnjicu. U tom rejonu posjeo je položaj.[518] Pripadnici bataljona su minirali komunikaciju Ljubovija—M. Zvornik i tako uništili jedan njemački kamion (prevozio njemačke vojnike) i jedan luksuzni automobil. Gubici neprijatelja nisu poznati. Sve do 22. 11. 1944. jedinice brigade ostale su na istim položajima patrolirajući i izviđajući. Jedino je 1. bataljon 18. novembra vodio borbu sa neprijateljem koji je tu došao radi pljačke i uspio ga odbiti prema Ljuboviji. Na drugoj obali Drine neprijatelj se kretao komunikacijom s. Janja— — Zvornik — Drinjača, kontrolisao ovaj pravac i vrlo rijetko pokušavao da pređe u Srbiju.

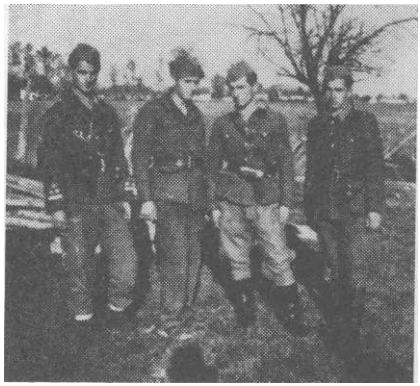

Komandiri četa 2. bataljona: Miodrag Šević, Anton Fadiga, Mitar Regie i Mirko Ružičić

Položaje 17. brigade je 22. 11. 1944. preuzela jedna brigada iz 45. diyizije. Jedinice 17. brigade rokirale su se sjevernije, prema Savi. Drugi bataljon izvršio je pokret pravcem Zajača—Loznica—Lešnica—N. Selo—Prnjavor—Badovinci—Crna Bara, i iz Crne Bare osiguravao prelaz na Savi kod Banovog Brda. Jedna četa prešla je Drinu i iz s. Balatun osiguravala prelaz od Bosanske Rače, a jedna prijelaz kod s. Badovinci. Sutradan kombinovana grupa Nijemaca, četnika i zelenokadrovaca uspjela se neopaženo prebaciti preko rijeke kod Šakara i kod Vlaških njiva i napasti 3. bataljon. U dvosatnoj borbi neprijatelj je pretrpio

518 Izvještaj štaba 2. bataljona od 14.12.1944. štabu 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 48-5, K. 1135.

Badovinci, novembra 1944. Pored bunkera na Drini: Arsenović Miodrag, Pavlović Jovan i Lazarević Miodrag

teške gubitke i povukao se, dok je 3. bataljon imao 3 poginula i 8 ranjenih. Istoga dana oko 50 neprijateljskih vojnika prebacilo se preko Drine u s. Crnu Baru i potisnuli jedan vod brigade, koji se nalazio u selu.

Borbe jačeg intenziteta bile su rjeđe. Manja borbena dejstva bila su česta. Neprijatelj je na Drini do 25. novembra imao gubitke od oko 170 poginulih.

Sedamnaesta udarna brigada 25. 11. 1944. je u selima Badovinci, Crnobarski Salaš, Crna Bara i Klenje[519] i ostala u ovome rejonu do 29. 11. 1944, kada se dio jedinica brigade prebacio preko Drine kod sela Balatun i Badovinci. Drugi i 3. bataljon ostali su u Srbiji da posluže za prihvat u slučaju da 1. i 4. bataljon budu prisiljeni da se povlače nazad, preko Drine.[520] Bataljoni koji su prešli u Semberiju imali su zadatak da od četnika očiste naselja uz Drinu.

519 Operacijski dnevnik 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 15-32/21, K. 1125.

520 Neposredno prije prijelaza r. Drine 28. udarna divizija po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ ušla je u sastav Južne operativne grupe divizija i u okviru te grupe ostala sve do 1.1. 1945, kada je ušla u sastav novoformirane (od te grupe divizija) 2. armije. Prema bojnim relacijama 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-34/2, K. 1125 u Srbiji je s tim zadatkom zadržan, privremeno, samo jedan bataljon 17. udarne brigade.

U toj akciji 17. udarna brigada je uz manji otpor neprijatelja 30. 11. 1944. ušla i u Bijeljinu. Neprijateljeve snage tih dana su napustile Bijeljinu pa je štab divizije, saznavši za to, odlučio iskoristiti tu situaciju i zaposjesti je našim snagama odnosno osloboditi grad. Ostvarenje ove odluke teklo je dosta uspješno i brzo. Ovaj bataljon prebacio se preko r. Drine i imao je zadatak izbiti do s. Popovi i uveče se sastati sa 4. bataljonom kod s. Popovo Polje i napasti Bijeljinu[521] sa jugoistoka. Četvrti bataljon je trebalo da se prebaci preko Drine kod Crnobarskog Salaša, da tu sačeka mrak i napadne neprijatelja u s. Balatunu, te prodirući dalje uhvati vezu sa 1. bataljonom i napadne Bijeljinu sa sjeveroistočne strane.

Prvi bataljon po prijelazu rijeke nije naišao na neprijatelja. Četvrti bataljon, prešavši rijeku oko 15 sati sukobio se kod 's. Balatuna sa njemačkom patrolom od oko 15 vojnika koja je dolazila od Sremske Rače. Neprijatelj je imao 6 poginulih. Istoga dana, 29. 11. 1944, oko 17 časova 4. bataljon je vodio borbu sa oko 200 četnika na komunikaciji B. Rača—Bijeljina i kod s. Trnjaci razbio tu grupu odnosno 11 ubio a zarobio 5 četnika. Ujutro, 30. novembra, oko 2 sata, prvo 4. a potom i 1. bataljon ušao je u Bijeljinu. Na osnovu takve situacije štab brigade je preko Drine prebacio i 3. bataljon u s. Popovi. Radi obezbjeđenja dijelom snaga su posjednuti položaji kod s. Suljin Han. U ranim jutarnjim satima četnici su pokušali da se probiju u grad, ali su odbijeni. Ujutro oko 8.30 časova i jedna grupa Nijemaca, podržana sa 3 tenka, napala je dijelove 17. udarne brigade, ali je i ona odbijena. Štab brigade preduzima mjere da osigura što širi prostor oko grada. Noću 30. 11/1. 12. 1944. jedinice brigade zauzele su Ciglanu kod Suljinog Hana i protjerale Nijemce, četnike i zelenokadrovce sve do V. Obarske. Sutradan je jača grupacija neprijateljevih snaga odbacila dijelove brigade i povratila ih na stare položaje, u rejon Suljinog Hana.

Poslije trodnevnih borbi sa slabijim neprijateljskim jedinicama kod Bijeljine, Suljinog Hana i Šubara, 3. 12. 1944. neprijatelj (oko 500 vojnika), podržan sa 12 tenko-

521 Bojna relacija 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-69/2, K. 1136.

va,[522] izvršio je jak napad na brigadu. Nadirući iz više pravaca, nadmoćniji u tehnici, neprijatelj je prisilio snage brigade na povlačenje i uspio se probiti u Bijeljinu. Cilj ove akcije neprijatelja bio je da ponovnim zauzimanjem Bijeljine osigura povlačenje i prihvat svojih snaga sa pravca Zvornika.

U ovim borbama, oko Bijeljine, neprijatelj je imao oko 160 poginulih i 15 ranjenih. Jedan tenk je uništen i jedan oštećen. Zaplijenjena su dva teška mitraljeza i dva puškomitraljeza, 16 pušaka i dosta druge opreme i materijala. Iz brigade je u ovim borbama 6 boraca poginulo i 17 ranjeno. U borbama su se istakli mitraljesci: Karlo Struček, Jozo Šarić i Marko Naglav, zatim borac Vlastimir Jeftić i desetar Ivan Kaiman, te komandir 1. voda 2. čete 4. bataljona Stanko Svajger.

Pošto nije mogla da se održi na ovom terenu brigada se prebacila nazad, preko Drine u sela Badovinci i Crnobarski Salaš, i tu ostala sve do 14. 12. 1944, izviđajući prema Drini i radi odmora i sređivanja.

Posljednji dani boravka u ovome kraju iskorišteni su za pripreme za ponovni prijelaz preko Drine. Sedamnaesta udarna brigada, sa 6. istočnobosanskom proleterskom brigadom 17. divizije, prebacila se 15. 12. 1944. ponovo u Semberiju radi čišćenja naselja uz Drinu od neprijatelja, pretežno četnika. Po prebacivanju preko Drine brigada je usiljenim maršem krenula preko sela Dvorovi i M. Obarska ka komunikaciji Bijeljina—Brčko. Prvi bataljon posjeo je položaje od k. 112 do tt 117; lijevo od njega, u rejonu tt 108, na položajima je 4. bataljon a 2. bataljon istočno od s. Glendžić gdje Crveni potok siječe komunikaciju.

Jedna kolona Nijemaca od oko 300 vojnika pokušala je 18. 12. 1944. da se probije iz Bijeljine za Brčko. Prvi bataljon 17. udarne brigade dočekao je neprijatelja jakom vatrom a potom izvršio juriš i gonio ga skoro do Bijeljine. U tome gonjenju neprijateljeve snage su pretrpjele gubitke od oko 80 poginulih i 15 zarobljenih. Prvi bataljon je u ovoj borbi imao 2 poginula i 5 ranjenih. Zaplijenjena su 3 pav-topa, 6 mitraljeza, 20 pušaka i druge vojne opreme.

522 Operativni izvještaj štaba 17. udarne brigade od 7.12.1944. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 26-2, K. 1134.

Na ovim položajima jedinice 17. udarne brigade zadržale su se do 20. decembra, kada su ih smijenile jedinice 15. majevičke brigade[523] a brigada se pomjerila na položaje u rejonu Tutnjevac—Zabrđe radi zatvaranja pravca od neprijateljskog uporišta u s. Koraj. U ovim borbama istakao se 1. bataljon 17. udarne brigade na čelu sa komandantom Brankom Miščevićem i političkim komesarom Vašom Vitezom, koji je u ovim borbama i poginuo jurišajući na čelu bataljona. Sutradan je 3. bataljon napao slabije neprijateljske snage u s. Koraj i pri tome likvidirao 7 a zarobio 4 neprijatelja vojnika i oslobodio Koraj. Brigada je na ovome sektoru na položajima od 22. do 29. 12. 1944, izviđa širi rejon s. Čelić, kada je 29. 12. 1944. posjela nove položaje oko sela Suhopolje i Zagona, vezujući se desno za 21. udarnu brigadu a lijevo za 15. majevičku brigadu. Sutradan je jedan bataljon 17. udarne brigade rokiran prema s. Dragaljevu radi kontrole komunikacije Brčko — Bijeljina.[524]

Decembar 1944. Stojan Mirosavljević, Vaso Vitez i Slavko Dobrić

Novu 1945. godinu jedinice brigade dočekale su na sektoru sela Dragaijevac, Čađavica, Ljeljenča. Bio je to početak posljednje ratne godine.[525] Trebalo je još dosta napora, mada je većio dio naše domovine bio oslobođen, da se istjera i uništi neprijatelj svih boja i oslobodi

523 Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-39/2, K. 1125.

524 Operativni dnevnik 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 15-56/21, K. 1125.

525 Cijela 28. divizija bila je na prostoriji između Bijeljine, Čelića i Kozluka. Ta istočnobosanska sela bila su ekonomski potpuno iscrpljena, ali je narod, iako dosta oskudan u ishrani, pomagao koliko god je mogao svoju vojsku.

i preostali dio naše ratom opustošene i iscrpljene zemlje. Borci 17. udarne brigade i 28. udarne divizije — koja je sa 17, 23, 25. i 45. divizijom bila u sastavu 2. JA, u sjeveroistočnoj Bosni — bili su spremni, uostalom kao i ostale snage naše armije, da svom silinom zadaju neprijatelju posljednje, odlučujuće udare u okviru opštih dejstava NOV i POJ.[526]

Protekla, 1944. godina bila je bogatija borbenim dejstvima i događajima od 1943. Brigada je, koristeći se iskustvima stečenim u prvoj godini svoga formiranja, postala ubojitija i uspješnije je zadavala udarac neprijatelju. Iako češće popunjavana većim brojem novodošlih boraca, brigada je postigla značajne pobjede, što je bila potvrda da je izrasla u snažnu, iskusnu i sposobnu jedinicu.

Počelo je sa Caglinom a završilo se borbama na komunikaciji Bijeljina—Brčko. U oko 65 borbi brigada je ubila oko 1.615 neprijateljskih vojnika i zarobila ih 130. Pri tome je zaplijenila 7 raznih topova, 41 mitraljez, 3 minobacača i dosta druge opreme. U borbi za slobodu poginulo je oko 325 boraca i starješina brigade.

526 Oslobođenjem velikog dijela naše zemlje u drugoj polovini 1944. i mjerama Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije na toj oslobođenoj teritoriji stvoreni su uslovi da se NOV i POJ reorganizuju, prerastu na viši stepen i preimenuju u Jugoslovensku armiju. Naredbom Vrhovnog štaba od 1. I 1945. obrazovane su tri armije. Prvi proleterski korpus reorganizovan je u 1. armiju, 14. korpus u 2. armiju, a 12. korpus (Vojvođanski) u 3. armiju (kasnije 8. korpus, Dalmatinski, reorganizovan je u 4. armiju). Zaplijenjenim naoružanjem i pomoći primljenom od Sovjetskog Saveza ojačane su i reorganizovane jedinice rodova i službi. Sredinom januara 1945. počele su dejstvovati dve vazduhoplovne divizije, čije je formiranje naređeno 29.12.1944. U SSSR u formiranju je bila jedna tenkovska brigada, koja je na front u Jugoslaviju stigla krajem marta 1945, Oslobodilački rat naroda Jugoslavije, II izdanje, Beograd, 1958, str. 507 i 508.

U SASTAVU JUŽNE OPERATIVNE GRUPE I ZAVRŠNE OPERACIJE

Početak pete ratne godine ukazivao je na brzi kraj najkrvavijeg rata u istoriji ljudskog roda.[527] Stanje na ratištima u Evropi nedvosmisleno je upućivalo na to. Front Crvene armije, koja je nosila glavni teret II svjetskog rata na svojim leđima, protezao se linijom: Mazurska jezera—r. Narev—r. Visla—Košiće—Estergom—

527 Drugi svjetski rat bio je najsuroviji, najkrvaviji rat u istoriji čovječanstva. Na to je uticala sumanuta fašistička ideologija i masovna primjena savremenih ratnih sredstava, što je povećalo ljudske gubitke, naročito među civilnim stanovništvom. Najviše ljudskih života stradalo je od fašista, koji su masovno istrebljivali stanovništvo u okupiranim zemljama i to uglavnom žene, djecu i starce, i naravno, ratne zarobljenike, osobito iz Sovjetskog Saveza, Jugoslavije, Poljske i drugih zemalja koje su im pružale otpor. U II svjetskom ratu poginulo je oko 50 miliona ljudi ili 5 puta više vojnika nego u I svjetskom ratu, odnosno svaki peti mobilisani vojnik. Gubici saveznika, i vojnika i civila su 40.725.000 a fašističkog bloka 9.075.000 vojnika i civila ili ukupno 49.000.000 ^vojnika i civila. Najviše je izgubio Sovjetski Savez, oko 20 miliona ljudi ili 11,4% od ukupnog broja stanovništva. Procentualno Poljska je imala najveći broj poginulih, zatim SSSR, Jugoslavija, Grčka itd. U svim fašističkim zemljama, naročito na teritoriji Njemačke, Italije i Japana, stvorena je mreža koncentracionih logora. U logorima i u zatvorima, prema nepotpunim podacima, našlo je smrt oko 20 miliona ljudi. Za šest godina rata uništeno je oko 30 miliona stambenih zgrada. Samo u Evropi materijalne štete cijene se na 277,7 milij-ardi dolara prema cijenama iz 1938. godine. Snage antifašističke koalicije izgubile su 4.330 trgovačkih brodova, fašistički blok 2^360 brodova a ostale neutralne zemlje 395 brodova. Samo Njemačka, Japan, SAD i V. Britanija od 1941. do 1944. izgubile su 509.414 aviona. Njemačka je izgubila oko 80% proizvedenih aviona, itd. Drugi svjetski rat (Pregled ratnih operacija), Vojno-istorijski institut, Beograd, 1970, knjiga 5, str. 510 do 518.

—Blatno jezero—r. Drava. Na zapadnom frontu savezničke armije poslije teških i upornih bojeva izbile su na liniju: r. Rajna—Sarbriken—Ahen—Nojmigen—donji tok r. Meze, a u Italiji na Toskanske Apenine. Snage saveznika pripremale su se za odlučujući udar na Rajh.

Na našem ratištu oslobođen je veći dio zemlje i stvorena prostrana strategijska pozadina, na koju se mogla osloniti NOVJ. Naša NOV svoj dio opšteg strategijskog fronta u Evropi povezala je u Podunavlju sa lijevim krilom Crvene armije, a na jugu, preko Jadranskog mora, sa savezničkim frontom u Italiji. Pred NOVJ stajao je zadatak da se pripremi za proljećnu, odlučujuću ofanzivu svih saveznika protiv Njemačke. Zato se NOVJ morala reorganizovati, popuniti ljudstvom, naoružati savremenim oružjem i snabdjeti odgovarajućom opremom. Prvog januara 1945. formirane su 1, 2. i 3. armija NOVJ. Druga armija formirana je od Južne operativne grupe divizija (17, 23, 25, 28. i 45. divizija), koja je od 15. do 31. 12. 1944. forsirala Drinu i stavila pod kontrolu komunikaciju Vlasenica—Zvornik—Bijeljina i razbila ofanzivu četničko-nedićevskih snaga na Tuzlu.

Južnoj operativnoj grupi u operativnom pogledu bio je potčinjen 3. korpus, Bosanski (27. i 38. divizija, koje su se nalazile u širem rejonu Tuzle) a pod neposrednom komandom bile su još 1. i 2. artiljerijska brigada i jedan pt-divizion, dok se 3. artiljerijska brigada, u rejonu Valjeva, nalazila u formiranju. Zadatak ove naše operativno-strategijske grupacije bio je da proširi postojeću slobodnu teritoriju u istočnoj Bosni, napada na neprijateljeve komunikacije u dolini Drine i potom težište operacija prenese u dolinu r. Bosne.[528]

Istočnobosanska operacijska prostorija ograničena je rijekama Drinom, Savom, Bosnom i Krivajom. Pokrivaju je srednje planine i relativno dobro je komunikativna (osim južnog dijela). Većinom je pošumljena i, osim Posavine, ekonomski dosta siromašna. Visok snijeg i jaki mrazevi, osobito na južnom dijelu, znatno su otežavali izvođenje borbenih dejstava.

528 Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125.

Planine Majevica i Papratnica dijele ovaj prostor na dva dijela, na kojima se ispoljavaju i dva posebno značajna pravca dejstva:

— posavski pravac dejstva sa glavnim pravcem Bijeljina—Brčko—Orašje, koji je izvodio na bok i u pozadinu neprijateljevog fronta u Sremu, i

— sprečki pravac dejstva, sa direktrisom Zvornik—Tuzla—Gračanica—Doboj, koji je izvodio na komunikacije u dolini r. Bosne.

U to vrijeme neprijatelj je u istočnoj Bosni držao jaka uporišta u Bijeljini, Brčkom i Gračanici. Jačim snagama je držao komunikaciju Bijeljina—Brezovo polje—Brčko i Brčko—s. Čelić. Držanjem Semberije i Posavine neprijatelj je obezbjeđivao bok sremskog fronta i u isto vrijeme posredno osiguravao dolinu r. Bosne, koja je bila glavni pravac za izvlačenje njegovih snaga sa juga.

Neprijateljeve snage nalazile su se tada:

— na sektoru Bijeljine jedan puk »Skender-beg« sa nekoliko tenkova i jedan bataljon 7. SS divizije »Princ Eugen« u rejonu s. Brezovo polje;

— u Brčkom glanina 7. SS divizije »Princ Eugen« i razne druge njemačke jedinice (5.000—6.000 vojnika);

— duž komunikacije Brčko—Čelić oko 2.000 bjelogardejaca, ustaša i nešto Nijemaca;

— na sektoru Trebave četnici i zelenokadrovci;

— u Gračanici oko 1.000 ustaša i zelenokadrovaca, a u Doboju oko 2.000 Nijemaca;

— na planini Ozren četničke snage;

— u Vlasenici prednji dijelovi 22. njemačke pješadijske divizije.

Jedinice Južne operativne grupe (od 1. 1. 1945, 2. armija) bile su:

— 23. divizija u dolini r. Spreče, između Gračanice i Tuzle;

— 25. divizija na prostoriji s. Požarnica — s. Lisović i Bukinje—Dubrave;

— 45. divizija, jedna brigada između r. Drinjače i Vlasenice, u rejonu sela N. Kasaba i Memići, i jedna

Torigada (sa dva bataljona) na prostoriji sela Kozluk i Goduš i (sa dva bataljona) na prostoriji Zvornik — Budići;

— 17. divizija na širem području s. Čelić, i

— 28. divizija na terenu sela Janja, Suhopolje, Zagoni, Čađavica;

— 27. divizija u pokretu od Tuzle ka Vlasenici i

— 38. divizija u rejonu Tuzla.

Operacije 2. armije u istočnoj Bosni mogu se podijeliti u tri faze: prva faza obuhvata borbe u dolini r. Drine i na sektoru Brčko—Gračanica — planina Ozren od 1.1. do 20.2.1945; druga faza su borbe na sektoru Bijeljina—Brčko—Gradačac—Gračanica — planina Ozren od 21. 2. do 1.4. 1945; treća faza predstavlja opštu ofanzivu u istočnoj Bosni i čišćenju u dolini r. Bosne[529] od 1. do 21.4. 1945.

*

Krajem 1944, nakon izvršene mobilizacije, brojna stanja brigada 28. udarne divizije znatno su se povećala. Tako je divizija 1. 1. 1945. imala oko 9.000 boraca.[530] To je bilo gotovo tri puta više od uobičajenih brojnih stanja divizija u Slavoniji tokom 1943. i 1944. godine. Više od polovine boraca bili su iz Srbije, gdje se divizija našla poslije beogradske operacije. Brigadna, bataljonska i četna brojna stanja, tako su se, skoro, utrostručila. Bile su to neobično velike čete i bataljoni, pa je i rukovođenje postalo složenije. Osim toga promijenjen je i način borbe, ratovanja. Sa partizanskog, kombinovanog oblika rata prešlo se na manje-više frontalne borbe. Odgovornost starješinskog kadra u bitno izmijenjenim uslovima, pri većoj brojnosti jedinica i drukčijem načinu vođenja borbe bila je znatno veća.

Prve borbe u 1945. godini odigrale su se 2. januara. Nijemci su iz s. Suljina Hana i četnici iz Bukovice[531] tog dana krenuli prema s. Dragaijevac. Nakon kraće borbe

.529 Bojne relacije o operacijama 2. armije od 1.1. do 14.5.1945, Arhiv VII, reg. br. 1-1, K. 273.

530 Pregled brojnog stanja ljudstva i naoružanja 2. armije NOVJ od 1.1.1945, Zbornik, tom IV, knjiga 32, str. 10.

531 Bili su to četnici 2. grupe brigada Majevičkog četničkog korpusa.

Grupa rukovodilaca 17. brigade

odbijeni su i pretrpjeli su gubitke od 17 poginulih. Iz brigada su dva borca poginula i dva ranjena.

U stvari, od prvih dana pa do pred kraj januara 1945. vršena je blokada Bijeljine i sprečavanje veze sa neprijateljem u Brčkom. Neprijatelj, međutim, po svaku cijenu nastoji da stupi u dodir sa svojim snagama na sjeveru. Istovremeno i iz rejona Zvornika Nijemcipokušavaju proboj na sjever ka Bijeljini i Sremu. Četnici svojim dejstvima u pozadini naših snaga čine sve da omoguće takve namjere Nijemaca. Neprijateljske snage iz Brčkog i Zvornika stalno su vršile ispade prema našim divizijama na ovome prostoru. To je iziskivalo neprekidna osiguranja sa tih pravaca i uticalo na promjene u rasporedu snaga divizije, pa prema tome i u borbenom poretku 17. udarne brigade.

Jedinice 17. udarne brigade 5. 1. 1945. preuzele su položaje Brodske brigade, odnosno postavile su na liniju sela Hase—-Zagoni, zatvarajući pravce Bijeljina—Suho-

polje i Bijeljina—Brčko.[532] Neprijatelj nije mirovao pa je toga dana krenuo od Bijeljine prema s. Hase. Poslije višesatne borbe protjeran je prema Bijeljini, ostavivši na poprištu borbe oko 20 poginulih. Brigada je imala samo jednog ranjenog zahvaljujući pored ostalog i dobro sprovedenim mjerama obezbjeđenja. Poslije dva dana, za vrijeme kojih je bilo manjih borbi sa četnicima, 17. udarna brigada prebacila se prema s. Koraj i razmjestila se na području sela Koraj, Tutnjevac, Zabrđe, Marići. Ovaj pokret bio je u skladu sa planom štaba 2. armije da, u taktičkom pogledu što bolje rasporedi jedinice na ovome terenu. Štab 2. armije[533] je 28. udarnoj diviziji postavio zadatak da posjedne rejone Janje, Zabrđa, Koraja i sprečava komuniciranje neprijatelja pravcem Bijeljina—Čelić i eventualni njegov prodor ka jugu. Granica zone desno bila je r. Drina a lijevo s. Smiljevac — k. 236 — s. Mirosavci—Zutavka (k. 532)—Priboj—Stolice.[534]

Pored borbe s Nijemcima po prijelazu u Bosni, još od septembra 1944, bilo je više borbi manjeg intenziteta i sa četnicima.[535] Mlađi borci teško su se navikavali da se bore sa neprijateljem koji opali metak iz šikare pa pobjegne. Borci i starješine su vjerovali da će se već jednom obračunati sa tim podmuklim neprijateljem. Ali on je, i sada kao i ranije, najčešće izbjegavao borbu, nadajući se nekakvom spasu, o kojemu su im govorili njihove u krvi ogrezle starješine.

Da čim bolje upoznaju i shvate tu »taktiku« četnika, našim slavonskim jedinicama pomogli su dosta borci iz bosanskih jedinica. Oni su se sa njima majstorski nosili i nisu im zaista dali oka otvoriti.

Bataljon koji je bio razmješeten u s. Marići preduzeo je 9. 1. 1945. akciju protiv četnika u selima G. Dragaljevac i

532 Operacijski dnevnik 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 15-60/21, K. 1125.

533 Zapovijest štaba 2. armije NOVJ od 5.1.1945. za sprečavanje prodora neprijatelja od Vlasenice ka Bijeljini i Tuzli i za zatvaranje pravca sa sjevera i zapada ka Tuzli, Zbornik tom IV, knjiga 32, str. 136.

534 Komandant 2. armije NOVJ bio je Koča Popović, politički komesar Blažo Lompar, načelnik štaba armije Ljubo Vučković.

535 Po prijelazu u Bosnu i u borbama tokom prve polovine oktobra borci su se bili privikli na borbe s četnicima.

Magnojevie i uspio ih protjerati u pravcu s. Bukovice. Sutradan su neprijateljeve snage iz uporišta u s. Čelić, podržane sa 4 tenka, vršeći u stvari nasilno izviđanje, napale položaje brigade sa pravca s. Koraj. No, poslije kraće borbe bile su odbijene. Poginulo je oko 20 neprijateljskih vojnika a iz brigade su 4 poginula i 2 ranjena.

Sedamnaesta udarna brigada se 21. 1. 1945. iz rejona s. Koraj[536] rokirala prema s. Obriješ i posjela položaje u rejonu sela Tutnjevac, Zabrđe, Petković, G. Obriješ. Sutradan se pomjera još dalje, ali sada sjevernije i posijeda rejon sela Obradovo Brdo i Vršani. Usput su vođene slabije borbe sa četnicima.

*

Dva dana kasnije neprijatelj je iz uporišta u Bijeljini krenuo komunikacijom za N. Brezovo Polje. U rejonu s. Sr. Dragaljevac, pored ostalih jedinica divizije neprijatelja je sačekao i 3. bataljon 17. udarne brigade. Borba je trajala gotovo cijeli dan. Neprijatelj, potpuno razbijen,[537] povukao se prema Bijeljini.

Borci iz Srbije, koji su u brigadu stupili prije dva i po mjeseca, već su se sasvim prilagodili sredini u koju su došli, odnosno ratničkom životu. Stekli su dosta borbenog iskustva, u čemu su im pomogli stari borci Slavonci i borci Mačvanskog odreda, koji su stupili u 17. udarnu brigadu. Brigada, popunjena mladim borcima, vodila je do tada uglavnom manje borbe, ali i one teže su uspješno završavane. Sve je to povoljno uticalo na čeličenje novodošlih boraca.

U borbi kod s. Sr. Dragaljevca mladi borci su osobito pokazali svoje prave borbene kvalitete. Premda se ginulo, intenzitet juriša nije jenjavao. Dosta se tih boraca istaklo

536 Operacijski dnevnik 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 15-66/21, K. 1125.

537 Tom prilikom i dijelovi 17. udarne brigade učestvovali su uspješno u dobro zamišljenom manevru. Brodska brigada posjela je položaje na liniji Šubare—k. 212—tt 117—Obriješ—tt 114 radi onemogućavanja intervencije neprijateljevih snaga iz Bijeljine. Neprijateljske jedinice puštene su da se ukline između brigada a potom su, udarom u bokove, razbijene.

u ovoj borbi junaštvom. Tako je jedan novi borac, ne zna mu se ime, puškomitraljezac,[538] nakon što je previjen, jer je bio ranjen, ponovo uzeo svoj puškomitraljez i nastavio da se bori.

U toj borbi zaplijenjeno je i dosta razne opreme. Borci su sav plijen donosili na hrpu, kako je to bilo naređeno. U izvještaju političkog komesara brigade je o tome pored ostalog zapisano: »Gledao sam borca koji je išao bez obuće u čarapama i donio dva para cipela potpuno ispravnih«. Ovaj i niz drugih primjera kazuju o velikoj vaspitnoj ulozi i uticaju partijskih ćelija, skojevskih grupa, omladinskih aktiva i kolektiva — desetina, vodova, četa i bataljona. Tome su znatno doprinijele konferencije, sastanci, politička nastava, džepne i zidne novine i razni drugi oblici utjecaja na borački sastav. Snaga ličnoga primjera starješina i ciljevi narodnooslobodilačke borbe bili su značajan, presudan činilac u stvaranju ljudi novog kova, nove, narodne, Titove armije.

Teško potučeni neprijatelj samo pred frontom 3. bataljona 17. udarne brigade pretrpio je gubitke od oko 120 poginulih i 6 zarobljenih.[539] Brigada je imala 7 poginulih i 20 ranjenih.[540] U ovim borbama naročito su se istakli borac Stjepan Drašner, desetar Antun Nenadović, zamjenik komandira čete Tomo Čavrak, komandir čete potporučnik Milan Dragojlović, komandant brigade major Milan Joka i komandant bataljona Blažo Majstorović Šubara. U toku 16. i 17.1. 1945. nije bilo borbenih dejstava, osim što je jedan bataljon brigade potjerao četnike iz s. Glamčorak.[541]

538 Izvještaj štaba 17. udarne od 8. 2.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 3-5, K. 1136.

539 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 17.1.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 5-2, K. 1136. U ovoj borbi, 15.1.1945, zaplijenjeno je 36 pušaka, 4 automata, jedan sanitetski kamion i mnogo druge opreme i materijala.

540 Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125.

541 Izvod iz operacijskog dnevnika štaba 28. udarne divizije od 1. 2.1945. štabu 2. armije o dejstvima na sektoru Bijeljina—Brezovo Polje, Zbornik, tom IV, knjiga 33, str. 46.

BORBE ZA BIJELJINU

Tih dana jake neprijateljske snage napale su dijelove 1. armije na sremskom frontu.[542] U cilju olakšavanja situacije ovim našim snagama štab 2. armije je 18. 1. 1945. naredio da se napadnu Bijeljina, Brčko i neprijatelj koji se kreće komunikacijom Sokolac—Vlasenica.[543] Dvadesetosmoj udarnoj diviziji naređeno je »izvršiti sve pripreme za organizovan i uporan napad na Bijeljinu«. Bijeljinu su branili pukovska grupa »Skender-beg«, jačine 4 bataljona,[544] i jedna bataljonska grupa mornara koji su se povlačili iz Grčke, sa 6 topova, i četnici. Štab 28. udarne divizije istoga dana, 18. 1. 1945, izdao je zapovijest za napad na Bijeljinu[545] s tim da otpočne 19. 1. 1945. u 21.00 časova.

Jedan bataljon brigade je 18. januara produžio sa daljim čišćenjem s. D. Bukovica, iz kojeg je prethodnog dana protjerao četnike. U tome nastupanju naišao je kod Ražišta na jake njemačke snage koje su pošle u pomoć četnicima.[546] Cijeli dan se vodila borba i bataljon je na kraju bio

Borci 2. čete 1. bataljona: Matić Dragoljub, Matić Stanimir i Tanasić Ranislav — svi iz

542 Sedma SS divizija »Princ Eugen«, 41. pešadijska i 117. lovačka divizija prešle su u napad pravcem Staro Selo — Spajinske njive i sela Oriolik — Ostojić, Oslobodilački rat, knjiga 2, drugo izdanje, str. 503—504.

543 Zbornik, tom IV, knjiga 32, str. 425.

544 Bili su to u stvari ostaci 21. SS divizije »Skender-beg« koji su u decembru 1944. stigli u Bijeljinu i ostali u njoj do početka marta 1945, Zbornik, tom IV, knjiga 32, str. 120 i 437.

545 Zbornik, tom IV, knjiga 32, str. 436; Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2 K. 1125.

546 Bili su to četnici 2. grupe brigada Majevičkog četničkog korpusa, Arhiv VII, reg. br. BH-V-11574.

prisiljen da se povuče uz gubitke od 7 poginulih i 12 ranjenih.

Kada je, 19. januara otpočeo napad na Bijeljinu, polovina snaga brigade nalazila se na položajima radi sprečavanja intervencije neprijateljevih snaga od N. Brezovog Polja. Druga polovina brigade napadala je četnike li selima Bukvari, Vršani i Glendić, prema G. Crnjelovu. Slabije neprijateljske jedinice protjerane su prema N. Brezovom Polju i D. Crnjelovu.[547]

U borbama u posljednjih desetak dana istakli su se iz bataljona Pere Anđelića borci Dragomir Lazić, Mirko Marković, Dragutin Tarlanović, Pero Petrović, Sreten Nešović, Karlo Striček, desetar Dragan Vidović i vodnici Nikola Prodanovic i Milan Petričević. Iz brigada je u ovim borbama 1 borac poginuo i 2 su ranjena.[548]

Napad na Bijeljinu izvršile su Brodska i 21. udarna brigada, dok je 17. udarna brigada sa 1. bataljonom zatvarala pravac s. Brezovo Polje—Bijeljina, u rejonu D. Draga-Ijevac, a 2. bataljon bio je u s. Sr. Dragaljevac u brigadnoj rezervi. Kada je otpočeo napad na Bijeljinu, i ostala dva bataljona 17. udarne brigade imala su zadatke u tim okvirima — 3. i 4. bataljon u rejonu Ljeljenča bili su u ulozi divizijske rezerve. Napad na Bijeljinu nije, međutim, uspio.[549]

*

Narednih nekoliko dana, sve do 24.1.1945, brigada se zadržala na prostoriji sela D. Čađavica — Sr. Dragaljevac —- D. Magnojević. Neprekidno je vodila borbe sa četnicima i vršila pritisak prema s. N. Brezovo Polje. Tada je izvršen pokret u rejon sela Ljeljenča, Brijesnica, Jokić

547 Prema bojnim relacijama *28.* udarne divizije (Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125) napad na četnike izvodio je samo jedan bataljon, dok je jedan bataljon sprečavao intervenciju neprijateljevih snaga od s. N. Brezovog Polja, a druga dva bataljona bila su u divizijskoj rezervi u rejonu Ljeljenča.

548 Izvještaj štaba 4. bataljona od 27.1.1945. štabu 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 2-13, K. 1136.

549 Operacijski dnevnik 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 15-7/2, K. 1125.

i Krušik.[550] Na liniji tt. 117—Subare—k. 112 zauzeti su novi položaji prema Bijeljini.

Sutradan je neprijatelj pokušao da se probije iz Bijeljine u s. N. Brezovo Polje i na pravu Struke—Budžak napao položaje 17. udarne brigade. Vršio je snažan pritisak, ali uvidjevši da na tome pravcu ne može uspjeti, neprijatelj pokušava zaobići položaje brigade pravcem D. Mahala—Begov Breg — k. 103. Stab brigade, pošto je uočio manevar neprijatelja, uputio je dio snaga u pomoć bataljonu na ovome pravcu, koje su presrele neprijatelja kod Bukovičkog potoka, k. 106, napale ga i odbacile prema komunikaciji s. Crnjelovo—Bijeljina.[551]

U borbi koja je vođena do 15 časova ubijeno je oko 50 neprijateljskih vojnika i zaplijenjena 3 pav-topa, 4 puškomitraljeza, 3 laka minobacača i 19 pušaka. Ovi pav-topovi bili su jezgro za kasnije formiranu divizijsku pav-bateriju. Bila je to teška i uporna borba sa iskusnim neprijateljem, pa je i brigada pretrpjela teške gubitke — 32 poginula i 53 ranjena. U ovoj borbi poginuo je i politički komesar 1. čete 4. bataljona Tomo Capan. Istakli su se 1. i 4. bataljon, osobito 1. i 3. četa 4. bataljona. Od starješina je zapažen poručnik Nikola Gužvić a od boraca drugarica Štaka Samardžić iz prateće čete 4. bataljona.

Do teških gubitaka došlo je i zbog pomanjkanja municije za pješadijske naoružanje. To je ozbiljno umanjivalo efekat borbenih dejstava. Borci su bili hrabri i starješine su dobro vodile svoje jedinice, ali nije bilo odgovarajućih rezultata.

U vezi sa municijom u naređenju štaba 2. armije od 1. 2. 1945. štabu 28. udarne divizije daje se po tome izvod iz depeše Vrhovnog štaba, u kojoj stoji: »Municije sad nemamo da vam pošaljemo za predviđene operacije. Računajte sa onim što imate«. Naime, zato što su vođene

550 Naređenje štaba 2. armije NOVJ od 22.1.1945. jedinicama da spriječe prodor njemačkih snaga iz Vlasenice ka Bijeljini i od Brčkog ka Tuzli, Zbornik, tom IV, knjiga 32, str. 480.

551 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 27.1.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 2-2, K. 1136.

uglavnom frontalne borbe, teško se dolazilo do plijena u municiji a i neprijatelj je u njoj oskudijevao.[552]

*

Sa ovih položaja tokom noći jedinice brigade izvršile su marš i 26. 1. 1945. stigle su u rejone sela Čengić, Ruhotina, Obriježž[553] radi priprema za novi napad na Bijeljinu.

Odluka štaba 2. armije NOVJ da se likvidira neprijateljska posada u Bijeljini, s obzirom na stanje i dejstva na sremskom frontu, bila je i dalje na snazi, pa je 25. 1. 1945. organizovan drugi napad na ovo uporište.[554] U Bijeljini se nalazilo oko 2.500 Nijemaca. Napadom je rukovodio načelnik štaba armije Ljubo Vučković. Sa štabovima 17. i 28. udarne divizije održan je 25. 1. 1945. sastanak i razrađen plan napada. Napad je trebalo da se izvede iz dva pravca. Dvadeset osmoj udarnoj diviziji naređeno je da napada preko Fineovog salaša i Aginih pučila a 17. divizija preko Pašine bašče i željezničke stanice.

Početak napada određen je za 27. januar u 07,00 časova. Po zapovijesti štaba 28. udarne divizije[555]^ od 26. 1. 1945. godine 17. udarna brigada određena je u opštu rezervu u rejonu sela Čengić—Modrana, a Brodska i 21. udarna brigada, zajedno sa 17. divizijom, napadale su na uporište u Bijeljini.

Prva dva dana borbi jedinice 17. udarne brigade nisu bile angažovane. Tek 29. 1. 1945. dijelovi brigade na položajima kod Fincovog salaša, Aginih pučila i Patkovače smijenili su u napadu 21. udarnu brigadu i produžili napad na tom pravcu s ciljem da se u uporište probiju s juga.[556] I pored uporne borbe i nastojanja da

552 Arhiv VII, reg. br. 2-5, K. 1125.

553 Izvodi iz operacijskog dnevnika štaba 28. udarne divizije od 1. 2.1945. štabu 2. armije o borbama na sektoru Bijeljina s. N. Brezovo Polje, Zbornik, tom IV, knjiga 33, str. 46.

554 Zbornik, tom IV, knjiga 32, str. 521. Bojne relacije o operacijama 2. armije u vremenu od 1.1.1945. do 14. 5.1945, Arhiv VII, reg. br. 1-10/1, K. 273.

555 Zbornik, tom IV, knjiga 32, str. 563.

556 Izvještaj štaba 28. udarne divizije od 7.2.1945. štabu 2. armije NOVJ o napadu na Bijeljinu, Zbornik, tom IV, knjiga 33, str. 193.

Kuriri brigade, 1945.

se po svaku cijenu izvrši zadatak, Bijeljina nije oslobođena. Iz brigade je 29. januara 13 boraca poginulo i 44 su ranjena. Odnos snaga u tehnici i naoružanju bio je apsolutno u korist neprijatelja. Za napad je izuzetno bio nepodesan ravan i snijegom pokriven teren.

Sutradan samo slabiji dijelovi brigade zadržani su na položajima oko Bijeljine. Glavnina je povučena na prostoriju sela Hase i Brijesnica i posjela položaje na liniji tt 114—k. 101—tt 117, gdje je smijenila jedinice 17. divizije.[557]

Iako se brigada povukla, nije se odustalo od napada na Bijeljinu. Na osnovu zapovijesti štaba 28. udarne divizije[558] i štaba 17. udarne brigade[559] od 31. 1. 1945. godine 2. bataljon ove brigade dobio je zadatak da produži napad između Fincovog salaša i Aginih pučila, blokira Fincov salaš i nastoji da ga likvidira. Na ovom položaju, međutim, bataljon je smijenila 21. udarna brigada a cijeloj 17. udarnoj brigadi je naređeno da produži napad pravcem s. Patkovača—Bijeljina. I pored velike upornosti i natčovječanskih napora, nije se uspjelo.[560] Gubici su bili veoma teški: 48 poginulih i 74 ranjena.[561]

Drugi i 4. bataljon su na položajima ispod Fincovog salaša i duž željezničke pruge. Prvi i 3. bataljon su na položajima lijevo, odnosno 1. bataljon na tt. 117 prema Krušiku, dok je 3. bataljon bio u brigadnoj rezervi. Prvi i 2. bataljon su 2. 2. 1945. izvršili zamjenu položaja. Štab divizije je ponovno naredio da se produži sa napadom na neprijatelja u rejonu Fincovog salaša. Štab brigade

557 Izvod iz operacijskog dnevnika štaba 17. NOU divizije, Zbornik, tom IV, knjiga 33, str. 18. Naime, štab 2. armije 30.1.1945. donio je odluku da se pravac glavnog udara prenese na sjeverni dio grada, gdje su položaje držali četnici, i pomjeri tamo 17. diviziju, Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125.

558 Zbornik, tom IV, knjiga 32, str. 742.

559 Arhiv VII, reg. br. 5-1, K. 1136.

560 Napad je imao i avio-podršku. Avijacija je dobro tukla sam grad, naselje, ali ne i glavne odbrambene objekte — punktove u odbrambenom sistemu neprijatelja, na spoljnjoj liniji odbrane, gdje je bilo težište neprijateljeve odbrane.

574 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 22. 3.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 18-2, K. 1136.

je za ovo odredio 4. bataljon. Uslovi za izvršenje zadatka bili su usijed brisanog prostora veoma teški. Uveče, oko 20 časova, 2. februara otpočeo je napad bataljona. Cijelu noć je napadao, ali opet bez uspjeha. Prilazi neprijateljskim rovovima i saobraćajnicama bili su tučeni veoma efikasnom vatrom iz streljačkog naoružanja, pa je iz bataljona 7 boraca poginulo i 39 ranjeno.[562]

Zbog nagle promjene situacije štab 2. armije je sutradan obustavio napad na Bijeljinu,[563] a jedinice 17. udarne brigade izvršile su pokret i na komunikaciji Bijeljina— s. N. Brezovo Polje, posjele položaj u rejonu sela Brijesnica, Ljeljenča, G. i D. Čađavica, i tu zadržale se naredna dva dana.[564] Težište borbe 2. armije prenijeto je na komunikaciju Drinjača—Zvornik.

Radi bolje kontrole sektora prema s. N. Brezovo Polje jedinice brigade rokirale su se na prostoriju sela G. Bukovica, Korenita, G. Čađavica, Obradovo Brdo. Tu je došlo do borbe sa četnicima.[565] Pošto je četnika i dalje bilo na ovom području, tri bataljona su dobila zadatak da ih očiste iz okolnih sela. Prvi bataljon je očistio s. Korenita i zadržao se u selu, 4. bataljon — selo G. Bukovica i Glamčorak, 2. bataljon je zaposjeo dijelom snaga selo G. Dragaijevac i Jokiće, dok je 3. bataljon ostao u s. Šubare, na položajima prema tt 117.

562 Izvod iz operacijskog dnevnika štaba 28. udarne divizije o dejstvima na sektoru Bijeljina — s. N. Brezovo Polje štabu 2. armije NOVJ od 7. 2.1945, Zbornik, tom IV, knjiga 33, str. 196; Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 5. 2.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 6-2, K. 1136.

563 Uslijed pogoršane situacije na sektoru Zvornika štab 2. armije obustavio je napad i prenio težište borbe na pravac s. Drinjača—Zvornik, kojim se povlačila 22. njemačka pješadijska divizija. Napadima na Bijeljinu spriječeno je da posada iz ovog uporišta bude angažovana na sremskom frontu.

564 Poslije neuspjelog napada na Bijeljinu 17. divizija je napustila blokadu uporišta, pa je 28. udarna divizija ostala sama na položajima oko Bijeljine, Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125.

565 Operacijski dnevnik štaba 17. udarne brigade, Arhiv VII reg. br. 18-84/21, K. 1125; prema izvještaju štaba 17. udarne brigade od 13. 2.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 7-2, K. 1136, jedinice 17. udarne brigade rokirale su se na ove položaje dan ranije, tj. 5. 2.1945. Time su štićeni bok i pozadina divizije od četnika.

Neprijatelj nije mirovao. Često je dijelom snaga iz Bijeljine izlazio s ciljem nasilnog izviđanja i otkrivanja položaja naših snaga. Tako je i 8. 2.1945. napao, u s. Šu~ bare 3. bataljon. Zbog jakog pritiska sa više pravaca bataljon je bio prisiljen da se povuče u rejon Ljeljenča, pretrpjevši gubitke od 3 poginula i 11 ranjenih.

Radi boljeg grupisanja snaga i sređivanja položaja divizije, štab divizije naredio je pomjeranje dijelova borbenog poretka brigade tako što su posjednuta sela Magnojević, Dragaljevac i Jokići. Tokom noći jedan bataljon je prebačen u s. Tutnjevac, a bataljon iz s. Magnojevića u sela Obradovo Brdo, Glendžići.

BORBE OKO BRČKOG

Poslije dva dana, 10. 2.1945, brigada je posjela nove položaje na komunikaciji Brčko—Čelić, južno od Brčkog, radi zatvaranja toga pravca. U to vrijeme istočna Bosna, osim njenog sjeveroistočnog dijela, bila je oslobođena. Neprijatelj je ovdje držao samo Brčko radi osiguravanja

Prva četa 1. bataljona, 1945.

izvlačenja svojih snaga sa juga. Pored toga preko Brčkog se održavala veza između neprijateljevih snaga na sremskom frontu i u Bosni.

Neprijatelja u Brčkom trebalo je potpuno izolovati i presjeći mu svaku vezu sa snagama južno od tog uporišta. Zato je 28. udarna divizija posjela položaje oko Brčkog. Uporište je bilo organizovano za odbranu po dubini. Van uporišta za odbranu su organizovani položaji na liniji sela Gredica—Čađavica—Omer-Begovača——Brod—Lipovac—Gajić—Pljoštara. Odbrana na ivici i u unutrašnjosti uporišta oslanjala se na sistem bunkera. Uporište su branili Nijemci, ustaše i zeleni kadar, koji su dijelom snaga posjeli položaje van grada.

Jedinice 28. udarne divizije imale su zadatak da zatvore pravac Brčko—Tuzla, Brčko—s. Srnice, te da vrše pritisak, uznemiravaju neprijatelja, i nanose mu gubitke na sektoru s. N. Brezovo Polje—Brčko—Zabari, s težnjom da se ovlada širim rejonom s. Žabara. Od njemačkih snaga na ovome prostoru nalazili su se dijelovi 22. njemačke pješadijske divizije.[566] Od ustaških jedinica u Brčkom se nalazila 1. bojna 3. ustaškog zdruga, tzv. »bosanski planinci«.

Na ovim položajima smijenjeni su dijelovi 23. divizije, odnosno njena 9. brigada.[567] Drugi bataljon zaposjeo je s. Potočari frontom prema Brčkom, 3. bataljon s. G. Boderište, sa isturenim položajima na tt 123 (Vranovača), 4. bataljon je u s. Stanovi sa isturenim dijelovima na tt 129, dok je 1. bataljon posjeo s. Buzekare. Na ovim položajima, uslijed mogućnosti nagle promjene situacije, bataljoni su dobili zadatak da obrazuju prihvatne položaje za slučaj da budu potisnuti sa osnovnih položaja.[568] Time su se obezbjedivali dobri oslonci po dubini bata-Ijonskih odbrambenih rejona. Do 18. februara na ovim položajima vođene su borbe slabijeg intenziteta sa manjim neprijateljevim snagama iz Brčkog i sa četnicima.

566 Izvještaj štaba 2. armije od 10. 3.1945. Generalštabu JA o rasporedu potčinjenih jedinica u istočnoj Bosni, Zbornik, tom XI, knjiga 2, str. 29.

567 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 15. 2.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 9-2, K. 1136.

568 Arhiv VII, reg. br. 7-1, K. 1136.

Toga dana od štaba 2. armije primljeno je naređenje da se dva bataljona brigade prebace ka selima Palanka i Rahići i ispred s. Palanke postave zasjedu. Na zadatak su krenuli 1. i 4. bataljon. Zasjedu je obrazovala samo jedna četa, dok su ostale jedinice bile spremne da se po potrebi uključe u njeno dejstvo. Na zasjedu čete je, međutim, naišla samo kolona od oko 80 neprijatelj e Vih vojnika, s kojima je četa lako izašla na kraj. Neprijatelj je imao 4 poginula i 7 ranjenih a četa jednog poginulog i 3 ranjena borca.[569]

U periodu od 20. pa do kraja februara i prvih dana marta neprijatelj je uglavnom isturao manja izviđačka odjeljenja,[570] rjeđe jače snage, iz Brčkog u pravcu s. Čelić, pa su i borbe bile manjeg obima.[571] Prvi bataljon je 8. 3. 1945. uputio jednu svoju četu u s. Potočare, dok je 2. bataljon posjeo Katoličke i Pravoslavne Dubravice a 4. bataljon se iz s. Zovika prebacio u s. Potočare. Vođene su borbe i sa četnicima i sa slabijim njemačkim snagama koje su veoma često izviđale pravac Brčko—Čelić.

569 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 20. 2.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 11-2, K. 1136.

570 Cilj operacija jedinica 2. armije (u periodu od 21. 2. do 1. 4.1945) bio je presijecanje komunikacije Brčko—Doboj, zauzimanje Gradačca i Gračanice, da bi se presjekla neposredna veza snaga sa sremskog fronta i neprijateljevih snaga u dolini r. Bosne; zatim likvidacija četnika na Trebavi, Majevici i 02frenu, te uništavanje neprijateljevih uporišta u Bijeljini, Brčkom i Srnicama. Osim toga trebalo je obaviti (i obavljeno je) preoružanje jedinica i prelaz na novu formaciju; Bojne relacije o operacijama 2. armije u vremenu od 1.1. do 14. 5.1945, Arhiv VII, reg. br. 1-19/1 K. 273.

571 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 25. 2.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 12-2, K. 1136; Operacijski dnevnik štaba 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 15-98/21, K. 1125. Prvog marta 1945. NOVJ je preimenovana u Jugoslovensku armiju, a Vrhovni štab u Generalštab JA. Pored postojećih 1, 2. i 3. armije od 8. korpusa NOVH formirana je i 4. armija. Jugoslovenska armija imala je tada 4 armije, 12 korpusa, 52 divizije (u sastavu korpusa i armija), dvije vazduhoplovne divizije, 3 tenkovske, 6 artiljerijskih i 5 inžinjerijskih brigada (u sastavu armija) i raznovrsne jedinice Ratne mornarice. Sem toga bilo je 16 brigada Korpusa narodne odbrane i veći broj partizanskih odreda, Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945, Beograd, 1957, str. 727.

Na ovim položajima jedinice 17. udarne brigade zadržale[572] su se sve do 20.3. 1945, vršeći pri tom manje pokrete.

Pošto su snage 2. armije ugrožavale povlačenje neprijatelja, on je bio prinuđen na intervenciju šireg obima[573] kako bi odbacio jedinice 2. armije koje su mu ugrožavale povlačenje. Neprijatelj je 19. 3.1945. otpočeo napad u više pravaca, posebno na pravcu Gradačac — s. Srnice i tu se sukobio sa jedinicama 25. divizije. Radi smanjivanja pritiska neprijatelja na snage 25. divizije štab 28. udarne divizije 20/21.3. naređuje 17. udarnoj brigadi da izvrši demonstrativni napad[574] na neprijatelja južno od Brčkog. U napad su krenule dvije napadne kolone jačine od po jednog bataljona. Desna kolona kretala se sa dva voda pravcem s. Potočari—Brčko a dvije čete ka k. 117 — k. 103 — Dizdaruša (k. 100). Lijeva kolona

572 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 6, 11, 15. i 20. 3.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 14-2, 15-2, 16-2 i 17-2,. K. 1136.

573 Dejstvima jedinica 2. armije bilo je ugroženo izvlačenje njemačkih snaga iz Sarajeva i istočne Bosne. Zato je štab Grupe armija »E« riješio da jedinice 2. armije odbaci što dalje od doline r. Bosne i Save. U tu svrhu angažirao je 22. pješadijsku i dijelove 117. lovačke njemačke divizije, borbenu grupu »Gaiger«,. dijelove 15. ustaško-domobranske divizije NDH, četnike i zeleni kadar. Ove snage krenule su u napad 19. 3.1945: borbena grupa »Gaiger« i dijelovi 15. ustaško-domobranske divizije pravcem Doboj—Gračanica, jedna pukovska grupa 117. njemačke lovačke divizije pravcem B. Šamac—Gradačac, 16. puk 22. pješadijske njemačke divizije od Brčkog preko Zabara ka Gradačcu, a 47. puk ove divizije i dijelovi 117. lovačke njemačke divizije od Brčkog preko G. Brke ka s. Bijela. Inicijativu u ovim borbama, sve do kraja marta, imao je neprijatelj.
Jedinice 2. armije prešle su u opšti protivnapad 1. 4.1945. i prisilile neprijatelja na povlačenje na cijelom frontu. Pokušaj neprijatelja da oslobodi komunikacije na prostoriji Bijeljina——Brčko—Doboj—Tuzla propao je. Glavnina 22. njemačke pješadijske divizije povukla se u rejon Brčko, gdje je prešla u odbranu, a 15. ustaško-domobranska divizija organizovala je odbranu na prostoru Doboja. Stosedamnaesta lovačka njemačka divizija prebačena je željeznicom preko Varaždina u sastav 2. oklopne armije, Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, Beograd, 1965, str. 513—515.

574 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 22. 3.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 18-2, K. 1136.

je išla takođe u dva pravca, jedna četa pravcem k. 115 — k. 112—Brod, a druga k. 113—D. Brka—Brod.[575] Izvršen je kratkotrajan, ali silovit napad, bez težnje da se iskoristi uspjeh napada — osvajanje prostora, nego samo s ciljem da se protivniku nanesu gubici i da ga se veže za taj prostor, kako ne bi mogao biti angažovan na nekom drugom pravcu. Cilj je ostvaren, neprijatelj je zadržan.

Sutradan, pošto je neprijatelj ušao u s. G. Brka, štab 28. udarne divizije je naredio štabu 17. udarne brigade da jednim bataljonom iz s. Boće napada pravcem k. 113, radi izbijanja na komunikaciju s. G. Brka, u rejon k. 105. U napadu je učestvovala i 21. udarna brigada. Borbe su vođene gotovo cijelog dana i bili su zauzeti neprijateljski predstražni položaji. Neprijatelj je pretrpio gubitke od oko 60 poginulih i ranjenih.

Produžavajući svoja dejstva, neprijatelj je 23. 3.1945. napao položaje 17. udarne brigade[576] sa tri kolone, od kojih je svaka imala oko 100 vojnika. Jedinice 28. udarne divizije nalazile su se na položajima na liniji: s. Sandići — k. 135—k. 132—s. Potočari—Vranovača k. 115—Travnjaci—Strane—Vukelje—s. Vujičići. Prva kolona kretala se pravcem Grčica—Begluk—Šumarci, druga kolona pravcem Brčko—Grčica—k. 94—s. Potočari i treća kolona linijom k. 100—k. 103—Čađavac. Poslije kraće borbe sve tri neprijateljeve kolone su odbijene vatrom iz pješadijskog naoružanja. Artiljerija i minobacači nisu imali potrebe da stupe u dejstvo. Još dva puta, i to manjim izviđačkim grupama, neprijatelj je težio nekom uspjehu, uznemiravajući snage brigade. No, oba puta je odbijen.

Od 24.3. 1945. godine 1. bataljon je u s. Stanove a 2. je napustio položaje u s. Boću i posjeo nove u s. Buzekara.[577] Jedinice brigade izvodile su nastavu i spro-

575 Lijevo od 17. brigade pravcem s. Bukvik—Vitanovići—Rogozan——Ulice, demonstrativni napad vršila je 21. udarna brigada.

576 Bojne relacije o operacijama 2. armije u vremenu od 1.1. do 14. 5.1945, Arhiv VII, reg. br. 1-27/1, K. 273.

577 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 26. 3.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 19-2, K. 1136. Izvod iz operacijskog dnevnika štaba 28. udarne divizije od 3. 4.1945. štabu 2. armije JA, Zbornik, tom XI knjiga 2, str. 181—184.

vodile patrolnu službu, obezbjeđujući se tako od iznenađenja.

Štab 2. armije uočio je da se naše jedinice slabo i nedovoljno ukopavaju i uopšte nedovoljno utvrđuju.[578] Zato je 24. 3. 1945. naredio da se položaji planski utvrđuju, da se kopaju zakloni i izrađuju saobraćajnice i skloništa; zatim da se utvrđivanje vrši po grupnom sistemu, obezbjedi stroga disciplina vatre i maskiranje.

Dvadeset devetog marta usijed jakog pritiska neprijatelja[579] brigada je bila prisiljena da se povuče na liniju k. 192—k. 249—s. Vražići. Toga dana neprijatelj je na cijelom frontu 28. udarne divizije napadao uz podršku artiljerije. Napad je u više kolona izvršio sa linije s. N. Brezovo Polje—Brčko—Brka—Bukovik. Glavna napadna kolona (oko 1.000 Nijemaca) nadirala je pravcem s. Bukovik—G. Rahić—Zovik. Na položaje divizije napadalo je oko 2.000 njemačkih vojnika. Do pada mraka neprijatelj je uspio ovladati linijom s. Mrtvice—Han Miladija—Zovik.[580]

Sutradan, tj. 30. marta neprijatelj je nastavio svoja dejstva na sektoru Bijeljina—Brčko.[581] Cijeli front 28. udarne divizije ponovno je bio izložen žestokom napadu. Neprijatelj je uspio potisnuti jedinice divizije na desnu obalu r. Gnjice i izbiti na liniju s. Tutnjevac — s. Babetino Brdo—Vražići, potom je produžio napad usmjeravajući težište na lijevo krilo divizije sa pravca s. Vražići, kao i sela Ciganluk. Pred jakim neprijateljevim snagama jedinice 17. udarne brigade povukle su se na liniju k. 138—k. 147—Ciganluk. U dvodnevnim borbama neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i više od 100 ranjenih, dok je iz jedinica brigade 9 poginulo i 39 ranjeno.

I narednog dana neprijatelj uporno napada ali bez uspjeha. Jedinice 28. udarne divizije držale su položaje

578 Naređenje štaba 2. armije od 24. 3.1945. potčinjenim jedinicama, Arhiv VII, reg. br. 18-12, K. 273A.

579 Bojne relacije o operacijama 2. armije u vremenu od 1.1.1945. do 14. 5.1945, Arhiv VII, reg. br. 1-28/1, K. 273.

580 Bojne relacije o operacijama 2. armije od 1.1. do 14. 5.1945, Arhiv VII, reg. br. 1-29/1, K. 273.

581 Bojne relacije o operacijama 2. armije od 1.1. do 14.5.1945, Arhiv VII, reg. br. 1-30/1, K. 273.

na liniji s. Udrigovo—Međednik—k. 301—komunikacija Koraj—Čelić od s. Čelića duž desne obale r. Grujice—r. Šibošica, sa bočnim obezbjeđenjem na Vjeterniku. Već 31. 3. 1945. i u toku 1. 4.1945. jakim protivnapadom dijelova 23. i 28. divizije (21. udarne brigade i 2. krajiške brigade), povraćeni su Srebrnik, Muslimanska Špionica i Koraj. Neprijatelj je na cijelom frontu bio primoran na povlačenje. Cilj neprijateljevih napada — poboljšanje vlastitih položaja u taktičko-topografskom smislu — nije postignut.[582]

Borbe oko Brčkog primjer su uspješnog vođenja elastične odbrane po dubini sa neprijateljem nadmoćnijim u ljudstvu, tehnici i naoružanju. Divizija je imala samo jednu bateriju topova i minobacačku četu, sa malo granata i mina, što posebno pokazuje koliko je neprijatelj u ovome bio nadmoćan. Front divizije bio je širok oko 26 km, pa je neprijatelj bio stalno u mogućnosti da vrši obuhvatni manevar. To je prisiljavalo štab divizije[583] da neprekidno manevriše i preduzima pravovremene mjere da bi se izbjeglo opkoljavanje pojedinih dijelova vlastitih jedinica.

*

Na navedenim položajima jedinice brigade zadržale su se uz manje borbe do 4. 4. 1945, kada je izvršen pokret

582 Posljednji njemački udar u istočnoj Bosni pretrpio je potpun neuspjeh. Neprijatelj ga je preduzeo jer su naše snage ugrozile njegovu vezu dolinom r. Bosne ka sremskom frontu. U prvoj polovini marta, razvijajući uspješno borbena dejstva, naše jedinice oslobođenjem Gračanice, Gradačca i Modriča presjekle su komunikacijske veze između sremskog i bosanskog vojišta, koje vode od Doboja ka Brčkom. Prodorom ka Doboju, ovladavanjem Trebavom i Ozrenom i izbijanjem u neposrednu blizinu Doboja (8 km istočno), bio je ugrožen i ovaj, glavni komunikacijski pravac neprijatelja, kojim su se povlačile njegove snage iz Hercegovine i iz šireg rejona Sarajeva. Radi popravljanja situacije na bosanskom vojištu neprijatelj je sa fronta u Sremu jače snage prebacio u istočnu Bosnu i prešao u napad, koji je, bez pravih rezultata, trajao od 19. 3. do 1. 4.1945, Bojne relacije o operacijama 2. armije od 1.1. do 14. 5.1945, Arhiv VII, reg. br. 1-33/1, K. 273.

583 Na kraju je divizija vješto manevrišući prešla zajedno sa ostalim jedinicama u snažan protivnapad.

pravcem s. Ćelić—Lopare—G. Tuzla, gdje su prenoćile.[584] Dvadeset osma divizija bila je u armijskoj rezervi.[585] Sutradan je nastavljen pokret i 17. udarna brigada je u rejonu: 1. bataljon u s. Devetak, 2. u s. Puračić, 3. u s. Prokosovići i 4. bataljon u s. Turijan.[586] U s. Bresnici je došlo do kraće borbe sa četnicima, dok je sve ostalo vrijeme, do 11. 4. 1945, iskorišćeno za obuku i političko--partijski rad i za potpuno preoružavanje jedinica.[587]

Štab 2. armije još 15.3. 1945. dostavio je nekim svojim jedinicama novu formaciju streljačke divizije. Cijela 28. udarna divizija je za ovo vrijeme vršila preformiranje svojih jedinica i primala novo, rusko, naoružanje: puške, snajpere, automate, puškomitraljeze, mitraljeze, minobacače 82 mm i protivtenkovske puške. Svakodnevno je izvođena obuka, osobito upoznavanje sa naoružanjem, kojim je trebalo dalje tući neprijatelja.

U POSLJEDNJE BORBE PREKO DOBOJA

Iz šireg rejona sela Puračić i Turija 12. 4. 1945. izvršen je pokret na planinu Ozren, gdje je posjednuta linija: s. Boljanić—Gostilj (tt 774)—Krčmarica (tt 682)——Obilić (k. 578)—k. 834—V. Ostravica (tt 917)—k. 741——Brezici.[588] Odmah te noći 1. i 3. bataljon napali su neprijatelja na položajima Đurkin krst, tt 636. Sutradan

584 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 7-76/2, K. 1151.

585 Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, Beograd 1965, str. 572.

586 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 11. 4.1945. štabu 28. udarne divizije o dejstvima brigade u rejonu Tuzle, Zvornik, tom II, knjiga 2, str. 265.

587 Komisija za prijem naoružanja određena je naredbom štaba 17. udarne brigade, str. pov. br. 2 od 13. 3.1945. U komisiju su određeni poručnik Dušan Bosnić, komandant 2. bataljona, poručnik Ignjac Markov, pomoćnik komandanta brigade za pozadinu, Dušan Ninković, referent ubojne opreme i materijala, poručnik Branko Kuzik, referent veze, Tihomir Šipić, referent saniteta, i Aleksandar Rakić, referent veterine, Arhiv VII, reg. br. 8-4 K. 1136.

588 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-77/2, K. 1152.

je neprijatelj napao dijelove brigade na položajima[589] Njivice—Okrugli gaj—k. 605. Iduće noći 2. četa 2. bataljona kod Parnica i Jablanice miniranjem ruši željezničku prugu Maglaj—Doboj. U toku 15. aprila izvršen je pokret za s. Suhopolje. U ovom rejonu jedinice 17. udarne brigade smijenile su na položajima 24. brigadu 45. divizije na liniji Jovak—k. 162—Joševa—k. 301—Gavranov vis.

Komanda pozadine brigade, 1945.

Tih dana dolinom Bosne su se povlačile jake neprijateljske snage i to svoje povlačenje štitile jakim bočnim obezbjeđenjem.[590] Bili su to dijelovi 369. legionarske divizije i 12. i 15. ustaško-domobranske divizije.

Posjedanje novih položaja značilo je u stvari početak napada na Doboj. Polazni položaji 17. udarne brigade na zapad bili su na liniji: k. 282—Sjelina (tt 267)—Ka-

589 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 21. 4.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 25-2, K. 1136.

590 Opširnije o povlačenju njemačkih i ustaško-domobranskih snaga, Zbornik, tom IV, knjiga 34, str. 684.

menak (k. 323)—Grebić kosa (k. 341). Do te linije napadani su zapravo neprijateljevi predstražni položaji. Lijevo od brigade dejstvuju dijelovi 45. divizije, a desno, na desnoj obali r. Spreče, dijelovi Brodske brigade. Neprijatelj je imao namjeru da posjedanjem dominantnih položaja, nekoliko kilometara ispred uporišta, osloncem na rijeke Spreču i Bosnu, brani Doboj što duže kako bi se njegove snage, posebno njemačke, mogle neometano povlačiti dolinom Bosne. Na pravcu glavnog udara bila je Brodska brigada.

Napad na Doboj je započet 15.4. u 06.00 časova. Jedinice brigade dosta brzo su dostigle liniju Jovak——Lanište (k. 277). Rejon Jazovac (k. 378), koji su napadali dijelovi 45. divizije, nije, međutim, zauzet iako su izvršena dva juriša. To je omogućilo njemačkim snagama da sa te kote izvrše protivnapad na položaje 17. brigade na Laništu, s leđa i s boka, pa su dijelovi 2. bataljona bili odbačeni nazad. U 14.00 sati istog dana napad je produžen. Sada je po naređenju štaba 28. udarne divizije lijevim krilom snaga brigade obuhvaćen i Jazovac (k. 378), koji su napadali dijelovi 45. divizije. Poslije upornih borbi kota je zauzeta a povraćeno je i Lanište (k. 277).

Sutradan, u radnim jutarnjim satima, nastavljen je napad u dvije kolone: desna kolona imala je zadatak da zauzme Glavicu (k. 283) a lijeva kolona k. 149. Poslije upornih borbi lijeva kolona je izvršila zadatak, dok desna kolona nije uspjela. Nijemci su iz Doboja, preko s. Podkamena, privukli pojačanje i dobro se utvrdili na Glavici (k. 283). Tada su po naređenju štaba 28. udarne divizije dvije baterije zasule vatrom Glavicu, odnosno k. 283, a pješadija je potom prešla na juriš. Napad je bio uspješan. Nakon žestokih i upornih borbi zauzeta je Glavica (k. 283) i 17. aprila oko 2 časa naše jedinice su izbile u s. Podkamen. Dva-tri sata kasnije izviđački dijelovi 1, 3. i 4. bataljona, a potom i cijeli 1. bataljon, prešli su preko r. Bosne i zauzeli sjeverozapadnu ivicu grada Doboja, sve do Denkovača (tt 335). U ovome rejonu dijelovi brigade sastali su se sa jedinicama 53. divizije koje su vodile borbe na liniji Milkovac — tt 322. Nepri-

jateljeve snage su se povukle prema Derventi, gonjene od jedinica brigade i ostalih snaga koje su napadale uporište u Doboju, sve do s. Čifćije.

Iako je izvukao veći dio snaga, neprijatelj je pretrpio teške gubitke: oko 190 poginulih i ranjenih, dok mu je zarobljeno 58 vojnika i oficira, a zaplijenjene 52 puške i dosta vojne opreme i materijala.

Proljeće 1945. — Izviđačka četa brigade

Brigada je u borbama imala 15 poginulih i 88 ranjenih i kontuzovanih. Od rukovodilaca su poginuli Dušan Bosnić, komandant 2. bataljona, i Mićo Dragojlović, komandir čete automatičara brigade. Ranjeni su Dušan Tankosić, komandir 3. čete 2. bataljona, Bogdan Milačić, politički komesar 1. čete ovoga bataljona, i Rade Šurkajlović, pomoćnik političkog komesara 3. čete 1. bataljona. U borbama za Doboj naročito su se istakli 3. bataljon i 2. četa 2. bataljona. Od pojedinaca ličnu hrabrost su posebno ispoljili Dušan Bosnić, komandant 2. bataljona, Pero An-

đelić, komandant 3. bataljona, i Mićo Dragojlović, komandir čete automatičara brigade.

Naredna 4 dana svakodnevno su vršeni pokreti; do s. Čifćija, zatim za s. Kotorsko, 19. aprila za s. Smrtići i sutradan iz Smrtića za s. Rakovac.[591] Noću 21/22. aprila izvršen je prelaz preko Vrbasa kod s. Kukulje[592] da bi se izbilo u Lijevče polje. Sutradan je nastavljen pokret do s. Topole, na komunikaciji Banja Luka—B. Gradiška, gdje se već vodila borba za njeno oslobođenje.[593]

Sedamnaesta udarna brigada je 23. aprila 1945. godine angažovana u borbi za B. Gradišku,[594] tako reći iz pokreta. Preuzela je položaje od jedinica 39. divizije i poslije najnužnijih, kratkih, priprema prešla u napad. Tokom noći, pored Brodske brigade i 15. kozaračke brigade napadali su i 1. i 2. bataljon 17. narodnooslobodilačke udarne brigade. Neprijateljske snage pod žestokim pritiskom naših snaga povukle su se preko r. Save. Ispred fronta 1. i 2. bataljona neprijatelju je poginulo oko 130 vojnika, dok mu ih je 27 zarobljeno i zaplijenjeno: 3 puškomitraljeza, 44 puške i mnogo druge opreme i materijala. U B. Gradiški jedinice brigade zadržale[595]

591 Bio je to marš iz šireg rejona Doboja ka Derventi. Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945, Beograd, 1965, str. 588. U pomjeranju do Dervente 28. udarna divizija bila je u ulozi armijske rezerve. Bojne relacije o operacijama 2. armije od 1.1. do 14. 5. 1945. Arhiv VII, reg. br. 1-52/1, K. 273.

592 O prijelazu r. Vrbasa podaci se razlikuju. U knjizi Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945, na str. 609. stoji da je 28. udarna divizija prešla r. Vrbas na odsjeku između ušća r. Vrbasa u r. Savu i s. Brezovljani. U oslobodilačkom ratu naroda Jugoslavije 1941—1945, Beograd, 1965, knjiga 2, str. 588. piše da je 28. udarna divizija r. Vrbas zajedno sa 45. divizijom prešla 22. i 22/23. 4.1945.

593 Bojne relacije o operacijama 2. armije od 1.1. do 14.5.1945, Arhiv VII, reg. br. 1-51/1.

594 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-79/2, K. 1136. Pored jedinica 28. udarne divizije, u borbi su učestvovale i jedinice 45. divizije. Zapovijest štaba 2. armije od 25. 4. 1945. štabovima potčinjenih jedinica za dejstva u dolini r. Une, Zbornik, tom XI knjiga 2, str. 353.

595 Dvadeset osma udarna divizija nalazila se 24. 4.1945. u rejonu B. Gradiška, u s. N. Topola, Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945, Beograd, 1965, str. 611.

su se do 24. 4. 1945, kada su u ranim večernjim satima izvršile pokret ka B. Kostajnici, do s. Šor, a sutradan i 26. aprila nastavile pokret do sela Zovik i Kalendari.

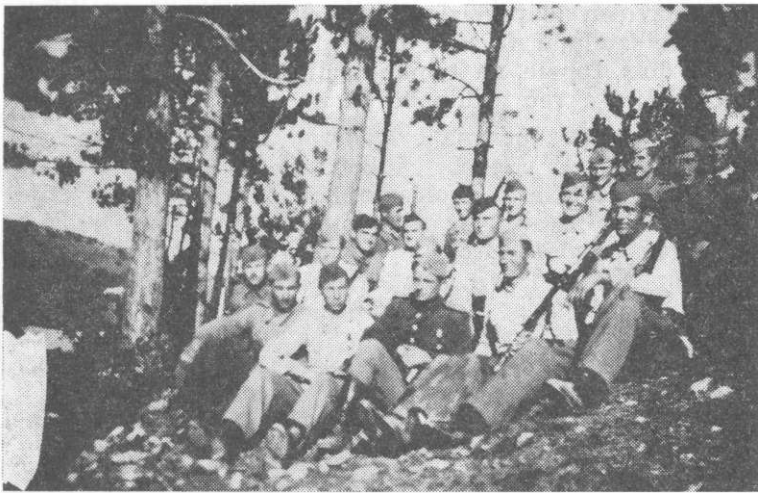

Borci 1. voda 1. čete 3. bataljona

U KOSTAJNICI I PETRINJI

Od tada pa gotovo do kraja rata jedinice 2. armije vode borbe desnom obalom r. Save, u širem zahvatu, ka Zagrebu. Ovo područje je ograničeno na sjeveru r. Savom, a na jugu linijom Maglaj—Banja Luka—B. Krupa'—Ogulin—Črnomelj—N. Mesto. Bio je to južnoposavski pravac dejstva, koji je bio sastavni dio opšteg operacijskog pravca SI. Brod—Zagreb—Ljubljana. Brzo nadiranje na ovom pravcu ugrozilo je sve neprijateljeve odbrambene linije sjeverno od r. Save. Ovaj pravac dejstva bio je dosta težak, jer je ispresijecan rijekama, od kojih su neke (Vrbas, Una, Kupa) ozbiljne prepreke. Planinski karakter zemljišta na pojedinim dijelovima zahtijevao je

od jedinica ogromne fizičke napore. Pravac je prilično prolazan i komunikativan.

Neprijatelj je na cijelom frontu ispred jedinica 2. armije bio u povlačenju, ali se uporno borio u namjeri da sa što manje gubitaka izvuče glavninu snaga u širi rejon Zagreba. Ovo je, u stvari, produžetak opšte ofanzive 2. armije u istočnoj Bosni s ciljem da se što prije izbije u doline r. Une i Kupe i zaštite otkriveni desni bok i pozadina naše 4. armije, koja je dejstvovala na primorskom pravcu. Istovremeno sadejstvovaio se 1. armiji, koja je, boreći se u međurječju Drava—Sava, još 12. 4. 1945. izvršila proboj sremskog fronta.

Poslije razbijanja neprijatelja u dolini r. Bosne i oslobođenja B. Gradiške slijedeća jako utvrđena linija bila je u dolini r. Une. Dejstva u dolini Une odvijala su se po zapovijesti štaba 2. armije[596] od 25. 4. 1945. Od ne-

Prc jeùe 1945. — Borci: Matić Milojko iz Zabara, Jeftić Dragoslav i Grujić Ratko iz Ribara

596 Zbornik, tom XI, knjiga 2, str. 352.

prijateljskih snaga tu su bile 373. legionarska divizija, dijelovi 104. njemačke divizije i dijelovi 4. i 10. ustaško--domobranske divizije. Druga armija je imala zadatak da produži energična ofanzivna dejstva ka sjeverozapadu, likvidirajući sva neprijateljeva uporišta na desnoj obali Save. Radi efikasnijeg dejstva i uspješnijeg komandovanja jedinice 2. armije podijeljene su 26. 4. 1945. na Unsku[597] (23, 28, 39. i 45. divizija) i Karlovačku grupu (3, 4. i 10. divizija); sadejstvovale su im 8. i 34. divizija 4. korpusa.

*

Dvadeset osma divizija imala je zadatak da produži pokret između planina Kozare i Prosare ka B. Kostajnici[598] i da likvidira to neprijateljsko uporište, koje je u taktičkom smislu uključivalo i posadu u s. Dobrljin.

Ispred fronta brigade neprijatelj je branio položaje na liniji Um (tt 383) — Alaginci — k. 382 — Borojevići — k. 320—Oštra glava (k. 300). Prirodno povoljni položaji za odbranu bili su veoma solidno utvrđeni, rovovima, mjestimično povezanim saobraćajnicama sa bunkerima i žičanim preprekama. Počevši od 27. aprila oko 17 časova, pa 28, 29. i 30. 4. 1945. vođene su teške i uporne borbe oko neprijatelj e vog uporišta u B. Kostajnici.[599]

Ispred uporišta neprijatelj je organizovao i posjeo predstražne položaje, koji su zauzeti 27. aprila pred veče.[600] Zauzimanje ovih položaja bilo je olakšano uspješnim dejstvom Brodske brigade, koja je napadala desno od 17. udarne brigade. Neprijatelj se povukao na liniju Balj (k. 359) — Veljino brdo — k. 243 — s. Miloševići, zaključno do desne obale potoka Strigova. Neprijateljevi položaji bili su posjednuti u grupnom sistemu, sa jako

597 Unskom grupom divizija komandovao je tada general-major Ljubo Vučković.

598 U B. Kostajnici nalazio se jedan bataljon 104. njemačke divizije i dijelovi 18. ustaško-domobranske divizije, Arhiv VII, reg. br. 3-1/43, K. 134A.

599 Bojne relacije štaba 17. udarne brigade za april i maj 1945. štabu 28. udarne divizije od 31.5.1945. Arhiv VII, reg. br. 34-2, K. 1136.

600 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-80/2, K. 1136.

utvrđenim i osiguranim krilima. Svaki vis i kota bili su zasebna, dobro utvrđena otporna tačka. Jedinice brigade su nekoliko dana napadale neprijateljske položaja od potoka Tavija pa preko Veljinog brda do desne obale Une sa naizmjeničnim uspjesima. Sedamnaesta udarna brigada bila je na pravcu glavnog udara.

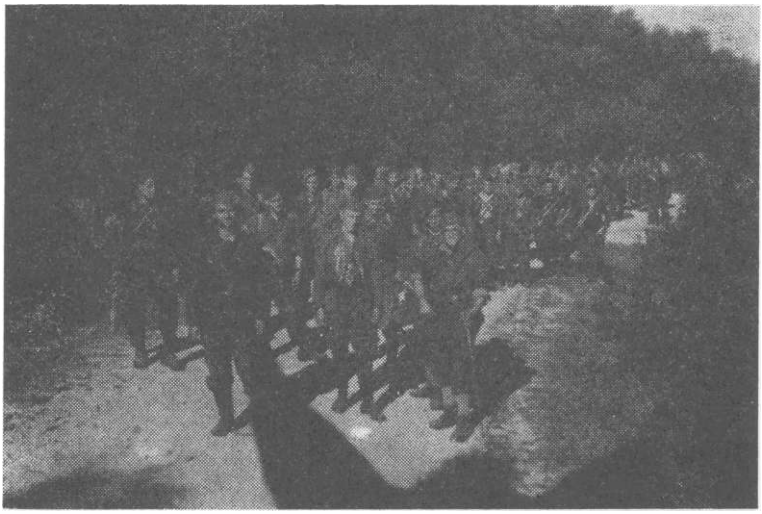

Četa automatičara

Tridesetog aprila 1945. neprijatelj je uputio jednu jaču kolonu lijevom obalom Une za Dobrljin sa zadatkom da na jedinice brigade izvrši napad iz pozadine, preko Cerova (tt 410) i Lipčine (k. 370). Ovaj manevar, zahvaljujući dobrom osmatranju bojnog polja i izvještavanju, uspješno je osujećen. Pošto je spriječen napad neprijateljevih snaga, poslije artiljerijske pripreme po rejonu k. 243, prešlo se u napad na pravcima k. 243 — Kostajnica i dolinom potoka Strigova do desne obale Une, a zatim uz Unu komunikacijom Dobrljin—Kostajnica na zapadni dio naselja. Na oba ova pravca dobro organizovani napadi su se uspješno razvijali i 1/2. 5. 1945. oko 3 časa jedinice

brigade su prodrle u Kostajnicu. I pored ulaska naših snaga u Kostajnicu, dio neprijateljskih jedinica u toku dana 2. maja držao je i dalje položaje na dominantnom i za odbranu pogodnom visu Dedu i ometao prijelaz naših snaga preko r. Une, sve dok ga dijelovi 17. i Brodske brigade nisu protjerali sa lijeve obale rijeke. Naime, neprijateljeve snage porušivši za sobom most noću 1/2. maja prebacile su se na lijevu obalu Une, u Hrvatsku Kostajnicu, i zaposjele položaje na visu Bed.[601] U kasnim popodnevnim satima sve tačke otpora na lijevoj obali Une bile su uništene. Brigade 45. divizije, koje su se kod B. Dubice prebacile preko Une, gonile su neprijatelja koji se povlačio u pravcu Sunje i Petrinje.

Zarobljeni neprijateljevi vojnici

Neprijatelj je u ovim borbama pretrpio gubitke od oko 400 poginulih i ranjenih, 35 zarobljenih a zaplijenjene su mu i velike količine opreme i materijala. Iz brigada

601 Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945, Beograd, 1957, str. 700.

je 20 boraca poginulo i oko 160 ranjeno.[602] Među ostalima poginuo je i poručnik Stevo Valenščak, politički komesar 2. čete 1. bataljona. Od jedinica u napadu istakao se naročito 1. bataljon.

Poslije gotovo godinu dana komandovanja 17. brigadom na novu dužnost, za načelnika štaba 28. divizije, postavljen je Milan Joka. Dužnost komandanta brigade preuzeo je Rade Marković Salko.

Po oslobođenju B. Kostajnice, 2. 5. 1945, forsiranju r, Une i nakon čišćenja Hrvatske Kostajnice od posljednjih ostataka neprijateljevih[603] snaga nastavljeno je 5. 5. 1945. gonjenje razbijenog neprijatelja.[604] Petog maja otpočela je borba za likvidaciju neprijatelja u Petrinji, koju su branili dijelovi 4. ustaško-domobranske divizije.[605] Borba Za Petrinju bila je veoma žestoka i uporna. Manevar jedinica 17. udarne brigade bio je uspješan a vršen je, za razliku od većine dotadašnjih napada, uz veoma organizovano i plansko iskorišćavanje i upotrebu svih sredstava vatrene podrške.

Petrinju je neprijatelj branio tako što su mu slabije snage posjele ranije organizovane i utvrđene predstražne položaje na liniji: Češko Selo—k. 159—Generalovo brdo (tt 178)—k. 122—k. 190—k. 155—s. Križ—k. 160—s. Zupić, a glavne položaje na liniji: k. 119—bezimeni visovi kod Sv. Benedikta i Sv. Nikole—k. 110—Čirov breg—Sv. Rok——Sv. Trojstvo (tt 183)—istočne padine kosa kod s. N. Selište (zaključno).

602 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 2. 5.1945, štabu 28. udarne divizije, Zbornik, tom XI, knjiga 2, str. 428, Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-81/8, K. 1136.

603 U to vrijeme dolinom Une probijala se 373. njemačka legionarska divizija. Ona se u B. Novom spojila s tamošnjom njemačkom posadom. Drugog maja 1945. ova njemačka divizija i dijelovi 4. ustaško-domobranske divizije nalazili su se na položajima prema B. Kostajnici. Trećeg maja 373. divizija je nastavila pokret pravcem Sunja—Sisak, dok se veći dio 4. ustaško-domobranske divizije rasturio, Zbornik, tom XI, knjiga 2, str. 425.

604 Od 26. 4.1945. do 6. 5.1945. Unska grupa divizija likvidirala je sva neprijateljeva uporišta u dolini r. Une, u Bos. i Hrv. Dubici, Bos. i Hrvatskoj Kostajnici, Dobrljinu, Dvoru, B. Novom, oslobodila Sunju i Petrinju, forsirala r. Kupu i oslobodila Sisak, Zbornik, tom XI, knjiga 2, str. 460.

605 Arhiv VII, reg. br. 9-1/17, K. 1136.

Napad divizije izveden je dvjema kolonama. Desna kolona (21. udarna brigada) imala je zadatak da napadne pravcem: komunikacija i željeznička pruga pored Petrinje i preko Sv. Nikole i Sv. Benedikta, ka željezničkoj stanici i centru grada; lijeva kolona (17. udarna brigada), podržana jednim tenkom, trebalo je da napada u zahvatu pravca Čirovo brdo—Sv. Rok—Sv. Trojstvo. Brodskoj brigadi je naređeno da kod s. Mošćenica presiječe komunikaciju Sisak—Petrinja i kontroliše cijeli teren do r. Kupe. Međutim, i Brodska brigada se uključila u napad desno od 21. udarne brigade. Zadatak brigade bio je u stvari da izvrši napad na neprijatelja na dijelu fronta: lijeva obala potoka Petrinjica do k. 286, zapadno od s. Cepeliš, odnosno na neprijateljeve predstražne položaje. Ovi položaji probijeni su relativno brzo energičnim napadom. Glavni položaji neprijatelja bili su u vidu neprekidne, dobro utvrđene linije rovova sa bunkerima i žičnim preprekama. Treći bataljon napao je na dijelu fronta od desne granice brigadnog odsjeka do Cirovog brijega a 1. bataljon lijevo od 3. bataljona do bezimenog visa. Lijevo od 1. bataljona bio je bataljon Banijskog partizanskog odreda, dok je 2. bataljon brigade bio u ulozi brigadne rezerve.

Polazne položaje za napad snage brigade posjele su cko 12 časova. Sat kasnije otpočeo je napad. Početni uspjesi nisu bili zdovoljavajući, a nije se vješto koristilo ni ono malo što je bilo postignuto u početku. Ali, bio je to samo privremen neuspjeh. Ovome je djelimično uzrok to što 2. bataljon, koji je bio u brigadnoj rezervi, nije, kako je planirano, ubačen na mjesta gdje je proboj bio uspješan. Ovaj bataljon je kasnije dobio drugi zadatak. Upućen je pravcem s. Cepeliš—s. Križ—s. Zupić, gdje se oko 13 sati povezao sa Banijskim partizanskim odredom i dijelom armijske artiljerijske grupe sa zadatkom da zauzme most. Ovaj manevar je i dobro zamišljen i dobro izveden.

Napad je produžen oko 15.30 časova. Neprijatelj je bio veoma uporan i često je dobro vođenim protivnapaciima vraćao izgubljene pozicije. No, 2. bataljon je uz neposrednu podršku jednog tenka i artiljerijsku podršku

dijela armijske artiljerije otpočeo napad oko 16 sati. Bilo je to u stvari vješto uklinjavanje između s. N. Selište i r. Kupa. Tako je brzo slomljen otpor neprijatelja i zauzet neoštećen most. Ovim smjelim i nadasve brzim manevrom bio je slomljen otpor neprijatelja u cijelom uporištu. Neprijateljeve snage našle su se u teškoj situaciji.

Neprijateljeve snage pokušavaju proboj, odnosno bjekstvo prema — s. Stanci. Tu su, međutim, bile lak plijen za ostale jedinice 28. udarne divizije. Od cijele posade spasli su se samo oni koji su imali snage i hrabrosti da preplivaju rijeku. Neprijatelj je imao oko 100 poginulih i ranjenih, dok ih se veliki broj, više nego što ih je izginulo, podavilo u r. Kupi. Iz brigade su 2 borca poginula i 22 ranjena.[606] Sve je bilo gotovo oko 17,30 časova.

U borbi za Petrinju istakli su se 1. i 2. bataljon 17. udarne brigade, a od pojedinaca Zivan Trifunović, mitraljezac 3. čete 1. bataljona, zatim, Ranko Ilić, komandant 1. bataljona, Stevo Buzeta, komandir 1. čete ovoga bataljona, i Tanasije Milinović, komandir 3. čete, i vodnici Milutin Lazić i Mirko Košćak, svi iz 1. bataljona.

Borba za Petrinju pokazuje da vješt manevar donosi dobar uspjeh. Dejstvo 2. bataljona bilo je energično. Most je zauzet i moral kod neprijatelja ozbiljno poljuljan, tako da je borba za Petrinju bila dobijena lakše nego što se očekivalo. Gubici brigade bili su neznatni.[607]

Sutradan je izvršen pokret preko s. Letovanića za s. Cerje Letovaničko a jedinice brigade su se zadržale u s. G. Vukojevac i zaseocima Zinić i Sever. Sedamnaesta udarna i Brodska udarna brigada posjele su položaje na liniji: sela Jakuševac—Hrenići—Giogo vac—Remetinec radi čišćenja terena od neprijateljskih grupa.

606 Bojne relacije 17. udarne brigade, Arhiv VII, reg. br. 4-84/3, K. 1136.

607 U ovoj borbi iz 17. udarne brigade bio je teško ranjen i potporučnik Nedeljko Mačvan, rodom iz s. Ostrova, kod Vinkovaca. Dan-dva kasnije Od zadobijenih rana je umro. To mu je bila druga teška rana koju nije prebolio (prvi put je ranjen u Moslavini),

Konačno, poslije 28 i po mjeseci borbi, poslije oko 860 dana teških okršaja i ogromnih žrtava koje je brigada imala u toku NOR i socijalističke revolucije, došlo je i do posljednje borbe koju je brigada vodila, 7. 5. 1945, u blizini s. Kravarsko. Tada je rat u Evropi bio već skoro završen. Njemačka je zvanično kapilutirala 8. 5. 1945, ali se na jugoslovenskom ratištu još pucalo i borilo.

Bila je to brza pobjeda, poslije kraćeg okršaja, i još jedan doprinos pobjedi nad neprijateljima svih boja koji su mnogo zla nanijeli našoj domovini.[608] Ubijeno je 29 neprijateljevih vojnika i zaplijenjena znatna količina ratnog materijala. Bili su to posljednji pucnji, rafali, detonacije mina i ručnih bombi, izdane su posljednje komande za juriš, posljednji put se čulo ono gromko partizansko »ura — juriš«, posljednji puta se čulo ono »naprijed«. Ovoga puta bilo je to u slavu pobjede, za slobodu, za bratstvo naroda naše zemlje, posljednji borbeni pozdrav svima koji su se borili za slobodu. Bilo je to veliko hvala svima onima kojisu u toj veličanstvenoj borbi pali za tu slobodu, onima koji su za novu Jugoslaviju dali svoje živote, a nisu bili u toj posljednjoj borbi svoje brigade, onima koji stajali u stroju kada je formirana. Bio je to kraj puta na izvršavanju zadataka borbe za slobodu, na kojem je brigada i u završnim operacijama dala svoj udio, izvršavajući tako dosljedno i časno sve zadatke koje je pred našu armiju postavljao vrhovni komandant Jugoslavenske narodne armije, maršal Jugoslavije Josip Broz Tito.

Nakon te posljednje borbe jedinice brigade su produžile pokret do sela M. i V. Buna i dalje za V. Goricu. Obruč oko neprijatelja, koji se izvlačio na sjeverozapad, bivao je sve uži.

Jedna od divizija koja je ispunila svoj dug prema domovini prije 15. 5. 1945. bila je i slavna 28. udarna divizija. Jedinice brigade su 9. 5. 1945. u selima Otočac,

608 Još 13. 4.1945. pao je Beč, 25. 4. 1945. spojile su se savezničke snage na r. Elbi. I poslije pada Berlina neprijateljeve snage u Jugoslaviji još se bore nesmanjenom žestinom. I kada je 8. 5.1945. bila opšta kapitulacija Njemačke, njemački vojnici i domaći okupatori još se uporno bore. Tako su borbe na jugoslovenskom ratištu trajale još punih 7 dana, sve do 15. 5.1945.

Botinec i Sv. Klara,[609] i tu se do 15. maja užurbano pripremaju za proslavu i defile jedinica kroz glavni grad Socijalističke Republike Hrvatske, kroz bijeli Zagreb,[610] koji je poslije 4 godine velike borbe najboljih svojih

609 Izvještaj štaba 17. udarne brigade od 11. 5.1945. štabu 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 30-2, K. 1136. Bojne relacije 28. udarne divizije, Arhiv VII, reg. br. 1-2, K. 1125.

610 U Zagrebu je u vrijeme aprilskog rata 1941. i kasnije, sve do odlaska za Beograd, djelovao CK KPJ sa drugom Titom na čelu. Četrnaestog aprila 1941. na sjednici CK KPJ odlučeno je da se nastavi otpor agresoru, priđe pripremi, organizovanju i vođenju oružanog ustanka. Tada je formiran i Vojni komitet pod rukovodstvom druga Tita. Na Majskom savjetovanju, takođe u Zagrebu, nacionalnih i pokrajinskih rukovodstava KPJ donijete su značajne odluke za dalje pripreme i ujedinjavanje naroda u borbi protiv okupatora. Od jula 1941. do februara 1942. kroz Zagreb je prošlo oko 100 španskih dobrovoljaca i nijedan uza svu budnost ustaške policije nije pao u njihove ruke. Narodnooslobodilačkim pokretom u okupiranom Zagrebu rukovodio je Mjesni komitet KPH i 6 rejonskih komiteta. Partijska organizacija imala je tada 500 članova, od čega su 75% bili radnici. Oktobra 1941. formiran je Okružni a septembra 1943. Oblasni komitet KPH za zagrebačku oblast. Sredinom 1942. u Zagrebu ima 30 uličnih i fabričkih aktiva SKOJ-a. U školama i na fakultetima bilo je tada 669 članova SKOJ-a i 473 aktivista. U jesen 1941. u Zagrebu se formiraju prvi ilegalni NOO-i. Početkom 1942. u Zagrebu je Glavni odbor AFŽ, koji rukovodi radom 55 odbora AF2. Zagreb je dao jezgro za formiranje jedinica 2. operativne zone, 13. proleterske brigade »Rade Končar« i kasnije jedinica 10. korpusa. Otpor okupatoru i domaćim izdajnicima od prvih dana borbe nije prestajao za cijelo vrijeme NOR i socijalističke revolucije. U junu 1941. spaljen je Sokolski dom u Maksimiru, u julu je zapaljeno 60.000 m svile za padobrane, kod Petruševačke šume ubijen je ustaški agent, krajem mjeseca porušena je pruga kod Savskog mosta, u jednoj auto-radionici njemačke jedinice zapaljeno je 30 motocikla i 300 guma, sa željezničke stanice kod Černomerca dignuto je 5 puškomitraljeza i 60 pušaka, u avgustu u napadu na ustašku stanicu Sveučilišne bojne ranjeno je 28 ustaša. Septembra 1941. izvršena je diverzija u Glavnoj pošti, u Vrbančićevoj ulici u napadu ručnim bombama ranjeno je 12 ustaša itd. Okupator i domaći izdajnici bili su izbezumljeni. Otpočeo je teror, progoni i zločini. Ali, otpor je jačao, teror nije mogao zaplašiti slobodoljubive Zagrepčane. U narednim godinama rata aktivnost udarnih grupa nastavljena je nesmanjenom žestinom. Borbom neprekidno rukovode komiteti KPH i SKOJ-a. Mnogi padaju u ruke policiji i ginu, ali dolaze drugi, Vojna enciklopedija, knjiga 10, str. 713—714; Zagreb u NOB i socijalističkoj revoluciji, Zagreb, 1971, str. 94 i 113.

kćeri i sinova u jedinicama 2. operativne zone i 10. korpusa (Zagrebačkog) i u mnogim drugim jedinicama NOVJ doživio toliko željenu slobodu.

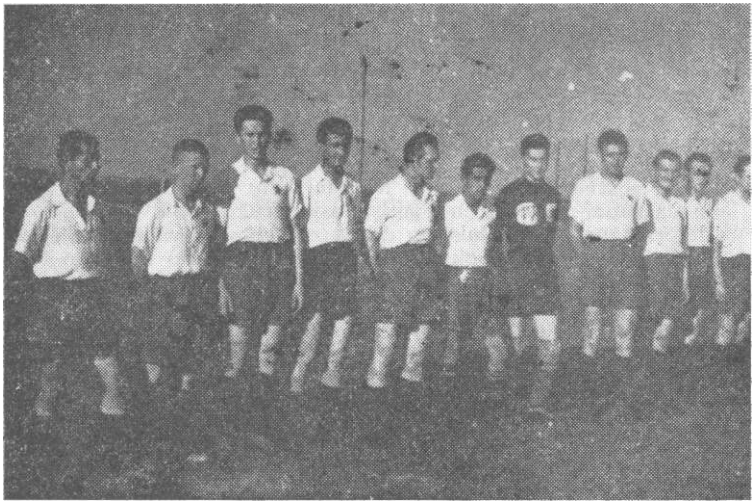

Fudbalski tim brigade u Varaždinu u ljeto 1945.

Defile kombinovane brigade 2. armije, u kojoj je učestvovao i jedan bataljon odabranih boraca iz 17. udarne brigade, održan je 13. 5. 1945. pred razdraganim Zagrepčanima, koji su oduševljeno pozdravljali svoju armiju, svoje oslobodioce. Po završenom defileu ovaj bataljon je smješten u kasarnu »Ilija Gregorić« na Selskoj cesti. Od 14. do 16. maja u ovu kasarnu i okolne zgrade smješteni su i ostali dijelovi 17. udarne brigade.

Završila se i treća ratna godina 17. udarne brigade. U četiri-pet mjeseci godine u kojoj je zadat posljednji udarac neprijateljima svih boja brigada je vodila oko 50 borbi. U tim borbama brigada je izgubila 200 boraca i starješina, ubila 1.190 i zarobila 110 neprijateljevih vojnika.

Ratnici su se našli u novoj situaciji. Trebalo je mnogo i svijesti, i volje, i discipline da se to shvati i počne živjeti bez marševa, i borbi i svega onoga što su nametali i sobom nosili narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija.

Prestalo je jedno vrijeme, ali je revolucija nastavila da teče dalje. Počeo je novi život, život za koji su se tako nesebično borili i pripadnici 17. udarne brigade. U stroju slavonskih brigada 17. udarna uvijek je dostojno i časno izvršavala sve zadatke koje su pred nju postavljali štabovi 12. i 28. udarne divizije, štab 6. udarnog korpusa, Glavni štab Hrvatske i ostale pretpostavljene komande, koje su pred 17. udarnu postavljali domovina, Partija i drug Tito kada se borila u Slavoniji, Bilo-gori, Moslavini, Kalniku, Zagorju, Turopolju, Bosni i u Srbiji.

U 17. udarnoj brigadi mnogo je hrabrih ratnika čije grudi krase ordeni i druga ratna odlikovanja. Iz čitave plejade odvažnih boraca i rukovodilaca njih 8 proglašeni su za narodne heroje: Birta Laze Mojica, Bosanac Luke Persa, Demonja Ilije Nikola, Joka Stojše Milan, Knebl Matije Franjo, Nenezić Milovana Radojica, Ružička Ivana Josip i Šibi Armina Ivan.

Za zasluge u NOR brigada je odlikovana Ordenom partizanske zvijezde sa zlatnim vijencem, Ordenom zasluge za narod sa zlatnom zvijezdom i Ordenom bratstva i jedinstva sa zlatnim vijencem.

Brigada je posredno ili neposredno učestvovala u borbama na 64 neprijateljska uporišta (na nekima od njih i po dva i tri puta — Voćin, Ludbreg, Bijeljina i dr.), prešla preko 21 planine, preko nekih od njih i po desetinu puta, forsirala 20 rijeka i borila se kako je to najbolje umjela i znala.

U toku NOR iz brigade je poginulo 763 boraca i rukovodilaca. Od poginulih oko 80% rođeni su između 1916. i 1927. godine. Bila je to mladost između 16. i 25. godina. Od poginulih oko 60% uglavnom su iz Slavonije i Bilo-gore, a ostali iz Srbije, Bosne i Hercegovine i drugih krajeva. Među poginulima je 644 boraca i 119

rukovodilaca. Od onih koji su stajali u stroju pri formiranju posljednjih dana decembra 1942. slobodu je dočekalo oko 230 boraca i rukovodilaca.

Na svom borbenom putu brigada je ubila oko 3.300 i zarobila oko 1.600 neprijateljevih vojnika. Zaplijenila je 15 topova, 12 minobacača, 110 mitraljeza, 1.747 pušaka i mnogo druge opreme i materijala. Uništeno je i 3 aviona i 4 tenka. U toku NOR kroz 869 ratnih dana brigada je vodila oko 165 borbi. Ako se uzmu u obzir i borbe, osobito zasjede sa jedinicama jačine čete i bataljona, brigada je vodila oko 200 borbi.

Sedamnaesta udarna brigada na najbolji način je izvršavala sve zadatke koji su pred nju bili postavljani u toku narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, te velike epopeje, koju su znalački pripremili i organizovali, predvodili i doveli do konačne pobjede Komunistička partija Jugoslavije i drug Tito.

S P I S A K
POGINULIH BORACA 17. UDARNE BRIGADE*

BIJELJINA

LEGINOVIĆ U. BRANKO, rođen 1919. — poginuo ...
LUKIČ C.VASILIJE, rođen 1916. — poginuo ...
MAKSIMOVIC K. MILAN, rođen 1925. — poginuo ...
MATIC L.PAVLE, rođen 1920. — poginuo ...
MITROVIC ACO, rođen 1925. — poginuo maja 1945, Kostajnica

BJELOVAR

BADOVINAC S.BRANKO, rođen 1925 V. Pisanica — poginuo 1943, Ludbreg
BIRAČ J.NIKOLA, rođen 1928. — poginuo 1943, Voćin

BOSANAC M. BOŠKO, rođen 1914, Babinac — poginuo 1943, Koprivnica
CRNKOVIC U. DURO, rođen 1916, Bačkovica — poginuo 1944, Bedenička
CRNOJEVIC P. MILKA, rođena 1926, Gakovo — poginula 1943.
DESPOTOVIĆ N. BOŠKO, rođen 1925, Kašljavac — poginuo jula 1944, Ludbreg
DESPOTOVIĆ M. JOCO, rođen ... Popenica — poginuo juna 1943, Ribnjak
DROBNJAK TOMO, rođen 1921, Bačkovica — poginuo 1944, Bosna
GUSKA K. JOVO, rođen 1921, Bačkovica — poginuo 1943.
HAJDUKOVIC MILE, rođen 1910, Bačkovica — poginuo 1944.
HALPA T. JOVO, rođen 1916, M. Trešnjevac — poginuo 6. 6. 1943, Bučje
JERIC EMIL, rođen 1915. — poginuo januara 1944, Caglin
KLJAJIC S. BOŠKO, rođen 1920. — poginuo 15. 12. 1943, Ludbreg
KOSANOVIĆ Đ. STEVO, rođen 1926 — poginuo jula 1944, Ludbreg
MIAKAR T. SMILJA, rođena 1921 — poginula marta 1943, Pakrac

* Autor i općinske organizacije SUBNOR osječke i bjelovarske regije i neke organizacije općina SUBNOR SR Srbije i Bosne i Hercegovine, kroz koje je brigada na svom borbenom putu prošla, poduzeli su mjere da spisak bude što potpuniji i tačniji i po unijetim podacima što bliži stvarnom stanju. Međutim, zbog nedostataka i nesređenosti arhivske građe i podataka u nekim organizacijama SUBNOR, spiskovi nisu potpuni, pa stoga nisu obuhvaćeni neki poginuli borci i starješine. Zato molimo borce i čitaoce monografije da ovo objašnjenje uvaže.

MIJANDŽIJA M. ĐURO, rođen 1913 — poginuo marta 1943, Pakrac
MILOVANOVIC S. MILAN, rođen 1916 — poginuo 9. 5. 1943, Voćki
NIKSIC ILIJA, rođen 1919 — poginuo 1943.
NIKŠIĆ L. MILAN, rođen 1910, Bačkovica — poginuo 1943, Lončarica
OBLUČAR A. ADAM, rođen 1924, Bačkovica — poginuo 1943, Severin
OBLUČAR S. ILIJA, rođen 1922, — poginuo 13. 6. 1943, Cađavac
OKULA I. JOVO, rođen 1921, Beđenička — poginuo 1944, Bosna
POPOVIC MILAN, rođen ... Beđenička — poginuo 1943.
POTOČIĆ F. DRAGUTIN, rođen 1908 — poginuo oktobra 1944.
RADELIC S. ĐORĐE, rođen 1928, Torčević Polje — poginuo 19. 8. 1944.
RADELIC ĐURĐA, rođena 1928, Korneš — poginula 1944, Trebež
RADELIC S. MILAN, rođen 1914, Beđenička — poginuo 22. 1. 1944, Caglin
RADELIC M. SAVO, rođen 1914, Ravneš — poginuo januara 1943, Caglin
SMILJANIC M. BOŠKO, rođen 1926, Bačkovica — poginuo jula, 1944, Ludbreg
STRAJINA R. DUŠAN, rođen 1925 — poginuo 7. 1. 1943, Voćin
TIŠMA R. JOVO, rođen... — poginuo 1943, Caglin
TRBOJEVIC I. MILENKO, rođen 1922, Bačkovica — poginuo 1944.
TROJAK A. STEVO, rođen 1914 — poginuo juna 1943, Voćin
VRLANCIC PETAR, rođen 1928, Lasovac — poginuo jula 1944, Ivanec
VUKMANOVIC MILENKO, rođen 1922, Bačkovica — poginuo 1943, Ludbreg

BOSANSKA DUBICA

ALAŠA S. KOSA, rođena 1924, Međeđa — poginula 10. 11. 1943 Sirač
BANJAC M. MIRKO, rođen 1926, Brekinja — poginuo avgusta 1943, Grđevac
BOSIOCIC Lj. VLADO, rođen 1903, Brekinja — poginuo maja 1943, Bjelovar
CERIC Š. RUSTE, rođen 1916, B. Dubica — poginuo 1944, Daruvar
CRNOGORAC V. STOJAN, rođen 1923, D. Jelovac — poginuo 1944.
CURIC S. JOVANKA, rođena 1926, Novoseloi — poginula novembra 1943.
DESPOTOVIC O. STEVO, rođen 1911, Gornjeselci — poginuo 1943, V. Zdenci
DODIK M. MILKA, rođena 1924, Međeđa — poginula aprila 1944.
ĐAPA R. SVETKO, rođen 1926, Međuvođe — poginuo 15. 8. 1943.
ECIN Đ. SRĐO, rođen 1922, Mirkovac — poginuo marta 1943, Virovitica
JANKOVIC S. MIRKO, rođen 1920, Međeđa — poginuo maja 1943, Gradiška
JANKOVIC Đ. LEPA, rođena 1925, Međeđa — poginula avgusta 1944, Papuk
JELIŠAVAC M. RADE, rođen 1915, Demirovac — poginuo jula 1944.

KONJEVIĆ DUŠAN, rođen 1928, Jelovac — poginuo 1944, Trebež
KRESAVAC J. DRAGOJE, rođen 1912, Mirkovac — poginuo februara 1943, Virovitica
KRNJAJIĆ D. DUŠAN, rođen 1924, Međeđa — poginuo maja 1943, Bjela
KRNJAJIĆ M. GROZDA, rođena 1922, Ševarlije — poginula 1943.
KRNJAJIĆ S. KOSA, rođena 1924, Međeđa — poginula 1944, Đulavec
LJUBIČ L. VELINKA, rođena 1922, Draiksenić — poginula novembra 1943, Bučje
MALBAŠIĆ S. MLADEN, rođen 1926, Brekinja — poginuo aprila 1945, V. Gorica
MILINOVIĆ L. DRAGOLJUB, rođen 1925, Johova — poginuo novembra 1943, Daruvar
PETROVIĆ D. MILKA, rođena 1923, Demirovac — poginula aprila 1945.
PRALICA J. RADE, rođen 1919, Mirkovac — poginuo februara 1943, Virovitica
POPAVAC S. RADOSAVA, rođena 1922, Međeđa — poginula aprila 1944.
TRIVIC Đ. VUKOSAVA, rođena 1923, Međeđa — poginula avgusta 1944, Sirač
TRKULJA S. DUŠAN, rođen 1904, Košuce — poginuo 1943, Rajić
VLAJINIĆ R. MARKO, rođen 1919, Draksenić — poginuo novembra 1944.
ZLOKAPA O. MILJA, rođena 1923, Slabinja — poginula avgusta 1944, Grđevac
ZLOKAPA O. ROSA, rođena 1924, Slabinja — poginula avgusta 1944, Grđevac
ŽUJIČ N. RADE, rođen 1911, Brekinja — poginuo septembra 1943.

DARUVAR

BARIC D. STANKO, rođen 1911, M. Bastaji — poginuo 22. 3. 1943.
BARŠOŠ S. ANTUN, rođen 1929, Drenovac — poginuo jula 1944, Ivanec
BELAJAC BOŽO, rođen 1918, Batinjani — poginuo 1943, Rajić
BJELAJAC T. BOSILJKA, rođena 1923, V. Klisa — poginula 20. 7. 1944.
BLAGUŠKI J. ANTUN, rođen 1907, Uljani Breg — poginuo 1943.
BOGDANOVIĆ P. MILE, rođen 1919, D. Borki — poginuo 14. aprila 1943.
BOHINJSKI J. SLAVKO, rođen 1921, Golubinjak — poginuo 19. 4. 1944, Duhovi
BOROŠ S. ANTUN, rođen 1929, Dežanovac — poginuo 2. 7. 1944.
BOSANAC BOSILJKA, rođena 1923, Brestovac — poginula 1943.
BOSANAC Lj. MILAN, rođen 1921, M. Bastaji — poginuo marta 1944.
BRUNOVIC STEVO, rođen ... Stražanac — poginuo 16. 9. 1943.
BUKVA MILAN, rođen 1911, V. Peratovica — poginuo 1943, Rajić
ČASTEK I. KARLO, rođen 1921, Dežanovac — poginuo 8. 4. 1944, Đakovo
ČIČA M. DESA, rođena 1926, V. Bastaji — poginula jula 1943.
DELIĆ M. ĐURO, rođen 1920, Brestovac — poginuo 1944.
DIVLJAK K. DUŠAN, rođen 1925, Uljani Breg — poginuo jula 1944.

DOBRAS S. SAVETA, rođena 1924, M. Bastaji — poginula januara 1943.
DOLEŽAL A. ANTUN, rođen 1913, Dežanovac — poginuo 28. 1. 1944. Našice
DOUČ SLAVKO, rođen 1925, Sređani — poginuo 1943.
DRESNER J. JOSIP, rođen 1925, G. Uljanik — poginuo 15. 7. 1943.
DURIC L. SAVO, rođen 1922. Pakrani — poginuo juna 1944, Sirač
ĐURĐEVIC J. STEVO, rođen 1922. Brestovac — poginuo...
DŽELAJLIJA N. ALEKSA, rođen 1925, Batinjani — poginuo 1944.
DŽELAJLIJA N. STANOJA, rođen 1923, Batinjani — poginuo 15. 6. 1944.
DŽODAN Lj. LJUBAN, rođen 1916, Pakrani — poginuo 12. 5. 1944.
GOLEC KARLO, rođen 1926, M. Miletinac — poginuo 1944.
HALUPA R. RUDOLF, rođen 1921, Dežanovac — poginuo januara 1944.
HATELJAK GUSTAV, rođen 1920, Doljani — poginuo 16. 7. 1943.
HORAK K. VENO, rođen 1924, G. Daruvar — poginuo 1944.
HORINA V. ZDENKO, rođen 1925, Otkopi — poginuo 19. 8. 1944.
HOSI ANICA, rođena 1922, Dežanovac — poginula 22. 2. 1944, Kaptol
JARŽA S. STJEPAN, rođen 1918, Dežanovac — poginuo aprila 1945.
JARŽA S. STJEPAN, rođen 1922, Dežanovac — poginuo 12. 5. 1943.
JECMENICA N. BLAGOJA, rođen 1925, Matfkovac — poginuo 19. marta 1945.
JEČMENICA T. JOVO, rođen 1921, Markovac — poginuo februara 1944.
JEŽBOK VINKO, rođen 1926, Sređani — poginuo 1943.
JOVANOVIĆ P. MILE, rođen 1924, Miljanovac — poginuo 1943.
JOVANOVIĆ S. PETAR, rođen 1921, Markovac — poginuo 19. 9. 1943.
KALABA ADAM, rođen ... Batinjani — poginuo 1944, Daruvar
KODELAC BOGUMIL, rođen 1920, Brestovac — poginuo 16. 7. 1943, Krapje
KOVAĆEVIĆ B. BOŠKO, rođen 1921, Markovac — poginuo februara 1943.
KOVAĆIĆ F. FRANJO, rođen 1925, ĆSR — poginuo 18. 7. 1944.
KOZULA SAVO, rođen 1920, Brestovac — poginuo 1943, Banija
KRIVSKI J. FRANJO, rođen 1924, Končanica — poginuo 12. 7. 1944.
KRANČEVIĆ Lj. SAVO, rođen 1924, Imsovac — poginuo aprila 1944.
KUBINJAK J. KARLO, rođen 1924. G. Daruvar — poginuo 3. 2. 1944, Banija
LJUBOJEVIĆ B. BOGUMIL, rođen 1925, Otkopi — poginuo 19. 4. 1944.
MALETIĆ M. PETAR, rođen 1917, Dubovi — poginuo septembra 1944.
MARIĆ J. JOVO, rođen 1904, Brđani — poginuo ...
MARTEK S. STJEPAN, rođen 1921. G. Dežanovac — poginuo 4. 2. 1944.
MATINA J. KARLO, rođen 1920, Brestovac — poginuo 8. 1. 1943.

MIHAJLOVIĆ I. JOCO, rođen 1922, Pakrani — poginuo aprila 1943

MILAŠIN BOŽO, rođen... Batinjani — poginuo avgusta 1943, Podgrmeč

MILINOVIC B. TANASIJE, rođen 1912, Markovac — poginuo februara 1943.

NEPLER ANDRIJA, rođen 1910, Jasenaš — poginuo 1943, Rajić

NOVAK J. ANTUN, rođen 1914, — poginuo 17. 7. 1943, Kra-Pje

NOVAKOVIĆ P. JOVAN, rođen 1920, Imsovac — poginuo marta 1944

HNJIZDL LJUDEVIT, rođen 1925, Sređani — poginuo 1943.

ORCT J. JOSIP, rođen 1916, Brestovac — poginuo 4. 2. 1944.

OROZOVIC MILAN, rođen 1926, Goveđe Polje — poginuo 1943.

PARIPOVIČ J. MILE, rođen 1910, M. Bastaji — poginuo 1943, Voćin

PETRL1K J. ALOJZ, rođen 1919, G. Daruvar — poginuo 18. 10. 1943.

PETROVIC R. MILAN, rođen 1925, Duhovi — poginuo 20. 9. 1943

PINKVA J. FRANJO, rođen 1925, G. Daruvar — poginuo 16. 10. 1943.

PJETLOVIĆ N. LJUBAN, rođen 1926, D. Cjepidlake — poginuo 5. 8. 1944.

POLAK J. KARLO, rođen 1921. Sirač — poginuo 20. 9. 1944.

POLUGA R. JOVO, rođen 1925, Batinjani — poginuo 18. 10. 1944.

RADAKOVIC S. JOVO, rođen 1925, Markovac — poginuo februara 1943.

RADOJČIĆ N. STANKO, rođen 1908, Trojeglava — poginuo 4. 7. 1944.

RADOSAVLJEVIC V. SAVO, rođen 1924, Duhovi — poginuo 5. 4. 1944.

REFJEK F. ANTUN, rođen 1925, G. Daruvar — poginuo 16. 7. 1944, N. Rača

SAMARDŽIĆ L. NINKO, rođen 1926, D. Vrijeska — poginuo 1944.

SARIC D. STANKO, rođen 1921, M. Bastaji — poginuo 22. 3. 1943.

SIRUČEK F. RUDOLF, rođen 1913, Končanica — poginuo 24. 7. 1943.

SUDAR ILIJA, rođen 1924, Imsovac — poginuo 16. 3. 1944.

SUPAN J. VIKTOR, rođen 1922, G. Daruvar — poginuo 4. 2. 1944, Tomašica

STANJA M. ANTUN, rođen 1919, Brestovac — poginuo 1944, Podgrmeč

STJEPANOVIĆ B. SPASOJE, rođen 1918, D. Barki — poginuo 1943.

STOKLASA J. JOSIP, rođen 1914, Dežanovac — poginuo 28. 11. 1944.

ŠESTAN MIRKO, rođen 1926, M. Miletinac — poginuo 1944.

ŠUPL VENCL, rođen 1917, Dežanovac — poginuo 3. 2. 1944.

TALAN J. ROBERT, rođen 1923, Dežanovac — poginuo 24. 5. 1944.

TINTOR M. MISO, rođen 1919, Batinjani — poginuo 1943, Daruvar

VAVRA S. FANDA, rođen 1926, Šibovac — poginuo 19. 2. 1945, Papuk

VAVRA F. VENCL, rođen 1919, Šibovac — poginuo 2. 4. 1945.

VIDOVIC M. BLAGOJA, rođen 1924, Vrbovao — poginuo novembra 1943.

VLASAK A. SLAVKO, rođen 1926, Otkopi — poginuo 19. 4. 1944.

VOLŠANSKI J. JOSIP, rođen 1921, Šibovac — poginuo 19. 8. 1943, D. Borki
VUJIC S. LJUBAN, rođen 1915, Markovac — poginuo februara 1943.
ZABRDAC P. DUŠAN, rođen 1917, Škodinovac — poginuo marta 1944.
ZDJELAP P. STEVO, rođen 1920, Batinjani — poginuo 10. 9. 1943.
ZEBA STEVO, rođen 1920, Batinjani — poginuo 1943, Rajić
ZIMNOJA K. NIKÓLA, rođen 1922, Batinjani — poginuo 19 9 1944
ŽIVKOVIĆ M. ĐURO, rođen 1907, Imsovac — poginuo septembra 1943.
ŽIVKOVIĆ M. PETAR, rođen 1921, Imsovac — poginuo marta 1944.

ĐURĐEVAC

BJELAJAC NEDELJKO, rođen 1923, V. Črešnjevica — poginuo maja 1943, Mšrkopalj
BERTA MARA, rođena 1922, Đurđevac — poginula 24. 12. 1944.
BLAŽOK TOMO, rođen 1923, Đurđevac — poginuo februara 1944, Pleternica
DRAGOSAVLJEVIC PERO, rođen 1922, V. Črešnjevica — poginuo februara 1943, Zajle
HALAPA TOMO, rođen 1916, V. Črešnjevica — poginuo aprila 1943, Bućje
HERENT STJEPAN, rođen 1914, Kladare — poginuo 13. 6. 1944, V. Grđevac
HANAK IVAN, rođen 1926, V. Črešnjevica — poginuo 20. 4. 1944, Feričanci
HANIĆ IVAN, rođen 1922, Marof — poginuo aprila 1944. Đurđevac
HANIĆ FRANJO, rođen 1911, St. Gradac — poginuo 22. 1. 1944 Caglin
HERENT STJEPAN, rođen 1924, Kladare — poginuo 1944, M. Grđevac
HORVAT IVAN, rođen 1926, Virje — poginuo marta 1944, Orašac
HORVAT STJEPAN, rođen 1923, Ferdinandovac — poginuo februara 1944, Levinovac
HORVAT VALENT, rođen 1924, Virje — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
HRŽENJAK JOSIP, rođen 1926, Virje — poginuo juna 1944. M. Grđevac
HRŽENJAK PETAR, rođen 1924, Virje — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
HRŽENJAK VALENT, rođen 1926, Virje — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
IVANOVIĆ ANTUN, rođen 1926, St. Gradac — poginuo januara 1944, Caglin
JAKUPOVIĆ JOSIP, rođen 1923, Đurđevac — ppginuo 13. 3. 1945, Medur
JENDRIĆ STJEPAN, rođen 1923, Đurđevac — poginuo januara 1944, Caglin
KAPITANIĆ JOSIP, rođen 1923, Kalinovac — poginuo 1. 5. 1944, Zvečevo
KOVAČ FRANJO, rođen 1912, Turnašica — poginuo 4. 4. 1944, Velimir
KOVAČ STJEPAN, rođen 1925, Đurđevac — poginuo 16. 2. 1944, St. Petrovo Selo
KOVACiĆ FRANJO, rođen 1926, Ferdinandovac — poginuo 29. 1. 1944, N. Gradiška
KOVACIC IVAN, rođen 1927, Đurđevac — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
KOVACIĆ LOVRO, rođen 1922, Đurđevac — poginuo 6. 7. 1944. Ludbreg

KOŽARIC IVAN, rođen 1924, Pitomača — poginuo 19. 10. 1944, Beograd

KRANJEC MIRKO, rođen ... Dabar — poginuo 19. 6. 1944, V. Zdjelice

KRATOFIL RUŽA, rođena 1921, Virje — poginula 1944.

KRATOFIL STJEPAN, rođen 1919, Virje — poginuo 1944.

KRUPA IVKA, rođena 1925. Pitomača — poginula 7. 4. 1943, Papuk

LENARDIĆ MATO, rođen 1925, Đurđevac — poginuo 16. 2. 1944 Pleternica

LOVREKOVIČ IVAN, rođen 1924, Đurđevac — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg

LUGARIC FRANJO, rođen 1903, Jasenje — poginuo jula 1944, Kutjevo

LUKANEC PAVAO, rođen 1920, Virje — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg

MAĐARIC ĐURO, rođen 1917, Kladare — poginuo 1945.

MILETIČ ĐURO, rođen 1926, Ferdinandovac — poginuo 23. 1. 1944, Psunj

MARESIC STJEPAN, rođen 1898. Sedlarica — poginuo 16. 5. 1943.

MATEJAK STJEPAN, rođen 1917, Đurđevac —• poginuo 27 3 1944

MATKOV FRANJO, rođen 1920, Đurđevac — poginuo februara 1944.

MATKOV JOSIP, rođen 1920, Đurđevac — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

MATKOV MATO, rođen 1925, Đurđevac — poginuo 22. 4. 1944, Suš

MATOCEC STJEPAN, rođen 1926, Đurđevac — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

MATURANEC MIJO, rođen 1928, Kloštar — poginuo 9. 9. 1944, Doboj

MIHOKOVIC M. ANTUN, rođen 1926, Pitomača — poginuo 3. 1. 1945, Šabac

MILAK S. PETAR, rođen. .. Novo Virje — poginuo 1944, kod Ferdinandovca

MRAZEK S. JOSIP, rođen 1925, Virje — poginuo 24. 3. 1944, Đulavec

PAVUNIČ M. IVAN, rođen 1925, Virje — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

PETROVIC IVAN, rođen 1912, St. Gradac — poginuo 1944, SI. Požega

PJEVALO P. MILAN, rođen 1925, V. Črešnjevica — poginuo 13. 11. 1943, V. Peratovica

POLJAK I. PETAR, rođen 1918, Virje — poginuo 20. 4. 1944, SI. Orahovica

POŠTA M. JOSIP, rođen 1927, Movie — poginuo 6. 6. 1944, Pavl. Dražica

RADOJA F. FRANJO, rođen 1914, Ferdinandovac — poginuo 17. 2. 1945.

RADOJCIC MILE, rođen 1909, V. Črešnjevica — poginuo septembra 1944.

RADULOVIC PERO, rođen 1924, V. Črešnjevica — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg

REMETOVIC S. IVAN, rođen 1926, Virje — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

ROGOZ A. STJEPAN, rođen 1920, Kalinovac — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

ROŠTAN L. MARTIN, rođen 1919, Đurđevac — poginuo 29. 2. 1944, Bučje

RUSAN M. ROK, rođen... Ferdinandovac — poginuo aprila 1945, Podravska Slatina

SABOLIC I. PETAR, rođen 1928, Sirova Katalena — poginuo 24. 2. 1944, St. Petrovo Selo

SEDMAK I. DURO, rođen 1923, Đurđevac — poginuo 10. 6. 1944, Dubrava

STRELEC F. VINKO, rođen 1925, Miholjanec — poginuo maja 1945.

STRUŽAN B. MIJO, rođen 1924, Virje — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

ŠPOLJARIC A. ALOJZ, rođen 1925, Kalinovac — poginuo 1945.

ŠTEFANOV Đ. ANTUN, rođen 1924, Đurđevac — poginuo 12. 2. 1944. St. Petrovo Selo

VRANIĆ P. IGNAC, rođen 1922, Đurđevac — poginuo 31. 7. 1945.#

ŽIVKO I. MIRKO, rođen 1924. N. Virje — poginuo 24. 1. 1944, Caglin

GAREŠNICA

BUKAČ A. JOSIP, rođen 1919, Hercegovac — poginuo 2. 7. 1943.

FUKS B. DRAGAN, rođen 1924, Hercegovac — poginuo 2. 7. 1944.

KRIVKA J. KARLO, rođen 15. I. 1914, Hercegovac — poginuo 15. 1. 1944.

PETR V. ZDENKO. rođen 1923, Hercegovac — poginuo 15. II. 1943.

PITLITI K. KARLO, rođen 1917, Hercegovac — poginuo 15. 11. 1943.

STODALA J. DRAGUTIN, rođen 1924, Hercegovac — poginuo 15. 7. 1944.

VOJACE J. JOSIP, rođen 1912, Hercegovac — poginuo 15. 1. 1944.

GRUBIŠNO POLJE

BOBAN S. MILAN, rođen 1925, Đakovac — poginuo 1943.

BONIC (BRNIC) STJEPAN (STEVAN), rođen ... Rešetari — poginuo 1944, Dubrava

BUBAN M. BRANKO, rođen 1925, G. Kovačica — poginuo oktobra 1944, Beograd

BOZETA R. PETAR, rođen 1920, M. Dapčevica — poginuo 1943, Ravna gora

BUDINA M. IVO, rođen 1924, Dražica — poginuo 1944.

CAKMAK N. ALEKSA, rođen 1922, Turčević Polje — poginuo 1943.

CAKMAK I. CEDOMIR, rođen 1924, Turčević Polje — poginuo 1943.

CAKMAK M. MILAN, rođen 1923, Turčević Polje — poginuo 1943, Lipik

DOBROJEVIC BLAGOJA, rođen ... Jasenaš — poginuo oktobra 1943, Zlatar

DRAŽIC Lj. STOJAN, rođen 1924, Rastovac — poginuo jula 1944, Ludbreg

ĐURIC J. STEVO, rođen 1919, Cremušina — poginuo jula 1944, Ludbreg

GALOVIC N. SAVO, rođen 1925, Paviovac — poginuo 1945, Doboj

GAŠPAREVIC I. BOGDAN, rođen ... V. Barna — poginuo 1943.

GERENĐIR P. MIRKO, rođen 1920, V. Jasenovača — poginuo 21. 1. 1944, Caglin

GLEŽNIC LJUBAN, rođen 1907, V. Dapčevica — poginuo 1943, Voćin

GODEC I. LJUBAN, rođen 1910, Turčević Polje — poginuo 1943.

GRGUR R. MILAN, rođen 1922, Hađićevo — poginuo 1943, Voćin

HAJDUKOVIĆ M. GOJKO, rođen 1918, G. Kovačica — poginuo ...
HORVAT F. FRANJO, rođen 1924, M. Grđevac — poginuo marta 1943, Končanica
JAJIĆ V. BOGDAN, rođen 1927, G. Kovačica — poginuo 13. 6 1943 Sirač
KOVAĆEVIĆ N. LAZO, rođen 1923, M. Dapčevica — poginuo jula 1944, Ludbreg
KOVACEVIC L. LAZO, rođen... V. Dapčevica — poginuo oktobra 1943, Ludbreg
KOVAČEVIĆ Đ. SLAVKO, rođen 1927, Topolovica — poginuo 1943, Crkveni Bok
KOVAČIC MILAN, rođen 1923, V. Dapčevica — poginuo 1943.
KUNDADŽIJA N. ĐURO, rođen 1920, Turčević Polje — poginuo 1943.
KUNDADŽIJA M. NIKOLA, rođen 1924, Turčević Polje — poginuo jula 1944, Ludbreg
LUŽAJIĆ J. ĐURO, rođen 1928, M. Peratovica — poginuo jula 1944, Ludbreg
LUŽAJIC SPASOJE, rođen 1911, M. Peratovica — poginuo 1943, Voćin
MALBAŠA J. MILE, rođen 1925, V. Kovačica — poginuo januara 1944, Caglin
MALBAŠA MITAR, rođen ... V. Peratovica — poginuo 1943, Sirač
MALBAŠA R. PETAR, rođen 1924, V. Peratovica — poginuo 13. 6. 1943, Sirač
MALBAŠA R. SPASOJE, rođen 1926, V. Peratovica — poginuo 1944, Cabuna
MICEVIC STOJAN, rođen 1923, Lončarica — poginuo 10. 5. 1943, Voćin
MIHELIČ I. ILIJA, rođen... Jasenaš — poginuo juna 1943, kod Jesisavca
MILAKOVIČ JOVO, rođen 1912, Lasovac — poginuo 1943.
MILANOVIĆ S. BLAGOJA, rođen 1922, Hađićevo — poginuo jula 1944, Ludbreg
MILANOVIĆ M. VLAJKO, rođen 1925, Turčević Polje — poginuo 1944.
MOJICA L. BIRTA ZEC, rođen 1916, Gakovo — poginuo 6. jula 1944, Ludbreg
MRKIĆ M. SAMOJLO, rođen 1920, V. Dapčevica — poginuo 1945.
NOVAKOVIC CVIJETA, rođena ... Lončarica — poginula 1945, Banja Koviljača
OŽEGOVIČ Đ. BOZO, rođen 1919, Munije — poginuo 1943.
POČUC M. KATA, rođena 1923, Turčević Polje — poginula 1943.
POPOVIC SVETOZAR, rođen 1928, V. Dapčevica — poginuo 1944, Gakovo
PRERADOVIĆ L. RADE, rođen 1927, Turčević Polje — poginuo 1943.
RADAKOVIC S. ĐURO, rođen 1912, M. Jasenovača — poginuo 1943.
RADAKOVIC M. MILAN, rođen 1919, M. Jasenovača — poginuo 1943.
RADELIC Đ. KATA, rođena 1922, V. Grđevac — poginula jula 1944, Ludbreg
RADIVOJCEVIC M. NIKOLA, rođen 1897, V. Barna — poginuo 1943, Ceralije
RAŠETA P. JOVO, rođen 1919, Lončarica — poginuo 30. 3. 1943, G. Borki
RAŠETA P. NIKOLA, rođen 1917, Lončarica — poginuo 1943, Voćin
REKIĆ T. SAVO, rođen 1922, M. dapčevica — poginuo 30. 3. 1943, G. Borki

REKIĆ T. STANKO, rođen 1911, M. Dapčevica — poginuo 1943 Caglin
SADAN J. MATIJA, rođen 1926, V. Dapčevica — poginuo 1943, Voćin
SLIJEPČEVIĆ NIKOLA, rođen 1923, Galkovo — poginuo 1943, G. Borki
ŠEGAN B. BOŽO, rođen 1927, Turčević Polje — poginuo 1943.
ŠELOVIĆ R. LJUBAN, rođen 1922, Topolovica — poginuo 1943, Crkveni Bok
ŠIMRAK ĐURO, rođen 1910, Gakovo — poginuo 1944, V. Grđevac
ŠKORIC ĐURO, rođen 1910, Gakovo — poginuo 1945.
TRBOJEVIĆ Lj. ILIJA, rođen 1924, V. Grđevac — poginuo 1943, Zaile
TULUM P. BRANKO, rođen 1922, V. Peratovica — poginuo 1943.
TURK K. IVAN, rođen 1920, Topolovica — poginuo 1943, Psunj
VELAGlC S. MILAN, rođen 1909, Cremušina — poginuo 1944, Dubrava
VLAISAVLJEVIC M. SAVO, rođen 1922, Gakovo — poginuo januara 1944, Caglin
VLAISAVLJEVIC M. STOJAN, rođen 1919, Gakovo — poginuo 1944, Okučani
VRZIC MILE, rođen 1910, M. Zdenci — poginuo 1943.
VUCAN I. SPASO, rođen 1926, M. Barna — poginuo 1943.
VUCKOVIC LJUBAN, rođen 1909, Turčević Polje — poginuo 1943.
VUDRAG V. PETAR, rođen 1922, M. Dapčevica — poginuo jula 1944, Ludbreg
VUDRAG M. STEVO, rođen 1911, V. Dapčevica — poginuo 1943, Zrinska
VUKANOVIC D. ĐURO, rođen 1909, Turčević Polje — poginuo 1943.

KOPRIVNICA

KOMES I. MARIJAN, rođen 1922, Koprivnica — poginuo 1944, Dubrava
RENAC STEVO, rođen 1910, V. Grabičani — poginuo 1943, Voćin
OBREN V. VIKTOR, rođen 1924, St. Grad — poginuo jula 1944, Ivanec
SEVEROVIC S. NIKOLA, rođen 1920 — poginuo 1943, Voćin
SMOLJANOVIČ RADOVAN, rođen 1928 — poginuo aprila 1944.
PLETEŽ I. ZVONKO, rođen 1926 — poginuo 1944.

KOSTAJNICA

BRAJDIĆ MIJO, rođen 1915, Timorci — poginuo 6. 7. 1943, Ludbreg
ZLOKAPA MILJA, rođena 1924, Zlobinje — poginula 1944, Topolovac
ZLOKAPA ROSA, rođena 1926, Zlobinje — poginula 1944, V. Zdenci
ŽIVKOVIČ J. SVETOZAR, rođen ... Saš — poginuo ... šuma Vukojevački gaj (kod Našica)

LOZNICA

ALEKSIC S VLASTIMIR, rođen 1923. D. Sipulja — poginuo aprila 1945, Doboj

ARSENOVIĆ V. ŽIVORAD, rođen 1925, G. Badanja — poginuo aprila 1945, Kostajnica

AVRAMOVIĆ J. BOŽIDAR, rođen 1923, Jerebice — poginuo januara 1945, Bijeljina

AVRAMOVIĆ J. CVETIN, rođen 1921, Jerebice — poginuo januara 1945, Bijeljina

AVRAMOVIĆ D. ŽIVKO, rođen 1920, Jerebice — poginuo januara 1945, Bijeljina

AVRAMOVIĆ J. ŽIVORAD, rođen 1925, Jerebice — poginuo januara 1945, Bijeljina

BUDIMIROVIĆ S. SRETEN, rođen 1926, Cikote — poginuo 25. 4. 1945, Petrinja

BURMAZOVIĆ M. DRAGOLJUB, rođen 1924, Cikote — — poginuo decembra 1944, Bijeljina

BOŽIĆ T. MILENKO, rođen 1927, Milina — poginuo decembra 1944, Ugljevik

DIKOSAVIĆ S. SLAVKO, rođen 1922, Milina — poginuo januara 1945, Zovik

DOBROSAVLJEVIĆ Lj. SRETEN, rođen 1925, Cikote — poginuo januara 1945, Brčko

DAKOVIĆ Lj. ALEKSANDAR, rođen 1926, Filipovići — poginuo 1945, Brezovo Polje

ĐUKIĆ Č. ZDRAVKO, rođen 1922, Jerebice — poginuo januara 1945, Bijeljina

GAJIĆ R. MILORAD, rođen 1923, G. Badanja — poginuo 14. 1. 1945, Bijeljina

GAJIĆ D. TRIFUN, rođen 1921, D. Badanja — poginuo 28. 1. 1945, Bijeljina

GAVRILOVIĆ Č. SLAVOLJUB, rođen 1926, Trbosilje — poginuo februara 1945, Bijeljina

IGNJATOVIĆ Lj. TIHOMIR, rođen 1925, Cikote — poginuo januara 1945, D. Trnovo

JAKOVLJEVIĆ D. BRANA, rođen 1924, Jerebice — poginuo februara 1945, Brčko

JOSIPOVIĆ M. ČEDOMIR, rođen 1923, G. Badanja — poginuo 17. 11. 1944, Gračanica

JOVANOVIĆ Đ. VLASTIMIR, rođen 1919, D. Sipulja — poginuo 1945.

KALABIĆ Č. BOŠKO, rođen 1924, D. Badanja — poginuo 10. 4. 1945, B. Kostajnica

LAZIĆ M. DRAGOSLAV, rođen 1918, Simino Brdo — poginuo marta 1945, Petrinja

LEKIĆ D. VIDOJE, rođen 1923, Simino Brdo — poginuo decembra 1944, Bijeljina

LEKIĆ O. VOJISLAV, rođen 1923, Simino Brdo — poginuo aprila 1945, B. Kostajnica

MARKOVIČ V. NIKOLA, rođen 1922, D. Badanja — poginuo 28. 11. 1945. Bijeljina

MARKOVIĆ L. RADIVOJ, rođen 1920, G. Badanja — poginuo 27. 1. 1945, Bijeljina

OSATOVIĆ R. NIKOLA, rođen 1926, Jerebice — poginuo februara 1945, Čitluk

PUCAREVIĆ V. RADIVOJ, rođen 1925, Jerebice — poginuo januara 1945, Bijeljina

PUCAREVIĆ I. RADOJE, rođen 1925, Jerebice — poginuo januara 1945, Bijeljina

RADIVOJEVIČ D. MILAN, rođen 1925, Jerebice — poginuo februara 1945, Bijeljina

RADIVOJEVIČ D. RADOJE, rođen 1924, Jerebice — poginuo januara 1945, Bijeljina

SAKIČ O. ČEDOMIR, rođen 1920, D. Badanja — poginuo 21. 1. 1945, Bijeljina

SAKIČ S. TIHOMIR, rođen 1922, Cikote — poginuo 1944, Bijeljina

STEFANOVIĆ M. ČEDOMIR, rođen 1919, Simino Brdo, poginuo 1945.

STEVIC P. DOBRIVOJ, rođen 1923, D. Badanja — poginuo 18. 1. 1945, Bijeljina

STANIĆ P. VOJISLAV, rođen 1926, G. Badanja — poginuo 26. 1. 1945, Bijeljina

STANIMIROVIĆ A. MARINKO, rođen 1920, D. Dobrić — poginuo aprila 1945, B. Kostajnica

STOJADINOVIĆ M. ALEKSANDAR, rođen 1925, Jerebice — poginuo februara 1945, D. Zagonje

TODOROVIĆ Lj. ŽIVORAD, rođen 1921, D. Sipulja — poginuo aprila 1945.

VASIĆ I. DRAGOSLAV, rođen 1920, G. Badanja — poginuo 1945, Varaždin

ŽIVANOVIĆ A. STOJAN, rođen 1916, D. Sipulja — poginuo novembra 1944, Vlaške Njive

ŽIVANOVIĆ A. STOJAN, rođen 1916, D. Badanja — poginuo 10. 11. 1945, Rađalj (Zvornik)

NOVSKA

BODEGRAJAC ANDRIJA, rođen 1906, Lovsika — poginuo 10. 5. 1943, Voćin

BODEGRAJAC TIMO, rođen 1923, Lovska — poginuo 19. 11. 1944, Bijeljina

BURUMDŽIJA S. MILAN, rođen 1921, Rajić — umro 1945, Novi Sad

DRAGOJLOVIC G. MICO, rođen 1923, Rajić — poginuo 1944, Doboj

GOBAC MATO, rođen 1925, Kozarice — poginuo 15. 11. 1943, Cerje Tužno (Ivanec)

JUGOVIĆ M. MIRKO, rođen 1925, Borovac — poginuo 24. 5. 1943, Koreničani

KOMLENOVIĆ M. DUKA, rođen 1923, Brezovac — poginuo 5. 2. 1945, Bijeljina

KOVAČEVIĆ NIKOLA, rođen 1925, Lovska — poginuo 21. 1. 1944, Čaglin

KOVAČEVIĆ STEVO, rođen 1914, Lovska — poginuo 16. 4. 1944, Hercegovac

KRNJAJIĆ T. DAMJAN, rođen 1923, Brezovac — poginuo 27. 1. 1943, D. Cagliò

MILANKOVIĆ DUŠAN, rođen 1922, Lovska — poginuo 10. 5. 1943, Voćin

MILANKOVIĆ JOCO, rođen 1922, Lovska — poginuo 10. 5. 1943, Voćin

MIOKOVIĆ J. DMITAR, rođen 1925, Kričke — umro 2. 9. 1944, na Siciliji

MIOKOVIĆ T. JULA, rođena 1925, Kričke — poginula 25. 4. 1943. Voćin

MIOKOVIĆ J. MIRKO, rođen 1925, Kričke — umro 20. 8. 1944, na Siciliji

STANAR M. PETAR, rođen 1923, Rajić — poginuo 12. 10. 1944, Rakovica (Beograd)

ŠKVARO Š. STEVO, rođen 1929, Banova Jaruga — poginuo 1944, Dubrava

TEODOROVIĆ N. DUŠAN, rođen 1924, Kričke — poginuo 16. 10. 1944, Lađevac

TEŠIĆ NIKOLA, rođen 1922, Lovska — poginuo 19. 11. 1944, Bijeljina

TRIVANOVIĆ N. MILAN, rođen 1925, Brezovac — poginuo 20. 4. 1943, *Zvečevo*

VUKSAN S. LJUBAN, rođen 1920, Brezovac — poginuo 20. 9. 1943, Zvečevo

OBRENOVAC

ANTONIC M. RANISAV, rođen 1926, Ratari — poginuo septembra 1944, Vlaške Njive
ARSENOVIC V. RADIVOJ, rođen 1924, Krtinska — poginuo 10. 4. 1945.
BUGARSKI D. RADIVOJE, rođen 1921, Krtinska — poginuo 19. 1. 1945, Boderište (Brčko)
BUGARSKI S. RADOMIR, rođen 1925, Krtinska — poginuo 3. 1. 1945, Bijeljina
DURIC P. MIRKO, rođen 1921, Krtinska — poginuo 25. 4. 1945, Kostajnica
DURIC P. ŽIVORAD, rođen 1924, Ratari — poginuo 1. 1. 1945.
JOVANOVIĆ D. STANOJE, rođen 1922, Ratari — poginuo 25. 4. 1945, Kostajnica
MARINKOVIC Ž. DOBROSAV, rođen ... Ratari — poginuo novembra 1944, Banja Koviljača
VASILJEVIC A. ŽIVOTA, rođen 1922, Ratari — poginuo aprila 1945.

OSIJEK

BOGDANOVIC N. MILAN, rođen 1905, Cepin — poginuo 1943, Zlatar
BOŠKOVIČ L. JOVO, rođen 1920, Bijelo Birdo — poginuo 1944, Lipovijani
DOBRIC V. ĐORDE, rođen 1920, Bijelo Brdo — poginuo 1944, Ceralije
DOVNIKOVIC M. NIKOLA, rođen 1919, Cepin — poginuo...
DŽAMBAS I. STEVAN, rođen 1927, Bijelo Brdo — poginuo januara 1944, Caglin
GAVRILOVIC MILAN, rođen 1912, Cepin — poginuo ... Levanjska Varoš
GAVRILOVIC V. RADO, rođen 1923, Dopsin — poginuo ... Papuk
KOLIC KARLO, rođen 1922, Višnjevac — poginuo ...
KOMLENAC D. MILOJA, rođen 1923, Dopsin — poginuo 1945, Papuk
KORONOSOVAC M. ŽARKO, rođen 1923, Dopsin — poginuo 1944, Čazma
KOVACEVIC MILAN, rođen 1918, Lisičine — poginuo septembra 1943, Zlatar
KRAMARIC T. JOVICA, rođen ... Obljanovac (Valpovo) — poginuo oktobra 1943, Ludbreg
MARIC S. DRAGO, rođen 1926, Bijelo Brdo — poginuo septembra 1943, Velika
MILADINOVIC P. ŽARKO, rođen 1921, Bijelo Brdo — poginuo januara 1944, Caglin
MILAKIC S. SRETO, rođen 1920, Bijelo Brdo — poginuo 1944, Srnude
MILJANOVIC S. MILOŠ, rođen 1923, Brešće — poginuo aprila 1945, B. Kostajnica
MILJEVIČ M. PERO, rođen 1925, Brešće — poginuo januara 1945, Bijeljina
ORELJ G. STEVO, rođen 1925, Brešće — poginuo februara 1945, Bijeljina
POPOVIC Đ. ALEKSA, rođen 1925, Dalj — poginuo januara 1945, Bijeljina
RADOŠEVIC S. RADE, rođen 1923, Bijelo Brdo — poginuo januara 1944, Caglin
ROMANIC V. BRANKO, rođen 1913, Cepin — poginuo januara 1944, Ludbreg
SEKULIC S. PERO, rođen 1925, Dalj — poginuo 1944, Caglin

STAPARAC V. ILIJA, rođen 1923, Bijelo Brdo — poginuo avgusta 1944, Orljavac
STOJANOVIĆ S. ŽARKO, rođen 1912, Čepin poginuo — jula 1944, Ludbreg
VERKOVIĆ C. ŽIVKO, rođen 1912, Čepin — poginuo 1944, Pivnice
VOLAREVIĆ VERA, rođena... Bijelo Brdo — poginula novembra 1943, Kapela

PAKRAC

BOSANAC MILE, rođen... Brusnik — poginuo ...
BOSANAC STEVO, rođen ... Brusnik — poginuo ...
CULIČ STOJAN, rođen ... Ožegovac — poginuo 1943, Bučje
ČASIĆ STANKO, rođen ... Ožegovac — poginuo 1944, Pa-

ČULE Đ. SAVO, rođen... Kukunjevac — poginuo ...
DAMJANOVIČ D BLAGOJA, rođen... G. Grahovljani — poginuo...
DOLINIĆ V ILIJA, rođen... Šeovica — poginuo 1943, Caglin
ERCEG M. PAVAO, rođen... D. Šumetlica — poginuo ...
GREDELJEVIČ P. JOCO, rođen ... Korita — poginuo 1944.
HARAMBAŠIČ P. SAVO, rođen ... Korita — poginuo 1945, Bijeljina
JOVIČIČ J. PERO, rođen... Šeovica — poginuo 1943, Voćin
KATIČ MILAN, rođen ... Obriž — poginuo 13. 6. 1943, Sirač
KOMLENAC M. BLAGOJA, rođen ... Skenderovac (G. Grabljani) — poginuo ...
KOSUR PETAR, rođen ... Brusnik — poginuo jula 1943, Poljanska
KOVAČEVIĆ MILICA, rođena 1925, Brusnik — poginula 6. 7. 1943, Ludbreg
KOVAČEVIĆ SAVO, rođen... Brusnik — poginuo ...
KOVAČEVIĆ S. SPASOJA, rođen ... Šeovica — poginuo 1943 Čaglin
LUKIć' PETAR, rođen ... Sređani — poginuo 1943, Sirač
LJUBIČIĆ R. DUŠICA, rođena... Rogaije — poginula juna 1943, Cremošnjak
KOVAČIČ T. STEVAN, rođen... Šeovica — poginuo januara 1943, Čaglin
MAJER ANTUN, rođen... Badljevina — poginuo oktobra 1943, Zlatar
MILETIĆ M. DUŠAN, rođen 1920, Branešci — poginuo 1944, kod Pavlovca
MILETIĆ V. STANKO, rođen... Branežci — poginuo ...
MILIČ MARICA, rođena ... Skenderovac — poginula ...
MILKOVIČ VELJO, rođen ... Skenderovac — poginuo ...
MILKOVIČ VIDOSAVA, rođena ... Skenderovac — poginula ...
MILKOVIČ ZORKA, rođena... Skenderovac — poginula ...
MITROVIĆ LJUBA, rođena... Skenderovac — poginula ...
PAVIČ MARICA, rođena... Bukovčani — poginula 1944, Pakrac
PAVIČ V. MILAN, rođen... Bukovčani — poginuo 1944, Cerik
PAVIČ PROKO, rođen... Bukovčani, poginuo — 1943, V. Gorica
PAVKOVIĆ O. BRANKO, rođen ... Bukovčani — poginuo 1943, Čaglin

PAVLOVIC LJUBICA, rođena... Jagme — poginula 1943, Voćin
PEJIĆ M. TOMO, rođen ... Badijevina — poginuo oktobra 1943, Ludbreg
PERIC S. CVIJETA, rođena... Šeovica — poginula 1943, Voćin
PRODANOVIČ SIMO, rođen... Budići — poginuo 1943, Sirač
RELIC K. JOVO, rođen... Branežci — poginuo ...
RELIC M. LAZO, rođen... Branežci — poginuo ...
SAVIC SLAVKO, rođen ... Prekopakra — poginuo 1943, Podgorač
SERTIĆ P. IVAN, rođen 1928, Brekinska — poginuo 1944, Pavlovac
SKORUPAN S. BRANKO, rođen. .. Branežci — poginuo...
SUDAR S. MIRKO, rođen... Kraguj — poginuo 1943, Caglin
ŠURKALOVIC DUKA, rođen ... Skenderovac — poginuo ...
TARBUK P. SAVO, rođen... Branežci — poginuo ...
UZUR-ŽESTIC JELENA, rođena ... Brusnik — poginula ...
UZUR M. KATICA, rođena 1924, Brusnik — poginula 1944, kod Pavlovca
VEZMAR MARA, rođena ... Jagme — poginula 1943, Voćin
VUCKOVIC LAZO, rođen 1914, Koturić — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
VUJANIC DUŠAN, rođen ... Jagme — poginuo 1943.
"ZORIC JOVO, rođen ... Bukovčani — poginuo 1945, Bijeljina
"ŽESTIC IVAN, rođen... Brusnik — poginuo .,.

PODRAVSKA SLATINA

BOGATIC N. STOJAN, rođen 1928, Voćin — poginuo 1944, Pavlovac
BOJANIC MILAN, rođen ... Voćin — poginuo 1944, B. Kobaš
BOJCIC V. LJUBOJA, rođen ... Sekulinci — poginuo 1943.
BOJCIC RADOJKA, rođena ... G. Vrhovci — poginula 1943,

BOJCIC SAVO, rođen ... Kometnik — poginuo 1943, Sirač
BOSANAC J. MITAR, rođen ... Medinci — poginuo 1944, Pepelane
BOŽIC I. VASO, rođen ... G. Miholjac — poginuo 1943, Kometnik
DRAGOJEVIC M. BOŽO, rođen ... Voćin — poginuo 1944, Našice
KOVACiC L. STOJAN, rođen ... Sekulinci — poginuo 1943, Sekulinci
MARINKOVIC I. STANKO, rođen ... G. Miholjac — poginuo 1943, Sirač
MATIC MILETIN, rođen .... Bokane — poginuo 1943, Voćin
MATIC M. STOJAN, rođen .. Sekulinci — poginuo 1943, Ludbreg
MIHALJEVIC DUŠAN, rođen ... G. Kusonji — poginuo novembra 1943, Kapela
MIHAJLOVIC JOCO, rođen ... 1907 D. Kusonji — poginuo 1943, Rajić
MILOJEVIC M. JERKO, rođen ... Medinci — poginuo 1944, Pivnice
NOVKOVIC S. KRSTA, rođen ... G. Miholjac — poginuo 1943, Sirač
OJKIC MILKA, rođena ... Voćin — poginula ...
OJKIC S. PAVAO, rođen ... Voćin — poginuo 1943, Voćin

RATIĆ PETAR, rođen ... Kuzma — poginuo 1943, Sirač
STANIVUKOVIC S. TOMO, rođen ... Voćin — poginuo 1944, B. Kobaš
STOJČIĆ S. MILAN, rođen .. Lukavac — poginuo 27. 1. 1945, Bijeljina
SUBOTIC D. LUKA, rođen ... G. Miholjac — poginuo januara 1943, Caglin
RODOROVIC B. ANA, rođena ... Voćin — poginula 1943, Rajići
TOMAŠEVIC D. MILAN, rođen ... Sekulinci — poginuo 1944.
TOMAŠEVIC S. LAZO, rođen ... Sekulinci — poginuo 1944.
TOMAŠIC I. MILAN, rođen ... Sekulinci — poginuo 1943, Voćin
TRBOJEVIC Đ. JOCO, rođen ... G. Miholjac — poginuo 1943, G. Borki
VASILJEVIC S. IGNJO, rođen ... G. Kusonji — poginuo ...
VASILJEVIC A. PAJO, rođen ... G. Kusonji — poginuo ...
VEJIC S. VELJKO, rođen . .. Medinci — poginuo 1944, St. Petrovo Selo

SLAVONSKA POŽEGA

BANOVIC IVAN, rođen ... Frkljevci — poginuo novembra 1943, Kapela
BILIC GRGA, rođen 1924, Ružići — poginuo 1944, kod Kutine
BUNCiC M. JOVO, rođen 1911, Kula — poginuo ...
BUNCiC S. JOVO, rođen 1915, Mrkoplje — poginuo 1943, Velika Gorica
BUNCiC ST. MARKO, rođen 1927, Mrkoplje — poginuo 1943, Smoljanovci
CIMERMAN IVAN, rođen .. Vidovci, poginuo novembra 1943, Kapela
DRAGAŠ P. STOJAN, rođen 1911, Mrkoplje — poginuo 1943, Smoljanovci
HORCEK F. FERDO, rođen 1917, Kaptol — poginuo 25. 12. 1944, Bijeljina
HORNICEK ĐURO, rođen 1925, Kaptol — umro od ranjavanja 25. 12. 1944, Sicilija
HORUŠKA R. ALBERT, rođen 1924, Bjeliševac — poginuo* decembra 1944.
KEKANOVIC L. PAVAO, rođen 1921, Bratulji — poginuo ...
MIRKOVIC BRANKO, rođen 1920, Njezići — poginuo 1943,. Voćin
MIHAJLOVIC Đ. ĐURO, rođen 1912, Gradište — poginuo 1943.
MILKOVIČ PERO, rođen 1920, Dervišaga — poginuo 1944, Lipovijani
MIŠCEVIC J. DRAGAN, rođen 1903, šušnjari — poginuo-1944, Slavonski Brod
MORAC M. FRANJO, rođen 1914, Požeški Toranj — poginuo ... Bijeljina
PETROVIC Đ. JEFTO, rođen 1910, Gradište — poginuo novembra 1943.
POPOVIC M. BORO, rođen 1920,. Žigarovci — poginuo 1943, Varaždin
TIMARAC CVIJO, rođen 1905, Eminovački Lug — poginuo^ 1943, Kalnik
TIMARAC C. LJUBOMIR, rođen 1923, Eminovački Lug — poginuo oktobra 1943, Ludbreg
VUJAKLIJA S. MARKO, rođen 1910, Mrkoplje — poginuo 1943, Smoljanovci
VUJAKLIJA S. PERO, rođen 1912, Mrkoplje — poginuo-jula 1943, Smoljanovci

VUKAŠIC J. JOSIP, rođen 1920, Požeški Brestovac — poginuo 17. 10. 1944, Beograd

SLAVONSKI BROD

DURINAC M. MATO, rođen 1917 Oprisavci — poginuo 19. 10. 1944.
FUNARIC S. MIJO, rođen 1922, Slobodnica — poginuo januara 1943.
ILIJAŠIC IVAN, rođen 1922, St. Topolje — poginuo 1943.
MILAŠINOVIC F. MATO, rođen 1911, Crni Potok — poginuo oktobra 1944.
MOMCILOVIC Đ. NIKOLA, rođen 1914, Ješevik — poginuo decembra 1944.
OREŠCANIN V. PETAR, rođen 1923, Klokočevik — poginuo 23 3 1943
PETRIN(K) STJEPAN, rođen Slavonski Brod — poginuo avgusta 1943, Vetovo
PLAZIBAT N. MARKO, rođen 1919, D. Andrijevci — poginuo 10. 4. 1943.
RISOVIC I. ANTUN, rođen 1926, Prnjavor — poginuo 5.10. 1944.
VARGIĆ M. TOMO, rođen 1919 Matković Mala — poginuo 1944, Dubrava
VINARIO M. FRANJO, rođen 1919, Stružani — poginuo 1944.
VINKOVIĆ I. MATO, rođen 1922, Slobodnica — poginuo 9. 12. 1943.

ŠABAC

AĆIMOVIC T. IVAN, rođen 1923, Desić — poginuo ...
ADAMOVIC A. ALEKSANDAR, rođen 1923. Jevremovac — poginuo 1944, Bijeljina
ALIMPIĆ D. NIKOLA, rođen 1921, Nakućani — nestao
ALIMPIĆ N. OSTOJA, rođen 1921, Nakućani — poginuo 28. 1. 1945, Bijeljina
ALIMPIČ N. SRETEN, rođen 1924, Krivaja — poginuo 1944, Bijeljina
ANDRIC M. BUDIMIR, rođen 1922, Krivaja — poginuo 1944, Banja Koviijača
ANDRIC B. DRAGUTIN, rođen 1924, Krivaja — poginuo 7. 11. 1944.
ANTONIO TIHOMIR, rođen 1925, Sinošević — poginuo ..
ARSENOVIC M. MIODRAG, rođen 1922, Bukor — poginuo 1945, Bijeljina
BAJIC A. LJUBOMIR, rođen 1919, Petlovača — poginuo 1945, Bosna
BAJIC P. MILOŠ, rođen 1923, Krivaja — poginuo 1944, Brka
BERCEK D. MILORAD, rođen 1923, Jevremovac — poginuo 1944, Radalj
BOGDANOVIĆ BUDIMIR, rođen 1924, — Rumska — poginuo 25. 1. 1945. Bijeljina
BOŠKOVIC B. DRAGUTIN, rođen 1924, Varna — poginuo 1945, Bosna
BULJEŠEVIC M. MARKO, rođen 1922, Krivaja — poginuo 1945, Kostajnica
CIRIO S. SAVKO, rođen 1917, Maovi — poginuo novembra 1944, Banja Koviljača
CIRKOVIC CVETIN, rođen 1925, Predvorica — utopio se 1945, u Bregani
CIRKOVIC N. VLADISLAV, rođen 1924, Prnjavor — poginuo 1945.
CATARIC M. JOVAN, rođen 1920, Krivaja — nestao...

ČEKIĆ S. MIHAILO, rođen 1928, Bojić — poginuo ...
DAMJANOVIĆ O. SVETISLAV, rođen 1923, Sinošević — poginuo ...
DRAGOJEVIĆ S. MILUTIN, rođen 1924, Krivaja — poginuo 8. 11. 1944.
DRAGOJEVIĆ K. PANTELIJA, rođen 1923, Krivaja — poginuo 8. 11. 1944.
DERIČ P. LAZAR, rođen 1924, Cerovac — poginuo ...
GAJIĆ K. SLAVKO, rođen 1925, Jevremovac — poginuo 1945.
GAŠIĆ D. ŽIVKO, rođen 1922, Zablaće — poginuo ...
GAVRILOVIĆ M. BRANIMIR, rođen 1924, Zablaće — poginuo ...
GLEDOVIĆ Ž. DRAGIĆ, rođen 1922, P. Pričinović — poginuo 27. 1. 1945, Bijeljina
GLIGORIĆ M. MILOŠ, rođen 1919, Rumska — poginuo 25. 4. 1945, Doboj
GLIGORIĆ Ž. MIROSLAV, rođen 1924, Rumska — poginuo 25. 4. 1945. Doboj
GLIGORIĆ ZDRAVKO, rođen 1926, Rumska — poginuo 25. 4. 1945, Doboj
GRUJČIĆ T. STEPAN, rođen 1923, Bojić — poginuo ...
IVANOVIĆ M. RADOSLAV, rođen 1924, Sinošević — poginuo ...
ISAILOVIĆ M. KRSTIVOJ, rođen 1926, Cerovac — poginuo ...
JAKOVLJEVIČ C. DOBROSAV, rođen 1922, Krivaja — poginuo 1945.
JEREMIĆ P. ŽIVKO, rođen 1922, Varna — poginuo 1945, Bosna
JEVTIĆ M. MARINKO, rođen 1910, Sinošević — poginuo ...
JEZDIMIROVIĆ M. DRAGIC, rođen 1922, Sinošević — poginuo ...
JEZDIMIROVIĆ V. DRAGOLJUB, rođen 1926, Sinošević — poginuo ...
JEZDIMIROVIĆ S. MOMČILO, rođen 1925, Sinošević — poginuo ...
JOKIĆ S. DURAD, rođen 1921, Krivaja — poginuo 1944, Brčko
JOKIĆ MILOVAN, rođen 1922, Krivaja — poginuo 1945.
JOKIĆ S. MIODRAG, rođen 1920, Krivaja— poginuo 1944, G. Čađavica
JOKIĆ ŽIVKO, rođen 1924, Krivaja — poginuo 8. 11. 1944.
JOVANOVIĆ M. DRAGOMIR, rođen 1920, Zablaće — poginuo .. .
JOVANOVIĆ V. MIROSLAV, rođen 1926, Rumska — poginuo 18.12. 1944, Bijeljina
JOVANOVIĆ N. VITOMIR, rođen 1923, Varna — poginuo 1945, Bosna
JOVANOVIĆ K. ŽIVOJIN, rođen 1923, Zablaće — poginuo ...
KRSTIĆ D. TIHOMIR, rođen 1923, Rumska — poginuo 25. 1. 1945, Bijeljina
KOSTADINOVIĆ Ž. DRAGIC, rođen 1924, Rumska — poginuo 25. 1. 1944, Bijeljina
KUSTURIČ S. MILIVOJ, rođen 1922, Zablaće — poginuo...
LAZAREVIĆ N. JOVAN, rođen 1924, Krivaja — poginuo 1945, M. Zvornik
LAZIČ S. MILOSAV, rođen 1916, Petlovača — poginuo aprila 1945.
LAZIĆ S. MIROSLAV, rođen 1926, Slatina — poginuo ... Bosna
MAKEVIĆ Ž. VITOMIR, rođen 1922, Sinošević — poginuo ...
MANDIĆ P. MILISAV, rođen 1920, B. Reka — poginuo ...
MANDIĆ D. ŽIVORAD, rođen 1920, B. Reka — poginuo ...

MARICIC D. MILOSAV, rođen 1922, Zablaće — poginuo ...
MARJANOVIĆ M. ČEDOMIR, rođen 1924, Maovi — poginuo marta 1945, Pčelić
MARKOVIC D. MILIVOJE, rođen 1920, Krivaja — poginuo ... Bijeljina
MARKOVIC MOMČILO, rođen ... Bukor — poginuo 1945, Bijeljina
MARKOVIC C. RADOVAN, rođen ... Sinošević — poginuo ...
MATIČ ALEKSA, rođen 1915, Rumska — poginuo 25. 1. 1945, Bijeljina
MATIC M. MILOVAN, rođen 1921, Bukor — poginuo 20. 2. 1945.
MILINSKI O. ZIVORAD, rođen 1920, B. Reka — poginuo ...
MILOSEVIC L. MILAN, rođen 1924, Zabari — poginuo 1944, Bijeljina
MILUTINOVIC SVETISLAV, rođen 1923, Jevremovac — utopio se 1945.
MITROVIČ R. BRANKO, rođen 1926, Zabari — poginuo 1945, Bijeljina
NIKOLIC M. ZDRAVKO, rođen 1926, Sinošević — poginuo ...
OSTOJIC D. DRAGIC, rođen 1916, Volujac — poginuo 15. 1. 1945. Bosna
OSTOJIC M. BOGOLJUB, rođen 1926, Volujac — poginuo 21. 1. 1945, Maglaj
PANTIČ Z. BUDIMIR, rođen 1921, Bogosavac — poginuo 17. 1. 1945. Bijeljina
PAVLOVIC C. ZIVORAD, rođen 1922, Maovi — poginuo januara 1945, Petlovača
PERIC M. ARSEN, rođen 1922, Zablaće — poginuo ...
PETKOVIC P. IVAN, rođen 1923, Jevremovac — poginuo 1945.
PETROVIC Z. NIKOLA, rođen 1924, Jevremovac — poginuo 1944, Bijeljina
PETROVIC MOMČILO, rođen 1919, Majur — Poginuo 1945, Bosna
PETROVIC T. OBREN, rođen 1924, Zablaće — poginuo ...
PETROVIC P. STEPAN, rođen 1924, Jevremovac — poginuo 1945, Bijeljina
PETROVIC N. ZIVAN, rođen 1920, Bukor — poginuo 1944, Bijeljina
POPOVIC P. BOZIDAR, rođen 1924, Zablaće — poginuo ...
POPOVIC N. SVETISLAV rođen 1903, Prnjavor — poginuo 26. 1. 1945, Bijeljina
POPOVIC K. ZIVANKO, rođen 1924, Cerovac — poginuo ..
POPOVIC Z. ŽIVOTA, rođen 1922, Cerovac — poginuo ..
ROSIC O. JOVAN, rođen 1920, B. Reka — poginuo ...
SAVIC Z. VITOMIR, rođen 1920, Varna — poginuo 1944, Bosna
SEKENDEK Đ. JOVAN, rođen 1923, Nakućani — poginuo 18. 1. 1945. Brčko
SELENIC I. VOJISLAV, rođen 1922, Bukor — poginuo 1945, Bijeljina
SIMIC Z. ZIVANKO, rođen 1914, Zabari — poginuo 1944, Doboj
STANIŠIČ S. OBRAD, rođen 1920, B. Reka — poginuo ...
STANOJEVIC Z. PROĐAN, rođen 1925, P. Pričinović — poginuo 1945.
STEFANOVIC Z. JOVAN, rođen 1924, Sinošević — poginuo ...
STOJANOVIC M. SVETISLAV, rođen 1921, Petlovača — poginuo 20. 1. 1945. Brčko
STOKIC S. MILIJAN, rođen 1922, Cerovac — poginuo ...
TADIC M. LJUBOMIR, rođen 1924, Krivaja — poginuo 1944, Bijeljina

TADIĆ S. SLAVKO, rođen 1926, Predvorica — poginuo 1945, Bijeljina

TANACKOVIĆ B. IVKO, rođen 1917, Nakučani — poginuo 27. 1. 1945, Bijeljina

TANACKOVIĆ M. STANISLAV, rođen 1921, Petlovača — poginuo 31. 1. 1945, Bijeljina

TANASIC S. ZIVORAD, rođen 1922, Desić — poginuo ...

TEODOROVIC MIODRAG, rođen 1915, Rumska — poginuo 18. 12. 1944, Bijeljina

TOMIĆ V. MIODRAG, rođen 1927, Bojić — nestao ...

TOVAROVIC V. BOGOLJUB, rođen 1920, Bukor — poginuo 1. 2. 1944, Bijeljina

TUFEGDŽIČ D. RADOSAV, rođen 1925, Prnjavor — poginuo 1945.

VASILJEVIC Ž. LJUBOMIR, rođen 1921, Volujac — poginuo 25. 1. 1945, Bosna

VESELINOVIC M. DRAGUTIN, rođen 1925, Prnjavor — poginuo 1945, Banja Luka

VEŠELINOVIC V. ĐORĐE, rođen 1923, Prnjavor — poginuo 1945, Doboj

VESELINOVIĆ D. STOJAN, rođen 1920, Petlovača — poginuo 14. 4. 1945, Doboj

VILOTIC T. BOGOLJUB, rođen 1924, Bojić — poginuo 9. 1. 1945, Bosna

VUKOVIC Z. DOBROSAV, rođen 1916, Petlovača — poginuo 31. 1. 1945. Bijeljina

ZIVANOVIC B. VOJISLAV, rođen 1920, Nakučani — umro od ranjavanja 1945.

VINKOVCI

BOGICEVIĆ P. VLADIMIR, rođen 1926, Sr. Laze — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

BELIC P. MILOJA, rođen 1912, Sr. Laze — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

BOSNIC M. ADAM, rođen 1928, Andrijaševci — poginuo 17. 11. 1943, Ludbreg

DRAGIC U. DRAGO, rođen 1926, Sr. Laze — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg

GLUVAKOVIC ILIJA, rođen 1910, Ostrovo — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg

IGALAC L. LUKA, rođen 1928, Andrijaševci — poginuo 17. 11. 1943, Ludbreg

iZIVKIČ MATO CERCIL, rođen 1921, Ivankovo — poginuo 6. 7. 1944. Ludbreg

JARMINAC S. SAVO, rođen 1921, Sr. Laze — poginuo 8. 2. 1944, Pakrac

LAKETIC L. SAVO, rođen 1916, Sr. Laze — poginuo avgusta 1944,

LAZIČ S. LJUBOJE, rođen 1911, Sr. Laze — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg

LONČAR ZIVKO, rođen 1927, Mirkovci — poginuo 27. 2. 1945, G. Daruvar (kao borac KNOJ-a)

MACVAN S. NEDELJKO, rođen 1923, Ostrvo — poginuo 5. 5. 1945, Petrinja

MANOJLOVIC S. SAVO, rođen 1921, Sr. Laze — poginuo 6. 7. ^1944, Ludbreg

MILOJEVIC V. BOZO, rođen 1922, Sr. Laze — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg

MRKŠIČ S. PANTO, rođen 1912, Sr. Laze — poginuo 22. 1. 1944, Čaglin

PAVIC G. BOZO, rođen 1926, Sr. Laze — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg

PETROVIC Đ. MILAN, rođen 1926, Sr. Laze — poginuo 9. 12. 1943, Kurilovec

PETROVIC M. ŽIVKO, rođen 1912, Sr. Laze — poginuo 22. 1. 1944, Caglin
PREKODRAVAC J. ZDRAVKO, rođen 1921, Markušica — poginuo 10. 12. 1943, Belec (Zlatar)
SEGETLIJA P. DUŠAN, rođen 1924, Markušica — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
SEMBERAC S. RADO, rođen 1924, Markušica — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
ŠARKIC P. ĐURO, rođen 1920, Nijemci — poginuo 23. 11. 1943, Ludbreg
TODOROVIČ MILA, rođena ... Ostrovo — poginula marta 1944.
UGARCIČ L. MILAN, rođen 1920, Sr. Laze — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
UZELAC N. DANE, rođen 1924, Markušica — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
ŽIVKOVIC N. MIHAJLO, rođen 1925, Sr. Laze — poginuo 9. 12. 1943, Kurilovac

VIROVITICA

BADŽA Đ. NIKOLA rođen 1921, V. Trapinska — poginuo 9. 5. 1943, Voćin
CAREVIĆ MITAR, rođen ... Pivnice — poginuo 1943, Dubrava kod Čazme
DAROVIC BLAGOJA, rođen 1915, Jasenaš — poginuo — Zlatar 1943
FABEKOVAC JANKO, rođen 1923, Vandovac — poginuo 1944, Pavlovac
FEKETIJA J. LUKA, rođen 1908, Turanovac — poginuo 1944, Hercegovac
JURIŠIC N. MILE, rođen 1924, St. Rezovac — poginuo 12. 2. 1944, St. Petrovo Selo
KATALENIC FERDO, rođen 1925, Rez. Krčevine — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
KEPLER ANDRIJA, rođen ... Jasenaš — poginuo 1943, Zla-

KRŠIČ F. MARKO, rođen 1929, Turanovac — poginuo 1943, Đulavec
LADOVIC JOSIP, rođen 1915, St. Rezovac — poginuo 1944, St. Petrovo Selo
MIHELIC ILIJA, rođen ... Jasenaš — poginuo 6. 6. 1943, Našice
OGNJANOVIC M. PERO, rođen 1925, Borova — poginuo 1944, SI. Požega
PUPAVAC I. SRETKO, rođen 1927, Bilišani — poginuo 1943.
PUŠKARIC MILAN, rođen 1925, St. Rezovac — poginuo 1944, Pakrac
RAC ZLATA, rođena 1926, Virovitica — poginula 1944, Dubrava
ŠAVIC MIRKO, rođen 1926, St. Rezovac — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
TAKAC S. IVAN, rođen 1924, Gvozdanska — poginuo 1944, Dubrava
USKOKOVIC MILE, rođen ... Pivnica — poginuo avgusta 1943, Pogrmeč
VIROVAC L. MATO, rođen 1924, Turanovac — poginuo 1943, Pepelane
VRACARIC PERICA, rođen 1923, Pčelić — poginuo 6. 7. 1944, Ludbreg
ZDJELAR J. JANKO, rođen 1924, Turanovac — poginuo oktobra 1944, Beograd

VUKOVAR

ABADŽIČ P. DUŠAN, rođen 1924, Negoslavci — poginuo 1944, Macute

ADAMOVIC M. RADO, rođen 1920, Bobota — poginuo 22. 1. 1944 Caglin

ALMAŠIC S. LAZAR, rođen 1917, Trpinja — poginuo 22. 1. 1944 Caglin

ALVADŽIĆ M. DUŠAN, rođen 1920, Trpinja — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

DUDAŠ J. ĐURO, rođen 1924, Petrovci — poginuo jula 1944, Ludbreg

DUDAŠ Š. EUGEN, rođen 1920, Petrovci — poginuo 1944, Sirač

DUDAŠ Š. JOAKIM, rođen 1929, Petrovci — poginuo 1944, Zvornik

ĐUKIC J. VIDA, rođena 1928, Negoslavci — poginula 1944, Lipovljani

EDELINSKI J. SILVO, rođen 1924, Petrovci — poginuo jula 1944, Ludbreg

GRUJIC BOSA, rođena 1922, Negoslavci — poginula 9. 9.1943, Hercegovac

GRUJIC J. MIRKO, rođen 1919, Negoslavci — poginuo 1944, Žumberak

GRUJIC J. ŽARKO, rođen 1911, Negoslavci — poginuo 1944, Žumberak

HARDI E. VERUNA, rođena 1927, Petrovci — poginula 1944, Maglaj

JELIC LJ. ANGELINA, rođena 1926, Negoslavci — poginula 1944, Bijela

JELIC LJ. ŽIVKA, rođena 1923, Negoslavci — poginula 1944, Voćin

KELIC S. JOVAN, rođen 1906, Trpinja — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

LUKIC N. JELA, rođena 1927, Negoslavci — poginula jula 1944, Ludbreg

MANJEŠ Đ. STEFAN, rođen 1927, Petrovci — poginuo oktobar 1944, Beograd

MIRKOVIC U. MILENKO, rođen 1923, Bršadin — poginuo 8. 4. 1943, Bučje

MIŠIC B. BOGOLJUB, rođen 1913, Negoslavci — poginuo 1943, Čazma

NEDIC S. PETAR, rođen 1923, Bobota — poginuo ...

PAPRIC P. DUŠAN, rođen 1923, Vera — poginuo 16. 3. 1944, Lisičine

PAPUGA Đ. JOAKIM, rođen 1922, Petrovci — poginuo 1944, Janja

PETKOVIC I. ĐORĐE, rođen 1922, Bobota — poginuo 22. 1. 1944, Caglin

PETKOVIC T. RADIVOJ, rođen 1913, Negoslavci — poginuo oktobra 1944, Beograd

PILJAŠ V. SAVA, rođen 1919, Negoslavci — poginuo jula 1944, Ludbreg

POPOVIC P. BRANKO, rođen 1926, Bobota — poginuo ...

PRODANOVIC D. GLIŠO, rođen 1922, Bobota — poginuo jula 1944, Ludbreg

PUTNIK MILIVOJ, rođen 1920, Marinci — poginuo 1944, Pavlovac

RAC SIMEON, rođen 1922, Petrovci — poginuo 1944, Banja Koviljača

RADAN LJ. JOVAN, rođen 1925, Bršadin — poginuo 23. 1. 1944, Caglin

RADANOVIC N. MILORAD, rođen 1916, Bršadin — poginuo oktobra 1943, Ludbreg

RADOSAVLJEVIC A. STEVAN, rođen 1928, Trpinja — poginuo 29. 1. 1944, Lipovljani

RULJ S. SPASOJA, rođen 1924, Negoslavci — poginuo 24. 1. 1944, Caglin

SMILJANIĆ V. ĐURO, rođen 1912, Negoslavci — poginuo 1944, Puklica

ŠARCEVIC T. MILAN, rođen 1925, Negoslavci — poginuo 23. 1. 1944, Caglin
VLADISAVLJEVIĆ D. SVETISLAV, rođen 1919, Negoslavci —poginuo aprila 1944, Đurđenovac
VRANJEŠEVIC MILISAV, rođen 1924, Negoslavci — poginuo jula 1944, Ludbreg
VUKOVIC D. ILIJA, rođen 1920, Bobota — poginuo 19. 1. 1944, Bučje
VULETIĆ N. STEVAN, rođen 1919, Negoslavci — poginuo 1943, Vetovo
VULETIC STEVO, rođen ... Negoslavci — poginuo avgusta 1943, Vetovo
ZARIC K. RADA, rođena 1919, Negoslavci — poginula aprila 1944, Đurđenovac
ŽIVKOVIC A. SMILJKA, rođena 1922, Negoslavci — poginula 1944, Daruvar
ŽIVKOVIC A. ŽIVKO, rođen 1920, Negoslavci — poginuo 24. 1, 1944, Caglin

ZAGREB

SEKULIC R. BORIS, rođen 1924, Zagreb — poginuo 1944, Dubrava
SANDELIĆ M. IVAN, rođen ... Ivanja Reka — poginuo 1943, kod Kneginca
KLARIC MILAN, rođen ... Ivanja Reka, poginuo 1943, Sirač

OSTALA MJESTA

AGANOVIC ŠERIF, rođen ... Prnjavor, Zvornik — poginuo decembra 1944, Šubare
BADEN VINKA, rođena 1928, Novakovac — poginula 1944, Trebež
BOLJKOVAC T. TOMO, rođen 1917, Dolci, Orahovica — poginuo 15. 2. 1945, Dragaljevci
DEŠANCIC PETAR, rođen .. Covac, N. Gradiška — poginuo jula 1943, Troglava
DEMONJA J. NIKOLA, rođen 1919, Vlahović, Glina — poginuo 6. 9. 1944, Sl. Požega
BULIJANO ICO, rođen ... Napulj, Italija — poginuo 8. 3. 1944, kod Španovice (sahranjen u Kričkama kod Bučja)
GERIC FLORIJAN, rođen .. Jalžabet, Ludbreg — poginuo 6. 7. 1943, Ludbreg
GLAVINIČ ZOVKO, rođen 1928, Sinj — poginuo ...
IVANIN M. DRAGAN, rođen ... Rasinja, Ludbreg — poginuo 1943, Šuma Vukojevački gaj (kod Našica)
JAKOBIK ŠTIPO, rođen ... Vrbanja, Županja — poginuo januara 1945, Bukvari
JOVANOVIĆ R. DORDE, rođen ... Beograd — poginuo januara 1945, Šubarići (Bosna)
JOVIC STEVO, rođen 1910, Doljani, Otočac — poginuo 1944, Trebež
KOLAKOVIC FRANJO, rođen ... Prozor, Otočac — poginuo jula 1943, Krapje
KOVACIC MILAN, rođen ... — poginuo ... na Papuku
KRANJEC M. VICO, rođen ... Kađina, Drniš — poginuo 1944, kod Pavlovca
LUGARIC FRANJO, rođen .. Prigorje, Krapina — poginuo 1943, Okučani
MARTIC MILOŠ, rođen 1920, Buzeta, Glina — poginuo 1943, Voćin
PETROVIC R. MILOŠ, rođen ... G. Pištana, Orahovica — poginuo 1944, Bijeljina

RADELIC B. KOŠTA, rođen 1928, Beograd — poginuo 23. 1. 1944, Čaglin

RAJIC STEVO, rođen 1918, Cremošnjak, Našice, poginuo 1944, Pavlovac

RUŽIC FRANJO, rođen 1918, Obošnica, Tuzla — poginuo 1944, Lipovljani

STOJIC ŽARKO, rođen 1923, Platičevo, Ruma — poginuo 1944, Pavlovac

ŠULIKOV ALEKSEJ, rođen 1905, SSSR — poginuo 1944, kod Pavlovca

TOT MISO, rođen 1921, Slankamenski Vinogradi, Indija, — poginuo septembra 1944, Bosna

VITANOVIČ MARIJAN, rođen 1910, Vujakovački Osijek, Križevci — poginuo 1943, Voćin

VRANJŠEK PAVEL, rođen ... Novi Sad — poginuo novembra 1943, Kapela

VUGDELIJA IVAN, rođen ... Otok, Sinj — poginuo oktobra 1944, Umka

SPISAK
PREŽIVJELIH BORACA 17. UDARNE BRIGADE*

BELIŠĆE

BEDRIČIC D. VIDA DARA, 1926.
KOMAROMI P. IVAN, 1914.
GVOZDENOVIC M. LJUBO, 1924.
OSTOJIC S. BOŽO, 1914.
MESIC, P. PETAR, 1922.
MIKODANIC A. IVAN, 1919.

BEOGRAD

ADAMOVIC DURO, 1925, Cepin, Osijek

* Spisak preživjelih dat je prema općinama u kojima su borci rođeni i u kojima danas žive. Kod većine boraca mjesto rođenja i stanovanja su identični. Međutim, to nije slučaj kod boraca koji žive u Beogradu i u Zagrebu. Kod boraca koji žive u Beogradu, uz prezime i ime i godinu rođenja dato je i mjesto rođenja (selo, općina). Za borce koji žive u Zagrebu, pored prezimena i imena i godine rođenja dato je, kada se raspolagalo podacima, i mjesto rođenja (u zagradi). Kao i kod spiska poginulih, zbog nedostatka i nesređenosti arhivske građe, mnogi podaci o preživjelima nisu potpuni, a sigurno je da spiskom nisu obuhvaćeni neki borci i starješine. Zato molimo borce i čitaoce da ovo objašnjenje uvaže.

ANDELIC PERO, 1915, Grahovijani, Pakrac
BARIC ZDRAVKO, M. Grđevac, Grubišno Polje
BASARA MILAN, 1925, V. Zdenci, Grubišno Polje
BJELAJAC DANICA, 1921. N. Grabovac, Novska
BOSANAC KRSTO, 1922, Daruvar
BULOVIC MIRKO ZET, 1921, Orahovica
BUZARETIC RADIVOJE, 1920, Borovo, Vukovar
VIJANOVIC STEVO, 1919, Titova Korenica
CVIJETIC BRANKO, 1919. D. Kifsonji, Podravska Slatina
DEMONJA DUŠAN, Vlahović, Glina
DIVJAKINJA PETAR, . . .
DOBRIC SLAVKO, 1925, Dereza, Daruvar
DOKNIC MILAN, 1920, Petkovica, Šabac
DOSTICIC GOJKO, Grahovljani, Pakrac (umro)
DITKO V. STJEPAN, 1924, Mikluševci, Vukovar
DŽAKULA CVIJETIN, 1920, Brusnik, Pakrac
GATALICA EVICA, 1922, Cremušina, Bjelovar
GLEŽNIC LAZO, 1926, V. Dapčevica, Grubišno Polje

GROKANIĆ BORDE, 1924, Lasovac, Bjelovar
IVANIĆ S. MILOŠ, 1922.
JOKA MILAN, 1922, Cage, Glina
JORGIC TEODOR, 1927, Kometnik, Podravska Slatina
JOVANOVIĆ ALEKSANDAR, 1918, Pleternica
JOVANOVIĆ LJUBICA, 1919.
JOVANOVIĆ D. MIODRAG, 1912.
KASALICA LJUBO
KOCOREP MILAN, 1923, Batinjani, Daruvar
KOLIC IVICA, 1908, Drežnik Grad, Slunj
KOSTIC JANKO, 1925, Lipolist,

KOVACEVIC LAZAR
LONČAR MIRKO, 1912, Rezovac, Virovitica
LONCAREVIC DUŠAN, 1914, Brusnik, Pakrac
MAJSTOROVIC BLAZO, 1918, Vrelo, Cazin
MAJSTOROVIC SMILJKA, 1925, Negoslavci, Vukovar
MIHAJLOVIČ M. PAVLE, 1922.
MILANKOVIĆ DRAGINJA, 1924.
MILINOVIC PANE, 1927, Markovac, Daruvar
NENEZIČ RADOJICA, 1921, S. Broćanac, Nikšić
NEŠIC RADMILA, 1928, Bijelo Brdo, Osijek
NEVAJDA MIRKO, 1920, Vlahović, Glina
NINKOVIČ DUŠAN, 1920, Sarajevo
NINKOVIC RADMILA, 1924, Maglaj
PAJIC DUŠAN, 1924.
PETKOVIC ANDRIJA LJUTI, Novska (umro)
PRIBANIČ JURE, 1919, Prozor, Otočac
PRODANOVIC MILAN, 1920, V. Budići, Pakrac
POZNANOVIC MIRKO, 1925, Lovska, Pakrac
RADAKOVIC IRMA
RADAKOVIC SLAVKO, 1924, V. Dapčevica, Grubišno Polje
RODIC VASO, 1920.
RANISAVLJEVIC SLOBODAN, 1920, Vučjak, SI. Požega
RIBAKOV DORBE, 1917, Orolik, Vinkovci
ROMANIC LAZO, 1926, Branešci, Pakrac
RULJ DEVETAK DUŠANKA
RUŽICIC MIRKO
SARAPA DRAGICA, 1927, Lađevci, Okučani
SIMIC STEVAN, 1927.
STARCEVIC STANKO, 1922, D. Badanja, Loznica
STRAJINA L. VASO, 1911.
ŠAKIČ VASO, 1919, V. Barna, Grubišno Polje
ŠEGERAC FRANJO, 1914, Peteranec, Koprivnica
ŠEVIC MILORAD, 1921, Borovik, Osijek
ŠIRONJA S. STEVAN, 1927.
ŠPILER DRAGUTIN, 1926, Zagreb
ŠVARC BOZO, 1920, Zagreb
ŠVARC DANICA, 1926, Rajić, Novska
TURCINOVIC IVAN SURI, 1916. Zagreb
TODOROVIČ ŽIVOJIN, 1921, Šabac
URSIC ANĐELKA, 1924, Ležimir, Sremska Mitrovica
URSIČ ROMAN, 1924, Šumberak, Mohač
VAMPOVAC VJEKOSLAV, Đurđevac
VUČKOVIC JOVAN, 1924, V. Treišnjevica
VUKOVIC BRANKO, 1916, G. Vodičevo, B. Novi
ZORIC STEVO, 1928, Jasenaš, Virovitica
ŽESTIC STANA, 1923, Lipovac, Pakrac

BJELOVAR

AKŠAN M. DUŠAN, 1908, Bjelovar
ANTOLJAK M. IVAN, 1917, Bjelovar
BABIČ I. NENAD, 1919, Ždralovi
BADOVINAC SPASOJA, 1925, Bjelovar
BAKRAČ L. NADA, Prgomelje
BARTOVČAK B. ANDRIJA, 1916, Bjelovar
BATAS I. STEVO, 1914, Bedenik
BATINAC N. DUŠAN, 1923, Lasovac
BATINAC S. NIKOLA, 1899, Lasovac
BATINAC N. STEVO, 1921, Osijek
BERKEŠ S. JOSIP, 1920,
BOCKO A. STEVO, 1913, Lasovac
BOSANAC P. BOSILJKA, 1925, Bjelovar
BOSANAC DUŠAN, Ribnjačka
BOSANAC S. ĐURO, 1926, Lasovac
BOSANAC LJ. LAZO, 1920, Bjelovar
BOSANAC M. LAZO, 1914.
BOSANAC N. RADOJKA, 1921, Lasovac
BOSANAC T. SOKA, 1924, Bjelovar
BOSANAC F. STEVO, 1919, Lasovac
BOSANAC TOMO, 1923, Ribnjačka
DARDIĆ L. MILAN, 1922, Bjelovar
DERIFAJ M. STEVO, 1927, N. Rača
DROBNJAK S. ILIJA, 1909, Bačkovica
DRONJAK I. BOŠKO, 1931, Bjelovar
DRONJAK A. TRIVO, 1920, Bačkovica
DUŠIČ S. JOVO, 1914, Babinac
ĐERIČ M. NIKOLA, 1925, Homoralj, Titova Korenica
ĐERIČ N. MIRKO, 1902, Bjelovar
ERVAČANIN N. BRANKO, 1930. Bjelovar
FRANK M. ZVONKO, 1928, Bjelovar
GATALICA S. MLADEN, 1924, Bjelovar
GATALICA M. JOVO, 1924, Bjelovar
GOSTOVIČ V. BRANKO, 1928. Bjelovar
GRUBIČ M. ĐURO, 1927, St. Rača
HALAPA A. DRAGICA, 1922, Bjelovar
HAJTIČ ROZA, 1907, Tomaš
ILIĆ S. JOVAN, 1910, N. Pisanica
JELENIČ M. TOMO, 1914, Bedenik
KOMLENAC D. STEVO, 1922, LSSOVBC
KOMLENAC M. TOMO, 1907, Lasovac
KOSANOVIČ M. BRANKO, 1927, Lasovac
KOVAČIČ S. NIKOLA, 1923, Bjelovar
KUŠTRIČ PETAR, Breza
MAČKOVIČ STEVO, 1921, Bjelovar
MARČIČ T. BOSILJKA, 1924, Bjelovar
MARGETIČ I. NENAD, 1919, SI. Kovačica
MARGETIČ I. STJEPAN, 1919. SI. Kovačica
MIJANDŽIJA M. PETAR, 1911. V. Pisanica
MILJANIČ S. MARIJA, 1925, Bjelovar
NEČEMER K. SLAVKO, 1914, Bjelovar
NEDELJKOVIČ N. STEVO, 1926, Bjelovar
NINKOVIČ D. VLADO, 1921, Bačkovica

OBLUČAR P. BOŽO, 1905, Cäd3V3C
OBLUČAR N. JOCO, 1927, Čađavac
OBRADOVIČ M. BRANKO, 1920, M. Jasenaš
PAVIČIČ F. MILE, 1919, Šasovac
PERVENIS M. STEVO, 1927, LSSOVäC
PETAKOVIČ S. STEVO, 1927, Bjelovar
POPOVIČ ALEKSA, 1905, V. Pisanica
PRELEC A. IVAN, 1928, Bjelovar
PUŠČENIK V. JOSIP, 1924, Bjelovar
RADELIČ T. DUŠAN, 1920, Lasovac
RUDIČ M. BRANKO, 1906, V. Barna
RUDIČ M. FRANJO, 1925,
SABOLOVIČ DURO, 1916, Lasovac
SPOLODOR J. DURO, 1920, Čurlovac
STOJANOVIČ M. MILUTIN, 1925, Bjelovar
ŠEGRT M. IVAN, 1911.
ŠTAUBER, F. RUDOLF, 1924, Bjelovar
TATALOVIČ S. MILKA, 1921, Bulinac
TATALOVIČ N. PANE, 1925.
TATALOVIČ L. TOMO, 1914, Bulinac
TIŠLJAREC S. IVAN, 1912, V. Pisanica
TOTALOVIČ NIKOLA, 1912, Ribnjačka
TRBOJEVIČ D. BOŽO, 1924, V. Pisanica
TROJAK D. MILEVA, 1906, Bjelovar
TROJAK A. STANKO, 1917, Tomaš
VUKSAN S. PETAR, 1927, Tuk, Bjelovar
VIDAKOVIČ L. NIKOLA, 1928, Bjelovar
VLAŠIČ M. RUDOLF, 1920, Zrinski Topolovac
VRANJEŠ D. TOMO, 1927, Bjelovar
VUKADINOVIČ D. PERO, 1914, Bjelovar
VUKMANOVIČ B. PERO, 1927, Bjelovar
VUKČEVIČ NIKOLA, 1923, Pisanica

BIJELJINA

MARKOVIČ M. PERO, 1924, Međaši
TRIFUNOVIČ C. MIČO, 1925, Popovi

BOSANSKA DUBICA

CRNOGORAC G. DRAGOJA. 1923, D. Jutrugoša
GRBAVAC V. BOGOLJUB, 1929, Draksenić
KONDIČ D. SAVAN, 1927, Tuključani
KONDIČ S. MIRKO, 1902, Tuključani
PEJIČ RANILOVIČ PERSA, Bosanska Dubica
VLAJINIČ P. DARINKA, 1925, Glavinac
ZLOKAPA M. MARA, 1923, Bačvani
ZLOKAPA G. MIKA, 1922, Bačvani
ZLOKAPA M. RADE, 1925, Bačvani
ZLOKAPA M. STANKO, 1929, Bačvani

DARUVAR

ALAVANJA S. NINKO, 1921, Kreštalovci

AMBROŽ I. IVAN, 1924, Brestovac
AMIDŽIČ S. MILE, 1926, Daruvar
AMIDŽIČ G. TOMA, 1905, G. Vrijeska
AMBROŽ I. JOSIP, 1921, Brestovac
BAHNJIK J. BOGUMIL, 1925, Golubinjak
BAHNJIK I. STANKO, 1920, Dežanovac
BAHNJIK S. STJEPAN, 1927,

BALABAN I. BLAGOJA, 1920, V. Baštaji
BANOVIČ R. PETAR, 1919, Mil j ano vac
BASTAGA I. MILKA, 1928, D. Sređani
BAŽANST F. STJEPAN, 1922, Uljanik
BEGO J. JOSIP, 1926, Končanica
BIČEK I. STJEPAN, 1924, Brestovac
BILIC GAJDOŠ, 1927, Daruvar
BJELAJAC L. BOŽO, 1921, V. Klisa
BJELAJAC T. JOVANKA, 1922, Batinjani
BLAGOJEVIC J. DUŠAN, 1924, Zemun
BLAGOJEVIC J. STEVO, 1920, Beograd
BLAHA A. RUDOLF, 1925, Zagreb
BLAŽEK V. FRANJO, 1923, D. Sređani
BORKOVIC V. VLADO, 1908, G. Cjepidlaka
BOJČIČ LJ. JAKOV, 1921, Uljanik
BOROJEVIČ L. SAVO, 1919, Trojeglava
BOŠNJAK KRIŽAN, 1917, Šibovac
BOŽEK J. ALOJZ, 1920, Osijek
BRDA L. BOGUMIL, 1922, Dežanovac
BRDAL J. VACLAV, 1927, Daruvar
BREZINA S. JARDA, 1924, ČSSR
BREZINA B. JAROSLAV, 1925, ČSSR
BREZINA S. LJUDEVIT, 1923, Brestovac
BUBAŠ D. SLAVKO, 1928, Vrhovac
BUKAČ F. KARLO, 1918, Dežanovac
CETINJA P. LAZO, 1912, D. Cjepidlaka
CETINJA N. RANKO, 1923, D. Cjepidlaka
CVETIČANIN MILE, 1912, D. Vrijeska
ČEPRNJA B. MILAN, 1927, Daruvar
ČIHAK LJ. IVAN, 1916, Končanica
ČIPŠER S. ANTUN, 1928, Uljanik
ČOBAN S. FRANJO, 1912, Trojeglava
ČUHNJIL F. LUDVIG, 1919, Brestovac
ČUHNJIL F. KARLO, 1924, Brestovac
DANOJEVIČ D. ILIJA, 1910, Kip
DESANČIČ M. MILAN, 1919, Daruvar
DMEJHAL F. STEVO, 1914, Daruvar
DMEJHAL F. VENCL, 1919, Uljanik
DOBRIČ D. DURO, 1921, Daruvar
DOBRIČ S. MARKO, 1914, Markovac
DOLEŽAL F. KARLO, 1918, Dežanovac
DRAŠNER FERDO, Uljanik
DRAŠTABA A. KARLO, 1923, Daruvar
DROBNI F. JOSIP, 1916, Dežanovac
DUJANOVIČ R. SLAVKO, 1925, Batinjani
DUJANOVIČ S. STEVO, 1920, Bijela

DUŠEK M, VENCL, 1920, Brestovac
DERMANOVIC P. JOVO, 1929, Daruvar
DUKIĆ S. MARICA, 1921, Daruvar
DURAŠINOVIC D. BLAGOJA, 1915, Zagreb
DŽELAJLIJA B. ADAM, 1902, Batinjani
DŽELAJLIJA N. DRAGO, 1920, Batinjani
DŽELAJLIJA S. LJUBAN, 1922, Batinjani
DŽELAJLIJA S. MILE, 1914, Batinjani
DŽELAJLIJA T. SPASOJE, 1927, Batinjani
DŽELAJLIJA P. SVETOZAR, 1929, Batinjani
DŽELAJLIJA L. STEVO, 1925, Niš
DŽELAJLIJA L. STOJAN, 1923, Niš
FILA F. JOSIP, 1926, Daruvar
FILIP R. IVAN, 1920, CSSR
FILIPIC S. BLAGOJA, 1921, Dobra kuća
FRANC JAROSLAV, 1927, Končanica
FRANC J. LJUDEVIT, 1927, Brestovac
FRELIH J. STANISLAV, 1925, Daruvar
FRLJUŽAC TILDA, Čazma
FRŠTEK ANASTAZIJA, 1926, Beograd
FURDA S. ALOJZ, 1922, G. Dežanovac
GAČPAR I. MILAN, 1923, V. Bastaji
GAVRILOVIC S. ADAM, 1922, G. Vrijeska
GAVRILOVIC P. LJUBAN, 1911, G. Vrijeska
GAVRILOVIC J. MILE, 1922, G. Vrijeska
GAVRILOVIC D. PETAR, 1924, G. Vrijeska
GELER I. VENCL, 1925, Brestovac
GLODIC S. SIMO, 1925, Bijela
GOJKO FRANJO, 1923, I. Polje
GOLEC LEONARD, 1920, M. Miletinac
GRUJCIC S. MIŠO, 1925, Markovac
GRUJIC P. NIKOLA, 1922, G. Borki
GVOJIC T. NIKOLA, 1910, V. Klisa
HALOCEK E. JOSIP, 1920, Brestovac
HALUPECKI F. VENCO, 1924, D. Sređani
HANZL I. JOSIP, 1920, Zagreb
HANJILEC J. ANTUN, 1920, Dežanovac
HAŠPL V. BOGUMIL, 1925, G. Daruvar
HERBERT M. IVAN, 1925, Brestovac
HEROUT FRANJO, 1922, Brestovac
HEROUT I. JOSIP, 1924, Brestovac
HLEŠICKA F. FRANJO, 1920, Daruvar
HLUŠICKA V. IVAN, 1920, G. Daruvar
HODAČ J. FRANJO, 1924, CSSR
HORAK F. FRANJO, 1927, G. Daruvar
HUNJEK K. VLADO, 1923, Doljani
IGNJATOVIČ M. MILAN, 1914, Daruvar
INHOF J. NIKOLA, 1924, Bjelovar
IVANOVIC P. SIMO, 1926, G. Uljanik
JANCEK *J.* JOSIP, 1923, G. Drežanovac
JANOŠEVIČ S. STEVO, 1923, Miokovićevo
JAREŠ F. ALOJZ, 1927, D. Sređani
JAREŠ F. EMIL, 1917, D. Sređani
JECMENICA Đ. BOŠKO, 1923, Markovac

JECMENICA J. JOCO, 1924, Markovac
JECMENICA M. NIKOLA, 1923, Markovac
JELINE I. STJEPAN, 1920, Končanica
JEZABEK V. VINKO, 1923, Drlež
JOVANOVIĆ LJ. SIMO, 1905, Miljanovac
KAFKA F. LEOPOLD, 1924, CSSR
KAPETANOVIC G. DUŠAN, 1928, Daruvar
KARAN K. PERO, 1918, Markovac
KAŞAL V. JOSIP, 1924, CSSR
KAŠPAR D. JOSIP, 1909, CSSR
KAVALIN JOSIP, 1915, V. Bastaji
KLICKOVIĆ T. VUKA, 1927, V. Klisa
KLAPAL A. ALOJZ, 1922, CSSR
KLIGL F. FRANJO, 1923, Brestovac
KLIGL I. IVAN, 1924, Brestovac
KLIGL I. JOSIP, 1924, CSSR
KLIMPL F. MIRKO, 1925, Skoplje
KOCIJAN A. VLADO, 1924, Uljanik
KOCOPER S. BLAGOJA, 1919, Daruvar
KOLARAC S. MILAN, 1925, Koreničani
KOLERT B. LJUDEVIT, 1920, Brestovac
KOMLENIC M. LAZO, 1923, Pakrani
KOMLENIC N. JOVO, 1927, Markovac
KOMLENIC S. PROKO, 1924, Pakrani
KONCAR R. MILOŠ, 1923, Beograd
KOPRIVA J. FRANJO, 1909, V. Bastaji
KORCAK A. ANTUN, 1911, V. Miletinac
KOVAČEVIC A. ANA, 1921, Daruvar
KOVACEVIC J. BOZICA, 1920, Daruvar
KOVACEVIC S. MILE, 1923, Markovac
KOVACEVIC M. PAJO, 1920, Markovac
KOVACEVIC P. PAJO, 1924, Markovac
KOVACIC N. ANDRIJA, 1919, Marino Selo
KOŠNJAR IVKA, 1928, Sirač
KOUDELA A. VLADO, 1917, Goveđe Polje
KOUTEK F. JAROSLAV, 1920, Batinjani
KRALJEVIĆ CEDO, 1918, Batinjani
KRANJEC A. ANTUN, 1927, Doljani
KRIVANEK K. EDO, 1923, Trojeglava
KROUZIL J. SLAVKO, 1921, CSSR
KŠIVSKI J. FRANJO, 1923, Končanica
KUBIZNJAK J. VENO, 1927, N. Gradiška
KUHAZ J. BOZO, 1924, Doljani
KULIC R. LJUBAN, 1928, V. Bastaji
KUNDAK G. MILORAD, 1928, Daruvar
KUKUC ANDULA, 1926, Daruvar
KUZMANOVIC B. MILAN, 1924, Duhovi
LAZARAC V. MATIJA, 1909, V. Bastaji
LABINAC M. MARKO, 1923, Daruvar
LEMIC LJ. DUŠAN, 1923, Bijela
LEMIC K. JOVO, 1927, Imsovac
LEMIC LJ. LJUBAN, 1915, Bijela
LENC FRANJO, 1921, Brestovac
LESIC M. JOSIP, 1923, Daruvar
LIBER I. LJUDEVIT, 1923, Končanica
LOS BOGUMIL, 1920, Brestovac
LOS A. VLADISLAV, 1922, Brestovac

LUKAŠ S. ALOJZ, Končanica
LUKAŽ S. STJEPAN, 1910, Končanica
MAČAK Đ. SAVETA, 1915, Škodinovac
MAČKOVIČ STEVO, 1923, Bjelovar
MAJDERT D. ANTUN, 1921, Sirač
MALETIČ S. VELJKO, 1923, Zagreb
MAKSIČ M. PAJO, 1925, G. Daruvar
MAREŠ V. JOSIP, 1922, Beograd
MAREŠ V. MILOŠ, 1927, Dežanovac
MARIČ M. BRANKO, 1926, Blagorodov
MARIČ R. MILUTIN, 1929, Zagreb
MARIČ M. SAVO, 1928, Bast. Brđani
MARIČ J. STEVO, 1920, Miokovićevo
MATINA A. LUDVIK, 1921, Brestovac
MIHAJLOVIČ D. ĐURĐA, 1924, Daruvar
MIHALEC J. VENCL, 1923, Končanica
MIHALJINEC Đ. STJEPAN, 1925, Majur Lipovac
MIKELIČ PETAR, 1920, M. Bastaji
MILAŠIN S. ILIJA, 1920, Batinjani
MILIČIČ G. NIKOLA, 1914, Miljanovac
MILIKŠIČ S. STEVO, 1915, Daruvar
MILINOVIČ B. DMITAR, 1923, Markovac
MILINOVIČ J. ĐURO, 1919, Markovac
MILINOVIČ S. LJUBOJA, 1926, Markovac
MILINOVIČ M. PANE, 1927, Markovac
MILINOVIČ M. STEVO, 1919, Miljanovac
MILINOVIČ B. TANASIJA, 1918, Markovac
MILINOVIČ P. TANASIJA, 1923, Markovac
MILKOVIČ D. RADE, 1911, Sarvaš, Osijek
MILOVANOVIČ S. STEVO, 1925, Novi Sad
MINKS V. VENCO, 1914, Trojeglava
MIRKOVIČ R. ĐURO, 1927, Markovac
MIŠČEVIČ J. BRANKO, 1921, Daruvar
MIŠČEVIČ S. MILEVA, 1924, Daruvar
MIŠLIČ O. MILAN, 1921, Golubinjak
MIŠLIČ S. NIKOLA, 1920, Golubinjak
MITISKA A. JAROSLAV, 1919, Šibovac
MITROVIČ M. NIKOLA, 1928, Škodinovac
MLINARIČ M. STJEPAN, 1925, Brestovac
MOMIČ V. JOVO, 1902, Markovac
MOMIČ S. LJUBOJA, 1903, Markovac
MOMIČ N. NINKO, 1919, Markovac
MOMIČ M. PERO, 1923, G. Vrijeska
MOMIČ T. SAVO, 1923, Markovac
MOMIČ T. TEŠO, 1922, Markovac
MRAUNAC D. TOMO, 1924, Daruvar
NENADIČ S. MILOŠ, 1925, Doljani
NERAD A. BOGUMIL, 1924, ČSSR
NIKOLIČ D. NIKOLA, 1925, G. Uljanik
NIKOLIČ S. SAVO, 1925, Goveđe Polje
NOVAK M. ĐURO, 1926, Trojeglava
NOVOTNI JOSIP, 1915, Uljanik

OBRAZOVIĆ DANE, 1910, Daruvar
ODOBAŠA R. STEVO, 1914, Markovac
ORCT J. ADOLF, 1920, Daruvar
OROZOVIĆ LAZO, 1925, Brestovac
OROZOVIC J. LAZO, 1925, G. Uljanik
OROZOVIC S. PANE, 1920, Batinjani
OROZOVIC P. PETAR, 1918, Subotica
PARIPOVIC L. KRSTA, 1908, Vrijeska
PEAKOVIC A. STEVO, 1912, Trojeglava
PELIKAN A. ANTUN, 1923, Dežanovac
PELIKAN J. VLADO, 1923, Zagreb
PEROUTKA J. ALOJZ, 1923, Dežanovac
PETRIK A. VENCL, 1914, Končanica
PETRMAN E. IVAN, 1927, Daruvar
PETANOVIC SLAVKO, 1925, Dežanovac
PIGL BOGUMIL, 1913, Dežanovac
PIHIR J. VENO, 1922, Dežanovac
PJETLOVIČ LJ. NIKOLA, 1908, D. Cjepidlaka
PLAVŠIC P. SIMO, 1924, Koreničani
PLAVŠIČ M. TOMO, 1909, Miokovićevo
PLICKA A. ANTUN, 1922, Dežanovac
PODNAR I. STJEPAN, 1926, Brestovac
POKORNI F. ANTUN, 1924, Lj. Selo
POLAK J. FERDO, 1924, Sirač
POPOVIC P. JOVO, 1920, Daruvar
POPOVIC B. LUKA, 1906, Škodinovac
PŠIBIL R. SLAVKO, 1926, Dežanovac
RADANOVIČ S. SAVO, 1919, Miokovićevo
RADOJČIČ M. TEODOR, 1918, Daruvar
RADOSAVLJEVIČ B. SVETO, 1923, Uljanik
RADOSAVLJEVIČ M. STEVO, 1925, Markovac
RADOSAVLJEVIČ S. TANASIJE, 1910, Markovac
RAJLIČ M. STEVO, 1923, M. Bastaji
RAJLIČ P. PETAR, 1924, Beograd
RAJFEK F. STJEPAN, 1918, G. Daruvar
REHAK J. JOSIP, 1917, Sirač
REK I. STEVO, 1921, Daruvar
REKIČ S. JOCO, 1925, Beograd
REKIČ S. MARKO, 1920, Bast. Brđani
RES I. RUDOLF, 1926, Daruvar
DOČEK A. ANTUN, 1919, ČSSR
ROGIČ S. JANKO, 1910, Daruvar
RUPIČ M. MARINKO, 1925, V. Klisa
RUPIČ M. VUKA, 1928, V. Klisa
RUŽICKA V. ALOJZ, 1920, Otkopi
RUŽIČKA J. JAROSLAV, 1920, Otkopi
RUŽICKA F. SLAVKO, 1926, Daruvar
SALIGER J. JENDA, 1922, ČSSR
SAMARDŽIČ P. DURO, 1926, G. Vrijeska
SAMARDŽIČ L. MILE, 1902, G. Vrijeska
SAVKOVIC S. SAVO, 1920, Bast. Brđani
SAVKOVIC T. SVETKO, 1908, Bast. Brđani
SIKACEK J. JOSIP, 1903, Uljanik
SIKAČEK I. MIRKO, 1910, Borovo
SKUKAN D. JOZO, 1903, Markovac
SOTONICA M. MARA, 1925, Daruvar

SOTONICA R. OSTOJA, 1924, Daruvar
SOTONICA L. TOMO, 1919, Daruvar
SOUP J. BOGUMIL, 1925, D. Sređani
SRBLJANIN D. JOVAN, 1918, Uljanik
SRBLJANIN M. STEVAN, 1911, Uljanik
STANISAVLJEVIC K. KOŠTA, 1922, Batinjani
STANISAVLJEVIC L. MILE, 1928, G. Vrijeska
STEHLIK K. VINKO, 1919, CSSR
STJEPANOVIC S. DURO, 1924, Daruvar
SUDAR S. MILAN, 1914, Daruvar
SUDAR P. SAVA, 1916, D. Borki
ŠAKIC D. JOVAN, 1915, M. Bastaji
SPACE V. ANTUN, 1911, G. Daruvar
ŠARIC J. KRSTA, 1917, Daruvar
ŠENHOLT S. FERDO, 1924, G. Sređani
ŠIRONJA M. JOVO, 1920, Zagreb
ŠIRONJA M. LAZO, 1907, G. Uljanik
ŠIRONJA M. PAVLE, 1908, G. Uljanik
ŠKVARC K. MIJO, 1922, G. Daruvar
ŠTEFKO I. IVAN, 1926, Uljanik
ŠUTIJA BRANKO, 1927, Dežanovac
TABAK FRANJO, 1922, Slavonska Požega
TAMFALIK V. LJUDEVIT, 1926, Končanica
TEODOROVIC V. LJUBOJA, 1908, Uljanik
TEODOROVIC F. NIKOLA, 1911, Duhovi
TEODOROVIC L. STEVO, 1925, Duhovi
TOMAŠEK A. BOGUMIL, 1927, CSSR
TRBOJEVIC S. LJUBAN, 1911, Daruvar
ULRIH A. FRANJO, 1925, Brestovac
URBANEK RUDI, 1926, Vukovije
VALENTA J. ALOJZ, 1923, Dežanovac
VALGONI V. ADOLF, 1921, Dežanovac
VANJEK I. FRANJO, 1921, Dežanovac
VANJEK I. STJEPAN, 1922, Beograd
VANJiČEK J. EMIL, 1914, Končanica
VARGA J. JOSIP, 1924, Imsovac
VALENTA J. IVAN, 1919, Daruvar
VELICKI ANDOLA, 1928, Sirač
VELTRUSKI A. VENO, 1925, G. Daruvar
VELTRUSKI F. VLADO, 1924, Maribor
VESELI F: IVAN, 1908, Brestovac
VESELI JOSIP, 1924, Brestovac
VESELI I. JOSIP, 1924, Končanica
VINDIŠ S. MIROSLAV, 1923, Uljanik
VLASAK V. JOSIP, 1920, Otkopi
VLASAK J. KARLO, 1922, CSSR
VODOGAZ S. RADE, 1918, Daruvar
VOLŠANSKI J. FRANJO, 1927, CSSR
VOKAS J. JOSIP, 1923, G. Daruvar
VOZAB G. IVAN, 1925, CSSR
VUKASOVIC P. VASO, 1922, Daruvar
ZABRDAC S. PAJO, 1919, V. Bastaji
ZABRDAC S. SAVO, 1925, V. Bastaji
ZABRDAC P. STEVO, 1918, Daruvar
ZABRDAC M. VASO, 1923, Miokovićevo

ZAGORAC S. JOVAN, 1900, G. Cjepidlaka
ZAHORNJICKI A. LJUDEVIT, 1920, Brestovac
ZAILAC S. MIRKO, 1910, Daruvar
ZALJUG M. TANASIJA, 1924, Vrbovac
ZAMOSNI A. JOZEF, 1924, Daruvar
ZELJUG S. JAKOV, 1924, Vrbovac
ZOUNAR F. GUSTA, 1927, Doljani
ZUKANOVIĆ P. SIMO, 1910, Duhovi
ŽARKOVIC LJ. BRANKO, 1915, Markovac
ŽARKOVIC P. JOVO, 1912, Duhovi

DONJI MIHOLJAC

BOCKOVAC IVAN, Valjevo
DURDEVIC N. JOVO, Kapelna
GRABAR S. JOZO, Krčenik
GRUJIC S. DOKO, Kapelna
HRNJAK S. MARIJA, Kapelna
KOLAR Đ. SAVO, Kapelna
PAČARIČ J. ANA, Kapelna
PRASKALO M. NIKOLA, Kapelna
SIJAN D. DUŠAN, Kućanci
TANKOSIC J. DUŠAN, Kućanci

ĐAKOVO

CRLJEN IVAN, 1913, Farkaševci
HORJAN ĐURO, 1921, Đakovo
MARKOVIC MILKA, 1927, Đakovo
MILADINOVIC MATO, 1924, Koritna
VEG JOSIP, 1909, Slatinik

ĐURĐEVAC

ALEKSIC J. NIKOLA, Kloštar
BELEC M. MARTIN, Miholjanci
BJELAJAC P. STEVO, V. Crešnjevica
CAPETIC M. FRANJO, Virje
CESTAR ĐURO, Đurđevac
CORBA M. FRANJO, virje
DAUTANAC P. IVAN, Sirova ICatalena
DESPOTOVIC S. NIKOLA, V. Crešnjevica
DIJAKOVIC M. ĐURO, V. Crešnjevica
DORA V. MARGITA, Pitomaca
DRVENKAR L. STOJAN, Sesvete Podravske
ĐOD I. IGNAC, Ferdinandovac
FLANJEK S. MIJO, Đurđevac
FUVAK V. ĐURO, Đurđevac
FUCEK P. VALENT, Ferdinandovac
FUCKAR I. IGNAC, Kalinovac
GLOBAN I. MIJO, Đurđevac
GOLUB M. SLAVKO, St. Gradac
GRAHOVAC S. FRANJO, Virje
HALAPA I. SLAVKO, V. Crešnjevica
HORVAT I. IVAN, Đurđevac
HORVAT L. IVAN, Ferdinandovac
HOŠNJAK T. PAVAO, Kozarevac
HRVOIČ J. TOMO, Ferdinandovac
IiRŽENJAK D. BLAŽ, Virje
HRŽENJAK S. VALENT, Virje
HUSAR M. IVAN, V. Crešnjevica
JANCIJEV Đ. MATO, Đurđevac
JANKOVIC Đ. STJEPAN, Kalinovac
JALŽABETIC P. IVAN, Đurđevac
KAPUSTIC P. MARTIN, Đurđevac
KOLAR Đ. IVAN, V. Crešnjevica
KOVAČ J. MARTIN, Virje

KOVAČEV Đ. ANDRIJA, Kalinovac
KOVAČEV P. IVAN, Kalinovac
KOROŠEC J. FRANJO, V. Crešnjevica
KRAKEUER S. LUKA, Ferdinandovac
KUCEK J. STJEPAN, Virje
LACKOVIC S. LUKA, Đurđevac
LAZAR F. NADRO, V. Crešnjevica
MANDIC M. VALENT, Đurđevac
MANOLIC P. IVAN, Đurđevac
MARKOV M. IVAN, Kalinovac
MARKOV P. TOMO, Kalinovac
MATEKOVA P. JAKOV, Virje
MATICA M. ANDRIJA, Kalinovac
MEĐURECAN P. IVAN, Kalinovac
MRAZEK I. MARTIN, Virje
MUTAVDŽIČ L. RANKO, Virje
NIKOLIČ M. KARLO, Kloštar
NOVAKOVIC J. TODOR, V. Crešnjevica
NOVOGRADEC M. TOMO, V. Crešnjevica
NOŽICKOBIC M. STEVO, V. Crešnjevica
OLUJA T. FRANJO, V. Crešnjevica
PANTELIC R. STJEPAN, Kalinovac
PAVLIŠ J. ALEŠ, Pitomaca
PAVLOVIC M. IVAN, Ferdinandovac
PATACKO J. DRAGO, Đurđevac
PATACKO Đ. MARTIN, Đurđevac
PEDI M. ANDRIJA, Kozarevac
PIŠKOREC S. IVAN, Đurđevac
PISKOR P. IVAN, Virje
PLEŠKO S. IVAN, Ferdinandovac
PODRAVEC M. IVAN, Virje
PODRAVEC J. STJEPAN, Virje
POLJANEC J. MIJO, V. Crešnjevica
POSAVEC I. IVAN, Ferdinandovac
POSAVEC A. MIJO, St. Gradac
RADAKOVIC G. VUKAŠIN, Đurđevac
RAKIJAŠIC F. NIKOLA, Pitomaca
RENGEL J. IVAN, V. Crešnjevica
ROGOZ M. ANTUN, Kalinovac
ROGOZ A. ĐURO, Kalinovac
SABLJIC R. LUKA, V. Crešnjevica
SLAMIC I. MARTIN, Virje
SOKOLOVIĆ V. PETAR, Molve
ŠANTEK J. TOMO, Kozarevac
ŠTEFANOV B. BOLTO, Kalinovac
ŠTEFANOV F. MATO, Đurđevac
ŠTAUBER F. RADE, Virje
TOPOLCIČ A. IVAN, Ferdinandovac
TURBELIJA M. FRANJO, Ferdinandovac
UTJEŠINOVIC M. VELJKO, V. Crešnjevica
VALIC IVAN, 1924, Virje
VELIČAN J. MATO, Pitomaca
VELIČAN J. MILAN, Pitomača
VLAHOVIC M. IVAN, Đurđevac
VLAHOVIC M. PETAR, Đurđevac
VRBANCIC V. IGNAC, Đurđevac
ZVONAR Š. IVAN, Kalinovac

GAREŠNICA

BARTOŠ MARIJA, 1926, Hercegovac
BELOV F. ALOJZ, 1926, Hercegovac
CERKA K. ZDENKO, 1925, Hercegovac
CRNOGOJ ZVONKO, 1917, Hercegovac
DVOŽAK J. VIKTOR, 1910, Hercegovac

GRAHOVAC S. SPASOJA, 1929, Hercegovac
GRKČEVIĆ PERO, 1926, Hercegovac
HORAK V, INDRO, 1908, Hercegovac
HUSAR I. FRANJO, 1927, Pašijan
JARI J. MIRKO, 1925, Hercegovac
JOSIPEK ZDENKO, 1926, Hercegovac
KANJA FRANJO, 1910, Hercegovac
KLOBUČAR RUDI, 1911, Hercegovac
KRAL SLAVKO, 1925, Hercegovac
KRČMA A. ANDRIJA, 1919, Hercegovac
KRIVKA J. JOSIP, 1927, Hercegovac
MEDIMURAC D. IVAN, 1927, Hercegovac
MLINARIC M. STEVO, 1924, Hercegovac
NOVOTNI J. JOSIP, 1910, Hercegovac
PERIC S. NIKOLA, 1921.
PERSIC F. DRAGAN, 1925.
PETR V. VLASTA, 1922, Hercegovac
RAJCEVIC P. MILAN, 1925.
ŠNAJDA I. FRANJO, 1912, Hercegovac
ŠVEC F. JADRO, 1920, Hercegovac
VUSIC S. MACA, 1924, Hercegovac

GRUBIŠNO POLJE

ACIC MILAN, 1920, V. Barna
BALABAN I. LJUBAN, 1909, Turčević Polje
BALABAN V. MILE, 1909, Turčević Polje
BALABAN I. SPASOJE, 1908, Turčević Polje
BARIC J. KATA, 1923, M. Grđevac
BARNAT G. VLADISLAV, 1925, Orlovac
BJELAJAC M. LJUBAN, 1909, Munije
BLOUPEK VSCLAV, 1927, V. Zdenci
BOBAN S. DUŠAN, 1922, Đakovac
BOBIC D. MILAN, 1924, Grubišno Polje
BOBIC I. SAVO, 1903, V. Barna
BOGDANOVIC M. JOVO, 1919, V. Barna
BOGDANOVIC N. MITAR, 1915, V. Barna
BRADEŠIC S. GOJKO, 1927, M. Jasenovača
BOZETA ĐURO, 1921, Lončarica
BOZETA M. STEVO, 1919, M. Dapčevica
BUDISAVLJEVIČ DUŠAN, 1929, Grubišno Polje
BŽEZINA G. LJUDEVIT, 1923, V. Zdenci
BŽEŠKA J. FRANJO, 1922, V. Zdenci
CRNKOVIC MILE, 1924, Gakovo
CVIJANOVIC NIKOLA, 1928, V. Barna
CVIJANOVIC S. STEVO, 1919, D. Brđani
CVIKLIC L. MILAN, 1921, M. Jasenovača
CAKMAK L. BOŽO, 1925, Turčević Polje
CAKMAK Z. DUŠAN, 1925, Turčević Polje
CAKMAK R. STEVO, 1921, M. Jasenovača
CAKMAK L. STOJAN, 1920, Turčević Polje
CAVIC FRANCIKA, 1924, Munije
DARDIC D. BLAGOJA, 1924, V. Peratovica
DEJANOVIC S. ĐURO, 1922, M. Zdenci
GASPAROVIC M. JOVANKA, 1915, M. Grđevac

GATALICA EVICA, 1917, Cremušina
GLEŽNIC LAZO, 1926, V. Dapčevica
GODEC ANDRIJA, 1909, Loncarica
GODEC RADE, 1920, Virovitica
GODEC I. STOJAN, 1925, Dakovac
GRUBIC MILE, 1917, Lončarica
HUSAK JOSIP, 1909, V. Zdenci
HUSAK J. LUDVO, 1921, V. Zdenci
HUSAK F. VENO, 1912, V. Zdenci
JAREBICA S. PAVLE, 1906, M. Dapčevica
JECMENICA B. LJUBAN, 1920, M. Dapčevica
JECMENICA R. MARKO, 1914, M. Dapčevica
JOVICIC M. LAZO, 1908, I?, as to vac
JOVICIC M. STOJAN, 1923, D. Brđani
JUZBAŠIC T. DURO, 1918, V. Barna
KALINSKI J. ANTUN, 1911, V. Zdenci
KALINIC MILAN, 1916, M. Dapčevica
KANJSKI FRANCIKA, 1925, Grubišno Polje
KAŽIC S. STEVO, 1922, Grubišno Polje
KORAC S. ILIJA, 1904, D. Brđani
KRPICA STEVO, 1898, V. Peratovica
KOSANOVIC DUŠAN, 1905, Munije
KOSIC MILAN, 1923, M. Peratovica
KOTARAN J. IVO, 1920, / V. Jasenovača
KOVACEVIC S. DURO, 1908, M. Jasenovača
KOVACEVIC GLIŠO, 1923, Lončarica
KOVACEVIC S. LJUBAN, 1906, M. Jasenovača
KOVACEVIC V. MILE, 1910, V. Barna
KOVACEVIC P. SAVO, 1923, M. Dapčevica
KOUDÈLA A. VLADIMIR, 1917, V. Zdenci
KRAVIC D. MILAN, 1913, D. Brđani
KUNDAŽIJA M. GOJKO, 1926, Đakovac
KUNDADŽIJA I. ILIJA, 1913, Turčević Polje
KUNDADŽIJA R. LAZO, 1914, Dakovac
KUNDADŽIJA A. STOJAN. 1924, Turčević Polje
KUNDAK G. MILE, 1914, Dakovac
KUNDAK G. MITAR, 1907, Turčević Polje
KUNDAK M. MITAR, 1909. Đakovac
KUNDAK S. SAVO, 1905, Turčević Polje
LAKTAŠ STEVO, 1926, Cremušina
LEBAR I. STEVO, 1924, V. Jasenovača
LOLIC N. SAVO, 1920, Grubišno Polje
LOLIC F. TOMO, 1919, D. Brđani
LOVRIC S. BLAGOJE, 1925. Gakovo
LUKIC M. LJUBAN, 1911, M. Dapčevica
LUKIČ LJ. RADE, 1926, Lončarica
MAREVIC P. MILAN, 1924, V. Barna
MARICIČ LJ. SLAVKO, 1924, Turčević Polje i
MEKIC S. MILAN, 1909, V. Peratovica
MILANOVIC LJ. BLAGOJE, 1909, Turčević Polje
MILANOVIC T. LAZO, 1902, Turčević Polje
MILANOVIC Đ. RADE, 1921, Turčević Polje

MILANOVIC M. SIMO, 1905, Turčević Polje
MILANOVIC L. STANKO, 1902, Turčević Polje
MILANOVIC D. STEVO, 1923, Turčević Polje
MILANOVIC M. STEVO, 1925, Turčević Polje
MILANOVIC L. SVETOZAR, 1909, Turčević Polje
MILENKOVIC R. DURO, 1923, M. Grđevac
MILENOVIC B. STEVO, 1928, Turčević Polje
MILJANOVIČ BOZO, 1924, Daruvar
MIŠČEVIČ J. BRANKO, 1921, Daruvar
MIŠCEVIC B. MITAR, 1927, Lončarica.
MOMCILOVIČ SAVO, 1909, V. Dapčevica
MRKIC G. MITAR, 1927, V. Dapčevica
NOVOTNI V. JOSIP, 1909, Pavlovac
ORIC N. STEVO, 1922, V. Grđevac
OŽEGOVIČ D. MILAN, 1923, Munije
OŽEGOVIČ G. MILAN, 1915, Munije
PETRINCIČ J. KRISTIJAN, 1924, Munije
POCIC VASO, 1904, V. Zdenci
POCUC M. MITAR, 1921, D. Brđani
POPARA R. LJUBICA, 1928, Grubišno Polje
POPOVIC B. SPASOJE, 1928, Lončarica
POPOVIC LJ. VLADO, 1925, M. Dapčevica
PURMA VINKO, 1919, V. Zdenci
RADAKOVIC L. CVETKO, 1922, Gakovo
RADAKOVIC M. JELENA, 1927,
RADAKOVIC SLAVKO, 1924, V. Dapčevica
RADAKOVIC S. UROŠ, 1921, M. Jasenovača
RADINOVIC R. ILIJA, 1924, Grubišno Polje
RADINOVIC M. MITAR, 1926, Grubišno polje
RADINOVIC S. RISTO, 1910, Grubišno Polje
RADIVOJCEVIČ Đ. MILAN, 1924, V. Barna
RAŠETA LJ. GLIŠO, 1926, Munije
RAŠETA P. NIKOLA, 1916, Lončarica
REKIČ L. JOVO, 1905, M. Grđevac
REKIČ J. MILAN, 1924, M. Grđevac
SAKIČ J. VASO, 1919, V. Barna
SEDLAČEK I. JOSIP, 1917, Đakovac
SELOVIČ S. MILAN, 1925, Kovin
SMILJANIČ S. BRANKO, 1928, V. Grđevac
SOJKA J. ANTUN, 1921, Pavlovac
SOVIČ P. PERO, 1920, G. Kovačica
SOVIC VELJKO, 1921, Grubišno Polje
STANKOVIČ ĐURO, 1918, V. Grđevac
ŠTRNAD MARICA, 1924, Munije
ŠEGAN DUŠAN, 1924, Munije
ŠEGAN M. MILKA, 1924, Turčević Polje
ŠELOVIČ MILAN, 1925, Grubišno Polje
ŠEVIC DUŠAN, 1899, M. Peratovica
ŠKORIC STOJAN, 1923, Lončarica
ŠOBAK STJEPAN, 1925, Pavlovac
ŠTRKALJ M. DUŠAN, 1921, Đakovac
ŠTRKALJ S. JOCO, 1923, Đakovac
TESLA M. FILIP, 1915, M. Peratovica

TORBICA D. SIMO, 1919, Rastovac
TRBOJEVIĆ LAZO, 1902, Lončarica
TRBOJEVIĆ NIKOLA, 1910, M. Peratovica
TRBOJEVIĆ M. PAVLE, 1912, V. Peratovica
TRBOJEVIĆ L. RADE, 1892, G. Kovačica
TRBOJEVIĆ RADE, 1921, Grubišno Polje
TVRDORIJEKA MILKA, 1922, Grubišno Polje
VELAGIĆ BRANKO, 1921, Cremušina
VLAISAVLJEVIĆ M. RADE, 1923, Kovin
VLAISAVLJEVIĆ STEVO, 1922, LoncdncH
VUĆKOVIĆ LJ. NIKOLA, 1928, Munije
VUDRAG T. LJUBAN, 1902, V. Dapčevica
VUDRAG LJ. MILAN, 1922, V. Dapčevica
VUDRAG STEVO, 1915, Lončarica
VUKSOVIĆ P. LJUBAN, 1923, M. Peratovica
ZDJELICAN J. IVAN, 1920, Rijeka
ZAGORAC Đ. ILIJA, 1909, Turčević Polje
ZAGORAC S. JOVAN, 1908, Turčević Polje
ZAGORAC P. MILAN, 1908, Turčević Polje
2EGARAC MILE, 1906, M. Jasenovača
ZEGARAC PETAR, 1911, Kovin

INDIJA

DOMONJI JANKO, 1917, Slankamenski Vinogradi
NEMET JANKO, 1913, Slankamenski Vinogradi
REPA PAJO, 1910, Slankamenski Vinogradi
SERTIĆ IVAN, 1912, Slankamenski Vinogradi, umro poslije rata
TURAN JANKO, 1920, Slankamenski Vinogradi

KOPRIVNICA

BALAZIN D. MATO, 1925, Hlebina
BODIN P. PERO, 1921, Sokolovac
ČAVIĆ J. JOVO, 1913, Sokolavac
GAZI M. TOMO, 1916, Peteranec
GOJKOVIĆ G. IGNJATIJE, 1918, Sokolovac
GOJKOVIĆ P. JOSO, 1911, Prnjavor
LEBAN D. VELJKO, 1927, Prnjavor
LUŠTINA DUŠAN, 1926, Koprivnica
MEĐIMOREC M. MATIJA, 1914, Koprivnica
MLINARIČ T. JOSIP, 1920, Sigetec
POLANČEC JOSIP, 1906, Koprivnica
SEVER I. MATIJA, 1913, Koprivnica
SEVEROVIČ S. SINIŠA, 1923, V. Botinovac
SIMER I. MIJO, Koprivnica
ŠUŽNJEVIĆ ČEDO, 1928, Koprivnica
VITANOVIČ G. BRANKO, 1914, Lepavina
VULJAK S. IVAN, 1919, Koprivnica
TŠEK S. TOMO, 1920, Sokolovac
ZJAČIĆ RADE, 1912, Vlaislav

LOZNICA

ANĐELIĆ D. DRAGOSLAV, 1922, Pomijača

ALEKSIC Ž. MIODRAG, 1922, Simino brdo
ANTONIO M. MIRKO, 1926, Cikote
ARSENOVIĆ T. RADENKO, 1925, G. Badanja
BLAGOJEVIC LJ. DRAGUTIN, 1920, Cikote
BLAGOJEVIC M. RADIVOJ, 1920, Tekeriš
BLAGOJEVIC A. TIHOMIR, 1916, Pomijača
BLAGOJEVIC D. ZIVADIN, 1923, Simino Brdo
BOGDANOVIC M. LUKA, 1922, Trbušnica
CRNOGORCEVIC T. SVETO-ZAR, 1918, Cikote
CVIJIC A. VIDOJE, 1919, Cikote
CUGUROVIC LJ. DRAGIŠA, 1919, Trbušnica
DAKULOVIC B. MILOŠAV, 1923, Jerebice
DAKULOVIC S. MILAN, 1926, Jerebice
DIKOSAVIC S. SRĐAN, 1920, Milana
DIKOSAVIC R. ŽIVORAD, 1921, Milana
DRAGOJEVIĆ M. DAMJAN, 1925, Lozničko Polje
ĐAKOVIC LJ. JOVAN, 1922, Filipovići
DUKANOVIC R. DESIMIR, 1922, Zajača
DUKANOVIC V. LJUBISAV, 1920, Milana
DUKANOVIC S. NEDELJKO, 1920, Zajača
FILIPOVIC M. DRAGOLJUB, 1921, Filipovići
FILIPOVIC M. MILOJE, 1920, Trbosilje
GAJIC V. STANOJE, 1923, Pomijača
GAJIC V. ILIJA, 1922, Pomijača
GAVRILOVIC M. LAZAR, 1919, Loznica
GLISIC D. SRETEN, 1921, Cikote
GVOZDENOVIC C. MIODRAG, 1914, Pomijača
GVOZDENOVIC Ž. VOJISLAV, 1925, Pomijača
IGNJATOVIC M. MILOVAN, 1921, Cikote
IGNJATOVIC LJ. SRETEN, 1921, Cikote
ILIC G. MILOJE, 1922, Draginac
ILIC M. RADOMIR, 1925, Zajača
ISAKOVIC D. SELIMIR, 1926, Draginac
JANCIĆ B. JORDAN, 1912, Jelav
JANKOVIC V. ŽIVOJIN, 1914, G. Sipulja
JEVTIC S. VLASTIMIR, 1920, G. Badanja
JOKIC T. DRAGAN, 1927, Banja Koviijača
JOSIPOVIC Ž. JOVAN, 1925, G. Badanja
JOVIC P. BOGOLJUB, 1923, Trbosilje
KOJIC S. ŽIVOJIN, 1927, V. Lešnica
KOVACEVIC Ž. DRAGOSLAV, 1922, G. Badanja
KOVACEVIC D. DRAGUTIN, 1923, Simino Brdo
KOVACEVIC D. GVOZDEN, 1924, Loznica
KOVAČEVIC S. ŽIVOTA, 1926, Filipovići
KRSTANOVIC D. ŽIVOJIN, 1922, Loznica
LAZIC S. BOŽIDAR, 1918, Filipovići
LAZIC LJ. BUDIMIR, 1916, Pomijača
LAZIC V. DOBRIVOJ, 1925, Filipovići
LAZIC T. DRAGOSLAV, 1918, Simino Brdo
LAZIC LJ. TIOSAV, 1924, Pomijača
LAZIC LJ. VUKOSAV, 1919, Filipovići
LUKIC M. BORISLAV, 1925, G. Badanja

LUKIĆ D. PANTELIJA, 1922, Loznica
MARKOVIC D. JANKO, 1925, D. Badanja
MARKOVIC N. SRETEN, 1923, Cikote
MATIC G. MILOJE, 1923, Trbosilje
MATIĆ R. OBRAD, 1920, G. Sipulja
MIĆANOVIĆ V. MILIVOJ, 1920, Trbosilje
MIJAILOVIC V. MILORAD, 1920, Loznica
MILOJEVIĆ D. MILOVAN, 1924, Tekeris
MILOVANOVIC J. BOGOLJUB, 1923 Cikote
MIRKOVIĆ J. ZDRAVKO, 1924, Cikote
MITROVIĆ Ž. ALEKSA, 1924, Jerebice
MITROVIC T. BORISAV, 1919, D. Badanja
MITROVIC O. ŽIVORAD, 1920, Jerebice
NIKOLIČ M. BORISAV, 1919, Filipovići
NIKOLIČ D. CVETKO, 1923, G. Badanja
NIKOLIČ D. ŽIVOJIN, 1920, G. Badanja
NINKOVIC S. DRAGIŠA, 1922, D. Sipulja
NINKOVIC A. MIODRAG, 1922, D. Sipulja
NIŠEVIC S. DUŠAN, 1923, G. Badanja
NIŠEVIC D. OBREN, 1925, G. Badanja
PAUNOVIC D. BORIVOJ, 1913, Pomijača
PAVLOVIĆ D. BORIVOJ, 1925, D. Sipulja
PAVLOVIC N. VIDOJE, 1927, Banja Koviljača
PAVLOVIC Ž. ŽIVAN, 1925, D. Badanja
PETKOVIC T. MILOJE, 1926, Draginac
PETKOVIC Ž. SRETEN, 1923, Filipovići
PETREŠEVIC D. IVKO, 1922, Novo Selo
PETROVIC T. CEDOMIR, 1920, Straža
POPOVIC M. LJUBOMIR, 1927, Cikote
POPOVIC C. VITOMIR, 1926, Cikote
RADICEVIC Z. BRANIVOJ, 1923, Ribarice
RADIVOJEVIC D. MILUN, 1923, Loznica
RADOVANOVIC V. ALEKSANDAR, 1923, Tekeriš
RADOVANOVIC V. ŽIVKO, 1920, Tekeriš
RAKIC M. SRETEN, 1923, Simino Brdo
RAKIC S. ŽIVADIN, 1921, Loznica
RISTANOVIC S. ALEKSANDAR, 1916, G. Badanja
SAVIC C. MIODRAG, 1922, Banja Koviljača
STANIŠIC M. OBRAD, 1923, Cikote
STANIŠIC V. SVETOLIK, 1911, Loznica
STANOJLOVIC M. ILIJA, 1917, G. Sipulja
STEFANOVIC A. DRAGOLJUB, 1925, Klepci
STEFANOVIC R. DRAGUTIN, 1923, V. Lešnica
STEFANOVIC R. MILISAV, 1921, Loznica
STEFANOVIC M. RADOMIR, 1926, Klepci
STOJANOVIC I. SLAVKO, 1918, Jerebice
TERZIC D. BRANKO, 1923, Cikote
TERZIC B. VLASTIMIR, 1919, Cikote
TEŠANOVIC LJ. ANDRIJA, 1920, Jelav
TEŠIC S. LJUBINKO, 1919, V. Lešnica

TEŠIĆ C. LJUBISAV, 1925, G. Badanja
TEŠIĆ C. RADOVAN, 1921, G. Badanja
TOMIĆ M. VOJISLAV, 1921, D. Sipulja
VILOTIĆ S. ŽIVKO, 1923, D. Badanja
VILOTIĆ V. ŽIVORAD, 1922, D. Badanja

NAŠICE

BRANKOVIĆ M. BRANKO, 1917, Budimci
DRAKULIĆ V. DUŠAN, 1924, Budimci
KOVAĆEVIĆ MILE, Budimci
KOSANOVIĆ SOKA
LIOVIĆ ANTE
MEANĐIJA M. DURO, 1909, Budimci
PETROVIĆ MILAN
STANKOVIČ M. MILOVAN, 1911, Budimci
TRBOJEVIĆ D. MARKO, 1917, Našice
VUKADINOVIĆ M. VEMIR, 1923, Budimci
VILJANAC M. MILOSAV, 1921, Budimci
VUKŠIĆ J. MILAN, 1910, Budimci

NOVA GRADIŠKA

ABRAMOVIC MILE, Trnova
BERIC MILE, Trnova
BIŽIC MILE, Dubovac
BORONJEK STJEPAN, Prvča
DABIC TANASIJA, Lađevac
DIVJAK VELJKO, N. Gradiška
DOBRICIC SRBOLJUB, Lještani
DURIC VINKO, Orubica
DŽAKULA MILEVA, Trnova
DŽAMBAS ILIJA, Vosovac
DŽAMBAS LAZO, N. Dragosavljevica
DŽAMBAS MILUTIN, Bodegraji
JAKOVLJEVIĆ DURO, Smrtić
JELAČA MILE, Medari
KALAJDŽIĆ BOŠKO, Bobare
KRAJAĆIĆ JOSIP PRIKA, 1918, Dragalić (poginuo poslije rata u saobraćajnoj nesreći)
LJUBOTINA NIKOLA, Ratkovac
MADŽARAC ILIJA, Covac (Osijek)
MADŽARAC STEVO, Covac
MADŽAREVIĆ SAVO, Covac
MARJANOVIĆ NIKOLA, Smrtić
MATIJEVIĆ PERO, Smrtić
MILIČEVIĆ PANTELIJA, N. Gradiška
MILIĆ MILE, Trnava
OSTOJIC NIKOLA, Lađevac
PRIBIĆ STEVO, Trnava
PRIČA DUŠAN, Trnava
POPOVIC STOJA, Ratkovac
RAKAS DURO, Trnava
ROMANIC MILAN, Lještani
SARAPA MILE, Lađevac
STOKUĆA DUŠAN, Smrtić
ŠTEKOVIC M. MILAN, 1915, Cage
ŠTEKOVIC MILAN, Cage
VUCKOVIC MARKO, Bobare
VUJCIĆ PERO, Cage
VUJIC ILIJA, Okučani
VUKASOVIC LJUBA, Rogolji
VOJKOVIC LJUBOMIR, Lađevac

NOVSKA

BAIC P. DURO, 1918, Kričke
BAIC S. SVETOZAR, 1914, Kričke
BEKO LAZO, 1921, Rajić
BODEGRAJAC GAVRO, 1921, Lovska
BODEGRAJAC ILIJA, Lovska

BODEGRAJAC LJUBAN, 1909, Lovska
BODEGRAJAC MILE, Lovska
BURMUDŽIJA NIKOLA, 1919, Rajić
COSIC STEVO, 1909, Rajić
CULIBRK F. FRANJO, 1913, Brezovac
ČVORAK DANICA, 1926, Rajić
DEDIĆ JOVO, 1913, Lovska
DŽEMA PETAR, 1923, N. Subocka
DURAŠINOVIČ MICO, 1910, Borovac, Rajić
ERANIC J. STIPA, 1928, Rajić
GAJDOŠ IVAN, 1923, N. Subocka
GAJDOŠ STJEPAN, 1923, N. Subocka
HIPŠA VOJA, 1923, N. Subocka
JOVANOVIĆ JELA, 1924, Lovska
JOVANOVIĆ JOVAN, 1924, Lovska
JOVANOVIĆ NIKOLA, 1914, Lovska
JOVANOVIĆ TANASIJA, 1909, Lovska
KELEUVA PAJO, 1908, Borovac, Rajić
KOMLENOVIC T. GAVRO, 1909, Brezovac
XOMLENOVIC V. SAVA, 1922, Brezovac
KOSIJER SAVO, 1917, Brezovac
XOSIJER G. STEVO, 1917, Brezovac
XRNJAIC, T. PETAR, 1925, Brezovac
KOVACIC T. MILE, 1922, Brezovac
LJILJAK JOVAN, 1907, Borovac, Rajić
MARINKOVIČ A. LAZO, 1909, Kričke
MALETIC A. NIKOLA, 1921, Brezovac
MARINKOVIČ S. MARKO, 1914, Kričke
MARINKOVIČ A. MIHAJLO, 1920, Kričke
MARINKOVIČ J. MILAN, 1913, Kričke
MARINKOVIČ LJ. NIKOLA, 1923 Kričke
MARINKOVIČ A. STEVAN, 1920, Kričke
MIJATOVIČ STEVO, 1920, Borovac, Rajić
MILAŠINOVIC MITAR, 1928, Rajić
PAVKOVIC N. MARA, 1922, Kričke
PAVKOVIC M. NIKOLA, 1919, Kričke
PAVKOVIC TEŠO, 1924, Rajić
PRIBICEVIC MILEVA, 1925, Novska
PRIBICEVIC VELJKO, 1924, Novska
POPOVIC BRANKO, 1918, Popovac
PRODANOVIC JULA, 1923, Popovac
POZNANOVIC DRAGICA, 1926, Lovska
POZNANOVIC GAVRO, Novska
POZNANOVIC MILUTIN, 1913, Lovska
RAJAKOVIČ N. JOCO, 1921, Kričke
RAJCIČ MARICA, 1929, Novska
RAŠKOVIČ NIKOLA, 1912, Novska
SEKULIC STOJAN, 1908, Lovska
SEKULIC TANASIJE, 1925, Lovska
ŠIMICIC ROK, 1928, Rajić
TEODORCEVIC DUŠAN, 1924, Rajić
TEŠIC GAVRO, 1908, Lovska
TINTAR NIKOLA, 1910, Borovac, Rajić
TRAVICA J. DRAGAN, 1910, Rajić
TRIVANOVIC S. MILE, 1921, Brezovac
UZELAC VOJIN, 1921, Novska
VOJNOVIČ CEDO, 1920, Lovska
VOJNOVIČ MARA, 1925, Lovska

VOJNOVIČ LJUBAN, 1924, Novska
VOJNOVIČ MATIJA, 1921, Lovska
VOJNOVIC STOJA, 1924, Lovska
VRAPCEVIC NEVENKA, 1924, Novska
VUCKOVIC MILAN, 1923, Lovska
ZASTAVNIKOVIČ ARAN, 1912, Kričke
ZUBER SAVO, Livađani

OBRENOVAC

ARSENOVIC T. MIODRAG, 1923, Krtinska
ARSENOVIC Z. SRETEN, 1925, Krtinska
BUGARSKI B. BRANKO, 1928, Krtinska
BUGARSKI M. BRANKO, 1926, Krtinska
BUGARSKI M. PAVLE, 1924, Krtinska
BUGARSKI A. PREDRAG, 1920, Krtinska
BUGARSKI M. ŽIVORAD, 1921, Krtinska
DUKANOVIC B. VOJISLAV, 1926, Obrenovac
IVANOVIČ M. IVAN, 1921, Ratari
JOVICIC M. BRANKO, 1926, Vinkovci
JOVICIC Ž. BRANISLAV, 1918, Beograd
JOVICIC S. SRETEN, 1922, Ratari
JOVANOVIĆ Ž. BOGOLJUB, 1921, Split
JOVANOVIĆ D. DOBROSAV, 1920, Ratari
JOVANOVIĆ M. DRAGIVOJE, 1920, Ratari
JURIC ILIJA, 1923, Beograd
LAZIC R. ALEKSANDAR, 1922, Krtinska
LAZIC LJ. MILINKO, 1925, Krtinska
LAZIC N. PRVISLAV, 1923, Krtinska
LAZIČ A. ŽIVORAD, 1921, Krtinska
MATIC M. DRAGOLJUB, 1921, Ratari
MATIC M. MIODRAG, 1923, Ratari
MATIC T. MILORAD, 1921, Ratari
MATIC Ž. MARKO, 1922, Ratari
MATIC V. PRODAN, 1920, Ratari
MATIC M. RADOVAN, 1920, Ratari
MILADINOVIC LJUBISAV, 1921, Beograd
MILINKOVIC B. SRBOLJUB, 1925, Mladost
MILIVOJEVIC Ž. BOGOLJUB, 1925, Ratari
MILIVOJEVIC C. MIRKO, 1920, Ratari
MILOSAVLJEVIC 2. RADOMIR, 1921, Krtinska
MILUTINOVIC D. SAVA, 1920, Zemun
MITRIČ DURA, 1920, Zemun
NENADOVIC C. MIODRAG, 1925, Krtinska
NENADOVIC T. SLAVKO, 1922, Krtinska
NIKOLIČ S. ALEKSA, 1924, R, atari
NIKOLIČ P. BORISLAV, 1923, Obrenovac
NIKOLIČ Z. DRAGOSLAV, 1924, Krtinska
NIKOLIČ S. LJUBINKO, 1920, Ratari
NIKOLIČ A. MILADIN, 1919, Ratari
NIKOLIČ M. MILORAD, 1922, Ratari
NIKOLIČ P. RADIVOJE, 1921, Krtinska
NIKOLIČ V. SVETOMIR, 1924, Ratari

NIKOLIČ P. TIHOMIR, 1923, Ratari
NIKOLIČ D. VLADIMIR, 1925, Krtinska
OSTOJIC M. CEDOMIR, 1920, Ratari
PAVLOVIC D. BOGOLJUB, 1921, Obrenovac
PAVLOVIC M. FILIP, 1923, Ratari
POKRAJAC L. JOVAN, 1920, Ratari
POKRAJAC L. MIODRAG, 1925, Valjevo
POPOVIC R. PETAR, 1922, Krtinska
RADOJCIC M. ALEKSANDAR, 1922, Ratari
RADOJCIC V. MIHAJLO, 1926, Ratari
RADOSAVLJEVIČ B. ŽIVADIN, 1923, Ratari
STEVANOVIC, V. BLAGOJE, 1925, Krtinska
TANASIC M. MIRKO, 1921, Krtinska
TANASIC M. RANISLAV, 1926, Palanka
VASILJEVIC K. VOJISLAV, 1926, Beograd
VASILJEVIC Z. ZLATOMIR, 1923, Obrenovac
ŽIVKOVIC V. DRAGIVOJ, 1920, Ratari
ŽIVKOVIC R. MILIVOJE, 1923, Obrenovac
ŽIVKOVIC I. MILORAD, 1923, Šabac
ŽIVKOVIC M. MIODRAG, 1921, Obrenovac
ŽIVKOVIC M. MILUTIN, 1926, Obrenovac
ŽIVKOVIC R. SRETEN, 1921, Padinska Skela
ŽIVKOVIC D. ZIVORAD, 1921, Obrenovac
ŽIVKOVIC Z. ZIVORAD, 1921, Obrenovac

ORAHOVICA

BORJANIC S. MILOŠ, 1913, Orahovica
CACINOVIC F. VINKO, 1912, Dolci
BLAŽEVIC D. MILAN, 1926, Bare
GRUBAC V. VID, 1925, SI. Drenovac
IVKOVIC K. MANE, 1926, SI. Drenovac
KOLUNDŽIJA P. RANKO, 1926, SI. Drenovac
KRULJEC F. VINKO, 1926, N. Jošava
KOVACEVIC T. DUŠAN, 1916, Orahovica
MANDIĆ O. GOJKO, 1921, Milanovac
MUSELIN J. VOJO, 1909, SI. Drenovac
MUSELIN J. MILOŠ, 1904, SI. Drenovac
NEŠLADEK V. IVAN, 1917, Dolci
PRITIŠANEC M. ĐURO, 1911, Dolci
RUŽICIC JOSIP, 1913, Orahovica
ŠTRBO B. JOVAN, 1910, Orahovica
VUCIC V. RADA, 1921, Pušina
VUJANOVIC S. MILENKO, 1924, Cačinci
ZACEK V. TODOR, 1901, N. Jošava
ZIKA R. JOSIP, 1919, Dolci

OSIJEK

ALAVUK S. PERO, 1916, Sarvaš
ALEKSIC S. NIKOLA, 1923, Bijelo Brdo
ARSENIC P. ĐORĐE, 1919, Osijek
AVRAMOVIC M. SRETO, 1918, Osijek

BAČIC S. LJUBOMIR, 1923, Osijek
BATINAC N. STEVO, 1921, Osijek
BELIC M. BOŠKO, 1926, Dalj
BJELIC J. MILICA, 1924, Osijek
BJESNOVIĆ LJ. ŽIVKO, Cepin
BOBIC M. DURO, 1922, Brešće
BOBIC M. MILAN, 1924, Brešće
BOGUNOVIC I. RADE, 1926, Osijek
BOLIC P. JOVO, 1925, Osijek
BOJANIC N. BRANKO, 1920, Osijek
BUZERETIC LJ. RADE, 1920, Beograd
CALIC N. JELKA, 1920, Osijek
DERENTOVLJEVIC Đ. DARA, 1926, Belišće
DIMITROVIC N. JOVAN, Bijelo Brdo
DMITRIC S. STANKO, 1911, Cepin
DOKIĆ S. ALEKSANDAR, 192?, Dalj
DRAGOJLOVIC Đ. MILOVAN, Cepin
DRAGOJLOVIC M. VESO, 1924, Bijelo Brdo
BUKIĆ D. DUŠAN, 1908, Osijek
ĐUKIC P. SRETO, 1910, Cepin
DURIC M. ĐORĐE, 1920, Brešće
EKREMOVIC M. JOVAN, 1921, Dalj
EKREMOVIC M. LAZAR, 1922, Dalj
TTERIC J. MATO, 1923, Osijek
GAVRILOVIC J. ŽIVKO, 1924, Ten ja
GEIC I. NIKOLA, 1925, Šodolovci
GLAVKOVIC J. LAZO, 1921, Ten ja
GRABUSINA Đ. DURO, 1928, Osijek
ILIC B. SRETO, 1920, Bijelo Brdo
IŠPANOVIC M. ŽIVKO, 1907, Cepin
JAKŠIC M. JURE, 1914, Osijek
JERINIC V. MILAN, 1909, Cepin
KOLARIC S. STEVAN, 1902, Bijelo Brdo
KOLUNDŽIC M. DUŠAN, 1926, Osijek
KOVACEVIC C. CVIJETIN, 1925, Osijek
KOVACEVIC M. MILENKO, 1926, Osijek
KOVACEVIC G. NADA BELA, 1922, Trpinja
KUZMANOVIC L. PETAR, 1923, Osijek
LEKIC P. BRANISLAV, 1924, Osijek
LEŽAIC M. ĐURO, 1919, Osijek
LOVRIC M. DARINKA, 1927, Osijek
MACAKANJA Đ. DUŠAN, 1916, Osijek
MAĐAREVIC O. ILIJA, 1919, Osijek
MAGUŠIC M. ZLATA
MALBAŠA M. DUŠAN, 1924, Osijek
MAKIVIC J. MILAN, Cepin
MARCETIC L. MILAN, 1919, Osijek
MARIC M. SLAVKO, 1925, Osijek
MARIC S. SIMO, 1923, Osijek
MARIN M. RUDOLF, 1920, Osijek
MARKOVIC D. DUŠAN, 1919, Osijek
MARKOVIC T. MILAN, 1923, Osijek
MATIC MLADEN, Dalj
MICIC C. MILAN, 1909, Cepin
MILAKIC M. NIKOLA, 1922, Bijelo Brdo
MILOSAVLJEVIC M. DUŠAN, 1921, Osijek
MILJANOVIC F. DRAGO, 1923, Osijek
MILJEVIC M. BOGDAN, 1923, Brešće
MIŠCEVIC M. LJUBOMIR, 1921, Brešće
MIŠKOVIC S. ZORA, 1923, Osijek
MISURA P. MATE, 1926, Osijek

MUSOVIC G. RADIVOJ, 1925, Brešće
NEŠIC T. STEVAN, Bijelo Brdo
NIKŠIC M. TOŠO, Bijelo Brdo
NOVAKOVIĆ P. STEVAN, 1921, Brešće
OLJACA J. MILAN, 1922, Osijek
OLJACA R. SVETLANA, 1925, Osijek (Šabac)
PANIC-TRBOVIC MILKA, 1926, Osijek
PAVKOVIC TINA, 1928, Osijek
PAVLOVIC Đ. DUŠAN, 1927, Darda
PAVLOVIC M. JELISAVKA, 1929, Osijek
PETRAŠEVIC V. SAVO, 1924, Bijelo Brdo
PORMAŠ LJUBICA, 1926, Bijeli Manastir
POPOVIC S. STEVAN, 1914, Bijelo Brdo
POŠTIC-RUDIC JULIJANA, 1923, Osijek
PRAŽIC L. BOŠKO, 1917, Dopsin
RADIŠIC M. VELJKO, 1922, Tenja
RAJLIC P. KOŠTA, 1922, Osijek
RAJLIC-NAUMOV PERSA, 1920, Osijek
RAKIC D. MILORAD, 1920, Bijelo Brdo
RAMANIC D. NJEGOVAN, Cepin
RANKOVIC JOVO, Bijelo Brdo
RELIC S. BOŽO, 1921, Osijek
RODIC K. JOVO, 1920, Osijek
RODIC V. MILAN, Cepin
SABOL M. STJEPAN, 1925, Osijek
SEKULIC N. MILAN, 1923, Cepin
SLAVNIC Ž. NIKOLA, 1905, Cepin
SOLDIC I. JOVANKA, 1925, Osijek
STOJANOVIC M. MILORAD, 1926, Osijek
STOJANOVIC M. RADE, 1914, Osijek
ŠUBOTIC E. LAZO, 1904, Osijek
ŠANTIC J. IVAN, 1925, Osijek
ŠIKIC LJ. STEVAN, Bijelo Brdo
TANACKOVIĆ S. MLADEN, 1924, Osijek
TERZIC L. ILIJA, 1921, Osijek
TEUREJLIC S. NIKOLA, 1920, Silaš
TINTOR M. MILAN, 1914, Cepin
TOLIC M. JELKA, 1922, Tenja
TOMAŠEVIC L. BRANKO, 1924, Osijek
TOMAŠEVIC M. ILIJA, 1923, Bijelo Brdo
TRBOJEVIĆ D. MLADEN, 1927, Osijek
TURCINOVIC M. MIRKO, 1920, Osijek
VELIKIC M. MLADEN, 1924, Osijek
VIDAKOVIC B. NIKOLA, 1923, Tenja
VIDOVIC M. DUŠAN, 1914, Silaš
VRANEŠEVIC K. DUŠANKA, 1923, Osijek
VUCETIC I. ALEKSA, 1923, Brešće
VUJIC D. RADIVOJ, Bijelo Brdo
VUKOVIC D. JEFTO, 1923, Osijek
ZLATIC S. MOMIR, 1909, Cepin
ŽIVKOVIC P. DESANKA, 1923, Osijek
ŽIVKOVIC S. ŽIVKO, 1923, Osijek

PAKRAC

ACAN DUŠAN, Branešci
ARSENIC L. JELA, G. Šumetlica
BANISAVLJEVIC DESANKA, Cikote
BOGIC D. DUŠAN, Lipik

BOJANIĆ MARKO, Branešci
BOJANIĆ SIMO, Popovci
BOSANAC VASO, Klisa
BUNČIĆ PERO, Omanovac
BUZDUM LUKA, Branešci
BUZDUM M. ILIJA, Novo Selo
CICVARA IVAN, Kusonje
CICVARA I. IVO, Kusonje
CICVARA JOSIP, Kusonje
CICVARA LAZO, Kusonje
CICVARA MOJCA, Dobrovac
ĆULIĆ PETAR, Ožegovci
ČALIČ S. IGNJATIJA, G. Grahovljani
ČASIĆ JOVO, ožegovci
ČOSIČ B. SLAVKO, Beograd
ĆURČIJA JAGODA, Cikote
DAJANC BRANKO, Bukovčani
DMITROVIČ D. PETAR, Šeovica
DOSTIČIĆ RADE, Pakrac
DRAGAŠ PETAR, Ožegovci
DRAGUŠIĆ D. MILAN, Pakrac
DRAGUŠIČ MIŠO, Skenderovci
DRAKULIČ M. STEVAN, Subocka
DERMANOVIC S. STANKO, G. Grahovljani
FIDER JOŠKO, Dobrovac
FUNJEK VENCL, Lipik
GAĆEŠA T. LJUBOJA, Dereza
GOJKOVIĆ S. MILAN, Subocka
GOJKOVIĆ M. MIŠKO, Rogolje
GOLIĆ S. NIKOLA, G. Šumetlica
GOLUBOVIĆ L. LUKA, G. Šumetlica
GRUBIĆ I. NIKOLA, Subocka
GUNJEVIČ R. BLAGOJA, Požarevac
GUNJEVIČ JOCO, G. Grahovljani
GUTIĆ DUŠICA, Glavica
HARAMBAŠIĆ STEVAN, Korita
IVANKOVIĆ M. ILIJA, Kukunjevac
JERKOVIĆ J. STEVAN
KESUR JOVO, Pakrac
KLJAIĆ DRAGAN, Kusonje
KLJAIČ KATA, V. Grđevac
KOMLENAC P. BRANKO, G. Grahovljani
KOMLENAC J. UROŠ, G. Grahovljani
KRAJNOVIĆ BOSILJKA, Cikote
KOŠIĆ I. MILAN, Kukunjevac
KOZAR SVETOZAR, Lipik
KOVAČEVIĆ VASO, Pakrac
KRAJINOVIĆ N. BOŽO, Cikote
KRATKI MILAN, Filipovac
KRVAČANIN S. SLAVKO, Subocka
KULAŠ D. RANKO, Kukunjevac
LALIĆ STOJAN, Subocka
LELIĆ M. MILAN, Šeovica
LELIĆ STOJAN, Dobrovac
LJUBIČIĆ I. BRANKO, Pakrac
LJUBIĆIĆ P. VLADO, Koturić
MARIĆ SVETOZAR, Lipik
MARINKOVIČ J. BRANKO, Livađani
MARINKOVIČ J. DUŠAN
MATIJAŠEVIĆ DRAGAN, Prekopakra
MARKOVIC M. GOJA, Dereza
MARINIĆ ILIJA, Dobrovac
MARINKOVIČ P. ILIJA, Subocka
MARINKOVIČ JOCO, Subocka
MANDIĆ R. MARKO, G. Šumetlica
MARINKOVIČ N. MARKO, Livađani
MARKOVIČ J. CVIJO, Novo Selo
MARKOVIČ M. MILAN, Kričke
MARKOVIČ RADOMIR SALKO, Zagreb
MIHAJLOVIĆ M. JEFTIMIJA, Livađani
MIHAJLOVIĆ M. LJUBOMIR, Subocka
MILAKOVIĆ LJUBA, Daruvar
MILAKOVIČ MILICA, Novi Sad
MILAKOVIČ STEVO, Pakrac
MILETIĆ BRANKO, Branešci
MILKOVIČ MILEVA, Skenderovci

MILJANIĆ S. MILEVA, Filipovac
MILOSEVIC MILKA, Dobrovac
MIROLOVIC LJUBAN, Jagma
MIROLOVIC NIKOLA, Jagma
MIROSAVLJEVIC J. DUŠAN, Dragović
NAĐ-PAPIC STOJA, D. Caglić
NENADOVIC LUKA, Kusonje
NIKOLIĆ KOJO, Kusonje
NINKOVIC ANA, G. Caglić
PADAN J. MILKA, Lipik
PAUNOVIC I. GAVRO, Subocka
PAUNOVIC M. MILEVA, Subocka
PAVIC ANKA, Bukovčani
PAVIC BOJANA, Jagma
PAVKOVIC BOGDAN, N. Selo
PAVLOVIC BOJANA
PERIC S. CVIJO, Šeovica
POPOVIC DUŠAN, Ožegovci
POPOVIC DURO, Ožegovci
POPOVIC N. GAVRO, Subocka
POPOVIC NIKOLA, Branešci
PRODANOVIC BRANKO, Ožegovci
PRODANOVIC DUŠAN, V. Budići
PRODANOVIC J. LAZO, Šeovica
PRODANOVIC LJUBICA, Kusonje
PRODANOVIC M. NIKOLA, M. Budići
PRODANOVIC NIKOLA, Pakrac
PRODANOVIC P. STEVO, Šeovica
RADIC M. ĐURO, Šeovica
RADULOVIC B. ANA, G. Šumetlica
RADOJCIC PERO, Pakrac
RADOJCIC MILICA, Lipik
RELIC L. STOJAN, Branešci
ROGULIC MILAN, Dobrovac
ROGULIC PAJO, Rogulje
RUSMIR BOZO, Lipik
RUSMIR DUŠANKA, Pakrac
RUSMIR M. DRAGAN, Rogolje
RUSMIR JOVO, Rogolje
RUSMIR A. MATIJA, Rogolje
RUSMIR M. MILAN, Bučje
RUSMIR MIRKO, Kusonje
RUSMIR NEBOJŠA, Pakrac
SAMARDŽIĆ STANA, Skenderovci
SEKULIC M. JOVAN, Kukunjevac
SERTIC PAVLE, Lipik
SKORUPAN MILKA, Cikote
SLAVUJEVIĆ B. BRANKO, Jakovci
SLAVUJEVIĆ M. JOVO, Jakovci
SLAVUJEVIĆ STEVO, Branešci
SRBLJAN S. CVIJO, G. Šumetlica
SRBLJAN P. ILIJA, G. Šumetlica
SRBLJAN G. MARKO, G. Šumetlica
SREĐENOVIC STOJAN, Jagma
SUBANOVIC SAJA, Subocka
SUDAR ANA, Kraguj
SUDAR JEKA, Pakrac
SUDAR MILE, Lipik
SUDAR MILICA, Kraguj
SUDAR S. VELIMIR, Šeovica
SUŠNJEVIC B. LUKA, G. Grahovljani
SUŠNJEVIC L. TRIVUN, D. Šumetlica
ŠPOLJA PERO, Pakrac
ŠTEKOVIC DUŠAN, Ožegovci
ŠTEKOVIC LUKA, Ožegovci
ŠTEKOVIC PERO, Ožegovci
ŠTULA D. SAVA, Kukunjevac
ŠURKALOVIC Đ. MILEVA, Skenderovci
TODOROVIC PAVA, Skenderovci
TOVARIC JOCO, Skenderovci
UZUR STOJANKA, Pakrac
UZUR S. VASO, Brusnik
VARIĆAK M. NIKOLA, Subocka
VARIĆAK M. ILIJA, Subocka
VESELINOVIC N. DESANKA, Subocka
VEZMAR ANA, Pakrac

VEZMAR IVAN, Pakrac
VOJNOVIČ P. DUŠAN, Ožegovci
VRANEŠEVIC DURO, Branešci
VRANESEVIC J. ŽIVKO, Lipik
VUCETIC N. KOJO, Bučje
VUKOSAVLJEVIČ MILICA, Cikote
VUJANIC JELA, Jagma
VUJANIC M. LUKA, Branešci
VUJANIC NEDELJKO, Jagma
VUJANIC STOJAN, Jagma
VUJIC SAJKA, Bjelanovac
VUJIC GAVRO, Lipik
VUJIC MILE, Korita
VUKASINOVIC J. MILE, Kukunjevac
VUJNOVIC SPASOJA, Jagma
VELETIC NEVENKA, Japaga
VULETIĆ M. NIKOLA, Šeovica
ZEC JAGODA, Bučje
ŽESTIĆ STANA, Beograd

PODRAVSKA SLATINA

BOGATIC S. TOMO, 1927, Podravska Slatina
BIČANIC M. NIKOLA, 1925, Podravska Slatina
BJESNOVIC P. MILAN, 1920, Vraneševci
BOJCIC M. MILAN, 1917, Podravska Slatina
BREZANOVIC S. STEVO, 1915, Voćin
BOSANAC S. LAZO, 1918, Voćin
CAREVIĆ J. MILOŠ, 1918, Lukavac
CVETKOVIC D. MARKO, 1923, Podravska Slatina
CVETKOVIC D. SVETOZAR, 1913, Podravska Slatina
CVIJETIC BLAGOJE, 1918, Bokane
CVIJETIC M. BOSILJKA, Beograd
GLIGIĆ S. BRANKO, 1926, Voćin
GOJIC J. RAJKO, 1920, Zagreb
GOLUBOVIC M. SVETOZAR, 1919, M. Bukovica
GOSTOVIC M. MILAN, 1919, Voćin
GRKINIC D. BRANKO, 1926, Lisičine
GRKINIC S. SAVO, 1924, Lisičine
GVOJIČ P. TEJO, 1919, Kapinci
HLUBUCEK J. JOSIP, 1922, P. Slatina (Daruvar)
IVIČIC S. PERO, 1910, Sekulinci
JAJIC S. PERO, 1915, Podravska Slatina
JANKOVIC M. RANKO, 1924, P. Slatina (Virovitica)
JORGIC P. EVA, 1922, Smude
KORAC S. ANĐA, 1921, Macute
KOJIC R. NIKOLA, 1919, Podravska Slatina
KOLARIC P. MILENKO, 1925, G. Miholjac
KOLARIC M. NIKOLA, 1914, G. Miholjac
KOLARIC M. PERO, 1919, G. Miholjac
KOVAČEVIC D. DUŠAN, 1920, Podravska Slatina
KOVACEVIC LAZO, G. Miholjac
KOVACIC J. TEJO, 1911, Sekulinci
KUJEVIČ M. STANKO, 1919, Podravska Slatina
LAZIĆ M. DURO, 1921, Podravska Slatina
LAZIC S. SAVO, 1924, Beograd
LONCAREVIC T. NIKOLA, 1911, Sekulinci
LONCAREVIC N. LAZO, 1918, Sekulinci
MARGETIČ S. MILAN, 1924, G. Miholjac
MARGETIČ K. STEVO, 1919, G. Miholjac
MARIC I. STOJAN, 1910, Voćin
MILINKOVIČ D. ILIJA, 1904, G. Miholjac

MILINOVIČ D. EMIL, 1919, G. Kusonje
MILINOVIČ S. PERO, 1913, G. Kusonje
MRMOŠ P. LAZO, 1924, Kapinci
MUTAVDŽIČ S. JOCO, 1923, Podravska Slatina
NOVAKOVIC M. MILE, 1920, Medinci
PANTELIC JOVO, Macute
PAVLOVIC RADE, Macute
PETROVIC A. TOMO, 1917, Sekulinci
PLAVŠIC S. JOCO, 1914, Voćin
RADETIC M. ŠIME, 1919, Podravska Slatina
RADMILOVIC S. JOVAN, 1930, Podravska Slatina
RADOŠEVIČ S. SPASOJA, 1927, Podravska Slatina
RASTIJA M. TOMO, 1908, Sopje
RATIC M. SPASOJE, 1922, M. Mihaljevci (Sl. Požega)
REKIČ G. DRAGICA, 1925, Podravska Slatina
REKIĆ M. MITAR, 1923, Podravska Slatina
SUBOTIČ S. STEVO, 1914, G. Kusonji
SMOLIČ S. BOŽO, 1912, Podravska Slatina
SMOLIC S. NIKOLA, 1906, G. Miholjac
SMOLIČ P. STEVO, 1912, G. Kusonji
STANIVUKOVIC J. JOCO, 1914, Podravska Slatina
STANIŠIC P. PETAR, 1918, G. Kusonji
STANKOVIC M. RADE, 1924, Kapinci
STOJANOVIC M. PERO, 1912, D. Kusonji
SUBOTIČ J. BOŠKO, 1914, G. Miholjac
ŠAULIČ J. RADE, 1917, Medinci
TEODOROVIC MILKA, 1919, Voćin
TODOROVIČ L. NIKOLA, 1907, Voćin
TRBOJEVIĆ D. BRANKO, 1920, Podravska Slatina
TRIFUNOVIC M. LAZO, 1912, Kapinci
URVAN M. MITO, 1927, Podravska Slatina
USKOKOVIČ L. ZDRAVKO, 1916, Voćin
VASILJEVIC S. LJUBOJA, 1911, Sekulinci
VIDOVIČ S. SLAVKO, 1920, Vraneševci
VUČICEVIČ S. PETAR, 1920, Čeralije
VUKADINOVIČ S. STEVO, 1907, G. Miholjac
VURUNA KRSTA, Lukavac
ZUBIC S. SAVO, 1914, Voćin
ŽIVKOVIC S. ILIJA, 1920, Sekulinci
ŽIVKOVIC SAVO, 1905, Smude

SLAVONSKA POŽEGA

ABIBOVIČ M. MATIJA, 1922, Grabarje
ARSENIC C. IGNJATIJA, 1912, Slavonska Požega
ARSENIC S. MARKO, 1926, Šnjegavić
BERIČ I. IVAN, 1920, Skenderovci
BISIC M. DIMITRIJE, 1922, Slavonska Požega
BLAŽEVIČ M. IVAN, 1909, Doljanovci
BLAŽEVIČ M. MARIN, 1925, Boričevci
BOSANAC T. DUŠAN, 1925, Slavonska Požega
BOŠNJAK D. MILE, 1924, Ciglenik
BUNČIČ S. SAVO, 1911, Mrkoplje
BUNJEVAC S. DURO, 1926, Biškupci

BUNJEVAC A. STJEPAN, 1927, Strazeman
CVJETKOVIĆ S. ADAM, 1919, Kam. Vučjak
ĆORAK F. MILE, 1921, Grad. Vrhovci
ĆOSIČ S. DUŠAN, 1911, Slavonska Požega
CURŠIJA D. JOVO, 1914, Mijači
DRAGAŠ D. DUŠAN, 1923, Kula
DRAGAŠ D. MILAN, 1921, Kula
DOKIĆ M. MILAN, 1926, Kantrovci
DUDUKOVIČ M. SLAVKO, 1921, Skenderovci
DUDUKOVIĆ V. SVETOZAR, 1924, Zigarovci
DAKOVIĆ L. DRAGAN, 1926, Slavonska Požega
BIREKOVIĆ D. MARIN, 1916, Doljanovci
DURDEVIČ S. NIKOLA, 1922, Ciglenik
GRBAC J. KARLO, 1918, Slavonska Požega
GRUJIĆ M. LAZO, 1927, Sažije
GUNJEVIĆ L. STEVO, 1925, Slavonska Požega
IVANČEVIC M. STJEPAN, 1916, Biškupci
JOVANOVIĆ J. MILAN, 1924, Lipa Nova
KALAFADŽIĆ K. KARLO, 1925, Grabarje
KATIĆ L. VLADO, 1925, Grabarje
KLADNJAK J. IVAN, 1922, Tominovac
KLASIC S. MATO, 1927, Biškupci
KOZAR B. DURO, 1922, Striježevica
KOZAR B. MILAN, 1920, Striježevica
KOZAR A. NIKOLA, 1910, Striježevica
KUKIĆ S. DUŠAN, 1923, Slavonska Požega
KUKIĆ G. LAZO, 1921, Milivojevci
KUKIĆ S. VASO, 1927, Slavonska Požega
KUZMANOVIĆ I. MIHAJLO, 1925, Slavonska Požega
KRUPANJSKI F. KARLO DRAGUTIN, 1910, Kaptol
LONČAREVIČ M. IVAN, 1920, Brestovac
LETOJA M. JOSIP, 1909, Grabarje
LOUČ V. VLADISLAV, 1926, Slavonska Požega
LUKIĆ M. DUŠAN, 1918, Slavonska Požega
LJUBIĆ I. STJEPAN, 1920, Turnić
LJUBIČIČ A. ĐURO, 1923, Grabarje
MARINOVIĆ I. STJEPAN, 1920, Slavonska Požega
MIČILA I. BORIS, 1924, ČSSR
MILINOVIČ S. MLADEN, 1926, Podsreće
MILINKOVIČ M. SLAVKO, 1923, Tominovac
MILJEVIČ S. MILAN, 1928, Slavonska Požega
MIKANOVIĆ J. MILAN, 1912, Slavonska Požega
MOHAČEK J. MIRKO, 1927, Bjelišević
NIŠEVIČ J. JOVICA, 1929, Slavonska Požega
PISAROVIČ F. IVAN, 1910, Kaptol
POJER ŽESTIČ SARA, 1925, Slavonska Požega
POLAK A. ANTUN, 1925, Grabarje
PRIJIČ S. DMITAR, 1908, Mijači
PRIJIĆ M. IVAN, 1909, Mijači
PRODANOVIC D. BOGDAN, 1924, Slavonska Požega
PRODANOVIC M. LJUBAN, 1925, Tominovac
PROTIĆ J. DUŠAN, 1912, Eminovački Lug
PUAČ LJ. JOCO, 1921, Kula
RELIĆ S. SIMO, 1911, Striježevica

ROLIĆ PAVKOVIC JULA, 1924, Banja Luka
ROMANIC P. LUKA, 1922, Slavonska Požega
SEJDEJ M. VINKO, 1927, Biškupci
SIPTAK S. DOBROSLAV, 1924, Slavonska Požega
SMOLJANOVIC S. LJUBINKO, 1926, Pasikovci
SMOKOVIC M. MILAN, 1923, Orljavac
SPASOJEVIC J. PERO, 1910, Slavonska Požega
SVOBODA F. BANO, 1919, Komarovci
STANIC N. BRANKO, 1921, Pleternica
STANKOVIC J. ZDRAVKO, 1926, Slavonska Požega
STRAKOŠ A. ALOJZ, 1905, N. Ljeskovica
ŠUSTER M. MIRKO, 1926, Kula
TABAK A. FRANJO, 1918, Vidovci
TADIC D. DUŠAN, 1921, Grad. Vrhovci
TRNOKOP J. PETAR, 1923, Grabarje
VEZETI J. ĐURO, 1922, Biškupci
VONCINA N. SLAVKO, 1927, Toranj
VUJASINOVIC M. BOZO, 1924, Poreč
VUJASINOVIC S. DUŠAN, 1911, Striježevica
VUJINOVIC V. ĐURO, 1926, Slavonska Požega
ZARIC N. SVETOZAR, 1923, Ljeskovica
ŽILIC P. JOSIP, 1923, Grad. Vrhovci

SLAVONSKI BROD

ABRAMOVIC A. MATO, 1926, Slavonski Brod
ARALICA F. ADEM, 1913, Stružani
BABIC J. PETAR, 1919, Slavonski Brod
BALIC J. PETAR, 1919, Slavonski Brod
BARBARIC Đ. MATO, 1911, Slavonski Brod
BASARA M. MILE, 1908, Slavonski Brod
BAŠIC M. STJEPAN, 1922, Kujnik
BENAK M. TODOR, 1916, Slavonski Brod
BIRNBAUER F. DUŠAN, 1926, Slavonski Brod
BOROJEVIC JOVO, 1924, Stupnički Kuti
CAVCIC M. JOSIP, 1921, Matković Mala
CEGLAJ I. JAKOB, 1919, Slavonski Brod
CURCIĆ M. SLAVKO, 1924, Poljanci
ĐAKOVIC M. VINKO, 1916, Vrhovine
ĐUKIĆ D. MILOŠ, 1917, Ješevik
ĐURINAC M. FRANJO, 1923, Oprisavci
GAŠPAROVIČ N. STEVO, 1928, Slavonski Brod
KOKANOVIC S. MATO, 1923, Gundinci
KARAKAŠ I. IVAN, 1914, Slobodnica
KLADARIC V. ANDRIJA, 1905, Podcrkavlje
KLJAJIC L. STEVO, 1926, Zagreb
KOHET I. MATO, 1925, Velika
KOLESARIĆ M. TOMO, 1909, Zoljani
KRNJAIC M. KATICA, 1924, Slavonski Brod
MILETIĆ G. IVICA, 1920, D. Andrijevci
MATOK S. ANTUN, 1906, SI. Kobaš
MIROSAVLJEVIĆ A. STOJAN, 1924, Beograd
MUMIĆ A. MATO, 1911, Prnjavor

NUŽDA J. JOVO, 1928, Slavonski Brod
PANIC P. NIKOLA, 1909, Garčin
PECIKOZIC M. JOVAN, 1921, Klokočevik
RADOŠEVIĆ N. NIKOLA, 1921, Slavonski Brod
ROMANIC N. PERO, 1924, Slavonski Brod
RUTINA A. STJEPAN, 1923, Sibi-nj
SELMANOVIĆ B. OMAR, 1924, Slavonski Brod
SEKULIC M. ANTUN, 1911, Slavonski Brod
ŠOKĆEVIĆ P. ŠIMO, 1923, Kupina
VAROŠĆIĆ I. FILIP, 1923, Šumeće
VINARIĆ A. IVAN, 1922, Stružani
VINARIC F. PERO, 1927, Stružani
VITAS D. NIKOLA, 1919, Trnjani
VITAS SLAVKO, 1919, Zagreb
VRATARIC L. ALOJZ, 1912, Slavonski Brod
VRHOVCEVIC S. ANDRIJA, 1926, Virhovine
VRZIĆ S. MILAN, 1920, S. Slatinilk
ZORIC J. RUŽICA, 1927, Slavonski Brod
ZRILIC J. ANTUN ... Divoševci

ŠABAC

ADAMOVIC M. BRANISLAV, 1925, Krivaja
ADAMOVIC T. DRAGIC, 1922, Dobrić
ADAMOVIC I. JANKO, 1921, Krivaja
ADAMOVIC Ž. LJUBINKO, 1924, Jevremovac
ADAMOVIC MARKO, 1920, Šabac
ADAMOVIC M. MIODRAG, 1926, Krivaja
ADAMOVIC I. VITOMIR, 1926, Krivaja
ALANOVIC J. MILOSAV, 1920, Mačvanski Prnjavor
ALEKSIC J. CVETIN, 1924, Krivaja
ALEKSIĆ Ž. JOVIŠA, 1925,
ALEKSIC, S. VLASTIMIR, 1923, G. Vranjska
ALEKSIC M. ŽIVAN, 1925, G. Vranjska
ALEKSIC C. ŽIVKO, 1924, Krivaja
ALEKSIĆ B. ŽIVORAD, 1923, G. Vranjska
AVRAMOVIĆ J. MARKO, 1916, Sinošević
ALIMPIĆ MIHAILO, 1925, Jevremovac
ALIMPIĆ V. NIKOLA, 1922, Nakučani
ALIMPIĆ T. PAVLE, 1921, Nakučani
ALIMPIĆ VLASTIMIR, 1924, Šabac
ALIMPIĆ M. ŽIVORAD, 1923, Majur
ALIMPIĆ C. ŽIVOTA, 1920, Krivaja
ALJIĆ SULJO, 1925, Šabac
AMIDŽIĆ M. ALEKSANDAR, 1917, Šabac
ANDRIC B. MOMIR, 1926, Krivaja
ANDRIC I. VLADIMIR, 1921, Varna
ANCIĆ D. MIHAILO, 1926, Mačvanski Prnjavor
ANCIĆ T. STOJAN, 1926, Mačvanski Prnjavor
ANĐELIC JOVAN, 1925, G. VranjiSka
ANTIC R. STANA, 1915, Šabac
ANTONIĆ BOGDAN, 1922, Sinošević

ANTONIC Ž. PANTELIJA, 1926, Slatina
ANTONIC M. ŽIVADIN, 1926, Slatina
ARSENIC M. DRAGOMIR, 1916, Bukor
ARSENOVIC LJUBOMIR, 1923,

ARSENOVIC PETAR, 1916,

ARSENOVIC M. ŽIVOJIN, 1923, Bukor
ARSENOVIC Ž. ŽIVOTA, 1927, Bukor
BABIC R. IVKO, 1923, Žabari
BABIC N. KOŠTA, 1913, Šabac
BABIC J. MILAN, 1921, Žabari
BAĆANOVIĆ BOŠKO, 1926,

BAJIC Ž. ZAHARIJE, 1919, Petkovica
BAJIC A. ŽIVORAD, 1923, Petkovica
BARUGDŽIĆ M. ŽIVOJIN, 1922, Bukor
BAŠTOVANOVIĆ R. DRAGIŠA, 1920, Šabac
BATANOVIC Ž. MILORAD, 1920, Ribari
BATANOVIC B. MIODRAG, 1925, Ribari
BELIC D. BOŽIDAR, 1910, Majur
BELIC D. DOBRIVOJ, 1922, Petkovica
BELJIĆ T. BRANKO, 1919, Ribari
BELJIĆ IVAN, 1920, Lipolist
BELJIC I. MILOŠ, 1920, Lipolist
BELJUROVIC M. DRAGUTIN, 1924, Petkovica
BELOVUKOVIC MILOJE, 1922, Šabac
BLAGOJEVIC MILUTIN, 1923, Jevremovac
BLAGOJEVIC RADIVOJ, 1924, Jevremovac
BOGIĆEVIĆ M. BORIVOJ, 1924, Culjković
BOGIĆEVIĆ M. TADIJA, 1917, Culjković
BOGDANOVIC A. DRAGOSLAV, 1922, Culjković
BORINCEVIC A. LJUBOMIR, 1925, Zablaće
BOŠKOVIĆ DRAGUTIN, 1923,

BOŠKOVIĆ MILAN, 1919, Ribari
BOŠKOVIĆ R. MILOVAN, 1920, Ribari
BOŠKOVIĆ NIKODIN, 1918,

BOŠKOVIĆ SLAVKO, 1924, Ribari
BOŽANOVIC MIHAILO BATA, 1926, Šabac
BOŽIC SVETOZAR, 1922, M. Vranjska
BRATIĆ TRIFUN, 1912, Šabac
BRKIC LAZAR, 1920, M. Vranjska
BRKIĆ STANKO, 1922, Šabac
BUDAKOVIC R. DOBROSAV, 1923, Bojić
BUDAKOVIC JOVAN, 1926, Bojić
BULJEŠEVIC M. VITOMIR, 1924, Krivaja
BULJEŠEVIC M. MIODRAG, 1917, Krivaja
BURIC VOJISLAV, 1921, Drenovac
CVEJIC M. MILORAD, 1921, Mačvanski Prnjavor
CEROVAC K. ŽIVOJIN, 1924, Krivaja
CVEJIC VELIMIR, 1922, Ribari
CVEJIC I. ŽIVORAD, 1928, Mačvanski Prnjavor
CVETANOVSKI M. LJUBICA, 1927, Mačvanski Prnjavor
CACIC P. RADOSAV, 1924, Lipolist
CACIC STEVAN, 1923, Lipolist
CEKIC S. ALEKSANDAR, 1920, Bojić
ČEKIĆ D. MIHAILO, 1922, Bojić

ČEKIĆ M. PREDRAG, 1923, Bojić
ČEKIČ P. STEVAN, 1926, Šabac
ČEMBIČ DOBRIVOJ, 1924,

ČOLIĆ F. MILAN, 1912, Petlovača
ČOLIĆ C. ŽIVADIN, 1907, Šabac
ČUGUROVIĆ Ž. DRAGORAD, 1926, Ribari
ĆELIČ M. MIROSLAV, 1923, , Zablaća
ĆIRIČ SAVO, 1925, Šabac
ĆIRKOVIČ D. BUDIMIR, 1922, Mačvanski Prnjavor
ĆIRKOVIČ DRAGUTIN, 1922,

ĆIRKOVIČ S. JAKOV, 1922, Mačvanski Prnjavor
DAKIĆ DRAGOLJUB, 1920, Saibac
DAMNJANOVIĆ Ž. MILOVAN, 1926, Sinošević
DAMNJANOVIĆ MILAN, 1921, Šabac
DAMNJANOVIĆ N. MILORAD, 1920, Sinošević
DAMNJANOVIĆ D. MIRKO, 1922, Volujac
DAMNJANOVIĆ D. NEDELJKO, 1924, Sinošević
DAMNJANOVIĆ R. NIKOLA, 1926, Sinošević
DAMNJANOVIĆ T. PETAR, 1922, Sinošević
DAMNJANOVIĆ Ž. RADOVAN, 1923, Sinošević
DAMNJANOVIĆ P. SAVO, 1923, Majur
DAMNJANOVIĆ T. SRETEN, 1922, Sinošević
DAMNJANOVIĆ O. SVETOMIR, 1926, Sinošević
DAMNJANOVIĆ VIDOSAV, 1922, Jelenča
DAMNJANOVIĆ N. ŽIVKO, 1922, Korman
DAMNJANOVIĆ N. ŽIVKO, 1921, Orašac
DAMNJANOVIĆ D. ŽIVORAD, 1926, Bukor
DAMNJANOVIĆ LJ. ŽIVORAD, 1924 Žabari
DESPOTOVIĆ I. JORDAN, 1920, Pocerski Pričinović
DIKANOVIĆ P. DRAGAN, 1926, Mačvanski Prnjavor
DIKANOVIĆ P. DRAGOMIR, 1926, Mačvanski Prnjavor
DIMITRIĆ ŽIVOJIN, 1921, M. Vranjska
DIMITRIJEVIČ T. MIODRAG, 1921 Varna
DIMITRIJEVIČ T. VOJISLAV, 1923 Varna
DIVLJAKOVIČ RADOJE, 1924, Šabac
DOKIČ DUŠAN, 1923, M. Vranjisika
DOKIĆ LJUBISAV, 1922, Šabac
DRAGOJEVIĆ CVETIN, 1922,

DRAGOSAVLJEVIĆ Lj. DRAGOMIR, 1925, Krivaja
DRAGOJEVIĆ Z. JEŽDIMIR, 1926, Krivaja
DRAGOJEVIĆ D. SVETOMIR, 1919, Krivaja
DRAGOJEVIĆ VITOMIR, 1923, Šabac
DRAGOJEVIĆ ŽIVKO, 1925, Šabac
DUKANOVIĆ NEDELJKO. 1918, M. Vranjska
DUKANOVIĆ D. VITOMIR, 1920, Krivaja
DUKIĆ MIRKO, 1922, Bukor
DUKIĆ RADIVOJE, 1923, Bukor
DUNĐERSKI VLADIMIR, 1921, Lipolist
DUGONJIĆ I. MILOSAV, 1921, Lipolist
DURKIĆ P. DUŠAN, 1926, Šabac
DURKIČ P. JOVAN, 1926, Šabac
DURKOVIĆ MIODRAG, 1916, Šabac
DEKIĆ B. MOMČILO, 1924, Krivaja

DEKIĆ L. TIHOMIR, 1926, Bukor
DERIC Lj. ŽIVOTA, 1924, RumSka
ĐOKIĆ M. DRAGOLJUB, 1915, Varna
DOKIĆ A. VOJIN, 1924, Dobrić
DUKANOVIĆ M. DUŠAN, 1920, Lipolist
DUKIĆ Ž. MILIVOJ, 1926, Bogoisavac
DUKIĆ MIROSLAV. 1926, Šabac
DURĐEVIĆ Ž. CVETIN, 1920, Mačvanski Prnjavor
DURĐEVIĆ DRAGOMIR, 1922, Ribari
DURĐEVIĆ S. DRAGUTIN, 1923, G. Vranjska
DURĐEVIĆ J. MILAN, 1920, Sinošević
DURĐEVIĆ M. SLOBODAN, 1920, G. Vranjska
DURĐEVIĆ M. STEVAN, 1924, G. Vranjska
DURĐEVIĆ VOJISLAV, 1921, Šabac
DURĐEVIĆ Ž. ŽIVKO, 1926, G. VranjiSka
ĐURIĆ L. VOJIN, 1921, Šabac, (umro 1976)
ĐURIĆ M. BRANIMIR, 1923, Zabari
ĐURIĆ DRAGIĆ, 1924, Šabac
ĐURIĆ M. ŽIVKO, 1925, Žabari
ĐURINOVIĆ ILIJA, 1925, Ribari
DŽINOVIĆ ĆEDOMIR, 1921, Ribari
DŽINOVIĆ DRAGOSLAV, 1922, Ribari
DŽINOVIĆ LADOMIR, 1923, Ribari
DŽINOVIĆ M. MILAN, 1920, Ribari
DŽINOVIĆ D. MILORAD, 1924, Ribari
DŽINOVIĆ M. MIODRAG, 1920, Ribari
DŽINOVIĆ M. MILOVAN, 1924, Ribari
DŽINOVIĆ RADOSAV, 1922, Ribari
DŽINOVIĆ D. SRETEN, 1922, Ribari
DŽINOVIĆ Ć. VOJISLAV, Ribari
DUKANOVIĆ D. ILIJA, 1920, Pocerski Fričinović
ĐURIĆ P. LJUBOMIR, 1920, Maovi
ERIĆ KOŠTA, 1924, Šabac
ERIC MIHAILO, 1923, Šabac
GACEVIĆ D. MILORAD, 1916, Dobrić
GACEVIĆ M. GAVRILO, 1924, Desić
GACIĆ S. MILORAD, 1917, Zablaće
GAJIĆ B. MIHAILO, 1925,
GAJIĆ C. DRAGOSLAV, 1924, Dobrić
GAJIC J. SRETEN, 1922, Volujac
GAJIC M. MARINKO, 1925, Sinošević
GAJIĆ M. PANTELIJA, 1925, Volujac
GAJIĆ M.PAVLE, 1925, Volujac
GAJIĆ M. ŽIVORAD, 1923, Jevremovac
GAJIĆ S. PETAR, 1925, Jevremovac
GAJIĆ V. MIROSLAV, 1924, Volujac
GAJIĆ Ž. RADOJKO, 1920, Jelenea
GAJIĆ SLOBODAN, 1924, Šabac
GARABILJCEVIĆ A. ALEKSA, 1923, Mačvanski Prnjavor
GAVRANCIĆ ALEKSANDAR, 1922, Šabac
GAVRILOVIC D. ILIJA, 1922, Varna
GAVRILOVIC M. BOGOLJUB, 1922, Sinošević
GAVRILOVIC M. MARKO, 1924, Zablaće
GAVRILOVIC N. ŽIVAN, 1924. Maovi
GAVRILOVIC S. MILUTIN, 1923, Desić

GAVRILOVIC S. PAVLE, 1924, Desić
GLIGORIĆ C. DRAGUTIN, 1921, Varna
GLIGORIĆ M. SVETISLAV, 1922 Varna
GLIGORIĆ N. MIODRAG, 1922, Varna
GLIGORIĆ Ž. MIRKO, 1923, Varna
GLIGORIJEVIĆ ALEKSANDAR 1918, Šabac
GLIŠIĆ MIHAILO, 1923, Šabac
GLIŠIĆ MILOJKO, 1923, G. Vranjska
GLIŠIĆ M. SLOBODAN, 1923, Jevremovac
GLIŠOVIĆ M. BOŽIDAR, 1924,
GLUVIĆ M. ĐORĐE, 1924, Jevremovac
GLUVIĆ M. SLAVKO, 1922, Jevremovac
GOJKOVIĆ MILUTIN, 1914, Šabac
GRUJICIĆ B. ANTONIJE, 1924, Rumska
GRUJICIĆ M. ŽIVAN, 1924, Zablace
GRUJIĆ DRAGUTIN, 1923,
GRUJIĆ RATOMIR, 1916, Ribari
GRUJIČ SLOBODAN, 1916, Ribari
GRUJIĆ ŽIVKO, 1924, Rumska
GVOZDENOVIC BUDIMIR, 1914, Bela Reka
GVOZDENOVIC M. ŽIVKO, 1924, Mačvanski Prnjavor
GVOZDENOVIC V. ALEKSANDAR, 1924, Mačvanski Prnjavor
ILIĆ BORIVOJ, 1911, Dobrić
ILIČ B. ŽIVAN, 1924, Bukor
ILIĆ J. JELENKO, 1919, Petkovica
ILIĆ K. DUŠAN, 1922, Bukor
ILIĆ K. SVETISLAV, 1919, Bukor
ILIĆ L. ŽIVAN, 1926, Šabac
ILIĆ SLOBODAN, 1922, Šabac
ISAILOVIĆ D. RADOVAN, 1924. Cerovac
ISAILOVIĆ M. VIDOSAV, 1927,. Cerovac
ISAILOVIĆ V. ALEKSANDAR,, 1923, Varna
ISAILOVIĆ V. DRAGIC, 1922, Varna
ISAILOVIĆ Ž. SLOBODAN, 1921, Cerovac
ISAKOVIĆ M. DRAGUTIN, 1911 Žabari
ISAKOVIĆ N. MOMČILO, 1917, Zabari
ISAKOVIĆ Ž. PREDRAG, 1924, Žabari
IVANIĆ M. SLOBODAN, 1926, Mačvanski Prnjavor
IVANOVIĆ A. MIROSLAV, 1926, Sinošević
IVANOVIĆ B. MARKO, 1922, Sinošević
IVANOVIĆ R. IVKO, 1922, Sinošević
IVANOVIĆ Ž. RAJKO, 1926,, Sinošević
IVKOVIĆ ALEKSA, 1919, Dobrić
IVKOVIĆ D. OBREN, 1913, Dobrić
IVKOVIĆ S. VITOMIR, 1923, Pocerski Pričinović
JAKOVLJEVIĆ D. CEDOMIR, 1920. Maovi
JAKOVLJEVIĆ M. NINKO, 1922, Varna (umro)
JAKOVLJEVIĆ S. VESELIN, 1926, Krivaja
JANIĆ Z. LJUBOMIR, 1924, Krivaja
JANKOVIĆ A. SVETOMIR, 1920, Bukor
JANKOVIĆ Ć. LJUBISAV, 1925,
JANKOVIĆ MIODRAG, 1944,
JANKOVIĆ M. MOMČILO, 1920, Bojić
JANKOVIĆ M. SVETOZAR, 1917, Sinošević

JANKOVIĆ M. ŽIVKO, 1922, Bukor
JANKOVIĆ N. MILUTIN, 1926, Pocerski Pričinović
JANKOVIĆ P. BOGDAN, 1925, Šabac
JANKOVIĆ PETRONIJE, 1925, Bojić
JANKOVIĆ P. STANISLAV, 1910, Drenovac
JANKOVIĆ R. ALEKSANDAR, 1922, Pocerski Pričinović
JANKOVIĆ S. NENAD, 1916, Sinošević
JEKIĆ B. VLADETA, 1924, Pocerski Metković
JEKIĆ S. RADOVAN, 1921, Poceröki Metković
JEKIĆ S. LUKA, 1925, Prnjavor (umro 1974.)
JELIC O. SLAVKO, 1922, Dobrić
JEREMIĆ A. JEZDIMIR, 1923, Pocerski Metković
JEVTIĆ BORIVOJ, 1925, Sinošević
JEVTIĆ DRAGOSLAV, Ribari
JEVTIĆ D. ŽIVKO, 1925, Sinošević
JEVTIĆ M. MILORAD, 1924, Krivaja
JEVTIĆ R. MIRKO, 1924, Krivaja
JEZDIMIROVIĆ D. MARINKO, 1920, Sinošević
JEZDIMIROVIĆ P. STEVAN, 1920, Sinošević
JOCIC D.VITOMIR, 1912, Dobrić
JOCKOVIĆ S. DRAGOLJUB, 1921, Zminjak
JOKICIĆ S. MILOVAN, 1925, Mačvanski Prnjavor
JOKIĆ DRAGUTIN, 1925, Jevremovac
JOKIĆ M. LJUBISAV, 1913, Varna
JOKSIMOVIĆ M. BOŽIDAR, 1927, Sinošević
JOVANIĆ P. JOVIŠA, 1925, Varna
JOVANIĆ Ž. SLAVKO, 1924, Bogosavac
JOVANOVIĆ Ž. MILAN, 1922, Varna
JOVANOVIĆ A. GRUJICA, 1923, Zablaće
JOVANOVIĆ A. MILAN, 1923, Krivaja
JOVANOVIĆ B. DRAGUTIN, 1924, Bojić
JOVANOVIĆ B. SLOBODAN, 1924, Sinošević
JOVANOVIĆ D. MILAN, 1923, G. Vranjska
JOVANOVIĆ JOVAN, 1922, Jevremovac
JOVANOVIĆ JOVICA, 1925,
JOVANOVIĆ MIODRAG, 1920, M. Vranjska
JOVANOVIĆ M. PAVLE, 1923, Varna
JOVANOVIĆ N. ŽIVADIN, 1925, Mišar
JOVANOVIĆ OBRAD, 1921, Bojić
JOVANOVIĆ S. MARKO, 1924, Nakučani
JOVANOVIĆ S. VOJISLAV, 1922, Mačvanski Prnjavor
JOVANOVIĆ V. DRAGOLJUB, 1920, Sinošević
JOVANOVIĆ V. JANKO, 1920, Sinošević
JOVANOVIĆ V. VELIBOR, 1923, Rumska
JOVANOVIĆ V. ŽARKO, 1922, Petlovača
JOVIĆIĆ Ć. ALEKSANDAR, 1924, Nakučani
JOVIČIĆ K. MIROSLAV, 1922, Nakučani
JOVICIC Ž. BRANISLAV, 1922, Nakučani (Valjevo)
JOVIĆ D. ŽIVOTA, 1926, G. Vranjska
JOVIĆ M. ALEKSANDAR, 1922, G. Vranjska
JURIĆ DUŠAN, 1919, Mačvanski Pričinović
KAĆAREVIC J. VUKMAN, 1910, Mišar

KAČAREVIČ VOJISLAV, 1920, Mišar
KALABIĆ M. MILAN, 1925, Mačvanski Prnjavor
KARIĆ A. PETRONIJE, 1922, Varna
KATIĆ P. MILORAD, 1922, Mačvanski Prnjavor
KATIĆ P. MILUTIN, 1925,

KATIĆ P. MILORAD, 1923, Mačvanski Prnjavor
KNEŽEVIĆ D. ALEKSANDAR, 1920, Žabari
KNEŽEVIĆ S. RADOMIR, 1924, Mišar
KOJIČIĆ D. ŽIKA, 1926, Šabac
KOJIĆ Ž. RADOJKO, 1920, Petkovica
KOKANOVIĆ A. BUDIMIR, 1923, G. Vranjska
KOKANOVIĆ A. ILIJA, 1922, G. Vranjska
KOKANOVIĆ S. RADIVOJ, 1924, G. Vranjska
KOLARIĆ MILOVAN, 1927, G. Vranjska
KOLARIĆ ŽIVORAD, 1923, G. Vranjska
KONDIĆ DRAGOMIR, 1918, Lipolist
KOSTADINOVIĆ O. MILORAD, 1924, Rumska
KOSTIĆ M. PAVLE, 1921, Šabac
KOSTIĆ V. DIMITRIJE, 1918, Maovi
KOVAČ SAVO, 1924, Šabac
KOVAČEVIĆ A. SVETOZAR, 1913, Varna (umro)
KOVAČEVIĆ Č. ŽIVAN, 1923, Volujak
KOVAČEVIĆ D. ALEKSANDAR, 1924, Volujac
KOVAČEVIĆ DRAGOSLAV, 1922 Ribari
KOVAČEVIĆ Lj. VLADISLAV, 1913, Bogosavac
KOVAČEVIĆ OSTOJA, 1921, Ribari
KOVAČEVIĆ T. VLADISLAV, 1910, Mišar
KOVAČEVIĆ V. DOBROSAV, 1922, Ribari
KOVAČEVIĆ Ž. VLASTIMIR, 1924 Mišar
KOVANOVIČ BORISLAV, 1925,

KRAMIĆ M. ŽIVAN, 1923, Petkovica
KRASAVAC MARKO, 1915,

KRILOVIČ J. LUKA, 1925, Mačvanski Prnjavor
KRILOVIČ V. VITOMIR, 1922, Mačvanski Prnjavor
KRSMANIĆ Ž. MILAN, 1926, Mačvanski Prnjavor
KRSMIČ V. ŽIVAN, 1924, Petkovica
KULEZIĆ B. MIODRAG, 1925, Mačvanski Prnjavor
KULEZIĆ D. STOJAN, 1925, Mačvanski Prnjavor
KULEZIĆ J. ILIJA, 1926, Mačvanski Prnjavor
KULEZIĆ M. STOJAN CURIN, 1920, Mačvanski Prnjavor
KULEZIĆ P. MILOŠ, 1909, Mačvanski Prnjavor
KULEZIĆ S. ŽIVAN, 1917, Mačvanski Prnjavor
KULEZIĆ V. MIODRAG, 1925, Mačvanski Pričinović
KUSTURIČ M. MILOŠ, 1924, Zablaće
LAZAREVIĆ D. SVETOMIR, 1920, Bukor
LAZIĆ J. DRAGOMIR, 1922, Bojić
LAZIĆ Lj. ŽIVADIN, 1925, Šabac
LAZIĆ M. DANILO, 1927, Krivaja
LAZIĆ M. RADIVOJ, 1921, Ševarice
LAZIĆ V. VESELIN, 1926, Zablaće
LIČANIN V. VOJISLAV, 1922, Maovi
LOVČEVIČ M. VITOMIR, 1922, Dobrić

LUKEŠEVIĆ I. ŽIVORAD, 1921, Mačvanski Prnjavor
LUKIĆ MARKO, 1926, Šabac
LUKIĆ MILOŠ, 1925, Rumska
LUKIĆ R. RADOMIR, 1924, G. Vranjska
LJUBIŠIĆ D. MIODRAG, 1923, Jevremovac
LJUBIŠIĆ ILIJA, 1923, Šabac
LJUBIŠIĆ M. PAVLE, 1921, Jevremovac
MADŽAREVIĆ J. MIROSLAV, 1923, Rumska
MAJSTOROVIĆ D. MIRKO, 1928, Šabac
MAKEVIČ DRAGUTIN, 1911, Drenovac
MAKEVIČ M. BOGOSAV, 1925, Sinošević
MAKEVIČ M. PANTELIJA, 1924, Pocerski Metković
MAKEVIČ M. STANOJE, 1920, Rumska
MAKOVIĆ M. MILOŠ, 1919, Sinošević
MAKSIMOVIĆ M. MILIO, 1923, Volujac
MAKSIMOVIĆ VELIMIR VELJO, 1923, Šabac
MALETIĆ B. MILORAD, 1926, Mačvanski Prnjavor
MALETIĆ D. MILAN, 1924, Ribari
MALIČ BUDIMIR, 1926, Šabac
MALIŠEVIČ STANKO, 1925, G. Vranjska
MANOJLOVIČ ĐORĐE, 1922, Beograd
MARIČIČ DRAGOMIR, 1917, Ribari
MARIČIČ M. ŽIVOTA, 1922, Zablaće
MARIČ B. ALEKSA, 1920, Petkovica
MARIČ MILUTIN, 1926, Šabac
MARIČ M. MILUTIN, 1921, Petkovica
MARIČ M. ŽIVANKO, 1923, Zabari
MARIČ R. VLADISLAV, 1921, Petkovica
MARINKOVIČ J. MILAN, 1924, Zablaće
MARINKOVIČ Lj. RAJKO, 1920, Mačvanski Prnjavor
MARINKOVIČ STANOJE, 1925, Culjković
MARJANOVIČ MILIVOJ, 1924, Ribari
MARKOVIČ B. LJUBOMIR, 1926, Ribari
MARKOVIĆ C. DOBROSAV, 1922, Rumska
MARKOVIČ D. BUDIMIR, 1922, Rumska
MARKOVIČ D. RADOMIR, 1922, Culjković
MARKOVIČ DRAGAN, 1927,
MARKOVIČ D. SLAVOLJUB, 1923, Rumska
MARKOVIČ J. NIKOLA, 1923, Šabac
MARKOVIČ J. ALEKSANDAR, 1926, Šabac
MARKOVIČ L. PETAR, 1925, Rumska
MARKOVIČ MARKO, 1922, Šabac
MARKOVIČ M. MILOVAN, 1920, Culjković
MARKOVIČ S. DRAGUTIN, 1922, Petkovica
MARKOVIČ S. SVETOZAR, 1923, Culjković
MARKOVIČ S. VLASTIMIR, 1920, Volujac
MARKOVIČ U. VITOMIR, 1922, Sinošević
MARKOVIČ V. DRAGOSLAV, 1922, Ribari
MARKOVIČ VITOMIR, 1924, Šabac
MARKOVIČ V. PAVLE, 1926, Culjković
MARKOVIČ V. TIHOMIR, 1917, Bojić
MASTALOVIČ Z. MILORAD, 1911, Drenovac

MATIĆ D. MILOJKO, 1922, 2 ab ari
MATIĆ LUKA, 1921, Šabac
MATIĆ MILOJKO, 1920, Šabac
MATIĆ MILOVAN, 1923, Šabac
MATIĆ MIODRAG, 1922, Šabac
MATIĆ M. MLADEN, 1923,

MATIĆ M. STANISLAV, 1924, Varna
MATIĆ N. DRAGOLJUB, 1924, Zabari
MATIĆ O. RADOSAV, 1923, Varna
MATIĆ VASILIJA, 1927, Šabac
MATIĆ 2. PREDRAG, 1922, Krivaja
MIHAILOVIĆ Z. BRANISLAV, 1925, Korman
MIHAILOVIĆ M. ĆEDOMIR, 1925, Korman
MIHAILOVIĆ I. DANILO, 1923, Korman
MIHAILOVIĆ 2. MILADIN, 1921, Korman
MIHAILOVIĆ RADOSAV, 1925, Šabac
MIHAILOVIĆ P. 2IVADIN, 1925, Korman
MIHAILOVIĆ 2. ŽIVORAD, 1924 šabac
MIJAILOVIĆ 2. BOŠKO, 1920, Sinošević
MIJAILOVIĆ B. DRAGOLJUB, 1921, Sinošević
MIJAILOVIĆ V. JOVAN, 1925, Volujac
MIJAILOVIĆ A. MILUTIN, 1921, Sinošević
MIJAILOVIĆ MILUTIN, 1920, Lipolist
MIJAILOVIĆ MIODRAG, 1922, Pocerski Pričinović
MIJAILOVIĆ R. MOMČILO, 1920, Rumska
MIJAILOVIĆ RADOSAV, 1919, Dobrić
MIJAILOVIĆ M. RANKO, 1922, Šabac
MIJAILOVIĆ M. VELIMIR, 1920, Sinošević
MIJAILOVIĆ M. ŽIVORAD, 1922, Maovi
MIJATOVIĆ Ž. ŽIVAN, 1923, Mačvanski Prnjavor
MIJUŠKOVIĆ BORIVOJ, 1917, Ribari
MILETIĆ BORISAV, 1927, Majur
MILETIĆ Z. MILIVOJ, 1921, 1? e tko vic a
MILETIĆ R. ŽIVKO, 1923, Petkovica
MILIČEVIĆ RADOSAV, 1923, Ribari
MILIČEVIĆ 2. DRAGORAD, 1925, Ribari
MILIČEVIĆ Ž. MILORAD, 1923, Ribari
MILIČEVIĆ ŽIVKO, 1922, Ribari
MILINKOVIĆ BOGDAN, živi u Beogradu
MILINKOVIĆ N. DRAGIČ, 1923, Mačvanski Prnjavor
MILINKOVIĆ M. MARINKO, 1925, Mačvanski Prnjavor
MILINKOVIĆ M. ŽIVKO, 1926, Mačvanski Prnjavor
MILINKOVIĆ 2. DRAGOLJUB, 1926, Mačvanski Prnjavor
MILINKOVIĆ Ž. JOVAN, 1924, Mačvanski Prnjavor
MILIVOJEVIC MIHAILO, 1923, G. Vranjska
MILIVOJEVIC Ž. VIŠESLAV, 1922, Žabari
MILOŠAVLJEVIC A. BORISAV, 1925, Zablaće
MILOSAVLJEVIČ I. RAJKO, 1923, Lipolist
MILOSAVLJEVIČ J. MILOŠ, 1914, Zablaće
MILOSEVIC B. MARINKO, 1926, Varna
MILOSEVIC D. SLOBODAN, 1923, Zabari
MILOSEVIC M. JEZDIMIR, 1922, Zabari
MILOSEVIC N. MILORAD, 1920, Mačvanski Prnjavor

MILOSEVIC R. ALEKSANDAR, 1920, Sinošević
MILOSEVIC R. DRAGOLJUB, 1923, Sabac
MILOSEVIC STEVAN, 1923, G. Vranjska
MILOSEVIC T. MIODRAG, 1926, Sinošević
MILOSEVIC 2. ALEKSANDAR, 1914, 2abari
MILOVANOVIC BOGOLJUB, 1926, Mišar
MILOVANOVIC D. TIHOMIR, 1926, Mačvanski Prnjavor
MILOVANOVIC J. MARKO, 1927, Volujac
MILOVANOVIC J. MILOVAN, 1915 Sabac
MILOVANOVIC P. MILAN, 1920, Pocerski Metković
MILOVANOVIC VEROLJUB, 1923 Sabac
MILOVANOVIC VOJISLAV,

MIRČIČ 2. SVETOMIR, 1922, Zminjak
MIRKOVIC D. MILOJE, 1923, Sabac
MISIC D. STEVAN, 1925, Sabac
MISIC DUSAN, 1925, Sabac
MIŠKOVIC MIODRAG, 1921,

MISKOVIČ VOJISLAV, 1920, Sabac
MITROVIC A. DRAGOSLAV, 1922, G. Vranjska
MITROVIC M. 2IVOJIN, 1921, Pocerski Metković
MITROVIC M. 2IVOJIN, 1926, Rumska
MITROVIC S. BORISAV, 1927, Mačvanski Prnjavor
MITROVIC S. MILOVAN, 1920, G. Vranjska
MITROVIC SVETOZAR, 1927, Sabac
MITROVIC TIHOMIR, 1923, G. Vranjska
MITROVIC TOMA, 1926, G. Vranjska
MITROVIC 2. ZLATOMIR, 1921, Rumska
MLADENOVIC M. STANOJE, 1911, Slatina
MORACEVIC D. SLOBODAN, 1926, Mačvanski Prnjavor
MRKONJIC SLOBODAN, 1925,

NEDELJKOVIC T. MILORAD, 1926, Mačvanski Pričinović
NENADOVIC MILAN, 1926, G. Vranjska
NESKOVIC M. MIODRAG, 1920 Sabac
NESKOVIC P. MARKO, 1922, Pocerski Metković
NESKOVIC Z. OBRAD, 1924, Zablaće
NESKOVIC P. 2IVORAD, 1926, Sabac
NIKOLAJEVIC Lj. VUKOSAV, 1923, Krivaja
NIKOLIČ D. ILIJA, 1923, Zablaće
NIKOLIČ DUSAN, 1922, Sabac
NIKOLIČ Lj. BRANIMIR, 1925, Korman
NIKOLIČ LJUBOMIR, 1921, G. Vranjska
NIKOLIC MIODRAG, 1925, Sabac
NIKOLIC M. MILETA, 1924, Korman
NIKOLIC M. MILORAD, 1921, Korman
NIKOLIC M. MILUTIN, 1923, Korman
NIKOLIC PREDRAG, 1922,

NIKOLIC T. DRAGOLJUB, 1925, Sinošević
NIKOLIC V. MIROSLAV, 1924, Pocerski Pričinović
NIKOLIC 2. DRAGOLJUB
NIKOLIC 2IVKO, 1926, Sabac
NINKOVIC DRAGUTIN, 1926, Sabac
NINKOVIC MILOJE, 1921, Sabac
NOVAKOVIC ALEKSANDAR, 1921, Bukor

NOVAKOVIC OBRAD, 1922, Jelenča
OBRENOVIC NOVAK, 1917,

OSTOJIC D. DRAŠKO, 1923, Volujac
OSTOJIC D. ZIVADIN, 1931, Petkovica
OSTOJIC M. VITOMIR, 1926, Sinošević
OSTOJIC ZDRAVKO, 1911, Slatina
OSTOJIC Z. MARJAN, 1926, Volujac
PAJIC S. ZIVORAD, 1924, Volujac
PAJIC VOJISLAV, 1922, Šabac
PANIC B. SVETOZAR, 1926, Nakučani
PANIC MATIJA, 1919, Šabac
PANIC M. DUŠAN, 1921, Nakučani
PANIC M. MILUTIN, 1923, Nakučani (odselio u Banat)
PANTELIC ALEKSANDAR, 1926, G. Vranjska
PANTELIC D. DRAGOJLO, 1919, Zabari
PANTELIC D. NOVAK, 1919, Zabari
PANTELIC D. VOJISLAV, 1923, Jevremovac
PANTELIC D. ZDRAVKO, 1921, Korman
PANTELIC M. MIROSLAV, 1924, Nakučani
PANTELIC M. RADOJKO, 1926, Zabari
PANTELIC M. ZIVKO, 1918, Zabari
PANTELIC N. MILORAD, 1925, Korman
PANTELIC V. MIODRAG, 1922, Culjković
PANTIC P. ŽIVOJIN, 1922, Bojić
PANTIC RADOMIR, 1917, Ribari
PANTIC Z. MOMČILO, 1924, Pocerski Metković

PAVLOVIC ALEKSANDAR, 1924, Ribari
PAVLOVIC B. MILAN, 1924, G. Vranjska
PAVLOVIC JOVAN, 1923, Šabac
PAVLOVIC Lj. MILAN, 1900,

PAyLOVIC M. BUDIMIR, 1910,

PAVLOVIC M. SLOBODAN, 1925, Maovi
PAyLOVIC RADOVAN, 1926,

PAVLOVIC V. IGNJAT, 1926, Cerovac
PAVLOVIC V. LAZAR, 1922, Zablaće
PAVLOVIC ZIVORAD, 1922, M. Vranjska
PEJIC B. DRAGOMIR, 1925, Mačvanski Prnjavor
PEJOVIC BORISAV, 1925, Desić
PEJOVIC R. MILUTIN, 1919, Desić
PERIC A. MOMČILO, 1925, Jevremovac
PERIC B. ĐORĐE, 1925, Mačvanski Prnjavor
PERIC D. PREDRAG, 1925, Bojić
PERIC M. SLOBODAN, 1925, Zablaće
PERIC M. ZIVORAD, 1923, Jevremovac
PERIC R. VOJISLAV, 1924, Bukor
PERIC Z. SLOBODAN, 1921, Bojić
PETRICIC Z. BUDIMIR
PETROVIC BOGOLJUB, 1925, Šabac
PETROVIC C. PAVLE, 1923, Jevremovac
PETROVIC C. ZIVKO, 1925, Pocerski Pričinović
PETROVIC D. MILOJE, 1923, Krivaja
PETROVIC B. MILIVOJ, 1923, Jevremovac

PETROVIC K. ŽIVKO, 1922, Jevremovac
PETROVIC L. MILUTIN, 1924, Zminjak
PETROVIC Lj. ŽIVKO, 1922, Varna
PETROVIC Lj. ŽIVOTA, 1924, Varna
PETROVIC M. MILUTIN, 1920, Krivaja
PETROVIC MOJSILO, 1926, Šabac
PETROVIC M. STEVAN, 1921, Jevremovac
PETROVIC NIKOLA, 1926, M. Vranjska
PETROVIC P. DUŠAN, 1926, Jevremovac
PETROVIC PETAR, 1918, Šabac
PETROVIC R. BOGIC, 1925, Zablace
PETROVIC S. BUDIMIR, 1924, Jevremovac
PETROVIC S. DRAGAN, 1923,

PETROVIC S. SLOBODAN, 1923, Jevremovac
PETROVIC S. VLADIMIR, 1923, Jevremovac
PETROVIC V. BORIVOJE, 1921,

PETROVIC ŽIVANKO, 1926, Šabac
PETROVIC Ž. JOVAN, Osijek
PETROVIC Ž. VLASTIMIR, 1919, Jevremovac
POPIĆ D. DUŠAN, 1915, Ribari
POPIĆ S. DRAGOSLAV, 1920, Ribari
POPADIC Ž. MIODRAG, 1925, Cerovac
POPOVIC R. CVETIN, 1916, Krivaja
POPOVIC D. RANKO, 1921, Mačvanski Prnjavor
POPOVIC D. SLOBODAN, 1925, Mačvanski Prnjavor
POPOVIC I. MILAN, 1924, Petkovica
POPOVIC K. CVETIN, 1925, Cerovac
POPOVIC M. DRAGUTIN, 1922, Varna
POPOVIC NINKO, 1921, Šabac
POPOVIC PREDRAG, 1924,

POPOVIC S. ILIJA, 1924, Zablaće
POPOVIC S. MILORAD, 1924, Rumska
POPOVIC VLADIMIR, 1924, Rumska
POPOVIC Ž. OBREN, 1926, Rumska
PRIČA B. MILOŠ, 1925, Jevremovac
PRIČA D. DRAGIC, 1923, Jevremovac
PROKIĆ MILIVOJ, 1926, M. Vranjska
PURIC P. VITOMIR, 1925,

RADOVANOVIC N. DRAGO-LJUB, 1920, Krivaja
RADOVANOVIC IVAN, 1923, G. Vranjska
RADOVANOVIC LJ. PANTELI-JA, 1918, G. Vranjska
RADOVANOVIC SLOBODAN, 1919, Ševarice
RADOVANOVIC D. SRETEN, 1920, Krivaja
RADOVANOVIC STANKO, 1916, Jevremovac
RADOVANOVIC LJ. ŽIVOJIN, 1925, Jevremovac
RAKIC V. MILORAD, 1926, Krivaja
RAKIC VITOMIR, 1919, Lipolist
RANISAVLJEVIC IGNJAT, 1914, Šabac
RANISAVLJEVIC VLASTIMIR, 1924, Šabac
RANKOVIC Ž. RADIVOJ, 1919, Varna
RANKOVIC SAVKO, 1919, Varna (umro)
RAŠEVIC MIODRAG, 1925, Pocerski Pričinović
RISTANOVIC ŽIVORAD, 1922, Šabac

RISTIĆ M. LJUBIŠA, 1924,

RISTIĆ MILAN, 1922, Šabac
RISTIVOJEVIC M. OBREN, 1922, Rumska
RUDIN SLAVKO, 1927, Šabac
ROGIĆ VOJISLAV, 1913, Šabac
RISTIĆ M. ŽIVKO, 1926, Majur
RISTIĆ ŽIVORAD, 1922, Šabac
RUBAKOVIĆ ŽIVKO, 1923, G. Vranjska
SAMARDŽIĆ NENAD, 1925, i. bai* i.
SAMUROVIĆ J. ŽIVOJIN, 1921, Mačvanski Prnjavor
SAMUROVIĆ M. DRAGOLJUB, 1922, Mačyanski Prnjavor
SAMUROVIĆ V. MIODRAG, 1926, Mačvanski Prnjavor
SAMUROVIĆ Ž. MILIĆ, 1920, Mačvanski Prnjavor
SAMUROVIĆ Ž. MILOVAN, 1923, Mačvanski Prnjavor
SANDIĆ M. NIKOLA, 1910,

SAVIĆ ALEKSANDAR, 1924,

SAVIČ I. JOVAN, 1922, Mačvanski Prnjavor
SAVIĆ M. CVETIN, 1920, Ribari
SAVIĆ M. NENAD, 1922, Šabac
SAVIĆ M. SIMEUN, 1923, Maovi
SAVIĆ Ž. MOMĆILO, 1923, Varna
SELENIĆ B. MARKO, 1922, Šabac
SELENIĆ K. ČEDOMIR, 1918, Jevremovac
SIMEUNOVIĆ Ž. JOVIŠA, 1924, Pocerski Pričinović
SIMIĆ BORISAV, 1920, Žabari
SIMIĆ P. DRAGOSLAV, 1924, Žabari
SIMIĆ V. KRSMAN, 1916, Krivaja
SIMIĆ V. VITOMIR, 1917, Krivaja
SIMIĆ Ž. ĐORĐE, 1910, Drenovac
SIMIĆ Ž. VESELIN, 1926, Petkovica
SMILJANIČ S. RADIVOJ, 1922, Ribari
SOKIČ M. ANDRIJA, 1914, Petkovica
SPASIĆ V. ŽIVOJIN, 1923,

SPASOJEVIČ M. MILAN, 1921, Zminjak
SRDANOVIĆ I. JORDAN, 1921, Mačvanski Prnjavor
SRDANOVIĆ M. ŽIVAN, 1921, Mačvanski Prnjavor
SREMČEVIĆ D. ČEDOMIR, 1920, Petkovica
STAJIĆ Č. DRAGUTIN, 1922, Bukor
STANARČIĆ D. RADIVOJE, 1921, Mačvanski Prnjavor
STANIČ M. DRAGAN, 1928,

STANIČ Ž. MILORAD, 1924, Mačyanski Prnjavor
STANIŠIC S. ŽIVORAD, 1926, Nakučani
STANKOVIĆ B. BORISLAV, 1924, Žabari
STANKOVIĆ D. BRANISLAV, 1923, Žabari (umro)
STANKOVIĆ M. DOBRIVOJ, 1924, Žabari
STANKOVIĆ S. ĐORĐE, 1925, Šabac
STANKOVIĆ S. ŽIVANKO, 1924, Žabari
STANKOVIĆ VITOMIR, 1912, Drenovac (umro)
STANOJEVIČ SRETEN, 1922, M. Vranjska
STEFANOVIC I. ŽIVOJIN, 1926, Mačvanski Prnjavor
STEFANOVIC MILISAV, 1924, Šabac
STEFANOVIC MILOVAN. 1927, Šabac
STEFANOVIC MIODRAG, 1925, Šabac
STEFANOVIC N. SLOBODAN, 1920, Žabari

STEFANOVIC SRETEN, 1919, šabac
STEFANOVIC 2. DRAGOSLAV, 1926, Sinošević
STEFANOVIC 2IVOJIN, 1918,

STEPANOVIC D. DOBRIVOJ, 1922, Petkovica
STEPANOVIC M. TANASIJE, 1921, Petkovica
STEPIC MILIVOJ, 1926, Šabac
STEVANOVIC C. RADIVOJE, 1921, Šabac
STEVANOVIC D. STOJIŠA, 1923, Šabac
STEVANOVIC SLAVOLJUB, 1922 šabac
STOJADINOVIČ SVETOZAR, 1924, Petkovica
STOJICEVIC BRANISLAV, 1924, G. Vranjska
STOJICEVIC BRANISLAV, 1924, Šabac
STOJICEVIC C. VLASTIMIR, 1923, G. Vranjska
STOJICEVIC C. DRAGUTIN, 1926, G. Vranjska
STOJICEVIC C. MOMČILO, 1923, G. Vranjska
STOJICEVIC D. ARSEN, 1920, G. Vranjska
STOJICEVIC DIMTRIJE, 1926, G. Vranjska
STOJICEVIC J. MIROSLAV, 1921, G. Vranjska
STOJICEVIC J. ŽIVADIN, 1923, Varna
STOJICEVIC M. DRAGOLJUB, 1926, G. Vranjska
STOJICEVIC M. MILOŠ, 1924, G. Vranjska
STOJICEVIC M. KRSTA, 1923, G. Vranjska
STOJICEVIC M. STEVAN, 1924, G. Vranjska
STOJICEVIC P. ŽIVKO, 1925, Pocerski Pričinović
STOJICEVIC V. MIHAILO, 1918, G. Vranjska
STOJICEVIC V. MILOŠ, 1924, G. Vranjska
STOJICEVIC Ž. ALEKSANDAR, 1921, G. Vranjska
STOJICEVIC 2. SAVA, 1920, G. Vranjska
STOJICEVIC Ž. STANIMIR, 1921, G. Vranjska
STOJICEVIC 2. 2IVKO, 1926, G. Vranjska
STOJIC SVETISLAV, 1925, Sabac
STOJINOVIC D. MILORAD, 1922, Rumska
STOJKOVIC MILORAD, 1914, Jelenča
STOJKOVIC M. MOMČILO, 1924, Maovi
STOKIC M. MILAN, 1911, Majur
STOŠIC M. 2IVADIN, 1923, Jelenča
SUBOTIČ M. LAZAR, 1918, Ribari
ŠAŠIC CVETIN, 1926, G. Vranjska
ŠAŠIC MILORAD, 1924, G. Vranjska
ŠAŠIC MILORAD, 1925, Šabac
ŠAŠIC 2IVORAD, 1925, G. Vranjska
ŠATARIC B. JANKO, 1920, Pocerski Metković
ŠATARIC R. MILISAV, 1925, Pocerski Metković
ŠEŠIC M. SLOBODAN, 1918, Nakučani
ŠEŠIC S. RADOSAV, 1924, Nakučani
ŠIPOV S. ALEKSANDAR, 1920, Šabac
ŠKORIC ANKA, 1926, Šabac
ŠKORIC STOJAN, 1925, Šabac
ŠOBIC BRANISLAV, 1919, Šabac
TADIC DRAGOMIR, 1922, G. Vranjska
TADIC LJUBOMIR, 1923, Bojić
TADIC SLOBODAN, 1925, Šabac
TADIČ VLADISLAV, 1921, G. Vranjska
TADIČ V. 2IVORAD, 1918, G. Vranjska

TAIROVIĆ BRANKO, 1924, Sabac
TANACKOVIĆ J. MILORAD, 1925, Petkovica
TANACKOVIĆ N. RADIVOJ, 1921, Petkovica
TANACKOVIĆ STANIMIR, 1917, Petkovica
TANASIC B. RANISAV, 1925, Zabari
TANASIC D. VOJISLAV, 1921, Zabari
TANASIC I. ALEKSANDAR, 1923 Zabari
TANASIC N. ZDRAVKO, 1913, Zabari
TARLANOVIC Lj. NENAD, 1922, Ribari
TARLANOVIC STANIMIR, 1920, Ribari
TARLANOVIC V. DRAGOSLAV, 1925, Mačvanski Prnjavor
TEODOROVIC C. CVETKO, 1924, Krivaja
TEODOROVIC C. ZIVKO, 1924, Krivaja
TEODOROVIC V. ILIJA, 1918, Krivaja
TERZIC MIODRAG, 1921, Sabac
TESANOVIC PANTELIJA, 1922, G. Vranjska
TESIC R. LJUBOMIR, 1921, Mačvanski Prnjavor
TODIĆ DRAGIVOJ, 1924, Sabac
TODOROVIC ZIVAN, 1926, Bojić
TOMANIC J. ĐORĐE, 1923, Petkovica
TOMANIC J. PETAR, 1925, Petkovica
TOMIĆ D. DRAGOLJUB 1910, Petlovača
TOMIĆ Lj. ALEKSANDAR, 1925 Sabac
TOMIĆ MILUTIN, 1922, Sabac
TOPALOVIC MILAN, 1921, Lipolist
TOPALOVIĆ STAMENKO, 1923, Lipolist
TOVITOVIĆ S. MILIVOJ, 1924, Culjković
TOVITOVIĆ V. MILORAD, 1925, Culjković
TRIFUNOVIĆ C. LJUBOMIR, 1922 Varna
TRIFUNOVIĆ L. MIHAILO, 1919, G. Vranjska
TRIFUNOVIĆ M. MILAN, 1922, G. Vranjska
TRIFUNOVIĆ M. SREĆKO, 1924, Sabac
TRIFUNOVIĆ M. ŽIVOJIN, 1926, Mačvanski Prnjavor
TRIFUNOVIĆ M. ŽIVOJIN, 1926,
TRIFUNOVIĆ STEVAN, 1927,
TRIFUNOVIĆ Z. MILOSAV, 1919, G. Vranjska
TRIFUNOVIĆ ŽIVOJIN, 1925, G. Vranjska
TRISIĆ STANKO, 1924, Jelenča
TUFEGDZIC B. MILORAD, 1922, Mačvanski Prnjavor
UROSEVIĆ S. DRAGOLJUB, 1924, Volujac
UROSEVIC S. ZIVKO, 1925, Volujac
UROSEVIĆ V. ZIVKO, 1924, Volujac
VASIĆ DRAGOMIR, 1924, Ribari
VASIĆ LJUBIŠA, 1926, Sabac
VASIĆ MILJKO, 1910, Šabac
VASIĆ N. RAJKO, 1922, Maovi
VASILJEVIC M. MILISAV, 1925,
VASILJEVIC S. JEVREM, 1924, Zablaće
VASILJEVIC RADOSAV, 1922, Ribari
VASILJEVIC Z. VITOMIR, 1919, Volujac
VESELINOVIC M. DOBROSAV, 1926, Mačvanski Prnjavor
VESELINOVIC M. DRAGOMIR, 1923, Petkovica
VESELINOVIC M. DRAGUTIN, 1921, Petkovica

VESELINOVIC P. MILAN, 1916, Petkovica
VESELINOVIC S. PETAR, 1926, Petkovica
VESELINOVIC U. ŽIVADIN, 1925, Petkovica
VESELINOVIC V. MILE 1926, Petkovica
VESELINOVIC V. PANTELIJA, 1919, Petkovica
VASIC D. ZDRAVKO, 1914, Zablaće
VESIC M. BUDIMIR, 1923, Bojić
VICENTIC M. LJUBIŠA, 1920, Pocerski Metković
VILOTIĆ DRAGOLJUB, 1919, Sabac
VILOTIĆ S. JOVAN, 1926, Bojić
VILOVIĆ A. ZIVKO, 1922, Bojić
VIŠANOVIĆ D. PETAR, 1922, Zminjak
VOJINOVIC B. DUŠAN, 1921, Varna
VOJINOVIC P. MILAN, 1923, Varna
VUJANIC KRSTA, 1920, Lipolist
VUJANIC M. DRAGUTIN, Ribari
VUJEVIC M. PAVLE, 1923, Mačvanski Prnjavor
VUJEVIC M. ŽIVORAD, 1923, Mačvanski Prnjavor
VUJICIC V. MOMČILO, 1922, Mačvanski Pričinović
VUJINOVIC D. MIODRAG, 1923, Zminjak
VUJINOVIC I. MILAN, 1919, Petkovica
VUJKOVIC B. MILORAD, 1923, Culjković
VUKAŠINOVIC ČEDOMIR, 1924, Pocerski Metković
VUKOVIC I. AVRAM, 1925 Petkovica
VUKOVIC K. VLASTIMIR, 1920, Jevremovac
VUKOVIC M. DUŠAN, 1921, Petkovica
VUKOVIC PAVLE, 1924, Šabac
VUKOVIC S. DURA, 1919, Pocerski Pričinović
VUKOVIC V. RADIVOJ, 1923, Petkovica
ZARIC Ž. SVETISLAV, 1912, Petlovača
ZLATARIC S. RADOVAN, 1920, Maovi
ŽIVANOVIC J. SLAVOLJUB, 1923, Rumska
ŽIVANOVIC MILOVAN, 1922, Jelenča
ŽIVANOVIC R. SVETISLAV, 1910, Mišar
ŽIVANOVIC S. MILORAD, 1926, G. Vranjska
ŽIVANOVIC Ž. DRAGOLJUB, 1925, Jevremovac
ŽIVANOVIC Ž. MIKA, 1924, Jevremovac
ŽIVKOVIC ĐORĐE, 1922, Šabac
ŽIVKOVIC T. NEDELJKO, 1923, Varna
ŽIVKOVIC T. PALE, 1920, Varna
ŽUNIČ B. CVETIN, 1923, Zablaće
ŽUNIC D. SVETISLAV, 1926, Zablaće
ŽUNIC R. ZIVKO
ŽUNIC T. MOMČILO, 1916, Zablaće
ŽUNIC V. RADE, 1926, Zablaće

VELA LUKA

FARCIC B. ANTE, 1906, Vela Luka
FARCiC B. ZVONIMIR, 1914, Vela Luka
FRANULOVIC P. TONI, 1919, Vela Luka
MARICIC I. IVAN, 1909, Vela Luka
OREB I. PETAR, Vela Luka
PADOVAN N. MILIVOJ, 1926, Vela Luka
PRIŽMIC N. NIKOLA, 1906, Vela Luka

PRIŽMIC F. PETAR, Vela Luka
TABAIN A. JAKOV, 1917, Vela Luka
ZLOKIĆ S. DINKO, 1927, Vela Luka
ŽUVELA P. MATIJA, 1929, Vela Luka

VINKOVCI

ABJANIĆ L. ŽIVKO, 1925, Ivankovo
APIĆ DOKO, 1916, Ostrovo
BAIĆ I. JOVO, 1923, Markušica
BATALOV ZAGORKA, 1927, Vinkovci (Beograd)
BELIC C. BOŠKO, 1925, Sremske Laze
BERTIĆ J. DOKO, 1919, Marinci
BESERMENJ Đ. IVANAJ, 1913, Vinkovci
BLAŽEVIČ N. STANKO, 1923, Vinkovci
BOGICEVIC S. JOVO, 1923, Sremske Laze
BOŠNJAK M. ŽARKO, 1921, Vinkovci
BRKIC I. DUŠAN, 1919, Vinkovci
CIZMIC D. RADOVAN, 1915, Marinci
COLOVIC K. ŽIVOJIN, 1921, Podrinje
CORKOVIC IVAN, 1922, Vinkovci
DRAGIC G. DUŠAN, 1908, Sremske Laze
DRAGIC J. NIKOLA, 1920, Otok
ĐUROVIC J. MATO, 1922, Ivankovo
GAVRIC S. VOJISLAV, 1921, Markušica
GRIGIC F. MATO, 1927, Vinkovci
JAKŠIČ S. MILAN, 1922, Markušica
JOVICIC M. BRANKO, 1926, Vinkovci
JOVICIC Lj. SAVO, 1926, Markušica
JUZBAŠIC T. ĐURO, 1918, V. Barna (Vinkovci)
KAZAZOVIC L. NIKOLA, 1923, Markušica
KLADUŠIC ALEKSANDAR, 1914, Markušica
KOPAČ ANĐA SITNA, 1920, Ostrovo (Beograd)
KOVACEVIC J. KOŠTA, 1922, Sremske Laze
KOVACEVIC M. STANKO, 1925, Markušica
LAKETIC L. MARKO, 1909, Sremske Laze
LAZIC C. TODOR, 1908, Marinci
MANOJLOVIC B. NIKOLA, 1926, Sremske Laze
MILOJEVIC M. MOMČILO, 1922, Sremske Laze
MILOSAVLJEVIČ LAZO, 191Q, Ostrovo
MILOSAVLJEVIČ M. VELJKO^ 1926, Ostrovo
MILJEVIC S. ĐURO, 1915, Nijemci
MIRKOVIC B. OBRAD, 1921, Markušica
MRKŠIC MIJO, 1923, Sremske

NIKŠIC C. MOMČILO, 1926, Marinci
NIKŠIC S. PANTO, 1925, Marinci
NOVAKOVIC M. STOJAN, 1915, Sremske Laze
OBRENOVIC M. DOKO, 1924, Markušica
OBRENOVIC S. MLADEN, 1918, Markušica
PANIC JOVAN, 1913, Ostrovo
PAVIC G. LAZAR, 1920, Sremske Laze
PETROVIC S. DOKO, 1924, Podrinje
PETROVIC S. MILISAV, 1922, Markušica
PILJAŠ V. GRIGORIJE, 1921, Marinci

POBULIC V. BOGOLJUB, 1908, Marinci
POBULIC M. DIMITRIJE, 1910, Marinci
POPOVIC ILIJA, 1918, Markušica
POPOVIC P. MILAN, 1923, Markušica
POPOVIC B. MOMČILO, 1926, Markušica
PRPIC M. JOSIP, 1920, Vinkovci
RADOSAVLJEVIČ N. LUKA, 1912, Sremske Laze
RUPIC J. BOŠKO, 1924, Markušica
STOJNOVIĆ D. VOJISLAV, 1926, Markušica
STOJŠIČ V. RADA, 1921, Sremske Laze
STRAJNIC R. MOMČILO, 1924, Markušica
STRAJNIC M. ZDRAVKO, 1924, Markušica
SVILOKOS S. MILOVAN, 1923, Sremske Laze
SVILOKOS G. ŽARKO, 1925, Sremske Laze (Beograd)
TEOFILOVIČ D. DUŠAN, 1923, Sremske Laze
TERZIC M. STJEPAN, 1912, Nijemci
UKROPINA Ž. MILOVAN, 1920, Podrinje
UZELAC T. DURO, 1923. Ivankovo
UZUROV I. BRANKO, 1922, Sremske Laze
VELIKIC M. MLADEN, 1924, Markušica
VELIKIC S. VOJIN, 1917, Markušica
VLAKETIC D. NIKOLA, 1925, Markušica
VUKOMANOVIC MILAN, 1915, Markušica
VUKOV Š. NECO, 1914, Markušica
ZALOTIC C. SIMO, 1913. Vinkovci
ZGONJANIN MILORAD, 1921, Markušica
ZORIC T. FILIP, 1922, Markušica
ZORIC T. ILIJA, 1925, Markušica
ŽIVANOVIC N. MILUTIN, 1925, Marinci
ŽIVANOVIC N. JOVO, 1920, Marinci

VIROVITICA

ACKETA M. VLADIMIR, 1923, Virovitica
BALENT MIJO, 1929, Žubrica
BEDI STJEPAN, 1924, Virovitica
BEKIC S. MILAN, 1925, Virovitica
BRKIC P. ĐURO, 1908, Milanovac
CAFUTA JULIJUS, 1926, Jugovo Polje
CRNOBRNJA L. BOŽO, 1922, Sovjak
CAVIĆ A. ILINKA, 1914, Pčelić (umrla 1974)
CUBRIC S. BRANKO, 1927, Virovitica
FARKAŠ J. JOZO, 1925, Virovitica
GAL A. KATA, 1925, Podgorje
GRNJIC J. MARKO, 1919, Kapan
IBRIKS FRANJO, 1920, Pčelić
IVKOVIĆ IVAN, 1923, St. Rezovac
JAGIĆ S. PETAR, 1923, V. Krapinska
JAGODIĆ L. RADE, 1915, Jasenaš
JAJIC STEVO, 1916, Cabuna
JANKOVIĆ M. RANKO, 1926, Hum Varoš
JANŽEK MARIJA, 1926, Virovitica
JOVANOVIĆ S. LUKA, 1924, Turanovac

JOVETIĆ NIKOLA, 1921, Virovitica
JURIŠIC DURO, 1920, St. Rezovac
KLASIC STANKO, 1916, Virovitica
KOLUNDŽIĆ SAVA, 1925, Borova
KOLUNDŽIC STEVO, 1919, Borova
KOVAČEVIC MARIJAN, Petrinja
KRNJAIĆ B. ANKA, 1921, Suhopolje
KRSIC M. ANDRIJA, 1924, Turanovac (umro posle rata)
KUCAN I. FRANJO, 1926,
KUZMAN I. BOŠKO, 1928, Jasenaš
MALICIC MILUTIN, 1927, Virovitica
MIHALJEVIC ĐURO, 1915, Cabuna
MIKOLCIC S. MATKO, 1924, Virovitica
MILAŠINOVIČ ĐURO, 1903, Jasenaš
MILAŠINOVIČ Đ. VLADO, 1925, Jasenaš
MILINKOVIĆ SAVO, 1914, Cabuna
MILNOVIC M. VLADIMIR, 1914 Jasenaš
MIRKAJLOVIC NIKOLA, 1920, Gaćište
NEMET M. ĐURO, 1925, Podgorje
OSTOJIC B. STEVO, 1925, Virovitica
PELEŠ M. ILIJA, 1925, Virovitica
PERKOVIC N. FRANJO, 1910, Đurađ
POPARA MILENKO, 1924, Virovitica
POKRAJAC ĐURO, 1921, Cabuna
POPOVIC ANKA, 1923, Virovitica
PROTOLIPAC I. IVAN, 1920, Pepelana
PUPAVAC B. DUŠAN, 1919, V. Trapinska
PUPAVAC B. LAZO, 1925, V. Trapinska
RADANOVIC DUŠAN, 1921, Pčelić
RADANOVIC PERO, 1924, St. Rezovac
RAMIJA V. MILAN, 1919, Karađorđevac
RANIC MILAN, 1910, Pčelić
RAKIC RANKO, 1922, Pepelana
RELIC ĐORĐE, 1914, Suhopolje
RELIC SPASOJE, 1919, Suhopolje
SLIJEPCEVIC SPASO, 1914, Suhopolje
SOLAR DRAGUTIN, 1919, Pčelić
STANCIC LJUBOMIR, 1928, Jasenaš
ŠEKETA JANKO, 1912, Kapan
ŠPOLJARIC RIHARD, 1915, Virovitica
ŠUŠNIC VLADO, 1928, Virovitica
ŠVAJGER STANKO, 1921, Virovitica
TKALCEC STEVO, 1910, Žubrica
TOMAŠEVIC S. SRĐAN, 1927, Pčelić
USKOKOVIC BRANKO, 1899, Suhopolje
VEŠLIGAJ MIRKO, 1929, špišić Bukovica
ZDJELAR J. JANKO, 1902, Turanovac, (umro posle rata)
ZDJELAR J. TOMO
ŽILJAK ANDRIJA, 1918, Jugovo Polje

VUKOVAR

ABADŽIC M. MILENKO, 1926, Negoslavci
ABADŽIC M. MILOŠ, 1931, Negoslavci

ABADŽIC M. RADA, 1921, Negoslavci
ABADŽIC M. SAVA, 1928, Negoslavci
AČANSKI N. MILENKO, 1924, Negoslavci
AČANSKI N. SLAVKO, 1922, Negoslavci
ADAMOVIC M. BRANKO, 1912, Bobota
ALEKSIC M. MILOVAN, 1923, Borovo
ATANACKOVIČ M. STOJAN, 1927, Borovo
BABIC I. RATOMIR, 1917, Borovo
BAČANOVIČ R. SLAVKO, 1918, Borovo
BAJIC N. ŽELJKO, 1925, Negoslavci
BARNA M. EUGEN, 1928, Petrovci
BARVALAC T. SAVO, 1926, Bobota
BABIČ T. ĐURICA, 1911, Negoslavci
BINGULAC P. KOŠTA, 1913, Negoslavci
BINGULAC PETAR, Negoslavci
BJEGOVIC I. PAVA, 1922, Borovo
BOBOČAN Đ. MILENKO, 1920, Bobota
BOGUNOVIC N. DUŠAN, 1926, Negoslavci
BOGUNOVIČ N. MILKA, 1925, Kljajićevo
BOŽIČ P. MILENKO, 1927, Beograd (Negoslavci)
BRKIČ M. DUŠAN, 1924, Bršadin
BULIČ J. MARKO, 1907, Borovo
CICA J. PETAR, 1925, Beograd
ČIRIČ A. PAJO, 1910, Bršadin
DOBRANOVIC A. JOSIP, 1927, Vukovar
DUDAŠ DANILO, Vukovar
DŽAKIČ R. LAZAR, 1915, Bobota (N. Sad)
EDELINSKI J. ĐURO, 1919, Petrovci
EDELINSKI J. JOAKIM, 1914, Petrovci
FITOŠ D. STEVAN, 1924, Bobota
GLOBAN S. VJEKOSLAV, 1928, Borovo
GLUVAJEVIČ JOVAN, 1916, Zagreb
GRAĐANSKI STEVA, 1921, Jakšici
GRBIČ MILAN, 1913, Vukovar
GRUJIČ J. MILENKO, 1926, Negoslavci
GUSIĆ D. DARINKA, 1925, Vukovar
HARDI J. DIONIS, 1913, Petrovci
HARDI J. MIROSLAV, 1928, Petrovci
HARDI VLADIMIR, 1924, Vukovar
HARHAJ J. EMIL, 1928, Petrovci
HARHAJI N. MIRONJ, 1927, Vukovar
HRUBENJA J. DANILO, 1927, Petrovci
IGNJATOVIC S. DANILO, 1923, Trpinja
IŠTOKOVIČ M. MILENKO, 1919, Bršadin
IVKOVIČ ĐORĐE, 1925, Negoslavci
IVOŠEVIC BAŽDAR MILKA, 1925, Vukovar
JAKOVLJEVIĆ S. STEVO, 1921, Borovo
JANKOVIĆ D. RADIVOJ, 1926, Ruma
JEREMIČ L. SVETISLAV, 1921, Vukovar
JOCKOVIČ I. MILAN, 1919, Trpinja
JOHANS D. VLADO, 1927, Petrovci
JOVANOVIĆ M. SAVO, 1917, Negoslavci
JUHAS Đ. JANKO, 1921, Vukovar

JUHAS A. VLADO, 1927, Petrovci
KADIĆ I. VLADIMIR, 1927, Beograd (Negoslavci)
KARAGIČ I. ĐORĐE, 1921, Trpinja
KARAN U. BOŠKO, 1920, Beograd (Negoslavci)
KATANSKI I. ĐURICA, 1918, Negoslavci
KELIĆ R. ILIJA, 1905, Trpinja
KENDREŠIĆ B. IGNJAT, 1911, Vukovar
KIŠ Đ. EUGEN, 1917, Petrovci
KLJAIĆ J. VESELINKA, 1923, B Palanka
KOLOĐA P. MOJSEJ, 1917, Petrovci
KOVACEVIC B. LAZAR, 1926, Bobota
KOVACEVIC LAZAR, 1925, Vukovar
KRESOJEVIČ M. MILENKO, 1926, Bobota
KULPINAC S. LJUBOMIR, 1923, Negoslavci (umro posle

KUNIĆ R. CVIJAN, 1915, Borovo
KVAS P. JELKA, 1923, Zagreb
KVAS P. PAJA, 1921, Zagreb
LAZIČ Đ. MIRKO, 1909, Borovo
LESKOVAC M. NIKOLA, 1914, Bobota
LOVRO IVAN, 1922, Ilok
MAJSKI J. PETAR, 1925, Beograd
MALETIĆ M. JOVAN, 1920, Bobota
MAKSIC P. JOVANKA, 1925, Vukovar
MANOJLOVIČ S. LAZAR, 1908, Bobota
MANOJLOVIČ M. MILORAD, 1914, Bobota
MARKOVIC B. GOJKO, 1922, Borovo
MIJATOVIC B. GOSPAVA, 1928, Borovo
MILOSEVIC Đ. RADA, Negoslavci
MILOSEVIC B. SOFIJA, 1927, Novi Sad
MIŠIĆ Đ. STEVAN, 1925,

MUDRI J. EUGEN, 1922, Petrovci
NAD J. MIHAJLO, 1927, Petrovci
NEDELJKOVIČ S. MILENKO, 1923, Bobota
NIKOLIC M. JOVO
PAVLOVIC Đ. BRANKO, 1922,, Vukovar
PAROSKI M. MARKO, 1919, Negoslavci
PAVLOVIC Đ. DUSAN, 1920, Vukovar
PAVLOVIC SPIRO, 1928, Petrovci
POPOVIC G. LJUBOMIR, 1923,. Ćuprija
POPOVIC M. SMILJKA, Beograd
PRODANOVIC S. MILENKO, 1925, Negoslavci
RADAN GOJKO, 1923, Vukovai"
RADISIC J. MILAN, 1919, Skopje
RADISIC L. NIKOLA, Negoslavci
RADISIC N. SLAVICA, 1926, Negoslavci
RAFAJLOVIČ V. 2ELJKO, 1927,, Trpinja
SABADOŠ Đ. JANKO, 1927, Petrovci
SIMIC M. BLAGOJE, 1915, Bršadin
SIKACEK I. MARKO, 1904, Borovo
SIMIĆ I. MOMIR, 1925, Negoslavci
SOMBORAC R. ĐORĐE, 1925, Negoslavci
STANISAVLJEVIC V. BOJANA,. 1922, Bobota
STANKOVIĆ S. MILENKO, 1926, Vukovar
STOJNOVIĆ N. DUŠAN, Rijeka.
STOJŠIĆ M. SPASOJA, 1908, Negoslavci

SUVAJDŽIĆ V. MILOŠ, 1926, Negoslavci
ŠERBIĆ D. LAZAR, 1919, Negoslavci
ŠERBIC 2. MILENKO, 1925, Negoslavci
ŠPOLJARIC JULIJE, 1919, Ilok
TOŠIĆ S. LAZAR, 1924, Bobota
TOT Đ. DANILO, 1927, Petrovci
VERCEVIC R. 2ARKO, 1922, Trpinja
VITAŠ J. NIKOLA, 1920, Vukovar
VLADISAVLJEVIČ R. SAVO, 1919, Negoslavci
VRAČARIĆ DUŠAN, 1924, Vukovar
VRAČARIČ MILICA, 1926, Vukovar
VUJČIC J. SOFIJA, 1923, Negoslavci
VULIC V. NIKOLA, 1922, Borovo
ZORIČ VELIMIR, 1925, Vukovar
ŽIVKOVIC MILISAV, Negoslavci

ZAGREB

ANDELIC G. MLADEN, 1920, Zagreb
BJELIĆ SIMO, Zagreb
BOJKOVAC B. TOMO, 1925, Zagreb
B02AK ĐURO, 1926, Zagreb
BRKIĆ NIKOLA, Zagreb
COVKOVIĆ MIRKO, Zagreb
DESPOTOVIC MIHAJLO, Zagreb
DRAGIŠIĆ B02IDAR, Zagreb
DRVAR F. VALENTIN, 1923, Zagreb
ĐURIĆ BRANKO, Zagreb
FADIGA ANTUN, Zagreb
FRANCETIĆ MIJO, 1922, Pisarovina
GAL STJEPAN, Zagreb
GOJIČ RAJKO, Zagreb
HAK S. NIKOLA, 1919, Zagreb
HALAMBEK JOSIP, Zagreb
HORVAT PANDUR DORICA, Zagreb
HORVATIĆ DUKA, Zagreb
ILIJAŠ MILAN, Zagreb
IVANKOVIĆ STJEPAN, Zagreb
JAKOVLJEVIĆ ĐURO, Zagreb (Novigrad)
JANKOVIĆ MATIC ROSA, 1925, Zagreb
JOVANOVIĆ SAVO, Zagreb
JURAK JOSIP, Zagreb
JURICIC M. VINKO, 1922, Ivanec
KNEBL FRANJO, Zagreb (Sisak)
KNE2EVIC NEVENKA, Zagreb (Ludbreg)
KOLOŠ IVAN, Zagreb
KOSTANJSKI RUDOLF, Zagreb
KOVACEVIC MLADEN, Zagreb
KUHTA FRANJO, Zagreb
LONČAR DORA, Zagreb
MAJLANDER MILAN, Zagreb (Selce)
MAJUREC FRANJO, Zagreb
MAKAR M. IGNAC, 1920, Zagreb
MARIC MILUTIN, Zagreb
MARKOCI IVANKA, Zagreb
MARKOVIC M. KAMENKO, 1928, Zagreb
MARKOVIC RADOMIR SALKO, Zagreb (Pakrac)
MARKOVIC SIMO, Zagreb (Pakrac)
MATICA STJEPAN, Zagreb
MATONICKIN JAKOV, 1922, Zagreb
MIKELIC IVAN, 1919, Zagreb
MILANOVIC MARIJAN, Zagreb
MILANOVIC PETAR, Zagreb (Podravska Slatina)
MIŠCEVIC MIHAJLO, Zagreb (Novska)
NEDIC ILIJA, Zagreb
NJEGOVAN BABIC BOGDANKA, Zagreb
ODORCIC JOSIP, Zagreb

OLUJAC A. ANTUN, 1917, Zagreb
POSAVAC IVAN, Zagreb
PRGEL VLADO, Zagreb
PRODANOVIC PETAR, Zagreb (Pakrac)
PUPAVAC LAZO, Zagreb (Virovitica)
RADICEVIC STEVO, Zagreb
RADIĆ PAJALIC D. ALENKA, Zagreb
RAJH RUDI, Zagreb (Virovitica)
RAJKOVAC TOMO, Zagreb
RAKAMARIC VALENT, Zagreb (Virovitica)
SET ĐURO, Zagreb
SEVEROVIC IVAN, Zagreb
SJEVER P. STJEPAN, 1924, Klanjec
SUŽNJEVIC NIKOLA, Zagreb (Glina)
SVRABIC MILAN, Zagreb (Glina)
ŠABARIC STJEPAN, 1920, Zagreb
ŠAŠA MILAN, Zagreb (Novigrad)
ŠIBL A. IVAN, Zagreb
ŠTRKALJ DUŠAN, Zagreb
ŠULJIC CAZIM, 1921, Zagreb
TURCIC SLAVKO, Zagreb
UTJEŠINOVIC DUŠAN, Zagreb (Bjelovar)
VEHOVŠIC IVAN, Zagreb
VELDINA PAVLE, 1915, Zagreb
VIGNJEVIC PETAR, Zagreb (Bjelovar)
VOLNER DRAGAN, Zagreb (Virovitica)
VRESNIC LAURA, Zagreb
VRESNIK dr VIKTOR, Zagreb
VUKAŠINOVIC M. BRANKO, 1920, Zagreb
ZOVIC MIRKO, Zagreb
ZRNIC PETAR, Zagreb
ZUBER ILONKA, Zagreb
ŽIVKO IVAN, Zagreb
ŽUFAR IVAN

ŽUPANJA

BALETIC A. ANTUN, 1911, Cerna
BORICIC F. SIMO, 1914, Cerna
COSIC ĐURO, 1913, Vrbanja
KNEŽEVIĆ M. IVAN, 1923, Županja
SOFTA F. STEVO, 1906, Cerna
VLADISAVLJEVIC PAVO, 1920, Sol j ani

RAZNA MJESTA

BAKOTA D. ANTE, 1919, Split
BALIC CVETKOVIC ANA, 1929,

BARKIC ĐURO, Varaždin
BARUKCIC MILUKA, 1921, Modrica
BEZUK J. PETAR, 1924, Sisak
BODINOVAC MILAN, 1925, Konjic
BULIC M. ILIJA, 1924, Despotovac
COLIC HASAN, 1919, Cazin
DAMJANOVAC J. BORISLAV, 1926, Dubrovnik
DANIŠ PETAR, 1923, Sarajevo
ĐUNĐEK M. STJEPAN, 1926, D. Stubica
DIMITROVIC V. KRSTA, Split
ĐORĐEVIC JELENKO, 1919, Ečka
DRAGIC M. NIKOLA, 1910, B. Novi
DRAGICEVIC B. ĐURO, 1928, Kraljevo
DRAGOJLOVIC POPOVIC MACA, 1927, Pula
HECIMOVIC L. PETAR, 1926, Zemun
HUMIC LJUDEVIT, 1917, D. Stubica
ILIC RANKO, 1923, Novi Sad
ILIJAŠ MILAN, 1923, D. Stubica
IVAŠTINOVIC IVICA, Kutina

JAGLICIĆ MISO, 1927, Zemun
JANJUŠ LJUBOMIR, Banja Luka
JURIŠIĆ IVAN, Split
KATUNAR BERISLAV, Rijeka
KOSTANJSKI RUDOLF, 1923, D. Stubica
KOVAČ VJEKOSLAV, 1926, Jakovije, Stubica
KOVAČEVIĆ M. RADE, 1924, Despotovac
KUNARIĆ FRANE, Suóuraj
LACKOVIĆ J. DRAGUTIN, 1924, Radovan
MARŽIĆ JOSIP, 1926, Zadar
MAVREKA VLADIMIR, 1925, Kobiljak (Sesvetski Kraljevac)
MILAČIĆ BOGDAN, 1918, Aranđelovac
MOMČILOVIĆ TRBOJEVIĆ MILICA, 1920, Nova Pazova
ODOBAŠIĆ R. ŠEFKO, 1917, Mostar
ODŽABIĆ M. SAVO, 1928, Niš
PETRINEC RUDOLF, 1925, Banova Jaruga
PISAČIĆ T. VLADIMIR, 1920, Novi Sad
POPOVIC Lj. MILIVOJ, 1927, Zemun
POTOČNJAK VLADO, Rijeka (Slavonski Brod)
PRIZMIĆ FRANJO, 1930, Korčula
RAPIĆ ANTE, 1922, Ostrožac
RIBARIĆ L. STJEPAN, 1922, Sisak
RUPIĆ BORO, 1926, Paraćin
SAVANOVIC J. JOVAN, Požarevac
VALJAK A. ANTUN, 1910, Kutina
VIDAKOVIĆ ALEKSA, 1923, Sarajevo
VOJNIĆ PETAR, 1919, Smederevo
VUCIC SAVO, 1919, Ub

S A D R Ž A J

UVOD

I

Strana

FORMIRANJE BRIGADE I BORBE DO MAJA 1943. 11

Borbe za Voćin. 13

Dejstva na pruzi Zagreb—Beograd. 17

Napad na Pakrac i borbe oko Virovitice. 20

Na Bilo-gori i Moslavini. 24

Napad na V. Pisanicu i Garešnicu. 26

U Požeškoj kotlini. 32

Neprijateljska ofanziva »Braun«. 35

Borba kod Šušnjara. 43

Treći put na Voćin 52

Partijske organizacije i SKOJ. 60

Više od četvrtine boraca žene. 63

II

BORBE OD MAJA DO JESENI 1943. GODINE. 64

Dejstva u Požeškoj kotlini. 65

Jedinstvo naroda i vojske. 68

Borbe oko Našica. 69

Napad na Sirač. 71

Diverzije na pruzi su nastavljene. 78

Neprijateljska ofanziva i marš na Baniju. 80

Srdačan susret s narodom Banije. 84

Strang

Likvidacija ubačene četničke grupe 88
Kulturno-prosvjetni rad u Brigadi 90
Borbe u istočnom dijelu Slavonije 92
Napad na Krndiju 94

III

U MOSLAVINI, BILO-GORI, KALNIKU, ZAGORJU I TUROPOLJU 99
Napad na uporište Hercegovac 99
Uništena je posada u Ludbregu 104
Borbe za Ivanec i Lepoglavu 107
Borbe za Zlatar, Koprivnicu i Čazmu 109
Napad na aerodrom Kurilovec 122

IV

PONOVO U SLAVONIJI 130
Napad na Čaglin 131
Diverzije na glavnoj željezničkoj pruzi 141
Udari po njemačkim kolonama 145
Borbe u Podravini i oko Podravske Slatine 151
Ofanziva »Oluja« 157

V

PONOVO U MOSLAVINI I BILO-GORI, PUT ZA BANIJU 162
Poraz u Ludbregu 170
Herojska borba 3. bataljona 173
Žito za Baniju 179

VI

ZA BOSNU I SRBIJU 184
Borbe u istočnoj Bosni 188

Strana

Na Majevici 189
Sve bliže Drini 192
Napad na uporište u Janji 194
U Srbiji 195
U beogradskoj operaciji 197
Titova istorijska zapovijest od 20.10.1944 202
Popuna borcima iz Srbije 205

VII

U SASTAVU JUŽNE OPERATIVNE GRUPE I ZAVRŠNE OPERACIJE 215
Borbe za Bijeljinu 223
Borbe oko Brčkog 230
U posljednje borbe preko Doboja 237
U Kostajnici i Petrinji 242

VIII

SPISAK POGINULIH BORACA 17. UDARNE BRIGADE . . 255
SPISAK PREŽIVJELIH BORACA 17. UDARNE BRIGADE . . 279

SEDAMNAESTA SLAVONSKA NOU BRIGADA

Tehnički urednik
Andro Strugar

Jezički redaktor
Blagoje Svorcan

Korektor
Dušan Vesić

Korice
***Snežana Pajević,* dipi, slikar**

Štampanje završeno jula 1978.

Štampa: ***Vojna štamparija — Split***